I
00264

~~168~~ C-~~286~~. 264

Cas ~~236~~
115

2
9
2

00264

b18553011
b18553163
b18553424

b. 1.

LAMBERTI HORtenſij Montfortij Seceſsionum ciuiliū Vltraiectinarum, & bellorum, ab ann. xxiiij. ſupra M.CCCCC uſque ad translationem Epiſcopatus ad Burgundos, Libri ſeptem.

Collegio de Oviedo

CONSVLIBVS ET INCLITO SENATVI VRBIS VLTRAIECTI.

Acceſſit quoq; locuples rerum toto hoc Opere memorabilium INDEX.

Cum Cæſ. Maieſt. gratia & priuilegio ad quinquennium.

BASILEAE.

LAMBERTI HORTENSII MONTFORTII IN OPVS HISTORIARVM ad Coſs. & Senatum inclytum urbis Vltraiectinæ, PRAEFATIO.

INTER ſcriptores uetus celebratur dictum, Reſpub. ac Democratias haud perinde à plebeis atq; ciuitatum principibus, quiq; omnibus honoribus præſtent, peſſimè labefactari. Nam hi non ſolùm authoritate pollentes, quam perpetua dominatione ſibi conciliarunt, uulgo ſunt formidabiles: uerumetiam opibus, & amicorũ præſidijs fulti, quò libido impellit, tyrãnidis uia graſſantur. Etenim cum nemo ſupplicij metu uel obſiſtere, uel alium ad uindicandam armis prædæ in medio relictam Rempub. communem impellere audeat, malunt turpiter unius, aut certè paucorum imperio regi, quàm periculoſe armis pro patriæ libertate decertare. Hinc accidit, quòd urbes olim nonnullæ, cum potentiorum rempub. adminiſtrantium impotentem dominationem ſuſpectam haberent, priuſquàm tyrannis ſtabiliri potuiſſet, ſolum exilij cauſa uertere conſociatis animis eos compulerunt. Laudatum exemplum poſtea in deterius tractum fuit. Quos enim uel gloria rerum geſtarum inter ſuos conſpicuos feciſſet, uel quibus uirtus claritudinẽ aliquam domi foris ue paraſſet (quia ſocordibus & inertibus ea inuiſa eſt) ingrati aduerſus patriæ conſeruatores urbibus pellere occœperunt. Et profectò Inuidia gloriæ comes ſemper eſt, & alumna rerum fœliciũ: atq; ueluti ignis, ſumma petit. Quid aliud Ariſtiden oſtraciſmo in exilium egit, quàm cognomentũ Iuſti? quod ambitioſa ciuitas, & moribus corrupta, æquis auribus ferre non poterat. Quid Themiſtoclem euertit? nonne gloria uirtute parta, quã Athenienſes ferre nequibant? Eadem inuidia Cymonem, Milciadem, Cliſthenem, alioſq; rerum geſtarum gloria claros duces, per ſpeciem metus (quia plurimum ob nominum claritudinem, & præclarorum facinorum memoriam parare poſſe uidebantur) exules fecit. Romana exempla, uel quòd multa, uel quòd domeſticis notiora ſint, prætereo. Et tamẽ utcunq; iſta habent, plebis tamen quamuis inſanientis, aut ſtupentis potius, haud perinde uitio, atq; ſummorũ hominum inſolẽtia, magnæ reſpub. euerſæ ſunt. Nam cum uim & tyrannidis ſtabiliendæ cupiditatem certatim auertere conarentur, iudicio perperam & rectè factorum confuſo, optimos quoſq; fortunis excuſſerunt. Verſabatur ante oculos, quibus artibus deluſa plebe fuſtibus armatos corynephoros ad corporis ſui cuſtodiam Piſiſtratus conſequutus, fruſtra reclamante Solone, tyrannidem inuaſerat. Terreban-

tur exemplis Dionysiorũ & Agathoclis apud Siculos, tẽporibus quamuis discretorum: Phalaridis & Polycratis apud Samios: qui claras non solum urbes, sed florentissima etiam opibus regna deleuerant. Et dominandi cupido summos etiam uiros ab honesto & recto transuersos agit: eosq; maximè, qui summum magistratum gerẽtes, ad patriæ seruitutem in potestate perseuerant: quibus nihil difficilius est, quàm libidinẽ imperandi semel indutã deponere. Quare P. R. ex leui affectati regni suspicione ultimo humanorum supplicio principes suos affecit. Sp. Melius, quòd frumentaria largitione popularem fauorem emeruerat, in affectati regni fidem apertam uenit: quapropter ab Hala interfectus fuit. Ex simili suspicione in Manlium quendam perduellionis accersitũ anquisiuerunt. Tanta fuit semper liberis ciuitatibus democratiæ tuendæ innata pertinacia. Cæterum monarchia'ne an democratia sit potior, disputari solet. Ego autem utrum affirmem, non habeo. Apparet mortalibus nihil esse periculosius, quàm unius hominis libidini salutem & fortunas multorum submittere. Hic licet sit optimus, ut cũ laudatissimis principibus cõferri queat, in luxu tamen, & rerũ affluentia, ac licentia impunè quælibet perpetrandi corruptus, stulta persuasione principem supra leges esse, paulatim tyrannicum spiritum haurit: fitq; non minus uicinis, quàm suis, pernicios us. Et quod omnium atrocissimum est, optimis quibusq; ut pestis & exitium, formidabilis est. Nam quid æquè principes, atq; alienam uirtutem oderunt? Iam flagitia, in quæ stimulantibus prauis cupiditatibus ruunt, quid attinet commemorare? Quid cædes amicorum, in quos familiariter admoniti, aut per calumniam offensi, rabie plusquàm beluina sæuiunt? Quid facultatum direptiones ob quamlibet quæsitam occasionẽ? quid stupra? quid adulteria? quid bonorum exilia? tributa perpetua, & ea quidem non ferenda? Horum autem nihil in ea repub. ubi multitudo dominatur, rectis uiris potest euenire: quippe ubi iuris & æquitatis ratio, arctissimo communis reipub. uinculo habetur. Contrà, si reputes democratiam, profectò ea dominatio multo illaudatior uideri poterit. Quid enim populari dominatione turbulentius? quid multitudine incondita imperitius? cum ea nihil aliud sit, quàm belua multorum capitum? ubi sæpius id quod iniquum, quàm quod æquum sit, superantibus imperitorum per tumultum sententijs, magno reipub. & malo & damno decernitur, frustra reclamantibus ijs qui cæteris prudentia præstare uidentur. Vnde apparet, monarchiã democratia tolerabiliorem esse. Ea enim quæ princeps sancit, recto iudicio constituuntur: cum plebis ue sanæ ingenium sit, rectè iuxtà & perperam gerenda confundere. Non bona, inquit poëta, multorum dominatio est: uni imperiũ defertor. Violenta scilicet res, & uecors, plebs est. At quan

to li-

to liber alius, quanto laudatius habetur (quando omnino alicuius imperio parendum sit) sceptro unius, quàm dissolutæ multitudinis freno regi? maximè si ille in amicis habeat, non quibus cum suauissimè uiuat, sed sanctè, sed laudatè rempub. gubernet? si leges condat æquas pariter & utiles, si optimis quibusq; honores mandet, detq; operam ne quis lædatur? sed & qui optimi principis munus esse arbitretur, magis affectibus, magis uoluptatibus, quàm ciuibus imperare? Enimuero quis cordatus non malit in ea repub. censeri, in qua, si bonus sit, nomen aliquod gerat, quàm obscurus cum incondita multitudine sursum deorsum agitari? quæ hoc æquior existimanda sit, quo est facilius unius imperio, quàm multorũ decretis parêre, eos'ue colere. Hi ad annuum imperium subuecti, antea priuati, rerumq; ignari, priusquam iura & publicas leges didicerint, magistratu suo defunguntur. Adhæc, dum alius alium attentus obseruat, magnam reipub. negociorum partem negligunt. Iam per ambitionem diuina humanaq; omnia miscentur. Cum habetur senatus, plus temporis rixando, altercando, & disceptando, quàm consultando absumitur. Prætereo inimicitias, factiones, inuidiam, quibus tranquillitatem publicam certatim potentiæ auidi perturbant. Ab alijs, quibus in imperium succedũt, quiq; ipsis postea sufficientur, res malè geri, taciti apud animos suos precantur: adeò aliena fœlicitate ægrescentes, priuatæ gloriæ caussa reipub. sunt pestilẽtes. Adde quòd administrent aliena: legant sæpenumero in concilium ad regni euersionem maximè temerarios quosq;. Et coluntur in primis, non qui prudentia, sed qui eloquentiæ uiribus maximè polleant. Contrà, omnia in principe diuersa uideas. Hic etsi natura imbecillior est, usu tamen & peritia rerum illis melior habetur. Negligit nihil: quandoquidem omnia & ad se pertinere, & à se geri debere, accuratè expendit. Non est, cuius eminentiæ inuideat: unum id sedulò agens, ut quàm optimè imperet. Nullum huic conuentus habendi tempus aut locus indicitur, ad consultandum: noctes diesq; ipse præsens disceptationibus de repub. interest. Vnum atq; eundem beneuolum animum per omnem uitam aduersus suos gerit, quos perinde atq; suum peculium curat. Deligit ex uniuersis prudentia consultissimos: eosq; in primis honoribus cumulat, qui laudatissimè se gerunt. Verum ego altius processi, quàm institutũ fuit. Sed democratiæ forma minimè hac tempestate exoptãda uidetur. Quia neq; eius rectoribus suus habetur honos: neq; populus intestinam fœlicitatem agnoscit: neq; ocium paratum ferre potest. Vt alias urbes mittã, Vltraiectum nostra memoria has ob causas ueterem reipub. formam exuta, in principis ius & imperium unius redacta est. Vrbs hæc quàm diu populari dominatione administrabatur, incredibile dictu est, quàm nullam quietem, aut ab intestinis

motibus domi, aut ab externis armis foris aliquot seculis habuit. Ipse autẽ populus clarissimarũ olim urbiũ exemplo, aut rectores suos per tumultum in exiliũ agere, aut cum episcopis certamina serere: donec ad postremum nostra tempestate per armatam secessionem pulsis ijs, qui multos annos uariè rempub. gesserant, uarijs bellorum casibus iactatus, sub Burgundorum imperium, restitans conserta manu sit attractus. Hoc igitur Opus uisum est nomine uigilantissimorum Coss. & inclyti Senatus urbis Vltraiecti in lucem emittere, ut apud omnem posteritatem regni ac ditionis uestræ monumentum extet, quanta rebus humanis eueniat uicissitudo & mutatio. Nunc quàm uerissimè potero, rem aggredior.

LAMBERTI HORTENSII RERVM *VLTRAIECTINARVM*

Liber Primus.

IVILIVM ſeceſſionum urbis Vltraiecti cõmentarios ſcripturus, & bellorũ, quę populus Vltraiectinus à deceſſu Philippi Burgũdionis epiſcopi, ad translationem, ad Hollandorũ Brabantorumq; principẽ epiſcopatus geſſit: operæpreciũ fecero, ſi q̃ fieri poteſt breuiſſimè, prius de urbis ipſius origine, de ſitu, de populi moribus, religionis initijs, uaria deniq; populi fortuna, q̃ è tenuibus rebus, ad quantos opũ luxus religio creuit, altius aliquãtò repetam. Res in primis memorabilis: & quæ memoriæ prodatur, digna. Nam Itali quidam docti, & ingenio clari homines, ſed rerum noſtrarum, locorumq; parum gnari, Vltraiectinorum res deſcribere aggreſſi, errore Traiecti ad Moſam, huius non ſolum res, ſed & epiſcopos, cum Vltraiectinorum permiſcentes, altiſſimis noſtras tenebris inuoluerũt: ita ut regionũ imperitis, è nominis ſimilitudine procliuis pronusq; fuerit lapſus. Simul quòd nemo hactenus extitit qui de ijs ſeparatim librum ſcripſit, ex quo domeſtica, perinde ut externa, noſtris cognoſcere licuit: adeò ut tabularum Imperatorum & regum magis, uitarumq; uetuſtiſſimorum epiſcoporum fide nobis ſit nitendũ, quàm ſcriptorũ teſtimonio. Quanquam non inficior, Tacitum & Ammianum, & præter hos, alios quoſdam, ad uetuſtatem aliquod momentum adducere: ſed quantulum hoc eſt? Simul ut conſtet, quantum ea quondam cùm temporis celebritate, tum Imperatorum poſtea nominibus, inter inferæ Germaniæ florentiſſimas urbes claruit. Tum ut animaduerſo preſentis & priſcæ illius ciuitatis ſtatu, quanta eueniat rebus humanis uiciſſitudo, cognoſcatur. Sed cum ipſa res per ſe adeò obſcura ſit, ut nõ ſolum difficile, uerũetiam periculoſum operæpreciũ facias, ibi iudicium certũ interponere, ubi inter authores nõ tam uariatur, quàm quòd parũ explorati inuenias: merebor propius in his fidem, quàm illi: nõ modò apud noſtros, ſed etiam apud exteros: quod plæraque mihi, quàm illis, regionis huius, urbisq; in primis loca notiora fuere. Vrbs Vltraiectum ad oſtium Rheni in ripa ſita eſt. Rhenum autem ipſum, olim longè alijs alueis, quàm hodie, in Oceanum deſcendiſſe cõſtat: id quod uadi partim ueſtigia, partim regionum quarundam uetuſta monumẽta, nomenclaturæq; palàm arguunt. Initio enim non Leccæ ripis mare intrabat, ſed ad Doreſtatum anfractuoſo curſu in diuerſum abiens, Vltraiectum alluebat. Inde reflexo in occidentem amne, Vuoerdam & Leidam, Hollandorum nunc oppida, ſinuoſo diuortio præterlabens, ad Catuicam uetuſtam Cattorũ coloniam in Oceanum uaſto gurgite fundebatur. Manet Catuicæ, ad Rhe-

num etiamnum hodie incolume suum nomen. Argumenta extant istarum rerum non obscura. Nam unde ab Ameronga Vltraiectum iter uertit, uidere est adhuc pascua, quæ flumine intumescente, inter eminentiores aggeres perfunduntur, quibus tum amnis excursus prohibebatur: ut adhuc fundum celeberrimi amnis agnoscas. Riuulo autem, qui nunc per eandem regionem, tenuibus ripis Vltraiectum cursu petit, ueteris Rheni appellatio manet: perinde ut, ubi se inde reflectens, ad ipsum Oceanum usque, secum uetus nomen trahit. Quod autem ostium ad urbem fecit, mercibus secundo Rheno importandis euehendisq; celebre, manifesta extant uestigia. Portæ, qua urbem intrabat ad meridiem, à telonio publicanorum, à quibus merces accidebantur, durat suum uocabulum. In septentrionali urbis regione, ad diui Ioannis ædem, ubi forum cupediarium nunc est, uetustæ stationis nomen, atq; ostij extat, quod patrio sermone Kyntkens hauē dicitur: ubi ante aliquot annos, in effossis ueterum ædificiorum fundamentis, putria nauium tabulata, anchoræ, remi, naualiaq; omne genus inuenta fuere. Argumento quoq; est tota ea regio, ubi ædes diuo Martino tutelari dedicata est, quæ duodecim cubitos, à reliqua in dorso, ad piscarium forum, planitie eminentior, naualis stationis speciem mōstrat. Nostra autem memoria, cum in eodem cœmeterio contra septentrionales primariæ ædis fores, Decacanus Ludolphus, minantia uetustate ædium suarum ædificia à fundamentis restaurare uellet, terramq;, quàm prius fuisset, altius moliretur, repertus lembus, uisendæ antiquitatis urceolis fictilibus oneratus, spectantibus admirationi fuit. Secundū diui Iacobi templum ab arenoso reflui fluminis uado, appellationē locus quoq; seruat, Het sant. Cæterum, qua nostra tempestate Dorestatum Batauodurorum, Culenbergam, Viennam, Schoenhouiam præterfluens, uasto alueo contra insulam Dordracenam mare ingredit, olim modicus admodū tenui aqua riuulus è Rheno emanabat: unde Germanico idiomate, infra Vuikam, ab emanando Lecca incipit appellari. Verùm temporum iniuria, ipsius Rheni faucib. deficcatis, eiusq; ostia, harenæ aggere ad Catuicam præcluso, uiam uiolenta strage per Leccā in mare cum nominis iactura fecit. De ciuitatis autem origine tam diuersa produntur, ut difficile sit, in tanta uetustatis caligine, aliquid pro uero astruere. Tradam ea quæ ex tablinis Vltraiectinæ basilicæ accepi. Sunt, qui à gigantibus eam cōditam, habitatamq; ferant. Nōnullis placet, sub Nerone principe cœpisse, nomēq; illi Antoninam factum, ab Antonio quodam, qui eius tyrannidem fugiens, hanc exilij sedē delegerit. Sed cùm apud scriptores huius Antonij nusquam omnino, uel tenuis (quod sciam) mentio sit, pro uano id & fabuloso repudiandum duco. Quanquam non ignoro, L. Antonij cuiusdam Germaniæ, sed superioris præsidis, Sextum Aurelium, in uita Domitiani meminisse. Apud omnes tamen constat, ab initio eam Antoninam fuisse appellatam. Vero igitur propius est, ab Antonio triumuiro, qui Cæsaris omnibus, in Gallijs & Germania expeditionibus interfuit, urbi nomen

Anno D. CCC.LX.

men datum, qui oppida & arces alias etiam sui nominis cõdiderit. Ipsum tamen locum, cùm ob soli ubertatem, reiq; frumẽtariæ copiam, tum propter situm, ad merces in Oceani insulas & Celticam secũdo Rheno peruehendas, iam sub Iulij Cæsaris in Germaniam traiectum, inter barbaros uerisimile est mercatu celebrẽ fuisse. Vnde Cattis & Vuiltis magno inter se longoq; bello de loci imperio decertantibus, cum ad extremum illis in Oceani littus pulsis, Vuilti obtinerent, præsidiũ Vuiltenburgum in ripa ulteriori, colle edito (nostra tempestate fundamentorum rudera adhuc uidemus) posuerunt. Sed Romani, deuicta prę illis ultrò citroq; Germania, cum multas passim munitiones contra rebellionem suprà & infrà in ripa Rheni ad eius tutelam locassent, hîc quoq; statim aduersus barbarorum uim, in ipso penè fluminis alueo munitissimum præsidium, ubi nunc Paulinianorum sodalium cœnobium est, extruxerunt. ei regioni urbis, & ponti in quem excurrit, nomen à ciuibus Romanis adhuc durat. Tum autem & alij, qui huic ad septentrionẽ proximus, & uiæ, à castris præsidiariorum militum, qui ad omnem uim arci tuendæ ibi depositi fuerant, remanet uocabulum. Mansit urbi nomen Antonina diu integrum. Sed ut nihil in rebus humanis est perpetuum, nomen postea mutatũ est: sed quo casu, aut quo authore, uideo parum inter huius urbis antiquitatis inuestigatores bene conuenire. usus Traiectum obtinuit. Beda Gallica lingua sic appellatam esse prodit. Inuenio apud Ammianum in Iuliano Vtricesium: quę uox ad germanicam appellatio nem propius alludit. Nec desunt qui opinentur, ab Vlpio Traiano ductum nomen: quem constat tum Germaniæ præfuisse, cum absens Romæ à Nerua adoptaretur. Restituit enim barbarorum clade labefactatas aliquot ultra Iselam ciuitates, condiditq; sui nominis in eiusdem ripa arces aliquot: qua coniectura existimant factum, quòd priori nomine exoleto, Vlptraiectum nuncuparit. Longè autem diuersa est eorum sententia qui pro uero affirmare contendunt, à Vuiltis qui Selanorũ opibus & uirtute freti, urbem (structo in ulteriori ripa præsidio) inuasere, Vuiltraiectũ nomen factũ. Sed & Gerardus Nouiomagus, tum clarus tum disertus Batauarum rerum scriptor, in uetustissimis codicib. ante annos sexcentos exaratis, Viltraiectũ se scriptum repperisse tradit: tum autem & Vltraiectum. Qua equidem appellatione ego deinceps uel hoc nomine libentius sum usurus, quòd à re ita uocatam existimem. Nam quum ostium Rheni mercatorum frequentia esset nobile, compendio in Gallias & obiectas Oceani insulas, prono alueo inde soluentibus traiectus cursusq; patebat: qui postea in Leccæ ripam miliare ab urbe submotus, pristinum uocabulũ & usum retinet. Cęterum cum ex Cæsaris diuisione, amnis Rhenus Gallias à Germania disterminaret, ita ut ulterior lęua ripa Gallicę, dextera citerior Germanicę ditionis iurisq; esset, in confesso est hodie (nam per id tempus duobus tantũ brachijs in Oceanum effundebatur) nec Isela omnino, aut certe obscurus riuulus erat: ut mirer cur quidam ausint hunc & scripto & pictura regnorũ disterminatorem

Libro XVIII.

constituere, Rhenū inter Vuahalim & Iselā labentem, usq; ad Oceanum utrāq; gentē distinguere: tametsi suos Germani iam olim limites transgressi, magnam Galliæ partem Rheno finitimam occuparunt. Itaq; Vltraiectum in Germanico solo ab initio conditum fuit. Quòd autem scriptores inter se digladiētur, ultrò ad Gallorum ne an Phrisiorum ius spectaret, equidem nihil miror. Galli enim militari gloria clari, cum transito Rheno armis omnia adorirentur, ciuitates ad continendum sub imperio uictos opportunas, præsidijs firmabant. Harum Vltraiectū præcipua fuit, tum in ora ultima imperij Gallorum citra amnem (ut nunc) discriminatorem sita. Transit autem in Gallorum imperium sub Valentiniano Imperatore, qui Viltos, Saxones & Sclauos, omnia Oceani litora fœdis populationibus uastantes, iamq; inde eruptionem meditantes, in Francorum finibus oppressit, & insigni affecit clade. Mansit sub Gallorum imperio tamdiu, donec omnem earum regionum iurisditionem Dagobertus anno LXXV. (si rectè tēpora digeruntur) Vuillibrordo, loci episcopo donaret. Enimuero incredibile dictu est, quantis barbarorum cladibus alijs super alias cum herbescente paulatim fide deinceps fuit afflicta, sed à nullis grauius quàm à Ratbodo Phrisiorum rege: quem mox paulo hinc eiectum Pipinus Caroli Magni pater in Phrisiam se recipere compulit. Ex his liquere opinor, initio inter secū dę Germaniæ urbes opulentas hanc celeberrimam uiguisse: neq; Gallorū, neq; Phrisiorum imperio paruisse: sed quasi togatam, Romana usam libertate, suis legibus uixisse. Togæ uestigium in Cos. & duobus senatorum primoribus ad annum usque uigesimum nonum, supra mille quingentos, nostra ætate perdurauit. Mercatus celebritas itaq; effecit, cur barbarorum incursibus prædæ exposita, à Gallorum regibus defenderetur. Quo tempore usqueadeò eius florentissimæ opes fractæ fuerunt & accisæ, ut certamen cum Agripina Colonia de metropoleos dignitate iureq; susceptū mittere cogeretur. Iam uerò Ecclesia ipsa è tenuibus principijs, unde paulatim ad incredibilē spendorem ac luxum peruenit, ortum duxit, ut sunt res humanæ. Vrbe enim tota Vuillibrordi, eiusq; ex Anglia comitum institutione ad fidē ducta, Dagobertus Clotharij filius, Francorum rex, qui mutato prioris uitæ instituto, pietate clarus, & ad superstitionem usque religiosus fuit, ædiculam diuo Thomæ condidit, anno DLXXVII. quam reges posteri ditissimis rerū possessionibus paulatim cumularunt. Inuenio his duos annos subtractos apud Marcellinum in uita Suuitperti. Illis potius accesserim qui tradunt, ante Dagobertum locum episcopalem fuisse, simulq; religionē Christianam ijsdem temporibus cœpisse quibus Gallorū reges fidei initiarentur. Argumento esse Clotharij patris Dagoberti, & Theodeberti regum, in eam ecclesiam profusam munificentiā: cuius mentio in Bonifacij uita extat. Quæ cum ita sint, fuit igit Agrippinēsi & temporib. prior, & dignitate antiquior. Iidem produnt, contra barbarorum uim, præsidium Vuiltemburgum (cuius suprà à nobis mentio facta est) à Dagoberto conditum esse. Sed

cum

cum nomen sit à Vuiltis, qui aliquandiu castello posito, ea loca occupârant. uero similius propiusq; uidetur, Dagobertum id ualidius multò fossa ac uallo, relicto pristino nomine, muniuisse. Thomæ iam sacello paulò postà Phrisijs diruto, Vuillibrordus in proximo xx. inde passus, Oratorium crucis condidit: primusq; episcopus à Sergio Pontifice Romano declaratus est: nomenq; Clemens illi factum. Mox Ratbodo rege à Pipino inde in Phrisiam exturbato, collegium diuo Martino in eo loco institutum est, ubi paulò antè Thomę sacellum, incendio absumptum barbari demoliti fuerãt. Exornauit id mortuo patre statim Carolus cognomento Magnus, contulitq; eò dona magnifica. Et ut à barbarorum incursu episcopus tutus foret, regia ueterũ regum (quod Vetus Palatium tum nuncupabatur) ei dedit. Addidit immodica liberalitate, & magnificentia planè regia, opes magnas, quas posteriores reges prouincijs, decimis, tributis, portorijs & donis opulentissimis supra modũ etiã cumularunt: tantũ abest, ut ecclesiæ aliquid detraxerint, cum Henrici, Conradi, Othones Imperatores, tabulis eorũ donationes etiam ratas esse iusserint. Tradita enim sunt earum regionum dominia, unde barbaros & tyrannos expulerant: ut ea ecclesia breui tempore regum opes penè æquarit. At episcopi homines diu pietate & uitæ innocentia insignes, cùm rebus diuinis magis, quàm profanarum rerum administrationi uacantes, negligentius sua tuerentur, undiq; alij alia loca, ut quæque oportuna erant, occupare. Hinc postea Brabantorum, Hollandorum, Gelrorum principes, Comitẽ item à Benthem, Cnick et Goer pulsos fuisse tradunt, cum anno 1021. Adelboldo episcopo, coram Henrico tertio Imperatore, in prę̃sidio Tulpico, religione se adstrinxerint, se pro iurisdictionibus mancipio acceptis, Præsuli Vltraiectino clientes in posterũ in fide permansuros. De moribus autem & institutis eorum qui initio ecclesiæ rebus gubernandæ præficiebantur, quid attinet dicere? Tanta erat Collegij Crucis, ob integritatis ac sanctimonię apud exteros populos existimationẽ celebritas, ut non solum inde nostræ ecclesię episcopi renunciarentur, sed finitimæ etiam hinc exirent, à quibus res administrarentur. Bonifacius ordine secundus, & Gregorius in catalogo tertius ad Moguntinensem regendam lecti fuerunt. Albricus ad Colonien sem, Ioannes ex Herculanorum principibus, in postremis ad Leodinæ gubernaculum emigrauit. Hæc non obscura argumenta efficiunt, ut inducar subscribere ijs qui scriptum reliquere, usq; ad exitũ Bonifacij, qui incidebat in annũ DCCLV. metropoliticum nomen hic eminuisse: sed Bonifacio cum quinquaginta collegis, & duobus pro fide, in pago Dockheimo à Phrisijs cæso, cùm urbs ipsa ijsdem temporibus fœdè à Normannis & Danis uastata iaceret, Vltraiectini illud Colonien sibus detulere. Creuit inter hæc ecclesiastica res magnis successibus, cum barbari paulatim posita ferocia mitescentes, ad fidem, abdicato idolorum cultu, desciscerent. Iuuit hos successus haud parum, episcoporum pietas & insignis eruditio, ut ea tempora ferebant, usq; ad annum octauum supra

milleſimum. Quo tempore iterũ Nortmanni, quaſi ecnephias ſubitò erumpentes, ſub deceſſum Ausfridi, in ordine XVIII. primùm Tylam, mox ſequenti anno Vltraiectum ingenti mortalium clade & incendio deuaſtarunt: cuius opes ſæpe antea afflixerant ſub Vuillibrordo, deinde poſt mortem Bonifacij, rurſum Alfrico epiſcopo, qui in ſerie nonus eſt. Quibus temporib. multę etiam Germanici Gallicique nominis clariſſimæ urbes unà excidio ſunt deletæ. Iacuit poſt hanc procellam barbaricam per aliquot annos ciuitas, muris ſolo æquatis, ruinisq; deformis, donec Ratbodus XIIII. epiſcoporum, de migrando Dauentriam, conſilium agitaret. Erat Ratbodus uir regum imaginibus clarus, miraculis ſimul & fatidico ſpiritu magnus, Græcarũ Latinarumq; literarum iuxtà eruditus. Arguunt id ipſius Syluę utroq; genere ſcriptæ, quę adhuc extant. At Danis ciuitate profligatis, Vltraiectum Dauentria rediit. Ratbodo è rebus humanis ſublato, Baldericus Cliuenſis ob egregia in populũ Vltraiect. merita, Pius cognomẽto appellatus, uir excelſi ingenij, tum literis tum belli artibus ex æquo mirabilis, muro rurſum urbem cingere eſt aggreſſus, anno DCCCXC. Hac eadem Nortmãnica irrruptione cum multos annos in Hollandia, omnis generis mortalium, fœda fuga, agri & urbes uaſtæ incultæq; iacuiſſent, eius comitatus, Caroli Calui beneficio quidem, uerùm cum inſigni eccleſię Vltraiectinæ detrimento, cœpit. Initium eius in annum LXIII. ſupra DCCC. incidiſſe prodũt ſcriptores, Hungero undecimo præſule, anno cui eccleſia condita fuerat, CCL. aut circiter. Interim creuerunt eius res (uti dicere cœpi) ad id tempus uſq; in ocio, incredibili luxu, & quidẽ regum, Imperatorumq; egregia liberalitate, quamdiu ab epiſcopis religioſis & doctis regebatur. Verùm ubi pro innocentia impoſtura, pro gloriæ contẽptu ambitio, pro eruditione inſcitia, pro humanitate ſuperbia, pro frugalitate luxuria, pro liberalitate auaritia, pro continentia libido irrepſere, omnia in peius labi, bona à finitimis principibus occupari, bella moueri, omnia deniq; ſacra profanaq; commiſceri. In hac autem opum luxuriante affluentia, primi illi eccleſiæ moderatores, homines ſancti ac pij, moderatè ſe tenere, eas expendere in uſus quos deo gratos arbitrarentur, templa ædificare, cœnobia condere, opima ſacerdotia facere, ędes uetuſtate, uel ſtructuræ tenuitate collapſas, ſarcire: ipſi non ſolum monaſticã religionem fortunis ſuis uehere ac iuuare, ſed ornatũ etiam induere. Siquidem Auſfridus, in uico Turino uirginum collegiũ, in Sacro monte ad mille paſſus ab Amorfortia Benedictinorum cœnobium condidit: cuius religionis ueſtitum ipſe quoq; ſumpſit. Id ipſum exemplum poſtea ſequutus eſt Godebaldus Bernulphus diuo Paulo ædem in urbe, translatis eò è monte Sacro Benedictinorũ opibus, poſuit. Diuo item Petro, & aliud Ioanni Canonicorũ collegia. Medius aũt inter hos Adelboldus, diuo Martino tutelari ædicula ueteri diruta, nouam baſilicã refecit. Conradus Sueuus in paluſtri loco diuę Virgini intra mœnia, Canonicorum contubernium. Godebaldus extra muros urbis, ad ortum monachorũ uirginũq;

cœnobia

cœnobia in paludib. cõstituit: qui Carcer Ordinis, propter seuerã professionem uulgò appellatus fuit. Idem Midelburgi regularium sodalitium. Deferbuit hic ardor intra pauca annorum lustra, ut solent optima quæq; simul & ea, quæ speciem pietatis prę se ferunt, in deterius sensim degenerare. nam ubi armis sua tueri sunt coacti, iam non delubra amplius erigere, uerùm sacrorum cura abiecta, arces, castella, præsidia in hostes condere adorti sunt. Godefridus Rhenanus Montfortiam & Vuoerdam contra Hollandos, Horestam in Gelros, Vollenhoam in Phrisios excitauit. Conradus Sueuus ad Hollandorum uim retundendam, Iselmondanum præsidium collocauit. Nec defuerunt, qui exculissimis etiam monumentis ipsam urbem exornarunt. Alij alia, ut quisq; fuit belli quàm pacis amantior, maximè ad res ab iniuria finitimorum armis uindicandas fecerunt. Excitarat iam dudum fatale penè dissidium inter episcopos Vltraiectinos & Hollandiæ principes, illa regnorum Galliæ ac Germaniæ per secundas Iudithæ nuptias diuisio. Etenim cum ueteres reges & Imperatores ditissima rerũ dominia in Hollandia (priusq; regnari ibi cœptum esset) & Phrisia, quorum reges funditus armis delerant, & Oceani insulis, unde tyrannos pepulerant, barbarorum crebris cladibus deserta, nullis designata limitibus ac pomœrijs, episcopis pro desudatis in messe uerbi laboribus donassent: ubi Calui iussu, pacatis rebus, in ea insulę parte quę Holtlandia appellabatur, comites consedere, hi statim angustias regni ampliare, limites propagare, uirtute atq; arte ecclesiæ opes, insulas, arces, ut quæque maximæ erant opportuna, occupare, bello Phrisiam sui iuris facere, multis secundis prælijs egregium nomen, summaḿque gloriam sibi parare. Horum fortunam post Carolum Caluum, reges Gallorum contra episcopos tueri, Imperatores uicissim maiorum donationes confirmare, ecclesiæ iura & opes defendere, deniq; certatim sua potiora haberi uelle. Hinc odium inter utrunque populum seminatũ, belluḿq; perpetuum fuit: quod immortale futurum prospexerat Adelboldus XIX. in serie episcoporum. Huic cum à Theodorico quarto Hollandorum principe, rerum ablatarum prætextu, siue quod eo authore Phrisij defecisse dicerentur, arma essent illata, prelio superatum, Iselmondæ tres annos captum tenuit. Eum omni spe alioqui ad episcopatũ reditus incisa deierare ad extremum compulit, nec se, nec posteritatem ullum in Hollandiam, nullum in Phrisiam ius usurpaturos. Confectę inde sunt tabulę. Itaq; hoc fœdere pace cõfirmata, restitutus fuit Adelboldus. Dissidentib. itaq; inter se regibus, Vltraiectina ditio, uicino hosti, tot uictorijs magis magisq; indies ferocienti, prędæ relicta fuit. Ablata oppida, syluę, insulæ, paludes, & ad urbis muros quidẽ iam Hollandorũ limites propagabantur, nisi cardines paludũ ad Goiolandiam constituissent, quos accolæ idiomate uernaculo Leuuenpael uocant, qui finis utriusq; regni esset. At Adelboldinæ cladis posteri episcopi memores, quisque pro se occasionem amissa recipiendi quærere, occupata recuperare, tantumq; postremò reliquum sibi tenere, quantum

ferro uindicare potuerũt. Quo factũ, ut dum hinc pro Velania à Gelro adẽpta, inde cũ Hollandis, pro ditionis latissimis possessionib. & dominio sine fine certamen est, populus Vltraiectinus mitigatus ocio, pacisq; antè desuetudine bellorum assuetus, his rationibus, posteà armis militiaq; longa animis efferatus, à bellis quiescere non ualuerit: indies factus ferocior, cum foris bellum nullum haberet, intestina discordia in sese mutuò ferrum uertere cœpit. Senatus cum equestri nobilitate, aut religione certamina serere: homines potẽtes, factiosi domi, foris nobilitatis & imaginum magnifici ostentatores: fastuosi, luxui uoluptatiq; addicti: aliud promptũ in lingua, aliud clausum in pectore habere. quo quidem nomine etiam apud exteros semper malè audiuere. magnis motibus factionum episcopos creare, principum exterorum cõmendationes contemnere, rarò concordibus animis episcopum creare, at multo rarius cum lecto bene conuenire. Aucta in tantum creuit nobilitatis potentia, ut non solum armis medio foro, ponteq; Romano & Castrẽsi decernentes iuuicem urbe pellerent, uerumetiã cum hostibus iusto prælio in planitie congrederentur. Fuerunt, qui cognatorum opibus adiuti, diluculo occultis muri aditibus perfractis, urbẽ ingressi, in uico Prętorio cum episcopo conflixere: & quidem fœliciter. Tradunt quidam scriptores, Cæsarem Guilielmum, Othonis episcopi nepotem ex fratre, cùm incautius insidiarũ securus obequitaret, iactu saxi deorsum è sublimi fenestra petitum. Episcopis portas claudere, cum alijs apertam simultatem exercere, illis bellum facere, alios captos intra muros in priuatis ædibus tenere, bello persequi, prælium inire. Processit tandem eò principum contemptus, ut sordidi homines priuato odio episcopos ferro exceperint. cum socijs ciuitatibus controuersiam habere: eas, si pax esset, in bellorum periculorumq; societatem trahere: illæ contrà Vltraiectinũ populum exosum habere. Senatus, si quando nullum bellum foris esset, religionis libertate ægrescentes, eam uectigalibus, publicisq; onerib. oppugnarũt. Suffragijs primũ clero liberis, in comitijs Pontificijs, postquam ambitione & largitionibus exterorũ principum corrumpi cœpere, magnis motibus reipublicæ intercedere conati, sacra, profanaq; omnia miscuerunt: certum aliquem dictare, quem renunciari postularent: sagati in comitia Canonicorũ sodalium descendere. Itaq; dum neutris alteri cedũt, Burgundi armorum terrore episcopos iam obtrusere: sed quàm auspicatè, uix est qui ignoret. Philippus enim eos à Diepholdij decessu, Dauidem filium, Brederodio Archidiacono abrepto, ductu Caroli recipere compulit. Illius tamen potentiam quantum ueriti fuerunt, uel illud arguit, quòd Dauidem posteà intra muros oppressum captumq; factio Amorfortiam relegarit: quanquã haud impunè. Nam Maximilianus Imperator graui obsidione pressos, relegatum reuocare paulò mox coegit. Fredericus Badensis Marchio post hunc episcopus, nihilo fœliciùs obscuris factionibus aliquandiu fatigatus, cum uideret se inter sacrum & saxum, medium uersari, Dauidis exẽplo territus, simul ut reipublicę quieti consuleret,

cõsuleret, homo placido modestoq; ingenio, pacis tranquillitatisq; amator, dignitatem in Philippum Dauidis fratrem, per id tempus maris præfectum reiecit. Sed ne hic quidem, quamuis pollentissimis aulę Burgundicæ opibus & amicorum potentia fultus, omnibus placuit: uir pacis belliq; artibus iuxtà insignis. Bellũ enim quod Transiselani intestinum cum Carolo Gelrorum Duce, & Suollanis gerebant, cum neque componere, ut cupiebat, neq; Dauentrienſibus ipse per tenues familiares opes auxiliũ ferre, neque discordiam dirimere ualeret, nec spei quicquam ab aula Burgundica expectandũ uideret, simul quòd frustra Vltraiectinorum opem expectaret, curis animiq; ęgritudine fractus, in grauem ualetudinem medio belli ardore incidit, ac paulopòst, pridie nonas Aprileś è rebus humanis excessit, anno XXIIII. supra M CCCCC. Porrò quæ Pius de huius populi moribus scribit, affectibus magis quàm ueritati tribuenda duco: quamobrem non operę est ea persequi. Hæc igitur quasi præfatus quàm potui pauciſſimis, ad institutum opus accingor.

Morte Philippi uulgata, illico Gelrus peditum cohortem in Vltraiectinorum fines misit ad intercipiendum Hollandos qui nauigio Vltraiectum contenderent: obsediteq; eam Rheni ripam, quæ inter Ganum & Iutfasium in traiectu media est. Attulit illa urbi haud mediocrem terrorem, uel eo grauiorem, quo erat ob Transiselanorum dubias res immaturior. Auxit præterea hanc consternationem metus, ne noui præsulis creatione armorum motus non solum non remitteret, uerùm intenderetur magis in dies ac magis, nisi Gelri nominis aliquis renunciaretur: ingens bellum cis Iselam se quoq; habituros. Huc accedebat Burgundionum formidabilis potentiæ recordatio, à quibus Philippum nuper contracto magno exercitu, reluctantes diu recipere compulsi fuerant. Habebant & per hos dies selectissimas peditum copias duce Guilielmo Turco, à quo Philippus grauiter affici cœpisset, cõscriptas, circũ Schoenhouiam in castris: quarũ accessu nuperrimi motus memoria oborta multo maiorem trepidationem attulit. Dies habendorum comitiorum extemplo indicitur, in ante nonas Maias: ad quem, qui ab urbe tum temporis Canonici aberant, suffragiorũ causa à suis quisque collegijs reuocarentur. In consules iam multo maior quàm antea cura reip. incubuit: his à senatu mandatum est (quando Gelrus & Burgundi utrinq; in armis esse allatum fuerat) uti operam darent, ne quid detrimenti respub. caperet. Excubiæ circa forum Palatinum statim duplicantur: uigilibus nocturnis in mœnibus, quinqueuiris uicos regionesq; urbis nocte explorantibus, numerus augetur. Stationes etiam circa portas è senatoribus haberi. Senatusconsultum inde addito edicto publicatum est, ut quisque, si signo ad arma conclamaretur, cum telo ad designatum tribus suæ locum, sub ductum magistrorum adesset: ut diuersoria peregrinorum hospitum nomina sub noctem ad quæstorem urbis scripto deferrent: dicta mulcta ijs qui edicto nõ paruissent. In hoc reipub. statu, legati cum una peditum cohorte, Burgundionum Vltraiectum uenere:

Episcopus

Episcopus Panormitanus,& princeps Verianus,missi ab Erardo Arenburgensi,Leodinorum tum episcopo. Et quia interregnum breue erat, priusquam plures cõpetitores superuenirent, senatus ecclesiasticus breui his audiendis datus est. Postquam autem in curiam intromissis dicendi potestas à primario decano facta est, Panormitanus homo prudentia cum pari eruditione coniuncta clarus, huiusmodi orationem habuit:

Si eadem temporũ ratio & fides nunc foret quæ aliquando fuit, longè profectò alacrior ad dicendum in concilium hoc prodirem: nec legatus ad episcopatum petendũ, armatus ad eam urbem uenirem, cui cum Carolo Quinto Ro. Imperatore Hollandorũ Burgundionumq; principe omnia pacata essent ac tuta. Hoc ludibrium Deus ne aliquis an fortuna obtulerit, ut insolens ea sagorũ species uestros mihi animos alienaret, satis certum apud animum meum constare non potest: ergo incusandum id magis à nobis est, quàm prohibendum. Lætor tamen amplissimi uestri ordinis senatum mihi datum, ut legationis huius consilium utcunq; affecti cognoscatis. Sed quid sibi uult hæc armorum facies? Quid legatus? nullo (quod sciam) exemplo, cum sago ad urbem, cum qua fœderis perpetui necessitudo penè nobis hactenus fuit? Priusquam Bruxellam proficisceremur, ex composito præmissi speculatores exploratũ, num iter à grassatoribus tutum esset, (formidinem & metum dudum rumor fecerat) pauidè referunt, Gelrum exercitu tumultuario cõtracto, omnia itinera circa Vltraiectum locis ad peditum insidias aptis, insidere. Optarim mentem illi datam à Deo esse, ut ipse se intra septa sua contineret, & religionem sequutus, ab infestando aliena desisteret. Ibi uiatores Hollandi nominis, nullo uel ætatis uel sexus, nullo conditionis discrimine interceptos abducit: abductos in carceribus, dum se redimant, supprimit. Hæc ille in aliena, & uestra adeò terra audet: loco nimirum, in quo sciat uos nullas stationes copiarum inopia ad tutandum ditionis oras habere: ut hinc exterorum principum legatos excludat, exclusosq; excipiat. Itaq; arma nobis magis ad corporum custodiam necessaria, quàm honesta aut decora, non ad inferendam, sed repellendam Gelri uim fuere. An aliunde homini uestra patientia abutenti huius licentiæ fiduciã euenisse arbitrari par est, quàm ex morte Philippi episcopi, excelsi uiri & uirtutis singularis comperta? Quo quidem uiuo ne publicam quidem pacem prior turbasset, tantum abest ut grassatorẽ in uestram terram immissurus esset. Sed quo rapior? Proinde antequam ad consilij præsentis rationem perueniam, à uobis contenderim, ne aduertere tantisper grauemini, dum legationis nostræ occasionem exponam: hoc est, de Philippi episcopi decessu. Etenim nõ constituo satis, nobis ne lugenda eius mors magis sit, an uobis publicitus dolenda: certè utrisq; acerba est & præmatura. Enimuero, si (ut uetustissimus ille Græcorum uates inquit) bonus uicinus res preclara est: contrà malus, pestis abominanda: quæ in exitium uicinorum nata sit, non potest non dolor noster iustus esse: qui non solum bonum uicinum, uerum & amicum, ex clarissimo Burgundionum

sanguine

ſanguine prognatũ amiſimus. Amiſimus & cum illo omnia ea commoda, quibus regna affinia ſe fœlicia uẽditare ſolent: pacem foris, pacis prouentus omnes domi, niſi diuinitus ſubitò lux melioris fortunæ exoriatur. Veſter luctus autem uel hoc nomine iuſtior eſt, quòd eiuſmodi epiſcopum uobis fato ſublatum amiſiſtis, qui reipub. bello utilis, domi ornamento extitit: niſi quod fatis imputanda ſit, Tranſiſelanæ controuerſiæ fortuna: ad quam tranquillandã amicorũ opibus haud dubiè adiutus, ſe totum uertiſſet, niſi præmatura morte uos in rei expectationẽ erectos ſubitò deſtituiſſet. Cum itaque & noſtra referat, qualem gubernaculo rerum ueſtrarum principem præficiatis, par eſt ut ueſtris conſilijs bene precemur: uotisq; omnibus ea, quòd fieri poteſt, manibus pedibusq; iuuemus: ut Hollandorum res, non minus quàm ueſtræ domi foriſq; mutua concordia lætę, inſigniter florere pergant. Hoc enim pacto urbes, regna, pagi opidò opuleſcunt, & ad ſummã rerum luxuriam perueniunt. Contrà, quid ferox princeps, alieni cupidus efficiat, qui neq; ipſe pacẽ, neque finitimorum tranquillitatem ferat, cui id obſcurum eſt: Malorum Lernam miſcet, exhaurit ſuos, uicinos bellis laceſſit: ſemper eſt, quod moueat, quo ocium turbet. Ex quibus utrinq; ad poſtremum, & uictor & uictus nihil præter regnorum excidium, & uaſtationes funeſtis cladibus inſignes referant. Quare rectè monet uetus illud uerbum, Aliquid mali propter uicinum malum. Conſtat clariſſimas ciuitates nimis inuicem uicinas, cũ neutra alterius ferociæ cederet, mutuis bellis ſubuerſas. Quorſum hęc tam multa? eo nempe, ut ad id aliquãdo, quod proprium orationis huius inſtitutum eſt, perueniam. Comitiorum dies à uobis dictus eſt, quo ſuffragiorum ſortibus creetis aliquem, cui ſummus epiſcopatus ſplendor munusq; demandetur, qui eccleſiæ utilis ſit, & cum uicinis principibus amicitiam colat. Et credere conſentaneum eſt, ueſtrum neminem eſſe in hoc ampliſſimo cœtu, cui non ſit eadem conſilij ratio, ea demq; ſententia. Quo magis annitẽdum eſt, ut affectibus alieni, & odio uacui maximè, cum iudicio calculos mittatis. Si epiſcopatum petere ſanctum eſt & honeſtum (ut eſt) Erardus Arenburgus Leodinorum præſul, uir ter maximus, epiſcopus Vltraiectinus à uobis deſignari cupit. Vereor autem, ne ſi excelſum hominẽ ſuis coloribus quaſi in tabula deſcriptum propoſuero, & quidem quàm poteſt modeſtiſſimè, turpiter illum buccinari dicar: & arbitror minimè multos eſſe, quibus eius eximia amplitudo uel fando non ſit audita. Virtus ipſa tametſi per ſe ſufficit, ut tibicine non egeat: excellentia tamen eius uel dignitas, quamuis laudibus illius maior non fit, uecta tamen in amorem ſui ſtimulis occultis auditores accendit & rapit. Si ſtemma requiras, ſummorum principum imagines ſi non ſuperat, certè æquat: ſi natalium illuſtrem ſplendorem, nulli ſuperiorum epiſcoporum inferior eſt: ſi amicorum potentiam & opes, quibus imperia magna conſeruantur, huius illuſtris familiæ apud ſuos prima nobilitas, præterquàm quòd claros heroes, & inprimis Montfortios contingat, pollentiſſimis uiribus clara etiam potensq; habetur. Fruſtra

ſtra aliquis his bonis ſe uenditet, cum reſp. armis ab hoſte ſit uendicanda, niſi argentaria opulentia priuatim ſuppetat: nerui enim rerum agendarum ſunt, ſi uis offeratur. Erardo nemo opulentior, nemo cui plus repoſitarum pecuniarum ſit, ut regum quemlibet, ſi neceſſe ſit, bello gerendo poſſit extrahere. Ecquis meminit huic bellum illatum fuiſſe? Arguit admirabilem epiſcopi opulentiam liberalitas profuſa in excolenda lautiſſimis monumentis urbe: arguit religionis tuendæ & exornandarum ædium ardor. Poſſem hic immodicus eſſe, ſi ſingulas animi dotes ordine enumerarem: ſtudium tuendę patriæ, pietatem in omnes, candorem, affectum paternum in ſuos, clementiæ ſpecimen: deniq; ſumma omnia quæ in epiſcopo deſideres. Verùm cum cumulate, ſi nihil aliud, eum galerus uehat Cardinalitius (quo non niſi religionis columina à Pontifice Ro. donari ſoleant) uel me ſobrio commendatore, celſitudo uiri quanta ſit, ſatis liquere arbitror. Quamobrem ſi hunc tantum hominem legeritis, reputate uobiſcum, ut duos potentiſſimos principes uobis demeretimini. Arenburgorum gentem illuſtrem, & Burgundionum neceſſitudinem, quorum amicitia & fauor uel eò impenſius uobis emerẽdus eſt, quo mutuis commerciis ob coniuncta regnorũ pomœria magis opus ſit, propiusq; ipſi uobis immineãt. Et ne gratis epiſcopus iuſſus dicatur, perpetuum ocium, & fœdus cum Hollandorum principe ultro offert. & quidem ut appareant promiſſa, efficiet. Bellum quod adhuc Tranſiſe lanis integrum cum Gelrorum Duce ardet, intra annuum interuallum compoſitũ dabit. Modica hęc ſunt prę iis quæ amplius pmittit: agros, prędia, tributa, portoria, & quæ dominia rerũ ultra Iſelam adẽpta (quæ difficile eſt & periculoſum armis reſtituere) in hoſtiũ ius tranſiuere, nullo publico, ſed ſuo ſumptu, fidem facit, ſe eccleſiæ recuperaturum, ut eſt opum diues. Ad reliquam autẽ eius magnificentiã hoc adiiciendum ratus ſum, quibus immortalibus operibus plæraq; Leodii loca collapſionibus deformata refecit, multaq; adeò noua ex pario lapide miracula extruxit: eodem ſplendore, et fortaſſis etiam inſigniori, urbem ueſtram excolet. At muſſant aliqui, quos tacitus timor inceſſit, ne hoc ſtudio per Burgundiones agatur, ut epiſcopatus ad ſe translati aliquando imperio potiantur: quo multis retro ſeculis falſò uobis inſidiatos calumniantur. Alii qui metuunt, ut uobis authoribus renunciatus præſul, ipſe ſummæ rerum præeſſe poterit: proinde aut legati, qui epiſcopi uices gerat, imperium tolerandum eſſe (id quod uobis inſolens foret & nouum) aut collegam aſciſcendum, qui gubernaculo admoueatur: itaque futurum, ut pro uno duos patiamini. Illud autẽ metuentib. poſſem cum Gelrorũ legatis facetè reſpondere, Quid ſi cœlũ ruat? qui in rebus tutiſſimis, ubi planè nihil eſt periculi, ſtultè timent: quaſi uero ullo ſeculo in Hollandorum concilio ea de re diſceptatum foret: aut hodie etiam diſputetur, ut id conſilij aliàs notum fuerit, quanto quàm nunc ad id conſequendum potiores occaſiones olim fuerunt: quanto tempora aptiora, epiſcopi magis idonei: & quidẽ locis ad extundendũ ui, quod iſti fingunt, ſe arte amiſſu-

ros

ros magis opportunis. Cum portã Catharinianã urbis præsidis tenerent principes Hollãdici nominis, si quid stetisset, quid per gratias prohibuerat? A Badio oblatũ religiose recusauimus. Philippus quouis fortassis impelli potuisset, si huc Burgundionum consilia spectassent. Maiorum nostrorum res, quæ uaria utrinq; fortuna fuerunt (ut sunt principum offensæ faciles) quorsum attinet mouere? Sed donemus id agi, quod isti uolunt: donemus & si quid grauius addi potest. At quanto Leodinus episcopatus situ, ad propagandos tuendosq; terminos opportunior: qui neq; nominis celebritate, neq; opũ luxu ulli cedat: quid istud laborat? De collega uerò asciscẽdo aut sufficiendo uicario, commentũ est ac somniũ: quasi uerò eũ assiduò præstò intra muros esse oporteat, ac non tantũ iuris ex aliquanto interuallo, quantum præsens, & in conspectu ciuium obuersans, dare possit. Sẽper enim habẽdus aliquis è more est, qui summę rerum sacrarum in ecclesiasticis operationibus præsit: quare nihil ne cesse est de collega aut uicario persuasionem uanã induere. Quod si colli bitum esset tempus dicendo hic extrahere, possem cõmemorare aliquot, qui utrique ecclesiæ cum summa gloria præfuere. uerùm hi uobis notiores sunt, quàm ut sit opus. Itaq; Erardum Leodinorũ cardinalem hominem excellentem sincerè cõmendamus, quia uobis utilis erit. hoc præsertim tẽpore: quo ob asperas Transiselanorũ res, quibus ad ultimum propè discrimen uentum est, tantus uir desideretur, qui pacem faciat, & ablata recuperet, quanti queat. Confido fore, ne quem huius uiri pœniteat, indiesq; uobis charior sit futurus, & uos rursum à nobis, ut amicis populi Vltraiect. omnia æqua in posterũ impetretis. Et in hanc quidem sententiam ille multa & magnifica uerba fecit. Legatis benignè respon sum: commendationem illam gratam esse, & eò quidem gratiorem, quo Burgundionum amicitia populi Vltraiect. ad sarciendam concordiam & pacem ultra Iselam magis necessaria esset: non addubitare se, quin omnium suffragia in Leodinum inclinarent. Paucis post diebus legati Caroli Gelrorum Ducis Vltraiectũ ueniunt. His quoq; senatus sodalitiorum ecclesiasticorum solenni more indictus, in curia petentibus datur. Paucis hi legatione relata, episcopatũ uni è tribus his popoſcerunt: Francisco Ducis Lunenburgensis filio, aut Erardo Leodinorum episcopo, aut alicui è Basilicæ primariæ Canonicorũ collegio. Addita sunt splendida promissa, si per inita suffragia horum aliquis episcopus crearetur. Quicquid præsidiorum terrarum, oppidorum, ecclesiæ, belli iure adem ptum teneret, uniuersum ueteribus iniurijs exoletis redditum iri. Priuatum cum Transiselanis dissidium, ad publicum ecclesiæ negocium non pertinere: et ut pertineret, haud grauatè, quicquid esset uel odij uel simultatis, se positurum. Inde fides principis & beneficia in pop. Vltraiect. cùm aliàs, tum bello Iselstenensi cõmemorata, cum in nullo auxilij spes, præterquàm in eos uerteretur, legatis de propenso in Vltraiect. ecclesiam animo, & rerum promissarum magnitudine, gratiæ actæ. Beneme rita in rempub. liquere, episcopatum autem ab incerto comitiorũ euen-

tum pendere: proinde in eum sortem inclinaturam, cui deus dederit. Secundum hos postremi Colonia superuenerunt. Huius legationis princeps fuit Comes à Rennenburgo: ab his cõmendatur Henricus Palatinus è Bauarorum ducibus, Collega ecclesiæ Vormatiensis, Archidiaconus Aquensis, Canonicus Colonien sis. Dici non potest, quanto plausu omnium penè ordinum huius commendatio fuit excepta: siue quòd domestica & triuialis nobilitas contemptui ferè haberi soleat, ut ex claritudine generis exotica, potentiam opesq; uulgò metiantur: siue quòd fenestram ad occasionem alios excludendi sibi apertam uiderent. quo recipe retur is, à quo nullæ unquã iniuriæ in Vltraiectinos profectæ essent. Sed ad Bauari plausibile nomen, accessit & præcipua Comitis apud pleroscq; consulares gratia & authoritas, qui Burgundos & Gelros ex æquo impugnabant. Inter populares Gelrum facilè infectãdo inuisum facere: iniuriam in Transiselanos socios exaggerando uociferari, non amicitiam, non restitutionem ablatorum, non pacata, sed hostilia eum promittere, utcunq; dissimularet. Veterum certaminum item memoriam cum Hollandis refricare, nouas insidias & artes eorum uerisimiles comminisci, adeò ut auersis alienatisq; ab utrisque populi animis, si res senatorij plebeiue suffragij fuisset, iam omnium consensu Palatinus præsul renuncia tus foret. Leodinum, ut ipsis inutilem abnuere: quod cum utrunque episcopatum pari cura administrare nequiret, futurũ, ut per collegam Burgundi sanguinis, uia Hollandis ad spem imperij cum perpetuæ totius ditionis seruitutis iugo panderetur. Tetigit hominũ animos ferocium quarundam denunciationum memoria, certamen de paludib. bellum magnum, immortale odium per iniquè asserta ecclesiæ bona, portæ Catharinianæ iniuria, memorabilis in uigilia Paschatis proditio: postremò, quicquid unquam contumeliarum ab Hollandorũ principibus acceptum esset, id tunc uulgò inter ciuitatis primores moueri. Exaggerabant hoc uetus odium recentia flagitia militum, quos legati adductos, à designatoribus mansionarijs per hospitia suburbana distribuendos curarant. Hi per ebrietatem efferatiores, multa conuitia impotenter in Vltraiectinos iacere, insolenter Imperatoris opes spirare, à Burgundis subigi posse ad suscipiendum quem cunq; obtruderent, arma minari, Philippi exemplũ ferociter exprobrare. Accedebant ad hanc effrenem uerborum perulantiam & facta iuxtà flagitiosa, quæ potus uiolentia exagitati licenter designabant: in cupas ceruisiarias pedibus insultare, ijs diffractis potum in solum effundere, uitreas domorũ fenestras postibus conuellere, his moribus odium magis magisq; suis augere. Neque Gelrus quidem melius audiuit. Censuerunt legationem eius, ob insignem aduersus Suollanos perfidiam, reijciendã esse: speciosa uerba, & promissa magnifica eò spectare, ut pari fraudulentia cũ Vltraiect. ageret, qua cum illis egisset: nec pacem, aut rerum ablatarum restitutionẽ, sed armorum potius societatem in quam traherentur, expectandam esse. Quæ autem commemoraret merita, non pro meritis habenda, quæ precio emerentur.

tur. In id enim bellum quicquid impensarum factum esset, se feciſſe: Duci liberaliter adeò suum persolutũ stipendium, ut adhuc ab eo bello rempub. ære alieno laborantem haberent: nusquam ad id exemplum principes defuturos, qui eandem fidem ac societatem secum ad bellum gerendum ineant. Sed ne societatẽ quidem id nuncupari posse, quod magno redimatur: nec meritum aut beneficium commemorando eum amplificare debere, qui pro militari opera, stipendium inautoratus feciſſet. Talia plebs inter se tota urbe gregatim collecta ferebant. Itaque tota ciuitate in Palatinum conuersa, religioni, quæ plus aliquanto sapere, quàm hominũ uulgus, aut ij, qui affectibus ducti transuersum abirent, consultando uidebatur. Leodinus uel hoc nomine placuit, quòd per immensas opes, amissa facilè ac tutò recuperare ualeret: simul ut per illum utroſq; sibi grato & opportuno, nec minus reipub. utili obsequio demererẽtur. Hęc dissensio eò paulatim processit, ut Consulares multitudine insanientis uulgi, nisi apertè uim denunciarent, in Palatinum, quem senatus posceret, renunciarent: identidẽ occinentes, penes illos suffragiorũ quidem ius esse, se uero penes urbis portas claudendi aperiendiq; potestatem fore. Hac animorum ferocia, timor ingens incessit collegiorũ sodalitia: sed nullos æquè atque eos, quos pecuniæ plus quàm uitæ periculum sollicitos habebat. Horum pars aliqua, ueriti, ne si quid plebis consilijs aduersarentur, prædæ dirreptioniq; forent, aurum, inauratag; uasa silentio noctis in terra defodere, aut penes ciuem amicum occultè deponere. Tum demum compertum est, quàm parum spei in incertum suffragiorum euentum collocandum sit, cum populus armatus aduersus summam potestatem ius usurpantes, ita iubeant, ut illi fiant dicanturq; authores, ubi non plus iuris relinquitur, quàm multitudini uidetur. In confesso certe est, pleroſq; partim metu, partim tranquillitatis retinendæ causa, suffragijs commutatis, plus obsequutos plebi fuisse, quàm ex æquo & bono reipublicæ incolumitati consuluisse. Interuenit his populi in Palatinum consentientis clamoribus, triduò quàm comitiorum dies adesset, malum, quod non modicum pauorem urbi intulit. Gelrus cum instructis copijs transito Rheno Burgundionum castra in uico Termeida opprimit. Capti multi, inter quos tribunus militũ Guilielmus Turcus fuit: impedimenta omnia adempta. Aderat inter hæc comitijs dictus dies, quo ad creandum conueniretur. Vetus cõsuetudo tenuerat, ne comitiali die conuentus in ciuitate agerentur, ne senatus item legitimus haberetur: si qui exteri principes, aut principũ legati intra muros per id tẽpus essent, ad eum diem urbe excederẽt, quo ex concepti iurisiurandi formula, liberæ ac rectæ extra metum & gratiam suffragiorum sortes ferrentur. Contrà nunc omnia acciderunt. Legatis trium principum candidatorum in ciuitate in futurum comitiorum incertumq; euentum hærentibus, senatus per Coſs. mane repentè edictus, religioni ingentem terrorem fecit. Consules tum erant Ernestus Amerongus & Henricus Verborchius. Portæ clausę tenentur: costituitur consentientibus sententijs omnium,

non ante ſenatum dimitti, quàm accepiſſent, quis epiſcopus deſignatus eſſet. Lictores armati curiam circumſtabant: huc plebs cum telo, quòd trepida res nouarum rerum cupidis obuium obtulerat, tota ciuitate officinis & tabernis relictis confluxit. Ibi percontantur, quæ ſit ſenatus ſententia: eundem Palatinum ſe poſtulare uociferantes: ignotum laudibus uehere, Gelrum Burgundumq; paribus conuitijs inſectari, bellum ſe habituros præſens, ſi in alterutrum illorum ſuffragia inclinarent. In baſilica Martini maior fremitus uulgi in expectationem erecti audiri: globatim ſeſe colligere. Secunda diei hora erat, cum religio adhuc in comitio ſententijs uariantes, nondum inter ſeſe conueniſſent. Senatus qui in curia ſedebat, ægre ferens mora ſe extrahi, frequenti hominum è plebe manu ſeptus, cum Amorfortiorum legatis, conſule præeunte, curiam egreſſus, in comitium decurrit. Trepidè fores, quaſi è cardinibus eas uellent conuellere, quatientibus reſpondetur, intus neminem è priſco inſtituto, quoad ferrentur ſuffragia, intromiſſum iri: ſi uim facerent, ferre decretum eſſe, utcunque cederet. Vbi aliquandiu clauſis foribus, paribus animorum ſpiritibus diſputatum eſſet, ad extremū multis blandimentis à conſulibus datis, impetratum eſt ægrè, ut tres, aut ad ſummū quatuor intrò admitterentur, qui populi poſtulatū, ſenatus nomine exponerent. Quod quidem etſi præter ueterem comitiorum rationem eſſet, in præſenti tamen ſenatui obuiam eundum hac in re uel eam ob cauſam duxerunt, ut quod licuit, iram cupiditatemq; eorum compeſcerent: ſimul ut materiam, ſuperbiam religionis (quod iuris conſuetudinisque haberetur) calumniandi in poſterum, è medio ſubmouerent. Godefridus Vordius cum paucis intromiſſus, poſtquam in concionem uenit, ex ſenatus uerbis, quod è republica uideretur, benigniter contendit, ut propter ſociorum ultra Iſelam res afflictas, planeq; diutino bello fractas, bonum aliquem uirū crearent, qui eccleſiæ utilis, ſuis amicorumq; opibus pollens, amiſſa, greq; alieno grauata recuperare poſſet: ipſam non ſolum urbem, ſed totam ditionem ſuperā & inferam, authoritate & armis (ſi res dubiæ poſcerent) ab iniuria & libidine cùm aliorū, tum finitimorum principum tutaretur. Reſponſum ab Archidiacono principis ædis, eò collegia ſodalitiorum conueniſſe, ut ſumma animorum concordia, eiuſmodi uirum renunciatum ſenatui populoq; traderent, qui pace & bello ex uſu eccleſiæ foret. uel ſenatu ocioſo, et ab armorum ſtrepitu, animisq; quieto. Hoc dicto Vordius ira accēſus, magna ſpiritus ferocia, Haud ſatis (inquit) uobis liquet, quantum uobis reipub. ſalus curæ eſt, neque ocium uerò ſuppetit, id nunc diſceptare: id unum interim ſedulò date operam, ut ne quem alium renuncietis, quàm Palatinum, niſi grauius quid quàm animarum fumos experiri malitis: memores etiam atq; etiam perinde, ut uobis poteſtas deſignandi eſt, quē uidetur, penes nos portarum cuſtodiam eſſe. Concitatus ita è concione ſeſe abripiens, cum reliqua utriuſq; ſenatus parte in curiam rediit. Nec diu quidem hîc commorati, iterum cum plebis colluuione, multo grauiori fremitu, apertaq; uociferatione

tione comitia repetunt: sed frustrà magna ui fores diu uerberantib. neq; apertum, neq; respõsum datum est. Doluit haud medio criter senatui superba (ut ipsi interpretabantur) exclusio: sed in præsenti dissimulantes ægritudinem, à ui temperarunt. Regressi inde in proximam basilicam, ubi tota urbe plebs collecta, in nouarum rerum expectationẽ erecta stabat: multa ibi apud inconditam multitudinem de superbia & supercilio Canonicorũ questi, indignitatem rei, quòd intromissi nõ essent, sed ne respondere quidem dignati fuissent, dolorem egregiè exaggerando amplificarunt: ex composito uideri eos ad quartam horam usque suffragandõ totum diem eximere: ut ita senatum & populum tædio morę domos quemque dispersum, facilius ludificarentur. Quin rectà consociatis animis, ferro dictatum, quem senatus, quem populus iubeat, in comitium uaderent? Sequitur illicò ex omni multitudine uox consentiens, in procinctu stante, uadendũ esse. Accepissetibi me hercule respub. triste uulnus, nisi Comes à Renneburgo præsenti authoritate & oratione luculenta furentium animos leniendo castigãdoq; à ui prohibuisset. Erat per eam tempestatem Archidiaconus primariæ ædis Philibertus Naturellus, è Burgundia oriundus, prudentia singulari & comitate eximia: ob id in Hollandorum conciliũ non infimi subsellij lectus, homo ad pacem & concordiam conciliandam natus, ętate grandis. Author hic omnibus fuit, itumq; in sententiam est, ut sortes charta à iuratis scribis exciperent: ipse cognitoribus duobus, actotidẽ scribis adiũctis, penes quos fides constaret, hac ratione dein eas recognosceret, ut qui candidatorũ suffragiorum numero alijs duobus foret superior, hic episcopus declararetur. Dati sunt Archidiacono Decanus Seruatoris, & Decanus D. Petri. His scribis adhibitis, catalogoq; suffragiorum in suas classes digesto, Leodino duobus calculis Palatinum superiorẽ inuenere. Et ad hunc quidem modum Henricus Palatinus, episcopus Vltraiectinus creatus fuit. In quo principe, hoc mihi fatale fuisse uidetur, ut quemadmodum per tumultum & arma episcopatum sortitus fuit, armis deinceps per omnes fabulæ suæ partes iactatus, tragica specie catastrophen clauderet. Vox totius concilij consentiens deinde sequuta, ratum Palatino episcopatus nomen firmumq; fecit. Mox Naturellus silentij fidem ab omnibus conceptis iuramenti uerbis pactus, ne comitiorum ratio in uulgus propalaretur, indicem in conspectu omniũ combussit: eo pacto caueri posse ratus, ne deleta suffragiorum nomina, cui fraudi essent: sed ut mitigatis plebi animis, quod numinis nutu uotorum compotes fuissent, discordia ita sopiretur, si in reliquos cãdidatos lati calculi in obscuro permanerent. Et profuisset consilium ad publicam pacem sarciendam, nisi inter se ipsi mutua simultate & odio laborãtes, malum quod bene opprimi poterat, dimisso statim cõcilio, exaggerare perrexissent. Erant in Canonicorum sodalitijs homines quidam ad factiones alendas fato penè quodam nati, amicorum Gelri nominis, sanguine illustres: alij item, quos contra auita in Burgundos officia, inter suos, aduersus illorum potentiam publicè

satis commendabant. Hi perinde ut è plebe homines, suam quique factionem pertinaciter annixi defendere, antea sese armis sæpe è publico fugarant: uim ex composito inuicem, contẽpto senatu fecerant. Nulla hi per iurij conscientia icti, nullo religionis nomine moniti, postridie in omnibus conuiuijs, in circulis res comitiorũ inuulgauere: prodere in quem cuiusque suffragia inclinassent, inuicem linguis procacibus conuitiando insectari ac proscindere, utrique utrorumq; principũ potentiam opesq; extenuare, pro se quisque alios uituperare. Iacobus Apelternus Decanus primarius diuiso cœtu, sub hæc loco editiori, qui choro iunctus hęret, conscenso, Henricum Palatinum è Bauarorum ducibus episcopum ad populũ pronunciauit. Populus effusa lætitia ad eam uocem gestiens, illico acclamauit, quod fœlix faustumq; sit populo Vltraiectino. Inde solenni sacrorum cæremonia, Deo pæan decantatus, gratiæq; actæ, quòd comitiorum euentus bene auspicateq; cessisset. Postero die collegiorum sodalitia iterum coguntur: ubi de legatione ad nouum episcopum Coloniam mittenda actum. Legati dicti, Decanus primarius, Chorepiscopus, Decanus ædis D. Petri, D. Gerardus Sukerodius. His additi notarij duo. Legati breui ex urbe profecti Coloniam peruenerunt. Principi adeptum honorem gratulati magnificè excipiuntur. Adduntur dona uisendæ magnificentiæ, singulis pateræ inauratæ singulæ, pro nominis cuiusq; dignitate graues. Diebus aliquot largiter comessando ibi absumptis, multa de publico ditionis utriusque statu, sed ante omnia de bello Transiselano cum Gelrorum Duce colloquuntur: docentq; uniuersam ditionẽ magno ipsius teneri desiderio, atq; adeò uel ob id cùm impẽsius desiderari, quòd Gelrus, ob repulsam tractum infestius bellum in socias ciuitates ultra Iselam nunc redeintegrare crederetur: spem certam esse, id per eum dirimi posse: & in gratiam noui principis quiduis se ab eo impetraturos, si ipsius prẽsens authoritas adsit. Verùm ad inaugurationẽ maturato opus esse, rem dilationẽ haud pati: alioqui si segnius se aditer paret, futurũ ut castellorum ac præsidiorũ quod reliquum adhuc in Transiselanis esset, id uniuersum amitterent. Vltraiecti quoq; humilem obscuramq; multitudinem impotenter fremere, quòd socijs non feratur auxilium: bellum tantum Gelro mouendum uociferari: haud existimantes, quantum malorum sibi exoptent, ubi liceat ab armorum strepitu esse tutis. Iam inter populares suos per hunc proximũ comitiorum euentum factiones quoq; exoriri, aliud ex alio malum nasci. Contendere itaq; se, ut mora omni præcisa, quàm fieri posset ocyssime accederet. His legatorum uerbis respondit Palatinus, se id operam daturũ, ut quam primũ rebus domi dispositis ad fœdus faciendum, capessendumq; episcopatum, & quidem cum prima æstate adproperaret. Confidere (quia nullo suo consilio bellum conflatum esset) se utrosque firma pace consociaturum: maximè si huc gratia Vltraiectinorum, & preces hominum Gelri nominis accederent. Legati breui pòst domum redeunt. Erat autem per id tempus respub. in eo statu, ut paulatim scintillæ quædam discordię in-

ter

ter factiones per Palatini episcopatum orirentur. Ii qui à Gelro stabant, nullum comitiorum genus in episcopum non torquere. Iacobę heroinę stirpem scilicet reuixisse: accitum item è supera Germania strigosum capum ad saginam. Denique immodici esse inter pocula, in cœnis, in extenuandis principum Germanię opibus. Nec defuerunt aduersus hos calumniatores, pertinaces nouo principi defensores, qui festiuo ioco illorum sycophãtias sic eluderẽt: Eiusmodi capum placere, à quo oua tam uisenda (legatorum inaurata pocula significantes) ponerẽtur. Illi uirum ut stolidum ac bardũ uituperare: hi contrà magnificè uirtutes eius prædicare, humanitatem, candorem & gratiam apud populares uehendo amplificare: postremò simultatis hîc materia inter principes senatus, & Gelri nominis factiosos homines nata est, quæ rempub. sensim grauius ad exitium usq; postea exercuit. Quicquid fando de Bauarorũ ducum uitijs auditum esset, hoc non sine fucato commento egregiè exaggerando, identidẽ occlamare, et quasi uates infœlices omnia infausta inauspica taq; denunciare. In hac animorum contentione & uario certamine quatuor plus menses labuntur. Itaque legati, ad eum diem quo Vltraiecti expectabatur princeps, è Transiselanis uenerunt. Miserunt eò & inferæ ditionis ciuitates, qui nouo episcopo aduentum gratularentur. Ingressus breui post urbem cum eo armorum apparatu, quo principibus mos est intrare, quando regna & imperia primis inaugurationibus suscipiunt, in curiam, ueterum episcoporum ritu armatus, ubi uetus & nouus senatus coactus erat, descendit. Ibi post honorificam gratulationem senatui populoq; Vltraiectino è more conceptis uerbis iurauit, se patrię patrem pro se prętaturum, defensorem ditionis, amissa ablataq; uindicaturum: hostes ditionis, suos duceret: fortunis suis & armis ad propagandos fines, & ecclesiæ opes constabiliendas augendasq; operam daret. Omnibus hic cæremonijs inaugurationis ex consuetudine perpetratis, in Ciuicum templum deductus, mox armis ibi positis, & ueste talari, & stola indutus, in Tutelaris D. basilicam solẽni pompa abducitur: tantò dignitate conspectior, quantò turba equestrium hominum, senatorij item ordinis, & religionis cum plebe prosequentium augustior. Hinc in curiam magnam concessit: ubi prolatũ in medium, libertatis ac priuilegiorum ditionis diploma, in trium ordinum consessu more maiorum, ratum sanctumq; esse iussit: obsignatumq; interposito iuramẽto, confirmauit. Post paululum moræ inde in ædem principem D. Martini Tutelaris deductus, in sedẽ D. Vuillibrordi collocatur. Laudibus Deo pro pastore sospite dato decantatis, turba procerum omnis ordinis prosequentium uenerabilis, in ædes pontificias se recepit. Et hæ quidem priscæ episcopos Vltraiectinos inaugurandi cæremoniæ fuerunt, cum soli utramq; iurisditionem pari cura bello ac pace tuerentur. Illud autem non abs re fuerit addere, non plus iuris eos intra ciuitatum muros habuisse, quàm populi beneficio concederetur. Prętorem constituebant, qui iudicum decurijs præsideret, & in capitalibus supplicijs sententias rogaret. At possessio-

ne uerò iurisditionis profanæ amissa, is ordinatus constitutusq; est rei pub. status, quẽ hodie habemus quidẽ, at longè diuersum ab illo quem ea tempestate tenebamus. Nec diu pòst religioni à præsule, ingenti apparatu uereq; pontificali, Lautia in æde Seruatoris præbita est. Dies inde legationibus cùm aliarum ciuitatum, tum Transiselanorum audiendis constituitur. Post honorificam hic gratulationem graues querimonias superæ ditionis deferunt, quàm atroci bello fessi, confectiq; à Philippi morte, à Gelro uicino hoste deintegro petantur: ut undiq; obsessi, penè de tectis ac mœnibus dimicantes, eum urbe ægrè abstinere cogant: adeò in portis, propemodum se inter omnia inimica & infesta medios castra uidere. Iselam intercluſum præsidijs, arces sibi ad defendendos se ab hoste opportunas, iam omnes amissas, bellũ diuturnitate graue ærariũ iam exhausisse, ut diutius id trahere nequirẽt: fuisse nonnullã spẽ in Philippo, si fata eum diutius superstitẽ reliquissent. Nunc Transiselanarum ciuitatum animos in nouum intentos principem, ab eo uel præsentem sibi opem polliceri, uel ipsum ad fœdus faciendũ, redimendamq; quanticunq; pacem, pro se annixurũ. Episcopus tametsi legatorum precibus & miserabili fortuna motus, suis auxiliũ ferre cuperet, periculi bellorum magnitudine territus, ad pacem faciendam, quàm ad arma animo inclinatior erat. De fœdere autem sperari nonnihil poterat, sed cum eò grandiori pecunia opus esset, quàm ut unus soluendo sufficeret: & ipse tum temporis eris inopia per sumptus magnitudinem in inaugurationem facti premebatur, censuit ad maturandum negocium, rem ad tres ordines referendam esse: sibi animum laborum oneribus æquatum fore, si ipsorum consilio adiuuaretur. Agitur paucis inter hæc diebus ordinum senatus: huc quoq; ciuitates sociæ inferæ ditionis coguntur: ibi episcopus infrequenti concione aduocata, manu silentio indicto. Si per fata fieri potuisset, ut lætius episcopatus exordium (inquit) sortitus essem, nihil profectò esset necesse ordines amplis. ad uos de communis ditionis difficultate maxima hodie referre. Tanta enim cura, tãta solicitudo mihi patriæ conseruandæ per uos cum nupera inauguratione inecta est, ut molis in humeros sumptę tantum non pœniteat. Itaq; ergo initio statim unicè mihi studio habendũ duxi, concordiam sarcire, ubi dissidium est: pacem facere & fœdus iungere, si aut bellum uspiam sit, aut animorum certamen: ut in reliquũ, ditionis statum domi & foris cum laude administrem. Vereor autem (quia de impensis faciendis, non autẽ de sumptibus circumcidendis agetur) ut perinde oratio mea ad animos uestros mihi in posterum conciliandos componatur, atq; si de re plausibiliori uerba facerem. Atque utinam uel fata uel humana consilia dedissent, ut his supersedere liceret, & proinde omnibus suprà infraq; pacatis lætius omen de me caperetur. De bello loquor, quod sociæ ciuitates ultra Iselam graue habent & longum cum Gelrorum principe, & indies post paululum spacij uiolentius redintegratur. Id autem quibus authoribus, & unde ortum sit, quibus ue initijs cœperit, haud libet percontari: constat enim. Finis autem

quis

quis sit futurus, in incerto fortunę casu positum est. Quartus iam fermè annus agitur, quòd Ate nescio qua fatali Transiselanorũ concordia bello intestino perturbari cœpit, atq; ita perturbari, ut discissa nulla ratione sarciri posse uideatur. Numinis tamẽ beneficio euenit, ne domestica illa lues infestius excluso hoste, prepserit, & animis consociatis aduersus eũ bellum geratur. Gestũ est cõmuniter, gestum est ipsorũ impensis, absq; ciuitatum inferæ ditionis sumptu. Exhausto ad fæces ęrario, opulentiores qui oneri ferendo sunt, pro se quisq; ad oppida, uxorem, liberos, diuina deniq; & humana ab hoste defendenda contulerunt. Multi item uoluntarij ex robore iuuentutis pietate in patriam suis impensis militarunt, ne aliunde externa auxilia implorantes, quenquam in belli societatem attraherent. Ancipiti fortuna belligeratum est. Sæpe exercitu in hostium agrum inducto, prosperè cum illorum insigni clade res maximas gesserunt: sæpe rursum instandi studio insequendiq; in insidias tracti, cũ magna strage multis suorum amissis, retro in oppida compulsi sunt. Pons super Iselam factus, igni ab hoste subiecto cõflagrauit. Vtcunq; per multum tempus bellorum casibus uarijs ad hunc modum acti fuerunt, subinde tamen maioribus animis quàm uiri mole ea repararunt, donec castellis penè omnibus amissis, & aliquot oppidis per proditionem perditis, cum undiq; præsidijs hostium obsidione concluſi tenerentur, ad ultimum, subsidium à Philippo peterent. Et spes ingens quidem in eo erat (uti accepi) nisi quorundam non sana consilia sequutus, priuatæ fortunæ augendę magis, quàm rei Transiselanæ tuendæ memor, transuersum abiuisset: uir cætera egregius, qui pacis belliq; artibus (si fortuna tulisset) & gloria quemlibet superiorum æquare potuisset. Neq; uero propterea ad hostem sociorũ defectio sequuta est, uerùm rectius consilium amplexi, maluerunt in fide & societate, extrema omnia fortiter sustinendo, permanere, quàm uersis uelis fidem uiolare, eoq; inclinare à suis deserti, prætenues uirium reliquias, quò fortuna uictoriã traduxit. Bellum etiam externum, intestinum, illo grauius malum, in quantum discrimen pecuniæ inopia Dauentriam penè adduxit? cum militum stipendia poscentium tumultu prædæ dirreptioniq; staret, iamq; ad iustã dimicationem medio foro peruentum esset, ni numinis ope ex improuiso præsens consilium apparuisset. His igitur cum nihil fermè reliquum sit pręter infœlices animas, et mœnia tectaq; hostium machinis deformata, reputate mecum, quo consilio susceptum tanta animorum pertinacia bellum continuetur: id enim operęprecium est cognoscere: & magni quidem refert. Et haud scio, an illis ad pacem faciendam occasiones defuerunt (ob infidam & infirmam societatẽ, eam nunquam recipere placuit) certè studio se ulciscendi magis quàm prædæ, ijsdem bellum quibus susceptum est animis, quamuis fortuna dispari, traxerunt. Pro aris ipsis bellũ est haud perinde suis atq; communibus. Etenim si fabula ea consentanea est, qua Menenium Agrippam Pop. Ro. in secessione in sacrum montem, patribus reconciliasse, & animos eorum flexisse legimus, profectò bellum so

cijs

cijs illatum, uim Transiselanis obortam, abactas prædas, castella adempta, uastationes agrorum, portas, flumina, saltus sacra profanaque obsideri, tecta ipsa quati: & quicquid iniuriarum populo Transiselano infertur, ad uniuersos pertinere existimandum. Membrum aliquod, quantumuis pusillum si corpori pereat, si pes uulnus accipiat, nõ conseruntur ociosæ manus, non os, non oculi, non cor, non ulla deniq; corporis pars stertit, quin alia condoleat, alia mederi opemq; ferre annitatur: alioqui futurum, ut omnia simul tabo corrupta membra, cum illo uitioso, breui conficerentur, ac pœnas non lati auxilij luerent. Episcopum me, ut caput utriusque ditionis esse iussistis: atque utinam eum præstare possem, quem is apex postulet. Tot oppida, tot arces, labori ministerioq; mutuo à maioribus tradita quasi per manus accepimus: & ea membra & uiscera nõ tuemur, sed committimus amputari, committimus ab hoste finitimo discerpi: & eo quidẽ hoste, qui per cuniculos internecionẽ uestram molitur. Enimuero id spectat unum, ut dissipatis attritisq; diutino bello Transiselanis, quos opportunos habet, uos posterius alios post alios adoriatur. Quid enim facilius? Vtinam uanus habear, & falleret uaticinium, atq; illa nõ insigni utriusq; iurisdictionis calamitate in dies periclitaremur. Audio omnia ferè ab eo præsidijs teneri, pręter Dauentriam, Suollam, Campos, tres præcipuas illius ditionis ciuitates, ut quartam eius partem, reliquis amissis, uix integram habeamus. Tenet ille uberrimos episcopatus & ecclesiæ uestræ prouentus: tenet terram frugum copia scaturientẽ, pascua, syluas, aquas. Hæc ego omnia repetenda esse censeo. De uia solum recuperandi, res in consiliũ uenit. Scio uos à bello abhorrere, ut par est, nec ego uobis author ero pacis quam habemus turbandæ: non enim is sum, qui post Philippi episcopatũ, & tot annorum quietem, in pacatis rebus bellũ quæram. Rationem itaq; ineundam censeo, ut ære redimantur ea quæ bello ablata sunt, priusquam grauius de integro in socios comparetur. Legati mittantur, qui de concordia & pace cum Gelro agant. At de ratione pecuniaria mouebitur disceptatio, unde argentum conquiratur. Equidem quantum ad me, utinam pecuniæ copia suppeteret, nõ recusarem meis impensis uel quanticunq; adempta recuperare, & fœdere sempiterno pacem Transiselanis firmare. Decernenda in hunc usum à uobis pecunia est, & ea quidem conficiẽda, quantum potest: ut utrinq; ab armis discedatur. Scio amplissimis his ordinib. insuetum id uideri: neq; dubium est, quin secum ita cogitent, nouum esse, neq; fando ullo seculo auditũ, onera ditioni imponi: Dauidi semisses singulos in iugera petenti olim negatũ fuisse: hominum memoria non constare, nuper inauguratum episcopum nouo statim uectigali suos onerare occœpisse. Reputate hic mecum, qualis apud maiores uestra fuit resp. qualis ditio, qualemq; per manus traditam accepistis: & uicissim pręsentis tempestatis conditionem ac statum cum ueteri collatum, uidete num eadẽ sit: uidete num ullo seculo ita fuerit diuulsa, ut hodie est, cur hoc proponere esset necessarium. Illis, siue pax fuit, siue bellum habuerunt, agri,

oppida,

oppida, syluæ, amnes, pascua, omnia fermè incolumia denique manere. Nobis autem, quia usu uenit, ut magis id quod necessitas cogit, q̃ quid consueuit, & è re ditionis sit, quàm ad exemplum allegandum facere uideatur, capessamus: reputare par est, primùm quid deceat, deinde ut uestræ existimationi ad posteros consulatis: apud quos perinde audietis, ut nunc res uestras uel fortiter tuemini, uel per ignauiam & socordiam dilabi patimini: latas olim & opulentas, nunc angustas & prętenues. Et ad præsentis tempestatis gratiam haud minus laborandum, ut pietas in patriam, in socios uestros iuxtà clara habeatur, et neglecti officij turpitudo euitetur. Itaq; ponite ante oculos miseram eorum fortunam, quam deprecari facilius est, quàm euitare, cui nos in meliori constitutos consilio et re opitulari decet. Veniat in mentem innatę omnibus mortalibus erga communem patriam, erga religionem charitatis: reputate efferentem nunc se magnam uestram fœlicitatem, & illorũ res uicissim aduersas, olim tamen dissimiles, ita (ut incerta casuum sunt omnia) in quo illi nunc discrimine uersentur, uos in par periculum aliquando præcipitari posse: memores casuum humanorum, fortunæ ludibrium, siue numinis uim potius suo arbitrio omnia regere ac moderari. Quo magis enitendum uobis est, ut afflictis illorum rebus auxilium feratur: id quod pium erit, & ecclesiæ iuxtà utile. Hoc exẽplo discant alij mortales, ui fortunæ in præceps abeuntium supplicũ misereri. Sin aliud consilium uobis magis placet, nimisq; illa quæ dixi grauia uidentur, quæ communi negocio plus conductura arbitremini, quum ocium erit nouo ordinum conuentu separatim disceptatote. Sic antistes Vltraiectinus. Postridie iterum conuentus ordinum habetur, in quo postq̃ diu, alijs aliter censentibus, sententijs est uariatum, ne omnino in suspicionem lati auxilij arrepti, in belli societatem traherentur, decreta sunt principi quinquaginta aureorũ milia ad pacem populo Transiselano redimendam. Facta pace, non antè Gelro de ea pecunia numeraretur, quàm deductis præsidijs, amissa ecclesiæ restituta forent. Et quo negociũ maturaretur, quia dilationem nõ patiebatur, haud prius ab agendis ordinibus desisteretur, quàm pecunia, minima inferæ ditionis iactura conquisita foret. Huc contribueret, quicquid ecclesiastici profaniq; nominis esset, omnis ordinis ac loci homines. Hæc quo rata essent, principi tabulæ datæ sunt septimo Idus Octobris. Et quia id nunquam antea factum fuerat, opportuna maleuolis calumniandi materia oblata fuit: Episcopum nouo more, nullo exemplo sibi emptum: miseram Vltraiectinorũ sortẽ, cum alibi nobiles homines episcopatus non sine largitionibus candidati petere soleant, se uerò contrà, episcopũ precio redemisse. Inter hęc Doreſtatum abijt, uetus Batauo durorum præsidiũ. Tametsi, quod ab initio uenabatur, nunc consequutus erat: haud modicè tamen de pecunia contrahenda solicitus, breui ordines & ciuitatum legatos ad se accersit, ut uia iniretur, qua minimo ditionis onere illa conquireretur. Disceptatum hîc est omnium primùm ingenti animorum certamine: alijs in alios onus reijcientibus, quisq; se à cõtributione

immunem

immunem contra tabularū, quas dederant, fidem pro se asserere annitebantur: publica tamen sollicitudo omnibus, nullo trāquillitatis incommodo summam conficiendi inerat. Equestres uniuersum onus in domorum rusticarum, aut focorum urbicorū censum depellere: hos contrà tueri acriter homines senatorij: identidem occlamantes, ut (quando iugerū numerus in expedito esset) agrarius census ageretur, quo plebs extremæ classis & operæ solæ immunes essent. Erant qui magna ui annitebantur, ut in homines ecclesiastici nominis urgeretur. Reuersi itaq; legati Vltraiectum, rem ad frequens ordinum consilium referunt: ubi consimili pertinacia certatim sententiæ sunt defensæ. Senatus ciuium ius tueri, nobilitas quæ procul ab urbe in agris uillas suas habitabant, sibi consulere, ne quid largirentur: religio equestrium partes iuuare: in quam ad postremum utrinque magno studio summam uniuersam auertere sunt adorti. E diuerso, hi religionis nomine nixi, libertatem suam uindicare, iura impigrè ab utrorumque iniuria asserere. Medijs his diebus præsul Amorfortiæ è more inauguratur Idibus Octobris. oppidum ingressus, statim curiam conscendit, ubi reipub. iura & libertatem more maiorum tabulis rata esse iussit, iurauitq; sancta ea se habiturū, tutaturumq; quoad eius fieri liceret, aucturum etiam cum daretur. Senatus rursum suam obseruantiam nulla iuramenti religione spopondere. In præsentis rei fidem princeps ordine senatorius data dextra in hospitiū deducitur. Et ut specimen aliquod beneuolentiæ erga nouum principem daretur, duo uisendæ magnitudinis inaurata pocula sub cœnam illi sunt donata. Aliquot hîc inde diebus cōmoratus, Amorfortijs pro humanitate gratijs actis, Doresatum redijt. Mox paulò Sesti pulsu campanæ inauguratur. Est autem Sestum uicus uetustissimus totius ditionis inferæ, miliarè ab Vltraiecto ad ortum. Veteres cæremoniæ nouorum episcoporum tenuerant, postquam in sedem episcopatus collocati essent (quia in urbibus nullum imperium nullumq; ius habebant, præter ius dicendi prætorem, ut dictū est) ut iurisditioni suburbanæ inaugurarentur. Sesti motu campanæ eius imperium inire consueuerant. Vnde ad bella iturorum principum, arma, dato per agros signo, plebs rustica sequi cogebatur. Atque id sibi uoluisse quidem Sestanā inaugurationem accepi. Cæterū operæpreciū est, quàm potest paucissimis, hîc perstringere mores & studia ordinum, maximè autem eorum, penes quos ea tēpestate reip. administratio erat, antequàm cœptam narrationē quanta difficultate milium quinquaginta promissorum summa contracta sit, unde mox ingentes seditiones sunt exortæ, persequar. Vtile in primis, nec minus necessarium scitu, quo perspicuū sit, unde postea tanta totius ditionis calamitas, & quasi ex tenui riuo, ingens inundatio profecta sit. Nullus itaque habendorum conuentuū sex plus menses finis fuit: nec solum in medium consultando disceptandoq; de ratione contribuendi nihil rati decretum est, sed indies incertiora, indies iniquiora proposita, magnum certamen inter ordines, ueteri factione & simultate recrudescēte, pepererūt. Senatus cum

plebe

plebe in apertum fremitũ effusus, negare se ad largiendum teneri, quod abundè sat uectigalibus, alijsq; oneribus, ut non magis, grauarentur: penes religionem, opes copiasq; uniuersas esse & luxum, penes hos uillas, agros, pomaria, fundos, syluas, aquas, à plebe paruo empta, & quidem per fraudem possideri: eam ab illis nexam tota urbe teneri; hos delicijs et uoluptatibus suarum rerum prodigos turpiter diffluere. Vilem contrà humilemq; multitudinem operarum, rerum familiarium inopia, & annonæ caritate, iam triennium fame confici: adeoq; uix operibus manuarijs atram uxoribus ac liberis famẽ posse depellere: nocte his in muris, in uigiliarum nocturnarũ stationibus excubandum: illos omnia contrà habere: dies totos & noctes perpetuas perpotando continuare: ignauos ociosos q; uentres ad fruges tantum consumendas & uinum perdendum strenuos, in multam lucem stertere: crapula perpetua crudos, uix dum posse uel citra uacillationem decorè incedere, uel pedibus consistere. Petulantibus denique cõuitijs fœda memoratu mussitare. Principes senatus per id tempus erant tres homines gentilitijs familijs potentes, Euerardus Soudenbalchus, Godefridus Vordius, Henrici filius, & Godefridus Rodenburgus, consilio & prudentia non solum domi, sed foris etiã apud exteras nationes de fama illustres, authoritate in tantum apud suos pollentes, ut nec in senatum operarum comitijs quisquam legeretur, nec Cos. renunciarentur, nisi quos ipsi iuberent: nec decretum, nisi his censentibus, in senatu ullũ fieret. Soudenbalchi uerò in repub. tantus erat nominis splẽdor ob eximiam sapientiam, cum pari tum eloquentia tum seueritate in criminibus capitalib. puniendis cõiunctam, ut principib. finitimis modò non esset formidabilis. Quamdiu is rexit rempub. nunquam ausus fuit quisquam ad res nouas consurgere. Mutare uolentes aut corrigere urbis statum, sat habuit eos, tanquam tranquillitatis publicæ turbatores ita notasse, ne in posterum temerè in senatum legerentur. Maximas sæpe seditiones dubijs tempestatib. sua præsentia & blandimentis cõposuit, ut pollebat authoritate. Bello enim Iselsteinensi, cum soluta obsidione, externa equitum peditumq; auxilia domum reducta, improbis clamoribus ante curiam stipẽdia poscentes omnia miscerent, huncq; unum tum latitantem (nam per impensas in bellũ factas, æris inopia respub. laborabat) ad supplicium deposcerent. Is fortè trepidis nunciis amicorum monitus, ut sibi consuleret, in eum solum militarem furorem exardere: Libet (inquit) experiri hanc rabiẽ, utcunq; cedat. Dehortantibus cum lachrymis amicis, ne se in præsens discrimẽ, ubi nihil opus esset, temerè conijceret: Ibo obuiam (inquit) frementi armatorum multitudini, periculum facturus, plus ne inanes minarũ militis fumi ualeant, an ego dicendo: non enim committam patriam mihi charissimam id sua ruina luere, quod meo unius capite expiari potest. Inter hæc domo sese abripiens, postquam ad curiã uenit, sedatis clamoribus fit repentè silentium. Ibi ille exorsus, multa primùm grauiter de quorundam improbitate queri, quos tanquã seditionis concitatores, cęsos potius quàm super-

stites oportet. Multis blandimẽtis militi datis, & spe persoluendi stipendij facta, in hospitia quisque sua mitigati abiuere. Itaq; hi, quos dixi, suprà quàm memorari potest, cùm amicorum, tum popularium hominũ è plebe, factione semper potentes, perpetuum certamen cum pleraq; nobilitate & religione habuere. Cum autem illi, quisq; in suo ordine ita censerentur, ut neq; religio, neq; equestres, magistratus legibus tenerentur: hi in utrosq; par ius et imperium cum ciue usurpare laborãtes, nulla in re alteris concedere uolebant. Seuerè tueri leges, delicta acriter corrigere, in ciuem ob leue admissum capitis iudicio animaduertere, metu magis populum quàm amore sub imperio & in officio continere. Qua ex re facilè erat plebem nouis subinde uectigalibus, ne opibus nimis luxuriarẽt onerare. Poterant ista quidem odium uerius, quàm amorẽ conscisere: sed erat quo se plebi rursum commendabant. Si belli materia à finitimis in populum Vltraiectinum quæsita esset, ea prudentia ac consilio discussa, in ocio rempublicam conseruabant. Et quia obscurũ uulgus fato nescio quo hominibus religiosi nominis ferè infestum est, hi dissimulatis prudenter priuatis affectibus, publicum negocium prætexentes (quia plebi gratum sciebant) illos in publici oneris societatem ad ceruisiarium uectigal urgere, optimatum factionem impugnare. Tanta ars excellentibus ingenijs inerat, tantum prudentiæ, qua ciuem regerent, & metu eum pariter et amore sub legibus constringerent. Quod si posteris rempub. Vltraiectinam uel his moribus constitutam tradidissent, uel ipsi paululum de seueritate remittere uoluissent, poterant cum clariss. urbium rectoribus extra controuersiam conferri. Patriæ amor nimius, fastus ac contemptus ab inimicis uocabatur: pro seueris crudeles, pro libertatis assertoribus domini, pro legum uindicibus tyranni appellari: inter ciues clari, apud equestres et religionẽ, superbi haberi. Contrà, optimatum factio, quorum illi parẽtes et propinquos, sed senatu authore, urbe pepulerant, quorundã è plebe profligatæ audaciæ præsidijs muniti, nullũ segnitiei locum intermittebant, quo se suosq;, opportunitatẽ nacti, insigniter ulciscerentur. Metu plebis tamẽ nihil infœliciter tentare audebant, quamuis clientelis & amicorum opibus septi, aliquam spem in armis & manibus habere uidebantur. Itaq; hos facinorosos, quos dixi, consularibus, partim ob ignominiam publicè acceptam, partim tædio diuturnæ tranquillitatis infestos cœnis, largitionibus, pollicitationibus amplis cõsciscendo, ad res aliquando nouandas animare, se adiutores daturi, cœperant. Similitudo ingeniorum contrahit celeriter factiosos. Fortè tunc ita res inciderat (quia per decretam pecuniam pertinaci animorum certamine se quisq; à contribuendo immunem uolebat) ut ansa turbandi omnia daretur: optimates, ne præteritarum iniuriarũ gratuita insolentia esset, crebra cum plebeijs illis consilia agitare aggrediuntur: his ob oculos deformem ipsorum seruitutem statuũt: mancipia eos uerius esse, quàm ciues: ludibrium principibus ciuitatis et materiam, in quam pro libidine suam illi exercerent tyrannidem; sanguisugos suppliciorum à ciue exactores: ciui quàm

hosti

hoſti ſemper inclemẽtiores extitiſſe. Vbi per eorum peculatum, inexplebilemq; auaritiam ærarium exhauſtum eſſet, illicò quæri aliquem inſontem, quem captata occaſione, ad uiuum degluberent. Ne id quidem ſatis eſſe, niſi indies rerũ uectigalia & precia creſcerent, quò plebe per inopiam oppreſſa, dominationem ſuam ſtabiliant. Si ipſi nunc uiri ſint nomine Vltraiectino digni, ſe indignam eam contumeliam nunc tandem aliquando prohibeant, neque ferant ſe diutius piacula publica haberi. Penes illos omnes honores, dignitates eſſe, magiſtratus inter ſe homines nouos partiri, è ſenatu mouere, allegere quos libitũ eſſet. Dudũ ſummos uiros & primæ nobilitatis in exilium egiſſe: alios indies bonis multare, ut ſoli dominantes, nullo metu mores ciuitatis pro libidine conſtituant. Nunc etiam periculum eſſe, ne quinquaginta milia tandem in plebem illorum artibus inclinẽtur, quamuis per ſpeciem patrocinij eorum partes tueri appareant. Quod ſi ſecũ nunc ad nouandas res cõſurgant, promittere ſe non tantum uectigaliũ immunitatẽ, uerumetiam remp. ab omnibus penſionum oneribus liberam: & opportunos quidem iniurijs illos eſſe, ſi humile uulgus libertatis pariter ac commodorũ præmijs ad arma ſolicitetur, conſularibus à nuperrima ſeditione frumentaria etiamdum abundè infeſtũ. Auxilij ſpem nullam illis, niſi in paucis compotoribus eſſe: ſe contrà omnia habere, quibus opus ad eam rem foret: arma, opes amicorũ, clientelas, uirtutem, ſocios homines eccleſiaſtici no minis. Se ductores & euẽtus participes fore. Hęc & id genus alia, eodem ſpectantia ſeditioſa nobilitas apud facinoroſos, quos dixi, ingẽtia pariter de ſe pollicendo, iactitant: creuitq; paulatim inteſtinum malum per decreta nouo principi quinquaginta milia. Cæterum tum temporis cœpere homines quidam è plebe antea ignobiles & obſcuri, quorundam Canonicorum res nouas incœptantium conſuetudine, uulgo innoteſcere, quos paulatim ſua audacia clariores fecit: ſed maturitas temporis expectanda erat. Interim hi alios atque alios ſui loci & ordinis aſciſcendo, nocturnos cõuentus facere primùm cœperunt. Et quũ aliud malũ malo ſuperueniret, publicè à Conſulibus comitia poposcere: ne diutius tempus altercationibus magis quàm conſilijs deredigendis milibus abſumeretur, ut habendorum conuentuum finis aliquando fieret. Mouerunt inter hæc operæ ueterem querimoniam de releuandis uectigalibus, maximè duob. numis tollendis, ſed incaſſum. Et quò impotentius fremerent, & comitia poſcerent, eò acrius principes ſenatus conatibus eorum obnitebantur, uincula minari & carceres: ac ni deſiſterent, inuenturos infortunium. Efferauit indies magis agitatos plebis ſpiritus inſolens ſuperbumq; illorum reſponſum, quàm domuit erexitq; multitudinẽ in ſpem remiſſioris licentiæ. Nunc ad inſtitutam narrationem redeo.

Tenebat per id tempus Gelrus in Tranſiſelanis Genemudam & Lagam. Has deintegro, quaſi bellum reparaturus, uallo & foſſis ualidius firmabat. Ademerat epiſcopo Enſchedam oppidum, Diepenheimam, Conerdam Druentonum munitiſſimum preſidium. Rechteram in Suolla-

nos opportunam. Nouo armorũ apparatu Transiselani territi, iterum legatos Vltraiectum ad maturandum negocium de pace redimenda mittunt. Variantibus in ordinum conuentu aliquandiu sententijs, placuit ad postremũ, quatuor milia aureorum, quantum posset, ex domorum rusticarum recensu contrahi: ut dimidium in Calend. Nouembres, reliquum in octa. Calen. Ianu. soluereturꝰ. Fuerũt tamen nonnulli Vltraiectini Amorfortijq; nominis, quibus apertè iniquus hic cẽsus uidebatur: qui censerent, ut ad eius pecuniæ dimidium, aut ut minimum, eius quadrantem, fundorũ domini nullo discrimine ordinis tenerẽtur: iniquum esse, uniuersum onus in agrarios homines imponi. Huc cum ab aliquanta eorũ parte, quibus saniora iudicia erant, discederetur, religio, hac sententia discussa, priorem obtinuit, ut agraria ædificia censerentur. Censa sunt illicò. sed quo pecunia minor erat, eò in redigẽdo minus est laboratum, breuiq; ad præstitutum diem confecta est. Proficiscitur, dum ista geruntur, episcopus, inaugurationis ergo in superam ditionem. Concilium ibi ad disceptandum de regni eius statu indicitur. Conueniũt frequentes. Et quia terror publicè omnibus iniectus erat nuncio, Gelrum omnia expedire, quibus ad bellum opus esset, simul quia pecunia nondum confecta erat, placuit statim, priusquã hostilia is moliretur, legatos ad illum mitti, ad exorandum induciarũ spacium, & diem indicendum, quo de fœdere & pace facienda conuenirent. Rebus itaq; omnibus hic utcunque ad tempus compositis, per Amorfortiam (ubi propter ferum diei pernoctauit) Dorestatum circa anni principium, reditum maturauit. Instabant Vltraiecti comitia consularia, quæ urbi terrorem magnosq; motus allatura uidebantur. Nam præter causam cœptam inter factiosos aduersus senatus principes moueri, alia circa hos dies opportunè exorta illis inuidiam auxit. Vetus consuetudo tenuerat, ut mensem sub comitiorum diem, festis diebus homines senatorij conuenirent, consultaturi quos nam potissimùm quæstores in sequentẽ annum designarent (nam is magistratus, ut alij, annuus erat) Ab initio enim nõ nisi summi uiri, quibus fama integra propter peculatus probrum esset, creari solebant. Qui mos quamdiu in republica illabefactatus fuit, minus licentiæ esse, multum authoritatis senatui uigere, nihil existimationem dignitatis consularis imminui. Postquam autẽ ambitio, auaritia, factiones facinorosorum hominum præsidijs circumseptæ ciuitatẽ exercere cœperunt, quæsturas, quas optimi quiq; ob perpetuas curas et miserias fugiebant, homines sordidi, qui laudatam famam pecuniæ posthabebant, ambientes, consulares secũ præcipites traxere. Iis enim, quibus dixi, diebus conuenire eos solitos, penes quos ius dicendi quæstores futurum erat, à candidatis competitoribus prehensari, ad symposia conuocari, cœnis magnificis excipi, muneribus etiam occultè corrumpi: nulla famæ, nulla pecuniæ ratio haberi: deniq; nihil illi pendere, qua uia ad eum magistratum obtinendum grassarentur. Horum ut quisq; profusissimè liberalis esset, quantumuis uel ære alieno grauatus, uel ad magistratum ipsum ineptus,

eptus, ita maximè illos sibi obnoxios ad dignitatem obtinendam habue re. Hoc ipsi dedecus ioco uernaculo, fabas macerare nuncupabant. Ad hunc ambitum itaq; immodicum constringendum plebs tota intenta e- rat. Sed quamdiu quieta respub. sub dominatione Soudēbalchiana me- tu magis quàm amore in officio continebatur, eam fugillare quidē, sed inuiti tolerare: nec corrigere audere, priusquàm illo ex oculis emoto, ad secessionem armatam concurreretur. Clàm istas uoces criminādo mus- sabat nobilitas: iactare autē palàm, nemo ausus erat. Principium anni uigesimi quinti agebat. episcopus interim magna cura de reliquis XLVI. milibus anxius, Vltraiectū uenit: ordinibus conuentum indicit: ad eos de residua pecunia, et rebus sociarū ciuitatum ultra Iselam à se inspectis re fert. Cæterum, utrum pecuniæ obtinendæ magis, an pacis maturandæ studio rem tātopere ursit, pro uero nihil ausim affirmare. In tabulis prin- cipi datis, clarè expressum erat, tum demum eam conquisitum iri, ubi pa cem inter Gelrum & populum Transiselanum fecisset: in qua etiam infe ra ditio continebatur. At hic inter ordines nulli in mentē uenit percon- tari, quî res Transiselanæ haberent, quibus ue conditionibus pax facta esset: nulli item, qui censuit dilatione ad eam rem opus esse, aut deliberan- dum amplius. Sed principium & extremum huius consilij iuxtà fuit: ma lum initium similis exitus sequutus est: præceps enim & immaturum in re tumultuaria decretū pop. Vltraie. & utriq; ditioni catastrophes plus- quàm tragicę exemplum peperit. Decretum in præsenti communibus omnium suffragijs est, ut prmo die ratio conquirendi pecuniā iniretur. Conuentū deinde est frequenter, multiq; dies altercando exempti: alijs aliam uiam magno certamine, magis ex priuato usu, quàm reipub. com modo approbantibus: relatisq; crebrò in conciliū sententijs, eò tandem uecordiæ res processit, ut conuitijs & sycophantijs disputādo, totos di- es eximerent. Defatigati ad ultimum habendis indicendisq; conuentib. huc omnium sententiæ consensere, ut indiceretur dies, ad quem quisque quod optimum, & ère omniū uideretur, referret: inde ex plurimorum sententijs, una aliqua deligeretur, quæ ad cōficienda milia minimum in- commodi ditioni esset allatura. Hîc nulli fraudi foret libera sententiæ ra- tio, quæ scripto exhiberetur. Dies consilij indictus, à frequentibus ordi- nibus obseruatur: eum & nobilitas longè ab urbe in agris habitantes ser uarunt: cura enim ingens omnibus, diuersas sententias conciliādi sede- bat. Exhibuit religio, suo quęq; sodalitio in abaco (sic ipsi uocāt) scripto sententiam: inde equester ordo: in postremis senatus et ciuitatum legati. Singulorum ibi recitata iudicia (quia toto cœlo dissidebant) sacra profa naq; citius mixtura, q̄ conciliari posse apparebant: maximè autem cum pertinaci quęque uisu à suis authoribus defenderentur. E religione soda litiorum, sententiæ Basilicæ D. Martini, Petri, Ioannis, cum pleraq; no- bilitatis equestris parte huc consociatis animis consensere, ut pagi & prę turæ omnes suburbanę, palustres, aruales, compascui insulares q; fundi æquabili æstimatione ad contribuendum tenerentur. Hi neminem exci

piebant: exprimebantur enim mortales utriusque nominis religiosi & profani: urbanos item & quantum hominum ruri agros coleret. In horum sententia comprehensa quoque erat plebs urbana, secundum fortunarum ex mercimoniis ęstimationem. Quæ quidem (quia nullũ mortalium excepit) quamuis æquissima esset, eam tamen principis atq; ordinum arbitrio stare placuit. Et licet per omnia sibi haud constaret, præcipua tamen eius capita conueniebant. Restabant è religioso nomine, collegia Seruatoris & diuæ Virginis. Hi cum hominibus ordinis senatorij & reliqua nobilitate, in longè diuersa ratione ac sententia fuere: cui & accesserũt Amorfortij, Vicani et Rhenani, ut agrarius census ageretur: antiquitus ita fieri consueuisse affirmantes, quoties grandis pecunia publicè decreta esset. Ad hanc largitionem agrariam tenerentur omnis ordinis mortales, intra extraq; urbes, præter infimæ classis humilem uilemq; multitudinem: unde uulgo illa gratior fuit & magis popularis, quòd in diuites à pauperib. hoc oneris inclinaretur, & proinde locupletioribus infesta, peperit nouam in reliquum altercationem. Ad hunc modum rixando extracto die, ita dimittitur concilium, ut in proximum conuentum domi quisque suæ reputaret secum, utra sententia ditioni utilior foret. Videbatur autem ea sententia obtentura, quæ non tam numero suffragiorum, quàm quæ celebrioribus authorum nominibus uicisset. Instabant inter hæc comitia, quibus operæ in suum quæque comitiũ per uiatores cogi consueuere. Multi ad id tempus qui timerent, ne gliscens certamen, & factio aduersus Soudenbalchum armata, ciuitatẽ in graue discrimen ac dimicationem aliquam traheret, alij aliò dilapsi, in pacatum urbe fugerant. Senatus, horum fuga cognita, absentũ rationem habuit: edicto cauit (uetus is semper mos fuerat) ne quis comitiorum die ab urbe abesset: pœna exiliũ erat. Legibus nemo solui poterat, nisi quos grauis ualetudo lecto fixos palàm detineret. Habentur interim comitia, sed omnium spe quietius, non tam charitate ciuium, quàm metu, & præsentium senatus principum authoritate. Renunciati Cos. Godfridus Rodemburgus & Gerardus Semmius. Tribuni primarij creati, Matthæus Blockius & Theodoricus Ægidius Lanius. Quæstores, Theodoricus Montanus, & Theodoricus Vuolfius nominati. Horum aliquam partem, magis consentientis multitudinis iussu, quàm pro fortuna & loco, ad aduertendam tumultuandi licentiam, emerendumq; fauorem popu-
» larem Euerhardus Soudenbalchus creari passus fuerat. Verùm ubi fa-
» tum dominatur, frustra ibi ars, frustra consilium & prudentia res humanas moderatur. In magnis ad id tempus usque bellorum & intestini tumultus tempestatibus ille uersatus, egregiè consularia munia obiuerat, ut domi eum sua prudẽtia uenerabilem, foris admirabilem feciſſet. Hoc uerò subrepens negocium sensim, quamcunq; uiam ingrederetur, neq; consilio, neq; ratione regere ualuit. Equestres homines ab initio (siue id acciderat ob antiquam nobilitatẽ, siue ob sua in patriam merita, siue ui, siue per aliorum negligentiam) ad nullam contributionem, neque agra-

riam,

riam, neque ad censum domorum rusticarum tenebantur: ut in uetustis rationibus, et publicis tabulis perscriptum adhuc uidere licet. Quoniam autem nunc sententijs dissidentes, ex tabularum tenore se quoq; contributuros aduertebant, cùm in omnibus alijs agrarijs collationibus semper in residuis perscripti quidem, tum autem in censu domorum rusticarum nusquam liberi reputati essent, at nunquam contribuissent. Hac autem cura equestribus iniecta, ne si in hanc sententiã uasissent, ipsi in fraudem per imprudentiam inciderent: huic animis consociatis, ad suum ius tuendum obstitere. Atq; hanc potissimùm ob causam eos Euerhardus Soudenbalchus acerrimè impugnauit, quod illi censum in ciuitates, in operas dilatarent: ueritus, ne si plebs ad pecuniarum repositarum & fortunarum æstimationẽ compulsa esset, res ad seditionem armatam erumperet. Ea igitur sententia ut discuteretur, senatui ueteri ac nouo author fuit, ut diuersam de agraria collatione, in inuidiam inimicorum uindicarent. Contrà, illi uociferari, si conferrent, locum iniuriæ dari: semel uiolatam libertatem, ansam in posterum ad seruitutem datum iri. Proinde honestè se de libertatis suæ iure contendere. Aliam iactabant causam, præter secessionis metum, cur longè infestissimè inimicorũ conatus Soudenbalchus impugnaret. Prouentuum ex ærario, & possessionum, atq; ædificiorum intra urbem apprimè diues erat; si id obtinuissent illi quod urgebant, is in memorabili damno futurus erat. Consul ex bonorum consilio senatum cogit, postulat senatusconsultum fieri, quo plebis partes aduersus potentiam optimatũ tueretur. Interrogatis ordine sententijs, fit huiusmodi senatusconsultum. Quoniam autem constat Remp. Vltra. ære alieno oneratam, quod & ciui & externo singulis annis pẽditur: magnis item impẽsis grauari indies, quæ in publica ædificia sarcienda fiunt, quibus nocturnæ uigiliæ, quibus diurnæ portarum custodiæ cõseruentur: ut mittantur ingentes sumptus, qui in machinas bellicas, in impedimenta, in puluerem tormentarium indies parandum fiunt. Tum autem quia mercimonia frigent, nec plebi quæstus ullus est, præut olim fuit, ut ad fæces penè sit redacta. Proinde senatus nouus & uetus in ea intentus, quæ ex usu reipub. sint, ut decreta episcopo pecunia, quàm minimo potest detrimento ditionis conquiratur: decernit eam pecuniam ex collatione agraria redigendam, & quidem in ditione infera, è more, ut in grandibus id genus tributis fieri adsolet. Huc quoq; ut simul conferant ciues opulẽtiores, et qui in numero aliquo oneri ferendo sint, haud aliter, atq; ij, quorum omnes fortunæ in agris, in pascuis sitæ sunt. Huic senatusconsulto nemo intercedito. Videri poterat hic finis totius controuersiæ esse positus, sed cum religio, & equester ordo, plus quàm honestum erat, ac æquum, apud principem ualerent (ex huius ordinis primoribus, in intimo is consilio habebat) factum breui, cur ipse parum sani consilij documento, & rempub. & se funditus uastarit. Cùm enim ad pecuniã, quàm ad publicam quietem attentior esset, indignè ferens, spe eius consequendæ se per tot perpetuos menses extrahi, dubium q; euentũ metuens, ma-

gno clarissimi nominis sui dedecore iussit id ratum esse, quicquid equestres cum altera religionis parte nuper censuissent. Ad diuersam uerò & ad senatum, quibus illa sedebat sententia ad pacẽ concordiamq; fortasse potior, literas stomachi plenas è suorũ consilio dedit, acerrimè expostulans, eo nomine, quod ex composito ab ijs extraheretur, ac ludibrio haberetur. Summa literarum hæc erat, id darent operam, ut aut desisterent aduersę factionis sententiæ aduersari, ac in eam concordes uaderent, aut quisque sui periculi admoneretur: se maiestatis imminutę memorem fore. Lectæ literæ in senatu, recitatæq; sunt sodalitio eiusdem sententiæ religioso: sed tantum abfuit ut hinc impetratum sit aliquid, ut etiã obfirmatiores postea suam sententiã tueri sint aggressi. Hi separatim habito conuentu, legatos communi sociarum ciuitatum & senatus Vltraiect. suoq; nomine (periculum illi metuebant) ad principem mittunt, qui literarum ad senatum, præsentibus earum authoribus, quæ principis nomine scriptæ allatæq; essent, se suosq; & causam suam defenderent. Etenim constabat à quibus illæ profectæ fuerant. Admissi ad principem legati, multa perspicuè de ijs quæ rerum perperam harum ingnaro persuasa fuerant, disseruere. Inde proposito quasi in tabula ob oculos periculo ac detrimẽto, quod ex diuersa sententia, in speciẽ plausibili, si eam ingrederetur, suppullularet: tantum intestinum incendiũ erupturum, ut neq; consilio id, neq; uiribus humanis restingui posset. Eò se uehementer mirari, cur potiore sententia & uia tuta reiecta, diuersam, & eam quidem reipub. ac ditioni perniciosam, adde et exitiabilem sequi iussisset. In huiusmodi perplexis negocijs, nudè ac simpliciter, nullo fuco rem agi oportere: ne malum consilium, ex affectibus priuatis natum, immedicabile uulnus, cui frustrà post mederi annitaris, faciat. Alterius factionis autẽ sententiã, de industria confusam, nihil habere certi, nihil firmi, quo niteretur. Exprimere illam quidem ad contributionem eam quinque collegia, cœnobia, & homines in uniuersum equestres, oppida, uicos, præturas. At ita generatim hæc proposita, obscura omnia, dubia & incerta promittunt, neq; id diserte ponunt, quod præcipuum est, hoc est, capita ex fortunarum cuiusq; uel amplitudine uel tenuitate, sed ne classiũ ullam æstimationẽ quidem aut censum faciunt, quo ad summam contrahendam compendio peruenirì posset: futurum proinde, ut per eam omnia sacra & profana miscerentur. Sed ne tum quidem eum id consequuturum, quod nunc post paululum moræ facilimè obtineret ea uia, quam duo collegia, senatus Vltraiectinus, & tres sociæ ciuitates censuissent: quamuis id segnius procederet, mora opus esse. E consuetudine ditionis esse, & iuxta recentium tabularum fidem, neminem hic exceptum iri. Illos autem diuersę factionis quosdam, hoc est nobilitatem, fraude in suo censu ludere: scilicet ut in residua perscripti censi dicerentur, re autem liberi forent, ut solebant. Suam utilem cùm ex æquo omnibus, tum ciuitatibus esse sententiam, & minus tumultus inuecturam, & nullam aliam ob causam se tueri eam. Sin altera magis cordi esset, petere se certiores fieri, quid ad concilium

lium referrent. Ad ea paucis episcopus: Ignarus (inquit) sum patrij moris, nec id mirum: quippè hospes dudum in hunc episcopatum perueni: non difficile ergo fuit falsa persuasione quemlibet me ludificari. Ita mihi à quibusdam persuasum est, at rem ipsam tam perspicuè nunquam audiui disputari. Quare rem propius deintegro deliberandam, reliquum est ut in consilium mittam. Legati Vltraiectũ reuersi, respõsum retulerunt. Ordinum hæc inter se altercatio non iam continuit se intra curiam, sed in factiones diuulsa, totam rempub. bifariam discidit. Plebs hactenus spectaculo certaminis intenta, malis artibus à factione interim corrumpi cœpit. Senatorij bonorũ præsidio muniti, nauiter suas partes contrà tuentur: & ut quisque concordiæ amantissimus, rempub. saluã magis, quàm labefactatam uidere malebat, ita ad coniurationẽ facinorosorum opprimendã diligẽtissimè suam fidẽ persoluebat. At plebs famelica, ad quamlibet auram mobilis, non intellecta suorum pro se cura, capita factionis è religione & nobilitate, unde quæstum faciebant, sequuta, ad nouas res animos applicuerunt. Cum autem illi, quod de censu molirentur, aduersus senatum diffiderent se posse obtinere, plebem pessimis artibus conscíscendo, aliam rationẽ ad eos impugnãdos ineunt. Hanc (ut secũ stent) ab illis alienare adoriuntur: quippe quę clamoribus plus, quàm ipsi consilio effectura uideretur. Itaque hos sportulis inuitant, manibus prehensant, honores ultrò deferunt, iubent crebro se inuisere: denique inter familiares habere. alios, quibus res lautiores domi, et fortuna splẽdidior esset, rectis cœnis excipere, prodiga liberalitate sępe habere, mussare, capita cõglomerare, manib. ac nutibus in tẽplis, in foro rem, de qua cõtrouersia esset, exponere, conglobatim in publico de ea disputare. His esse admirationi, horum plausu uehi: deniq; id unum agere, ut Euerardo Soudenbalcho, & Godefrido Vordio ciuitate pulsis, & remp. & contributionem ad arbitrium constituerent. Intermissa igitur ad tempus de mílibus redigendis, altercatione, toti in hoc erant, ut cõciliata inuidia illos in perpetuum exules facerent. Prætextus ergo in speciem plausibilis excogitandus erat. Fuit per eam tempestatem respub. non ferendis uectigalibus ceruisiarijs grauata, ad quæ leuanda proximis annis, incredibile dictu est, quantum laboratum fuerat. Plebis postulatis obstiterãt Soudenbalchus & Vordius. Binos numos ęris oneri demi efflagitarant, sed frustra. Tantum autem laxamenti cum exorare non ualerent, & ferox præterea responsum indignitatem exaggeraret, minus æquũ animum in eos gessere. Hac actione nobilitas iuxtà, cum parte procerum (ut dictum) ecclesiasticorum, per allectos & sibi obnoxios facilè inconditam multitudinem ad exposcenda extraordinaria comitia sibi dari perpellunt, apertè exules nobiles reuocari postulãt: aut si ista negarent, aliqua saltẽ uectigalium parte releuarentur. negatũ id quoq; animo obfirmato est. (nõ enim fugiebat eos quid per inimicos agitabatur) Si ad comitia peruentũ esset, aliud ex alio malum prospexerant exoriturum, releuãda uectigalia, exules reuocandos, acta annorum aliquot rescindenda, rationum ærarij recognitionem,

cognitionem, comitiorum denique habendorum licentiam, in effrenem ſeceden di rabiē euaſuram, excidio ac ſubuerſioni reipub. fore. Soudenbalchus cernens inimicorū gratiam indies apud plebeios creſcere, regio natim tota urbe globatim cœtus haberi, maximè autem ferijs, cum à manuarijs opificijs uacarent, reputansq; identidem, in quantã calamitatem ciuitatem conijceret, ſi plebem uotorum compotem feciſſet: ipſe autem neq; inimicorum potentia terreri, neque bonorū precibus flecti ualuit, ut tantulum concederet. Tantum uel unus authoritate in rempub. polle bat. Rodenburgus conſul publicè perduellionis pœnam minatur, qui ad res nouas conſurgerent. Accidebant hæc circa XV. Calen. Maias. Satis autem conſtat, Soudenbalchum penſitatis ſuis & inimicorum uirib. armis medio foro cum illis contendere paratum fuiſſe, niſi urbem à cæde ſeruare, quàm eam in ancipitis pugnæ euentū ponere, maluiſſet. Sed ubi diu ſecum ancipitem pugnæ euentum expendiſſet, ſi ad dimicandum armis inimicis ſuis obuiã proceſſiſſet, ut uictor eſſet, multo ſanguine eam uictoriam ſibi ſtaturam: ſin quid aduerſi cecidiſſet, quantum malorum ſibi atq; ſuis immineret. Hęc identidem reuoluens, cedam urbe potius, inquit, quàm patriam hanc luce mihi chariorem, in certamen præſens et dimicationē conijciam: ut eum, quem iam trigeſimū propè annū in oculis ſuis ferunt (quę res uel ipſa ſatietate minus uerendum me fecit) abſentem ſuo malo deſiderent aliquando: id quod futurū eſt, ſi urbe exceſſero. Feratur magiſtro orbata nauis ſurſum, deorſum tempeſtatis arbitrio, dum mihi ingratos ciues meos, meritas ſtultitiæ ſuæ pœnas dantes, in tuto ſpectare liceat. His curis interuenit eccleſiaſtes, domeſticè illi familiaris (Simoni ei nomen erat) hic eum obteſtatur per communis patriæ ſalutem, per omnia quæ haberet chariſſima, ne de fuga omnino cogitaret. Eo enim urbem egreſſo, extemplo in diſſolutam rabiem populū exarſurum: rempub. in medio relictam, prædæ ac direptioni futurã. Veniret in mentem, quantum periculū ſenatui, quantum amicis, quantum omnibus bonis inſtaret, cum eo præſente, à rebus nouandis & inimici & operæ certò eſſent parſuræ, quantumuis improbè nunc uociferarentur: gloriæ immortali fore, remp. ſeruaſſe, ignominiæ autem, eam turpi fuga deſeruiſſe. Patriam ei chariorem eſſe debere, quàm ut eam quorundam maleuolorum inſidię poſthaberet. Nullis ille his, alijs'ue eodē ſpectantibus uerbis permotus, ea omuia ſe ſcire reſpondit, patriam charam, amicos, adde & liberos: ſed pigere ingratitudinis illius, quam toties conſeruaſſet, & ex hoſtium manibus extortam conſilio magis quàm armis tutatus eſſet. Si ſe pulſo & alijs reuocatis, reſpub. melius conſtitueretur, fore quod gauderet: ſin omnia ſeceſſionibus & armis miſcerētur, ex ingratitudinis pœna gaudium, quamuis parum honeſtū, at meritum tamen item ſe capturum. Nono Calen. Maias operarum præfecti cum aliquanta multitudine tota urbe collecti Soudenbalchum adeunt. Hi expoſitis blandè plebis poſtulatis, petunt ſenatuſconſultū de reſtituendis exulibus, acto ſenatu fieri: aliud item de releuandis uectigalibus. Ea ſi negētur, operas poſcere

ſcere habendorum comitiorum facultatem ſibi dari: plebem ni impetrata hęc referantur, inuito ſenatu, ipſoq; adeò ſpreto, cum telis armatam ſeceſſuram, diutius compeſci retinericq; non poſſe. Ad ea ille, Me uel ſuaſore, uel impulſore hoſtes reipub. à ſenatu indicati non reuocabuntur. reuocent eos qui uolent: at ubi per Albanam portã intraſſe eos nuncio acceperim, per aduerſam exilij cauſa ſolum uertã. Nec uectigalia leuabuntur me quidem authore: interceſſi hactenus, quo minus bini numi æris cupæ ſint detracti. Secedite, currite ad arma, per me liberum uobis erit, quando omnino ſic ſtat ſententia: non enim aduerſus ingratam & beneficiorum immemorem multitudinem ſua ſponte ad excidium properantem, arma induam, quando per me patriæ factum eſt ſatis. Sed quia fato quodam in exitium ueſtrum clauſis oculis ruitis, cedam urbe, cedam patria, cedam inimicis. erit quum multos noueę reipub. pertæſos mei abſentis deſiderium tenebit, meq; reuocatum uolent, ſed fruſtrà. His è concione indignabundus domũ abreptus, circa crepuſculum paulò quàm portæ clauderentur, obnupto capite, ne agnoſceretur, cum Godefrido Vordio Henrici filio, ex urbe abijt. Poſtero die, illorum fuga cognita, ſenatum ingens terror, optimates & pleramq; religioſi nominis factionem incredibile gaudium cepit: publicè denique, quaſi urbe magna ſeruitute liberata, omnib. lætitia eſt iniecta. Conſul pro magno negocio habens, ne in his diuerſis animorum affectibus, quid detrimẽti reſpub. caperet, portas clauſas teneri iubet: ſenatum utrumq; illico non legitimum in ſextam horam trepidè indicit. Ad quem tumultuoſe conuocatum tumultuoſius de exulibus reuocandis refertur, qua de re ſenatuſconſultum ad motus maturè comprimendos fieret. Negantibus nõnullis ſenatuſconſultum dici poſſe, ad quod metu armorum adigerentur, Conſul tempori cedendum cenſuit, & ad ſeditionem prohibendam morem optimatibus gerendum eſſe. Alijs hoc magis placebat, edicto cauendum capitis periculo, & bonorum publicatione, ne quis nouarum rerum author in ciuitate foret: dandum quinqueuiris capitalibus negociũ, ut unum aut alterum ex ſeditionis concitatoribus arreptum in uincula ducerẽt, haud dubiè quieturos reliquos. Dum in curia ad hunc modum tumultuoſè diſceptando magis quàm conſultando horas aliquot eximunt, homines è plebe factioni nobilium dudum conſociata, relictis tabernis et officinis, in baſilica Martini in euentum erecti ſtabant, quiduis exoptantes, quàm pacati aliquid: dum quis adiutor aut dux adeſſet. Fortè ibi tũ aderat aulæ pontificiæ præfectus Iacobus Mindenus haud ita pridem à principe Doreſtato Vltraiectum ad res ciuitatis inſpiciẽdas ſopiendasq; miſſus: hic non tam perinde ſe diſceptatorẽ inter nobiles partim inimicitias præbuerat, quàm ſuorum & popularium & cognatorum partes ſequutus, illas auxerat magis etiam. Hic (ut globo armatæ è plebe multitudinis & equeſtriũ ſeptus ſtabat) agite, inquit, quid ſi illi conſultando totũ hunc diem eximentes, nos in ſerum diei extrahant, an cenſent nos ſupplices, ut amici, ut parentes, ut cognati noſtri ab exilio reportent, illis ad curiã ad-

futuros?

futuros? cœpta res est, signum ad arma dator, inuadamus forum Palatinum, priusquam illi nos occupent, uosq; me ducem sequimini. Neque uanus fuit hortator. Illi è templo in curiam pontificiam sequuntur. nec diutius ibi Mindenus commoratus, quàm se ad pugnam raptim armarit, in forum stipatus agmine armatorum omnis ordinis citato impetu irrumpit. Inde misso qui ad arma signum moueret, tota urbe cum telis, ut quæque obuia erant, concurritur, tabernæ officinæq; cum fragrore clausæ terrorem auxere. Matronarum ac puerorum iustus clamor & concursus in ædes sacras, passim religionem, cui sacrorum cura demandata est, abruptis omnibus, templis exciuit. Senatus qui adhuc mœstus in curia consultabundus sedebat, dubij abire ne an manere uellet, ad signum datum excitus, alij aliâ occultis uijs domos suas dilabuntur. Multi quibus populare erat ingenium, quiq; in neutrã partem inclinati, concordiæ conciliãdæ authores semper fuissent, ut positis utrinq; inimicitijs, exulibus reditus in ciuitatẽ concederetur, plebi se immiscuerunt. Consul Godefridus Rodẽburgus trepidè per posticã curiæ elapsus, dũ lictorib. cinctus domũ properat, fortè in medium tumultũ incidit. Hunc per plebis confertã multitudinem modico interuallo, casu obuius Michael Pistor, homo extremæ audaciæ & facinorosus ira inflãmatus, ut uidit, Hic est, inquit, ille uir, qui Soudẽbalcho et Vordio authorib. summo loco natos uiros, nostros amicos urbe pepulit, & extorres fecit, quiq; in suo consulatu nunquam ciuium sanguine expleri potest. Hic ille est, qui de mea multatitia pecunia, quam nihil commerito expressit, iampridem ædiculam Virgineam posuit: nunc dij iniuriarum uindices iniuriam ultrò adeste. Consul Pistorium stricta spatha in se uadentẽ modico interuallo intuitus, fuga se, neglectis consularib. insignibus, in proximas Antonij Beflandij ædes abripit: ibi pauore attonitus, comitiali ictus morbo in uestigia humi concidit. Cæterum post paulo frigida suffusus, ubi ad se redijt, bono animo esse iubetur: nihil esse, quod ipse periculũ uereatur, penes quem haud perinde magna culpa esset, ac uulgo diceret. Vt esset, quod ad ipsum iniuriarum à plebe abolitionem esse iussam. Æquo solum animo ferendum esse, quod eo die cum uniuerso senatu se magistratu abdicare cogeretur. Atq; ibi custodiri iussus, non ad uim aut ad pœnam, sed ut à nefariorum licentia rabieq; defenderetur. Populus iam tota urbe in Palatinum cõuenerat, partim metu plebis magis, quàm ad factionis partes confirmandas: partim lætitia, ob urbem à superba illorum dominatione liberatã: sed multo plures extremi subsellij, quos uel inopiæ, uel æris alieni uis domi urgebat, spe magis & consilio diripiendi aliorum domos, quàm ad opes partium aduersarum iuuandas. Consentiens interim in hac prima seditione omnium clamor erat et fremitus in profugos, quod maledictis ac conuitijs prosequebãtur: sed nulli impotẽtius quàm ij, quos paulò suprà dixi è plebe, omnium primos cœnis ac sportulis huc aliquot antè mensibus inuitatos, quibus lingua ex æquo prompta erat, & manus ad pugnã haud segnes. Horum principes ductores erant, Michael

chael Pistorius (ab opere quęstuario sic dictus) Henricus fusor æramentarius, Alphardus nauicularius, Henricus Spicardus, Gerardus Rhodius carpentarius, Sloï fratres scriniarij, Iodocus Eikius argẽtarius, Fredericus Hackius, Petrus Coppius: multi præter hos alij, homines sordidi, è textrinis, tonstrinis, fabrarijs tabernis, è pecuarijs carnarijs & porcilibus exciti, antea obscuri, & uulgo de nomine uix cogniti, quos hæc prima seditio, & deinceps alię sequentes, egregiè nobilitarunt. Abrogato itaq; consulib. magistratu, interregnũ ad hunc diem fuit. Cęterum habuit eo die respublica interreges, homines utriusque ordinis, religiosi & equestris, magno postea ipsorum detrimento, & cum populi sugillatione acerba, D. Amelium Niueldium, Gerardi Niueldij exulis filium: D. M. Vuesium, D. Hadrianum Rhenescium: Canonicos basilicæ Martini: D. Stephanum Ruemelerum, ad D. Ioannem et Iacobũ Mindenum, aulæ Pontificiæ præfectum. Postquàm hi se interreges, populo in præsenti cõniuente, dixerunt, armati extemplò curiã conscendunt. Ibi Mindenus grauem ac uehementem orationem ad populum, eò tota ciuitate congregatum habuit. Quoniam autem huius uiri mentionem fecimus, locus postulare uidetur, ut pauca (quia deinde tribus insequentibus annis res maximæ in republica ab eo gestæ sunt) de loco, ingenio, & moribus eius differamus. Genus huic fuit ex nobili Sulenorũ & Amstelorũ familia, materno genere Gerardi Niueldij exulis nepos: uir præter acre ingeniũ & sublime, ad res maximas gerendas natus, si honestior materia quæsita esset: uirtus summa, authoritas cùm apud populares suos, tum apud principem. nec temerè inceptauit facinus, quod non cesserit illi ex sententia, consilio iuxtà ac manu promptus: eloquentia, qualem homini literarũ rudi contingere posse, uix credere par est: ualido corpore & procero, egregieq; compacto: membris teretibus, colore subnigro, superciliis subductis exporrectisq;. uox erat neque omninò acuta, neque prorsus obscura, sed clara, cum uirili grauitate coniũcta. homo inimicorum suorum impugnator acerrimus, ad ea accedebat summus honos apud principem, & gratia. uir absolutus, nisi ad suam factionem constabiliendam à præclaris dotibus paululum degenerasset. Cæterum, quoniam de eius eloquentia memini, libet hic orationem adscribere, quam eo die ad populum armatus, è sublimi curia, medius inter interreges habuit. Ea autem fuit huiusmodi. Scio uobis insolens uideri ciues, quòd huc armatus ad dicendum conscenderim, cum nostra memoria à nemine constet id factitatum esse: & proinde tacitos uaria suspicari, quasi hic armorum terror uel ad rempub. uel ad uos pertineat: quippe quem ut amicorum opibus potentem, fortassis uobis fingere possitis formidabilem. Sed longè alia mea est sententia, mihi credite, longè aliud consiliũ. Sæpe equidẽ optaui ad uos de reip. nostræ statu uerba facere, in qua multa mihi & corrigẽda & obliteranda uisa fuere: at nõ licuit per eos, penes quos hactenus uestræ dignitates, uestri honores, tribunatus, quæsturę, consulatus, uestra munera fuerunt: in quibus ipsis re ipsa nunc comprobastis

multa esse, quę in uniuersum omnibus displiceant. Etenim tanto consensu hodierno die secedere cœpistis (quod fœlix faustumq; sit) & nobis authoribus quidem & ducibus, quanto per metum magis quàm per ignauiam, illos, si non regni affectatores, insolentes certè ciuitatis uestræ principes pro libidine regnare passi estis: quos tamdiu ferre oportuit, quam diu uis omnis penes illos fuit: nec dominationis pertęsis, quod displiceret, prohibere licuit. Gratulor itaq; mihi, hanc opportunitatẽ per uos mihi datam, pauca de communi repub. hodie uobiscum differendi. Nolite existimare, imò fingere uobis eundem à me terrorem, quo illi uestros animos domi semper oppressere: alia nunc longè ratio est ciues. Remp. uobis ademptam, libertatẽ expressam hodie restituimus. Dicam igitur primum de ijs, quorum partim mutanda, partim exolescenda uestro iudicio uidebuntur. Deinde quæ ad rempub. deintegro constituendam faciẽt: ita ut uos scisca tis, nos uerò authores simus. Postremò quę ad me: & hæc omnia quidem paucis. Etenim si uerum est, quod uulgò sæpè dici audiui, Tales ferè esse ciuiũ mores, quales ipsi sint principes & rerum publicarum gubernatores, minime mehercle uestra secessio uituperanda uidetur. Quis enim non fœda dedecora, quibus nomen Vltraiectinum, quibus patria, quibus sacra, uxores, liberi apud exteras nationes infamantur, maturè uel sublata, uel emendata certè cupiat, priusquàm ea contagione omnes corrupti, nihil sani in toto corpore relinquant? Fuit ea olim magnis & excellentibus rebus pub. licentia laudi data, si quando plebs per contumeliam à primoribus oppressa, uel publici mores deprauati summè essent, quod libertatis prius, si non experta dulcedine, certè fando audita, ad pestes eas è medio tollendas, à patrib. secederent: & censores, qui probris castigandis, qui uitijs notãdis præessent, sibi crearent: notatos ob flagitium, aut mores sordidos, aut uitium aliquod, è senatu submouerent, aliosq; allegerent. Rectè illi quidem, mea sententia. nam insolentia quæ ex imperandi libidine nascitur, nisi à plebe retusa esset, imperia, quæ eius erant, per uim inuasissent: & quod publicum erat, in priuatum dominandi ius uertissent. Exemplorũ ingens uis in historijs extat. Idem ne uobis accideret, & tempestiuè & prudenter, nobis impulsoribus cauistis: quos ego diu ac uehementer miratus fui, Soudenbalchi et Vordij superbam dominationẽ tot annos tolerare potuisse, quibus tantum in uos exercere licuit, quantũ libuit: ut tantum nõ seruitutis iugũ uobis iniecerint, si nõ iniecerint. Non possum mihi tẽperare ciues, quin ea quæ oculis, quæ animo meo doleant, dicã palàm. An nõ per illos uobis flumina, maria, itinera, mercatus intercluſi fuerũt? nam dum nõ contenti sunt domi uos oppressos metu tenere, etiam Hollandis eundem terrorem, per fastum & contemptum facere student: uos, uestræq; merces pro uectigalibus & portorijs, à quibus Comitum beneficio estis immunes, superioribus annis occupatę publicè fuerunt. Profectò sic est, Principum stultam libidinem plebs insons semper luit, cùm ipsis, quod sibi accersunt malum, suo iumento rectius luendum foret, quàm ijs à quibus

bus omnis culpa abeſt. Quod ſi fieret, uel minor honorũ cupido, rarior ambitio eſſet, & moderatius illi ſe gererent, quàm gerunt: minus inuidiæ, plus autem gloriæ ſibi & charitatis apud populum conciliarẽt. Nunc autem uidete, quantum malorum agmen ab his uobis ſit profectum: quæ tametſi me tacente ipſi ſatis tenetis, commemorando tamen fient nobiliora ac illuſtriora, & eorum ſimul memoria recentior. Bellũ illud magnum ad quod paucorum uenit memoria, ex quàm paruis initijs in quantum incendium perrupit? Sed per deum immortalẽ, per quos tandem? nonne per horum parentes? At ueteribus omiſſis, ueniam ad recentiora. Bellum Iſelſteinenſe, cuius memoria eſt non ſolum recens, ſed uomicam deformem ueſtræ etiam reipub. immedicabilem reliquit, unde initium turbandi omnia duxit? an nõ ex priuata horum libidine? His, his inquam, omnia illa accepta ferẽda ſunt, quæ inde ad uos acceſſerũt, incendia ſuburbana, extra quatuor urbis portas, tot ciuium in obſidione fœda lanienа, tot uiduas factas, liberos parentibus orbatos. His debetur nupera ſeditio frumentaria, ex annonæ caritate orta: his imputandum æs illud alienum, eodem bello conflatũ, quo adhuc rempub. grauatam habemus: quod utinam aliquando nullo publicæ tranquillitatis turbandæ incommodo diſſoluere liceat, et in libera ciuitate, omni onere leuatos in libertatis dulcedine uiuere: cuius quidẽ rei ſpes nulla affulſit, quamdiu omnis uis penes primores illos fuit. Studiò hic omitto, quanta dedecora nominis Vltraiectini fuere, quàm turpiter reip. munera, honores, quæſturas, non dico quibus uiſum fuit, largiti ſunt, ſed quaſi prædas uendiderunt. Quot rectis cœnis, quot compotationib. ea uenalia habuerũt? ut quiſq; largiebatur profuſiſſimè in mediũ, ita erat emptor optimus. His artib. & ſimilibus, ſub ſpecioſis nominũ ſuorum umbris, fures aluerũt quàmplurimos, & homines opicos ac propudioſos, non ad ampliſſimos tantum honores, uerumetiam luculẽtam fortunam prouexere. Hi propolas cùm aliarum rerum, tum frumentariæ ditarunt: penes hos annonæ precia augendi facultas fuit: conſtituendi, quos libitum eſſet, publicanos: decimandi frumentum, arrodendi uectigal piſcarium, decidendi deniq; omne penu & annonam. Adeò ipſis hactenus impunè hæc fuere, ut ſi quis ea uel reprehendere, uel contrà mutire eſſet auſus, illi apertæ inimicitiæ indicerentur. Vectigalia autẽ illa ingentia, quò ſunt collocata? nonne uel eorum oſcitantia direpta, uel auxilio turpiter decocta perierunt? cum alioqui rem p. locupletiſſimã & ærarium diues hodie habuiſſemus. Itaq; peculatus gratuitus fuit. Quo motu abhinc biennio, ob precij annonæ frumentarię magnitudinem, ad arma proſiluiſtis? an non ex compoſito ad inediam uos compulerant, cùm uix precibus propolę frumentum uenum pecunia, è cumeris & granarijs producerent? Arguit id planiſſimè eorum conſilio factum ſupplicĩ ciuis, quem prætextu alterius criminis minus ſpecioſi paulo pòſt arreptũ, ſed inſontem, percuſſerunt. conſtabat enim eum, muliebri habitu inter primos ſeditionis concitatores, multitudinem ad expugnandum domum Doienburganam exhor

tatum fuisse. Homunculi quanti fuistis. Trita uox est, magno constare, quod precibus ematur: at multò pluris redimitur, quod & precibus & pecunia comparatur. Poterant edicto, quantū frumenti tota urbe erat, precio tolerabili è tabulatis uenum extrusisse. Sed eorum facta & dicta iu xtà comprobarūt, uoluisse uos strigosos, famelicos, inopes sub imperio continere, ne saturitate ebrij frenū ferociores excutere tis. Fastus & amentiæ plena illa uox fuit, quam aliquādo ab Euerardo iactari auditum fuit: si omnium fortunæ ciuium æquè lautæ forent, neminē eorum præferocia ingenia edomare posse. Taceo cædes ciuium, taceo exilia nobiliū hominum, & multa tragicę tyrannidis exempla, quę commemorare piget. Iam me huius uitę tædet, quoties misera uestra conditio mihi in mentem uenit: remp. ab ijs oppressam, qui conseruatores, qui custodes esse deberent: ab ijs hostilia perpeti, qui sacra & profana tuerentur: domus hospites, non expilatores essent: ab ijs religionem, equestres, plebem, principum finitimorum odio propinari, quorum opera uestræ res florerent, quosq; pacis ac fœderis conciliatores fœciales q; haberetis. Circumspicite amabo uicinos uestros, quàm æquo, quàm beneuolo in uos sint animo. Hinc Gelrus per hos uestris socijs ultra Iselam infestus est. Illinc Burgundiones, quem animum aduersus uos gerunt, loquuntur rebus ipsis. Nam aliquot annos reditus uestros iniecta manu publicè, non alieno, sed suo nomine possident: nimirum declarantes, se omnem uobis fœlicitatem ex animo precari. Certamen non nuper ortum de paludibus, & identidem motum, non dubium scilicet amicitiæ argumentum est: præsertim quoties eas non ad urbis uestræ mœnia, uerùm sub ipsa turri Martiniana se propediem effossuros minitantur: & facerent, si diu turnior Soudenbalchi esset dominatio. Atque horum populorum ac principum gratia præclaris illis uiris debetur: id quod nusquam illi tacitum habent. Nunc autem, quia hesterno crepusculo urbe furtim dilapsi, rempublicam à metu sui liberatam uobis reliquerunt, cauendum etiam atque etiam, ne id iuris in uos, quod amisere, aliquando reduces recuperent: lex aduersus illos feratur huiusmodi, ut Euerardus Soudēbalchus, Godefridus Vordius Henrici filius, Godefridus Rodenburgus, in perpetuum exules quinq; miliaria quaqua uersum ab urbe esse iubeantur: si quis aut cōtrà ierit, de ijs retulerit ue, aut se his defensorem dederit, eandem pœnam in se paratam sciat. Sed de illis satis. Cæterum quantum ad remp. attinet, sic decreui, ut prima ratio, si non in totum sustollendi, certè leuandi oneris ceruisiarij habeatur. Placet binos æris demptum iri: & si dij propitij uitam mihi sospitent, spes est, breui futurum, ut omni onere releuemini. Et quo id celerius fiat, præter consuetum uectigal ciuis aliquandiu in cupam binos æris: qui publicis uero hospitijs coctam uenalem habent, trinos pendent. Iam ut æs alienum bello Iselsteinensi conflatum dissoluatur, dispungantur rationes, lata et accepta recognoscantur: quæstores qui abhinc retro ad annum undecimum ærario præfecti fuerunt, ad calculum uocentur, rationes cum syngraphis acceptorum et expensorum

penſorum referant: publicani item, quos illi ob enormem uectigalium licitationem releuauerunt, rationes ad ærarium referant. Illos autem qui è gradu equeſtri per id tempus ærario præfuerunt, lubentes paratosq; dabo ad uicenos quinos reſcribendum, quos pro laboribus ab ordinibus decretos, accepere. Creentur ſinguli ex operis, à quibus illæ recognoſcantur: à quibus peculatus poſtulati, populi iudicio publicè damnentur, multenturue: eaq; pecunia quę inde redigetur, æs alienum diſſoluatur: exulibus cuiuſcunq; loci ac nominis reditus in ciuitatem decernatur. obærati item & nexi, quiq; ob uim graſſatores ſolum uerterunt, reuocentur, præter parricidas, quas peſtes ac probra à repub. procul abeſſe conuenit. Religio ſupra legitimum numerum, ex æquo uobiſcum ſtipendium ad ærarium pendet: ſic enim comparati ſumus, ut nõ ſolum in parte reip. proſimus, uerumetiam eam breui redemptã, et ab omni ſeruitute liberatam, poſteris noſtris per manus tradamus. Et ne ęrarium amplius penſionib. nouis obnoxium reddatur, cauendũ erit in reliquum: neue in capita uſurariæ penſiones è repub. aſſignentur, neq; ciui, neq; peregrino. Dolus ut abſit & fraus omnis, ſignum quo tabulę id genus obſignari ſoleant, in oculis operarum comminuitor. Cras primo mane, operę in ſuum quæque comitiũ, ad nouos magiſtratus, qui è repub. erunt, creandos conueniant. Ex equeſtri ordine nemo in ſenatũ, ex lege legitor: nec ius fasq; ſit inde ad plebem, ut magiſtratum aliquando gerat, aliquẽ tranſire. Iam ut ab hoſtium iudicatorum metu ſecuri ſitis, excubiæ in muris, cuſtodiæ accuratæ in portis, & prędidia noctu in turribus diſponuntor: clauium cura penes duos primariarum operarum ſenatores, & ſedecim nouos tribunos, qui creentur, eſto: ad hos ut ſub occaſum ſolis deferantur, curanto. Huc qui cooptabuntur, enixè dabunt operam, ne ad alienum, unde periculum reipub. ſit, diuertant. Conſules enim, in quorum tutela aſſeruari ſolitæ eſſent, ſuſpectam ſuam fidem reliquere. Annonæ non minor ratio habenda eſt. placet igitur, ne in reliquum uel piſtor, uel coctor ceruiſiarius, ex alijs operis, quàm ſuis, in ſenatum legatur: neue adeò omnino quidẽ in alienis profiteatur. Statim quàm magiſtratus creatus erit (ſtat enim, ciuitatem à perniciosis uitijs, quę uobis dormientibus irrepſerunt, quantum dabitur, repurgare) noui ſenatores, quæſtores dicent, homines nulla ambitione infames, nec probri unquam notatos. A rebus nouandis deinceps in uniuerſum quiſque abſtineto, ne cum domi foriſq; pacem habemus, inteſtina tumultuandi licentia, res noſtrę aliò dilabantur. Criminum cognitio ſenatui defertor: prætor et ſenatus (ueluti conſueuit fieri) iuri dicundo, controuerſijſq; finiendis præeſto: quęſtiones rerum capitalium et anquirendi ius penes ſuum magiſtratum permaneto. Moribus ciuitatis præclarè conſtitutis, dabitur opera, ut concors reſp. ſenatui plebiq; ſit, quò opes ueſtræ domi floreant, & quæſtum operæ faciant maximum: foris fama clara nomen Vltraiectinum uehat. Ad ordines conſociandos & immortali fœdere iungẽdos, annitetur religio ſum nomen: iuuabit equeſtris nobilitas: laborabit ſenatus: dabunt deni-

que operam, quantum bonorum tota ciuitate hominum est, aderuntq; armati ad senatus authoritatem tuendam, quócunq; uocentur. Porrò autem, quod ad publicanos, tribunorũ iudicio id stabit. Supereſt una difficultas, quę maximos motus peperit: ea est, quę uia sit potissimum ineunda, ad reſidua quadraginta sex milia conflanda. firmã interim spem concipio, interceſſoribꝰ è medio sublatis, rationem inuentum iri, qua sine magno certamine contrahãtur. Cætera quæ ad remp. pertinent, ad nouum magiſtratum deferentur. Quorum exemplum, ne quis leges ignoret, ante curiam in tabula scriptum suffigetur. Et hęc quidem satis mihi de rep. dicta uidentur. De me autem, ne multa commemorando et admonendo uos maiorũ meorum beneficiorum, ego pro ijs gratiã repetere uidear, id solum dicam, Quando nulla mea in remp. merita extant, aut certè tenuia (ingentia de me erubeſco polliceri) opto à Deo opt. max. materiam mihi dari aliquando, qua ubertim uos liceat demereri: quod quo segnius continget, plenius hoc emerendum erit, & cumulatius. Adiuuabit hunc meum animum, adniteturq; eódem, quantum hominũ nobilium intra muros, quantum ruri procul ab urbe degit. hodie enim per uos redditi ipsis sui parentes sunt: amici, cognati, per uos ab exilio reuocati. quo beneficio nullum antiquius, nullum maius in se posse cõferri ducunt. Nec unquam aliud antè facinus æquius à uobis perpetratum esse iudicant, quàm hodie perpetraſtis, quòd eodem iudicio inimicos damnaſtis, quo illi olim noſtrum genus per summam iniuriam pepulere. Sed longè pulchrius est, quod ijdem, uelint nolint, noſtros incolumes in ciuitatem ue ſtris humeris claro deorũ hominumq; plausu reportatos audire cogantur: quod fœlix fauſtumq; nobis & reipublicę sit, precor. Poſtquàm ille dicendi finem fecit, cum armatis collegis in Palatinum forum abijt. Plebs effusa lætitia, ob partam libertatem gestiens, absentes inter se certatim superbiæ criminari, eorumq; tyrannidẽ maledictis insectari. Exaggerabat ijs odium recens rumor, Vordium superiori nocte Doreſtati cum Episcopo colloquia ſerere uisum fuisse, eumq; monere, ut Vltraiectum maturaret, operas ad seditionem spectare, easq; de eo excludendo acturas. Plericq; credebant, hunc rumorem à Mindeno in inimicorum inuidiam sparsum. Poſtridie habita sunt comitia à meridie, quod anteà nunquam factum fuerat, cum mane ad creandum conuenire solerent.
» Sed inter arma leges antiquantˇ: ubi, non quid ęquũ, quid decorũ, quid
» glorioſum, quid è consuetudine sit, sed quid cęca libido dictat, pro utili ac honeſto habeˇ. Creati Coſs. Fredericus Regius & Adamus Diemenus: quorũ hic eloquẽtia clarus, unus in rep. maximos motus sedare ualebat, niſi nomẽ, cęq; par erat, popularius fuisset. Noui senatus nomina in catalogũ miſſa, Mindeno cognoscenda illico tradũtur: à quo quasi censore, qui uidebanˇ uel submoti, uel allecti sunt, ut à suis partib. uel inimicorũ eos stare suspicio fuit. Populi iuſſu plebiſcitũ factum, ut exules per literas reuocarentur: quod illico factũ. Operæ in suum quæq; comitiũ, sub ueſperum iterũ armati conuocantur: metu, ut apparebat, ne exulum

pulſorum

pulsorum amici, ad res nouas consurgerẽt. Crepusculo diei Stephanus Sulenus, Æmilius Mindenus, Iacobi frater, Gerardus Niueldus, exules urbem intrant. Redijt & Borrius Amerõgus, qui à temporibus Magni belli, annos propè quadraginta factionis inuidia ciuitate pulsus, perpetuo exilio populi iudicio damnatus fuerat. His omniũ gratulatione occursum est: acceptisq; in urbem, luxuriosa lętitia per totam noctem in curia Hasenburgana comessando publicè epulis indultũ: ignes in palatio totaq; ciuitate regionatim accensi, insolentem quidem, sed breuem lætitiam arguere. Nec minus à plebe tota illa nox perpotando, cantuq; strependo in lucem absumpta est. Huic publico gaudio, circa mediũ noctis princeps cum duabus turmis equitũ urbem ingressus, superuenit, incertum quo consilio. Scio fuisse, qui suspicabãtur, ob id eum in urbem maturasse, quòd tum ueteri senatu magistratu abire iusso, ac nouo ex Mindeni arbitrio, creato, speraret, quantũ milium reliquũ esset, facilè potiturum: maximè si multitudinis consensus eò accederet. Nec deerant qui contenderent, seditionis fama motum, Vltraiectum properasse, ut præsens sua authoritate licentiã tumultuandi coherceret. Siue hæc causa igitur fuit, siue illa subiti eius in urbem aduentus, cum tædis ardentibus ac funalibus ad portam illi occursum, deductusq; à nouis ipse consulibus & nobilitate equestri est cum magna gratulatione in aulam Pontificiam. Hic de reipub. statu paucis collocuti (ne rerum actarum & præsentis concordiæ ignarus esset) domos quisque suas, ut hora intempestæ noctis postulabat, discesserunt.

LAMBERTI HORTENSII RERVM *VLTRAIECTINARVM*

Liber Secundus.

EXTO Calendas Maias, postridie quàm nouus senatus creatus esset, rebus omnibus ex populi factionisq; sententia (ut apparebat) cõpositis, principem ille conuiuio, luxu magnifico apparato, in ędibus Palatinis excepit: fuitq; is dies propter illius hilaritatẽ, tota ciuitate festus ac celebris. Nec minus gaudium publicum priuata hilaritate celebratum: plebs enim regionatim ad symposia conuenit, productaq; ea est in serum diei comessatio. Verum breuis illa immodica lætitia, & non diuturna inter plebem & factionẽ, cuius impulsu ad intestinam uesaniam exarserat, concordia fuit. Etenim libertatis dulcedine multitudini ostentata, cœpit plebs in omnem licentiã per æqua & iniqua grassandi sibi uiam aperire. nullis consiliorum habenis retineri, nullis blandimentis ut ab armis discederet, induci: non principis maiestate, non senatus authoritate, non religionis reuerentia ab effrenata nefariorum incœptorum rabie compesci potuit. Processit autem paulatim eo-

usq; debacchãdi impotentia, ut contẽpto senatu, cerdones, textores, pelliones in cõsules, in nobilitatẽ pro libidine cõuicia impunè iacerent, contumelias dicerẽt, dictarẽt quid decerni placeret. Senatus plebi inuisus esse, nec ullus postea legitimus habitus, sed indies ferè indici cœpit. Fecerat in oratione sua ad populũ mentionẽ tenuiter Iacobus Mindenus, de religione, par uectigal cum populo ceruisiariũ pensura, donec remp. ab omnibus pensionũ non ferendarum onerib. liberatam haberent. Iusserat & quæstorũ ad annum retro undecimum, rationes ad ærarium referri, eorumq; accepta & expensa recognosci. Plebs legum latarum non immemor, ac tota cùm in libertatem, tum occasionem perturbandi omnia intenta, spretis cleri promissis in speciẽ pręclaris, tabulas obsignatas in promissorum fidem poposcerunt. At religio, homines callidi, aduertentes quantum seruitutis iugum se maneret, si tabulis datis illorum libidini fidem suam obnoxiam fecissent, habendis conuentibus ludificando operas aliquot dierum hebdomadas extraxerunt. Accessit & alia contentio ad hoc religionis negociũ, quæ nobilitatẽ cum plebeijs quibusdam commisit. Indignabantur plebeij quęstores, et ędiles, equestrium opera fieri, quod nunc demum post tot annorum spacium ad referendum postularentur: in primis autem illi, quorũ rationes uel parum integrè relatæ fuerant, uel quibus syngraphæ relatorum expensorumq; temporis intercapedine per negligentiam deperierant. In nobili quodam iurgio casu alteratio cum ad conuicia usque exarsisset, ac quidam è quęstoribus plebeijs denunciasset ærarios coactores, qui trium ordinum nomine per id tempus ærario præfecti fuissent, reos peculatus se acturum, ut omnes illi pro inde pari lege ad collationem acceptorum et expensorũ apud nouos tribunos plebis tenerentur: Lubbertus Vualanus, qui ex equestri ordine eam prefecturã aliquãdo gesserat, Quantum ad rationum mearum subducendarum dispunctionem attinet (inquit) nihil laboro, ut etiam paratum me offeram ad stipendium xxv. renumerandum. Hinc nouũ motum negocium utriusq; nominis hominibus, qui è tribus ordinibus ęrarij præfecturam gesserant, ut pari lege cum urbis quæstoribus ad referendum tenerentur. Contrà, illi obfirmatè contendere, nullis populi legib. se teneri, frequentes cõuentus aduersus plebem agere. Mentionem item iniecerat Mindenus, dudũ restituendę ab oneribus, libertatis, redimendęq; reip. Destinarunt itaq; tribuni, iussu plebis, pręter pensiones publicas & usurariam pecuniã quæ quotannis ex ęrario pendebantur, agros compascuos pignori pro usura oppositos, nõnullos pro tertia parte datos, bonaq; prædia, quæ per Coss. quæstores, & pleramq; nobilitatem et primores procerum ecclesiasticorum reip. (ut credebatur) tantũ non adempta, in aliorum possessionem & ius fiduciarium transissent, multa titia pecunia, quã immensam fore credebant, in uniuersum redimere, ac populo restituere. Et hę quidẽ causę nouí tumultus paulo pòst fuere, cur secundùm per secessionem in cœmeterium D. Ioannis se armati effuderint. Sed dum hæc plebs ex composito adornat, episcopus qui tunc præsens

sens in urbe aderat, nihil prius habuit, quàm suum negocium persequi. Apparebat autem minus laboris ad promissum consequendum restare, quàm minorem quatuor milium summam pridem nactus esset. Pulsis enim consularib. quorum intercessionibus uia ad reliquū pecuniæ conficiendum maximè præclusa fuerat, cum nouum senatum, equestrem ordinem, & bonam religionis partem consentientes haberet, è manib. prę dam uix elabi posse arbitrabatur: nec plebis intercessionem magnopere timebat, quippe quam approbando legem de exulibus nouis latam nullo sibi negocio conciliaret. Itaq; mox ēp in ciuitatē uenit, rem deintegro ad ordines retulit: apud quos multa questus est de lento eorū consilio, de mora ac pecuniæ dilatione, qua ingens periculum sociis Transisela nis à Gelro ingrueret, qui se promissis sine effectu uanis extrahi, ludibrioq; haberi passim quereretur. His relatis statim Dorestatū, relicta ad horrendam tempestatē repub. abijt. Itaq; conuentui dies quarto Calen. Maias extemplò indictus, acciti eò sunt Amorfortiorum aliarumq; ciuitatum legati. Ibi orsus principis legatus, graui oratione in eos inuectus est, per quos stetisset, quo minus tot conuentibus actis, quid in episcopi tam arduo negocio promotum esset. Nunc illis eiectis, petere se, ex collegiorum equestriū senatusq; sententijs rationem decerni, qua pecunia expediretur. Duo uero collegia, quæ nuper à reliquorū sententijs cum senatu dissensissent, induci posse ut in aliorū iudicia pedibus discederent. Rogatæ inde ordine à Decano primariæ Basilicæ sententiæ, concordes huc suffragatæ sunt, ut religionis & equestrium census teneretur. soli Amorfortij suam sententiam uindicantes, in agrario censu, qui è ueteri ditionis consuetudine esset, perstitere: identidem clamantes, ne quid nouaretur: alterū censum inusitatū iuxtà, & ditioni pernicioſum fore. Verùm his frustra aliquandiu reclamantibus, ac domum amplius deliberatum abire iussis, ad postremū huiusmodi fit decretum: Quando multis superioribus conuentib. de quadraginta sex milibus conficiendis consultando, intercessionibus quorundam, qui à diuersa sententia deduci non potuerunt, frustra est laboratum, adeò ut rebus in magnum discrimen adductis, princeps se per ludibrium extrahi existimarit: sic enim lenta consilia ferè interpellationibus maleuolorum disturbari solent. Placuit igitur ordinibus (ne plurium dierum contentione extrahatur, neue res ad disquisitionem populi deducatur) in hanc formam decretum de assignatis milibus fieri. Census quadraginta sex milium imperabitur pagis, uicis, præturis: huc contribuent utriusque nominis mortales, qui eò spectant. Conferentur autem ad eum diem, qui censui condicetur secundum æstimationem bonorum æquabilem, ex cuiusque tenuitate opumq; magnitudine: siue eæ sitę sint in pascuis, in aruis, paludibus, siue insulis, alluuionibus, & quidem ordinū principisq; arbitratu. Iam qui rem pecuariam, quicq; pasturam boariam exercent intra extraq; urbem, agrarij item & agricolæ intus foris ue agētes, molæ, uectigalia utriusque nominis, ex fundorum rationibus, & in quibus nullum est ædificium, iuxta eorum precia.

cia. Tenebuntur huc quoq; municipia, exceptis ijs qui ob fortunæ tenuitatem, in quatuor ſuburbijs, & ruri habitantes, in nullo numero cenſentur: quos à contributione immunes eſſe placet, ſi his neq; paſcua ſint, neq; inſulæ, neq; paludes, aut ullū deniq; poſſeſſionis genus. Ciuitatum ſociarum rectores, ciues quiq; ſuos & municipes cenſento: tum autē qui pecuariam exercent, ſimul in eos qui ſoluere grauentur, ius exequuntor, ac cum ipſis lege agunto quoad imperatum exoluerint. Ad hanc contributionem poſſeſſor in beſſem, fundi uerò dominus in quadrantem tenetor. poſſeſſor perſoluito. dominus fundi (cum uidebitur) decidito. Huic cenſui agundo præſunto uiri graues ac cordati, quos Antiſtes cenſores, unà cum ordinib. dicet: penes quos iuſta ratio eos cenſendi, qui huc contribuent, eſto. Literæ ſtatim Amorfortiam ad ſenatum datæ, quibus poſtulatum eſt ab ordinib. ut ubi diu ſatis deliberatum eſſet, aliquando ſtatuerent aliquid certi, atque ad quintum nonas Maias reſcriberent, quid ſententiæ eſſet. Reſponſum nulla mora ab his per literas eſt, quæ in ordinum conuentu recitatæ in hanc ſententiam fuere. Quod proximo ciuitatum atque ordinum conuentu per legatos reſpondimus, animis parum æquis fuit acceptum, aut certè parum bene intellectū: cum antè nobis pulchrè cum ordinibus ea de re conueniſſet. idem ne nunc quoq; accidat, periculū eſt. Quare nihil eſſe ducimus, quamobrem, quod ſemel placuit, id integrum identidem referamus. Sed quia id ipſum quod ſuperiori conuentu decreuiſtis, uel nobis fruſtra reclamantibus, perſequi uobis conſilium eſt: ne nunc quidem à prima ſententia diſcedimus, quam mutare turpe, & ditioni inutile foret. Interim, quando omnino ſic cenſere conſtitutum eſt, petimus qualemcunq; cenſum iuxta tabularū fidem actum ad nos dari: fortaſſis lecta perſpectaq; cenſus ratione, reſpondebitur, quod neq; principi neq; ordinib. fuerit ingratum. Poſtquam autem Vltraiectini nihil certi conſilij conſultando ad hunc modum ex Amorfortijs extundere quiuerunt, priuatim publiceq; in uniuerſum omnibus placuit, uectigal quàm primum in præturas, uicos, pagos Amiſianos Amorfortianæ ditionis, eiusq; ſuburbia ex cuiuſq; fortuna & opulētiæ modo conſtituere, eiusq; exemplum Amorfortiam ad ſenatum mittere. His quod præſagiuerant, beui accidit. Nam cū penes illos cenſendi ius abſq; Amorfortijs liberum eſſet, in procliui erat diuinare, qua æquitate, pro ſua libidine, cenſum in Amiſianam ditionē conſtituturi forent. Eius exemplum itaq; intra paucos dies ad ſenatum ab ordinib. datur. Operæprecium hic facturus uideor, ſi ordine catalogum pagorum Amiſianorum ut quiſq; cenſus fuit recenſeā, ut appareat uter populus alteri hac in parte iniquior fuit: ſimul qui certatim ſuis magis q̄ aliorū commodis conſuluerunt. Sed cum crebra in recenſendo ſingulatim pagos cenſus iteratio nimis odioſa foret, ſed & barbara nomina durius aſperiusq; ſonantia pleraq; à Romana inflexione abhorreant, ſatis duxi, ſummatim cenſum Amorfortianæ ditioni impoſitum, quem ad ſenatum miſerunt, recenſere. Vrbanæ iuriſditioni impoſiti quadringenti quinquaginta: reliqua

ſuburbana

ſuburbana Amiſiana ditio cenſa tredecim milibus aureorum & quingentis. Lectus recitatusq; in ſenatu hic cēſus haud mediocriter eos offendit. Primum quòd iuſto maior, & quàm pro ditionis cum alijs duabus præfecturis collatę, anguſtia & copia grandior exiſtimaret: deinde quia aliarum præfecturarum, ipſiusq; urbis Vltraiectinæ cenſus eadem opera traſmiſſus non eſſet, (quæ res fraudis ſuſpicionem fecit) unde ratio æquè an iniquè, rectè an perperā cenſarum regionum affirmari potuiſſet. Refragatum itaque (ut antea) huic ab uniuerſo ordine & populo eſt. Epiſcopus, ut hæc conſtitutio tributaria per Amorfortios procederet, uehementer ſolicitus, pro magno duxit negocio, eos benignitate ac comitate adoriendo, blandimentis ſibi conciliare, ſi fortè ea uia ab obfirmata ſententia agi ualuiſſent: libellorum magiſtrū, & Hadrianum Rhedium ab intimo conſilio, equitem nobilem ex illuſtri Rhediorum in Tranſiſelanis familia, ad ſenatum legat. His mandat, ut omnia benigna lautaq; in poſterum affirmando, illos obteſtarentur, ut uel in principis gratiam ordinum ſententiæ accederent: quando nunc aliquando pecuniæ conficiendæ ratio inuenta eſſet, gratuitas omnes præteritas ipſis interceſſiones fore: cenſum ipſis ipſorumq; ditioni conſtitutum, ſi parum æquus uideretur, per principem leuatū iri. Cum his mandatis legati Amorfortiam proficiſcuntur. Poſtridie quàm ciuitatem intrarunt, uterq; ſenatus illis datus eſt. Vbi relatis ijs, quæ in mādatis habebant, è curia per uiatorem in hoſpitium deſcendere, ibiq; reſponſum ab ſenatu paululum expectare iubentur. Poſt paululum morę per Conſules, & tres ſenatores (ut ei genti mos eſt) legatis in hoſpitio ſic reſpōſum eſt, Scirent ſenatui cenſionem Amiſianæ ditionis dudum ab Vltraiecto acceptam, nullo pacto probari, quando nec modus in ea habitus eſſet, nec æqui ratio. Ad hæc ne mentionem quidem reliquarum prefecturarum ullam fieri, ex quarum æſtimatione, ſe ſuamq; ditionem cenſam oportuiſſet. Decreuiſſe his iuſtis de cauſis, ſimul ac aliarum præfecturarum inferæ ditionis noua cenſio dein tegro in lucem ab ordinib. emitteretur, tum demum ſe effecturos, ne officium, ne fidem populi Amorfortij in ſe epiſcopus deſideraret. Vix paucas inde horas legati ab hoc reſponſo in hoſpitio cōmorati, ciuitate Do- reſtatum conſiliorum dubij ſe abripuerunt. Æger princeps animi, nec immeritò, ob elapſam rurſum è manib. pecuniam, nihil ęquè uerebatur, quàm ſeditionem nouā oborituram, ſi res in plebis, quæ huc tota intenta ſpectabat, diſquiſitioуem raperetur. Neq; res quidem periculo caruit. Nam quoties ad conſultandam rem ab ordinibus conueniretur, uoces paſſim à ſordidiſſimis quibuſque è colluuie huiuſmodi iactari audiebantur, fruſtrà eos conuentib. habēdis indies ſe diſcruciare: nec niſi per operas tandem fore, ut pecunia expediretur: nihil præſentis conſilij in purpuratis ſimijs eſſe: plebem nunc ſapere cœpiſſe: ſeceſſione proinde iterum opus eſſe. Acuebant ad hæc plebis animos lanij pecuarijq; homines, quorum copię & opes in paſcendis pecoribus uniuerſę eſſent, nec aliunde quęſtum facerent, ſubulci, bubulciq; (ſic uulgo dicebantur) quib.

maiorem

maiorem in modum ordinum censio pernicioſa erat futura. His doloribus paulatim pullulantibus, noui trib. pl. ex operis tunc primum creati, plebis iuſſu, controuerſiam de uectigalibus ceruiſiarijs ex æquo cum populo pendẽdis, religioni (ut in primo tumultu promiſſum erat) ſeriò mouere, tabulas inde poſcere: rati hac occaſione (quia illos pertinaciter id recuſaturos conſtabat) fore, ut per tumultum, & uotorum compotes fierent, & ordinibus poteſtatem conſtituendi contributionem ex ſua libidine, ui armata extorquerent. Et exaſperabant multo uehementius animi, quod nec ad rationes quæſtorias, nec tribunitias ordinũ, per equeſtres & religionẽ uia pateret. Et hæc præcipua tũ animorũ irritatio fuit. Decanus primarius, homo præter dignitatis nomen, & equeſtrẽ inter Sicambros familiam, ab omnibus literis, cultuq; diſciplinarũ prorſus alienus, religioſum arbitratus, ſuo aſſenſu religionem in ſeruitutem à plebe compelli, proteſtatus apud ſuos ſe non cõcedere populo, neque quoad uiueret, ut ius libertasq; ſua imminueretur conceſſurum, ex urbe ad Carolum Gelrorum Ducem finitimũ profugit. In cuius non longè pòſt èreb. humanis ſublati locum D. Æmilius Niueldius, Gerardi Niueldij exulis filius, armis magis factionis, quàm ſodalium ſuorum ſuffragijs ſuffectus eſt. Religio, cum terror undique inſtaret, et uis, per ſpeciem petendi conſilij principem Doreſtato per literas occultò ſub ſupplicationum ferias in urbem euocat: rata fore, ut eius præſentiam plebeij ueriti, ab armis prohiberentur: & tumultus irritatus, priuſquam in grauius certamẽ accenderetur, principio conquieſceret. Sed nihilo obfirmatius plebs ſuam uiam progrediebatur. Ordines indies conſultationem de promiſſis militibus integram referre: clerus antiſtitem in hunc turbatæ urbis ſtatum euocatum, obſeruare, ut ſe à plebis iniuria oboriente tueretur: neu committeret ex fide ſuperiori anno religioſe data, eccleſiaſticam libertatem per uim opprimi: memor, quorum ſuffragijs ad ampliſſimũ munus cooptatus eſſet. Cõtrà plebs, per nouos tribunos inſtare, religionis in priori motu promiſſa de uectigali in cupas ſingulas æqualiter cum populo perſoluendo identidem occinere: ad id principem ſibi adiutorem ſe petere: ut aliquando eam remp. quæ tot annos æri alieno ſoluendo non eſſet, liberam degrauatamq; redderent. Illorum fumos & uerba, in ſpeciem blanda, ſe diutius ferre non poſſe, mero ludibrio extrahi. Si princeps plebem adiutarit, ut tabularum à religione compotes fierent, ſpondere inuicem, ſe pecuniam breui omnem conquiſitam ei tradituros. Multis denique probris religioſum nomen lacerarunt. Et ad uim haud dubiè res ſpectabat, ni mos ipſis gereret. Animi inter hos medius princeps ægritudinem diſſimulans, cupiebat quidem latum eccleſiaſtico negocio auxilium: haud dubiè perpendens, ſi id deſereret, quãta uaſtitas ei ab impendente tẽpeſtate immineret: ſed cum aduerteret nullã conficiendæ pecuniæ ſpem uel in religione eſſe, uel in nobilitate affulgere, ſegnius tamen plebis iras mollire cœpit: paulumq; ab æquo declinare uiſus eſt. Ne reſpub. quid detrimenti acciperet, tentata plebs per conſules acriter eſt, ſi tu

multus

multus opprimi potuisset, sed frustra. Dies ad conueniendum ecclesiastico ordini & equestri edictus tumultuose est, ut in uniuersum semel statuerent, num fidem de tributo cum populo ex æquo pendendo assignare uellent, nec ne. Decretum à religione hic est, quando plebs liberum arbitrium onerãdi, leuandiq; quos uellent, sibi permisere, pergerent ex composito agere quod uideretur: sese uim extremam pati malle, quàm sub iugum uoluntarios se missuros. Nec difficile ipsis fore, ut armati inermes, multitudine superiores, paucos opprimerent. Proinde pro se quisq; id connitteretur, quod bonum faustumq; reip. esse iudicaret. Iuratũ inde est in hæc uerba: Prædæ se, direptioniq; plebi totius esse malle, quàm ut tabulis signatis seruitutis fidem testarẽtur: mollirent illi, acuerent ue (ut uideretur) iras. Responsum atrox ad plebem perlatum, eam mora ferocem, dolore iraq; longè ferociorẽ fecit. Communiter secessionẽ parant. Tangebat animos eorum hostiles iam tum spiritus gerentiũ recens nuperrimæ seditionis memoria. Illius libertatis dulcedine etiam capti, decimo calen. Iunij pridie ascensus Dominici, statim cum ingenti totius ciuitatis terrore, paulò sub noctẽ, nihil Antistitis præsentiam conspectumq; ueriti, in cœmeterium D. Ioannis armati secedũt. Hic castris positis, primo statim congressu sacramento interposito in tribunorum uerba coniuratum, ab armis nõ prius discessuros, quàm à religione & equestribus id quod sponte concedere abnuerent, armis expressissent. Fuit itaq; hic secundę seditionis obtẽtus adumbratus. Cęterum mentes cum oculis colluuiei eò deditę reuera erant (nec ipsi tum clam id habebãt) ut uniuersum religiosum nomen, cui imminebant, hostiliter diriperent. In prætereuntes passim uoces iactari, postero die in illorũ mensis cultros suos (quando lautius splendidiusq; ibi coctum constaret quàm domi) inuocatos se stricturos. Noctem illam totam peruigiles, metu ne à principe immisso equitatu per insidias & peditum cohorte, tumultuariè è familiaribus hominum religiosi equestrisq; nominis contracta, opprimerentur, stationibus armatis ad crates circunquaque dispositis, traxerunt. Legum omnium ac pœnarũ metu abiecto, in eam rabiem exarsere, ut horrendis clamoribus & dictu fœdis conuicijs in sacra profanaq;, nulla religione territi debaccharentur. Nullum locum, tempus nullũ, aut ordinem, sanctum uenerabilemue habere. Ædium cœmeterio iunctarũ ostia trepidè pulsare, pedibus insultare, tantum non ui diffringere: minimè gratum spectaculũ exhibere. Franciscanis è more preces antelucanas Deo à noctis cõticinio cantantib. mugitu pluscq; taurino collecti consociatiq; (quia cœnobiũ cœmeterio D. Ioan. ad meridiẽ adiacet) cq; maximo poterant obrudere: nulli ultro citroq; domũ eundi potestas dari. Et in hoc alijsq; tumultibus nulli impotentius uociferabantur, cq; plebs conuenarũ, operę quibus lucrũ semper, quæstusq; maximus à religione fuisset: quorum uentres famelicos, quoties in horum domos, per speciem negocij se coniecissent, indies fermè expleuerant: ignauũ uulgus, quibus ora linguæq; ad bellandũ maledicendumq; promptæ, manus uero imbelles ac langui

dæ, animi tumidi erant. Mane ad ientaculum tumultuarium ægrè digre dientib. hora ad conueniendum nona, capitis bonorumq; publicationis periculo rursum edicitur. Tentatur interim per tribunos & bonos ad auertendã uim religio. Perstatur obfirmatè in sententia. Fortè tum ita incidit (quia ascensu Dominico is dies solennis erat) ut supplicationis circa cœmeterium basilicæ D. Martini celebris pompa in id momentum ceciderit, quo tota urbe operæ in cœmeteriũ rursum conuenirent. Iamq; è turri Martiniana processerat obsecratio, cum ex aduerso fabrorũ operę è foro scrutario, instructa quasi ad dimicandũ acie se erigentes religioni insignibus suis uelatæ, signa sua procul ex aduerso ostẽderent. Inde Palatinum forum uersus in læuam flectentes, tympanis ac confuso boatu, uarum ęreorũ fragori cantuiq; obtonare, nullãq; atrocis spectaculi speciẽ p̃termittere. Collecti in cœmeterio, in quo sub nonã diei horã adesse iussi fuerãt, à tribunis extẽplò in concionẽ conuocant. Ibi seditiosi homines per se satis lymphatæ plebi pilis terræ fixis stanti indignationẽ, religionẽ criminãdo augere: nunc postq; conuenere, non elangueſcendũ ignauia, uerùm armis arcendã esse contumeliam & dedecus nominis Vltraiectini, quo per Canonicorũ superbiam afficerentur. Quin (quando omnes adessent) rectà uaderent domos illorum occupaturi, dum id quod iussi essent, uolentes paratiq; darent. Satis se per ludibrium extractos. Sequuta inde consentiens multitudinis uox, arma expedienda, disponendam instruendamq; aciem, moram auferendam. Interim dum se in aciem collocant, & cornua extormẽtarijs utrinq; ab læua dextraq; raptim ad procedendum redigunt, quidã è cœtu dilapsus in ædem D. Martini, spiritũ à cursu anhelus uix trahens, trepidè nunciat Antistiti (nam is in supplicatione aderat) plebem armatã instructa acie in procinctu stare, egerrimeq; à paucis, pilis ac bipennibus obiectis, intra cratem meridionalẽ contineri: quam si transirent, infestas omnes domos Canonicorũ illico reddituram, aut armis uim pellẽdam esse: alterutrum futurum, nisi ipse medium sese ingerens, eorum furori quàm ocyssimè obuiã procederet: ac blandimentis animi mitigati, in conditiones, eius authoritate ducerentur. Nuncio in ędem ancipitis rei ad principem perlato (quia iam commodè obsecratio perpetrata erat) sacris relictis, toto tẽplo fit fuga. Religio abiectis stolis, domos quisq; suas, thesauris factis infectisq; maturè prospectum tumultuose inde se abripit. Nec continuit se terror intra tectum, sed momento totam peruasit urbem. acceptaq; eo die fuisset insignis clades, nisi episcopus aurea epomide humeris raptim abiecta, plebi, quæ magnis utrinq; clamoribus haud sine pugnæ specie intra cratem transitu arcebatur, occurrere maturasset. Ibi silẽtio manu indicto, multitudinẽ in coronam collectam rogat, ecquid uolentes nõ humano more tantos tumultus cierent: iubet proloqui quid peterent: offert se medium, si cum religione in conditiones concessuri, pacem fœdusq; facere uellent: aut si nondum satis deliberatum esset, ratione temporis habita, rem in posterum diem totam differrent, ac domos suas facesserent. Vix hæc princeps eloquutus

fuit,

fuit. ibi mille simul uocib. certatim aliud alij criminabantur: insolentiam religionis ludificari magnificis pollicitationibus: insuper id eos agere inter se, ut quantū pecuniarum residuum esset, in plebem urgeretur. Diutius haud passuros, ut illi tempus altercando tererent: inuentam propemodum uiam, qua XXV. milia confecta darentur: de reliquis XXI. milibus fore, ut nihil laboraretur, & quidem nullo reip. detrimento. Itaq; dilationem frustra quæri, nec plebem moram in posterum diem pati: nec tempus conditionibus ineundis destinari. Perseueratum denicq; in ferocia est: additę præterea minę, nisi in uestigio illi in populi uerba iurarent, ac libenter quidem iam darent ultrò, quod armis exprimeretur: magno eis cunctationem eam constaturam. Recens ira, ad hęc odium non perinde graue ac nuperum stimulabat, quod paulo antè in prima seditione armati cōscensa curia, suo iure leges, quas uidebat, tulissent: suoq; arbitratu iniussu populi iussissent, sciuissentq;. Hæc & alia multa prętera dissonis clamorib. uociferantis plebis uerba interrūpens doctor Vuolfgangus Abstemius, Antistitis in intimo cōsilio uir primarius & eruditus, in hanc sententiam uerba fecit. Legi sæpenumero ciues, apud historiarum scriptores, graues secessiones, seditionesq; atroces, alias alijs de causis ortas: quarum aliquæ populos ad iusta arma exciuere. Nam pleræq; uel à patrum superbia, insolentiq; dominatione, uel auaritia, uel honorum cupiditate, uel alijs pessimis artibus natæ fuerunt. Quæ ut è medio tollerentur, ui opus fuit. creati itaque tribuni, per quos & leges & rogationes, adeoq; ipsi ab iniuria nobilitatis asserertur. Enimuero uestra seditio ista, iusta'ne sit, an cōtrà, in præsentia nihil disputo: neq; enim dum satis cōstitui. nam dum alios alias prętexere audio causas, nihil perspicio, quod uel uituperare, uel cōprobare temerè audeam. Si in equestres, à quibus nulla prius iniuria uobis facta est, arma hæc sumpta sunt, non possum mehercle hoc uestrum consiliū (dicam liberè) probare. Est enim iniquum, & Vltraiectino nomini dedecorosum, publica turbata pace, in eos sæuiendi materiam quærere, quorum uirtute res uestræ nituntur, & claræ foris habentur: nec ulla re mala commeriti sunt, ut lædantur. Sin aduersus religionem, id quod obtendi intelligo, hæc tempestas agitatur, quo adiutores ad communis reip. restitutionem uobis opem ferant, quod agitis, sedulò agite: hoc est, cum resp. ęri alieno soluendo non sit, eam leuate, leuatam & integram, sartam tectamq; conseruate. Via autem, qua id præstetur, non placet. Sed ea omissa, id solum dicam ciues: aliam uos longè ingredi oportet, qua ad præstitutum scopum perueniatur. nam hac profectò uos, uestramq; remp. euersum citius, quàm restauratū ibitis: id ipsum prętera quod incolume manet ac saluum, amissuri, nisi fortè exemplafallunt, quæ uobis documento fuerint, ut maturè patriæ communi omnium parenti consulatis. Intestinum malum, externum fermè suscipere solet. Ad id ueniam, quod proprium huius uestri consilij est, quemadmodum sine theatro ignominiæ quod poscitis, obtineatis, nempè ut religio uobiscum exæquo ad communia onera ferenda inducatur. Illud ta-

men prius dicam, non par esse, ut tantas tragœdias hodie cieatis, quòd illi pertinaciter suum ius, suamq; libertatem tueantur. Nemo prohibetur beneficium maiorum manibus & pedibus defendere. Nam cum natura omnes nascamur liberi, naturæ consentaneum est, quod nemo uelit seruì tutis pallium induere. Sed ne uos quidē non pro uirib. obluctaremini, si quicquid priuilegiorum à maioribus per manus traditum accepistis, id uel imminuere, uel totū oppugnare quis aggrederet. Videmus quantum animantium brutorum est, ut caueam, ut casses, ut retia posita fugiunt: ut unguibus, alis, rostris, dentibus, armis à natura datis, enixè liberum euagandi ius defendunt: mori citius, si detur, parata, quàm ut naturæ beneficium relinquant. Hęc eò ciues dici existimate, non ut religioni mercenarius patronus antè instructus oratione præparata patrocinatum aduenìam: sed ut intelligatis, non perinde superbiæ eos traducendos, quod suam ipsorum libertatem uindicent: atq; facinorosi quidā uociferatores, qui uobis huc authores fuere, uosq; ad exitium uestrum extimulant, nō minus improbè quàm impudenter clamant. Antiquam isti uiam religionem criminandi oppugnandiq; ingressi, non primùm iam probris eam lacerant. Necessitatem obtenditis, quæ nonunquam ab æquo paulum abire cogit, nedum de iure aliquid remittere. Quod quidem si ita est, non refello. At illi metuunt, ne à uobis ea ipsa necessitas in fraudem auertatur: atque utinam falsò ominētur. Difficile est onera inji cere: at multo difficilius semel iniecta tolluntur. Cum autem mecum reputo ciues, quòd nemo sibi uni nascatur, uerùm patriæ etiam, cui secundum Deum & parentes plurimum debemus: certum est, uobis hic non aduersari: propterea quòd ea quæ huc conferuntur, utiliter ponantur, etiam cum aliquanto priuati iuris detrimento. Id persuasi quidam, priuatam salutē publicę cum immortali gloria posthabere, q̄ summum ius nimis exactè persequi maluerunt. Si apud Romanos olim bello Punico secundo, postq̄ ęrariū post multas clades alias super alias acceptas, exhaustū esset, matronæ muliebrē mundū, torques, armillas, annulos, uasa argentea in curiā magno certamine, ut bellū repararetur, contulere: quid Christianę pietati conueniat, quid religioni, quid uiris, rerū non rudib. in leuiore negocio satis perspicuum est. Si igitur æstimationem principi permittitis iubendi, quod è rep. maximè ducat esse, fidem dat, hodie se sine interceßione cuiusquam uobis facturum satis: flexurum religionem, tabulas de omnibus ijs quæ postulatis traditurum. Quæ petitis, scripto per tribunos exhibete: eaq; uestro arbitratu obtinebitis. Ingenti ānimorum consensu à frequenti multitudine dicenti est acclamatū. Læta plebs magnificis Abstemij pollicitationibus, imperant extemplò religioni intra extraq; quatuor ciuitates uiginti quinq; milia, condicto die Dorestati episcopo pernumeranda: cauentq;, ne de ijs milibus res ad ordines relatio fieret. Tametsi hic Abstemium multa fictè loquutū haud dubiè constabat, quo deliniendo mitigandoq; feroces spiritus, immane consilium auerteret, & multa benigna uerba tabulasq; dando ad tempus ipsis mos

gereretur.

gereretur. Senſit enim ea moueri cœpta, quæ omnibus permiſtis, ciuita tem in graue diſcrimen conieciſſent: unde cenſuit, ne initium calamitatis Vltraiectinę ab obſtinatia religionis ortū diceretur: & ultrò offerendū, quod cum inſigni rerum ſuarum iactura mox fuiſſent amiſſuri. Fuerunt tamen quidam è religioſo ordine, homines factioſi, maiorum imaginib. magis quàm ſuis uirtutibus clari: quorum arbitratu ſi res ſtetiſſent, omnia turbari potius, quàm pluſculum concordiæ, tranquillitatisq; ſarcien dæ cauſa ipſorum iuri decedere contigiſſet. Ab his palàm princeps ſugil labatur periurij, quòd tabulas de milibus decretis, quas iureiurando ordinibus affirmarat, nunc antiquaret. In illis inter cætera poſitum erat, ut cùm ditionem, tum religionem ſartam & tectam in ſua libertate, & ab iniuria tueretur. Super hæc, apertè ſolenne inaugurationis iuramentū contra ueterum epiſcoporum exemplum uiolaret. Et quum in priori ſeditione, à plebe multa iniqua, contra operas & hoſpitia extra ciuitatum muros ſibi propoſita diſcuſſiſſet, ſub cultro nunc religionē relictam plebis libidini deglubendā ultrò traderet: nec memor beneficij accepti, gratiam hic reponeret. Plebs in armis interim perſeuerare, pauorem religioni, ni pareat, minimè grato armorū ſpectaculo augère. Rogatiões, quas Trib. pleb. eo die ad populum tulere, quasq; in tabulas relatas principi & religioni extorſerunt, operę preciū eſt referre. Earum autem hæc forma fuit.

QVANDO ad eam tempeſtatem uſque, per multas bellorum difficul « tates rempublicam obæratam, grauibus que preſſam uectigalibus ha- « buimus, ea ut releuetur, & quod fieri poteſt, redimatur, anniti ſtat ſen- « tentia. Quod ut fœliciter auſpicateq; cadat, creauimus ex operarum om- « nium corpore ſingulos tribunos, per quos iuſſimus ſciuimusq; hæc rata « eſſe. Religio omnis, cuiuſcūq; ea ſit uel nominis uel profeſſionis, æquali « lege cum populo ad ſtipendium de potu omne genus tenetor. Quod « ad quadraginta ſex milia, quę principi reſidua ſunt, ad hunc modū impe « ratum eſto: quindecim milia utriuſq; ſexus cœnobia intra quatuor ciui- « tates inferę ditionis conficiunto: decem milia, quæ extra has in agris po « ſita ſunt, pendūto. Reliqua unum et uiginti milia ab ordinib. in iuſta ru « ſticorum ædificia ita conijciuntor, ut fundorū domini in quadrantem « teneantur. Hanc autem pecuniam imperatam (quia dilationem non pati « tur) redigunto: dies condicitor. In hac contributione cum Brigidenſib. « Vltraiectinis excipientur monachorum mendicabula. Ne quis religioſi « nominis deinceps publicè priuatim ue, palàm occulto ue, fundū, agrum, « domū, intra extra ue urbem precio emito. Si quis contrà ierit, in damno « rei emptæ eſto, agro fundo ue empto multator. Si quādo per legatos cū « uicinis principibus agendum erit, aut ad conciliū indictum conuenien- « dum, haud longius ab domo, quàm in Putcupam & Spicart campum « (Hollandiæ & Vltraiectinæ ditionis ij cardines ſunt) ſuis cuiuſque ordi « nis impenſis exciti legati proficiſcuntor. Et ut Rhenus ac Vechta urbicę « annonæ habiliores ſint, eos uetuſtate & negligentia ordinum oblima- « tos, foſſorio opere extemplò illi deſiccanto: à Traiectu Leccę ad Marſo «

» rum uſq; uicum ſupra infraq; ad eum modũ accuratè amnes repurgan-
» to. Cura horum amnium à limo ulua & ruderibus conſeruandorum ſe-
» decemuiris demandator. Totidem ſcaphę alueorum curatoribus decer
» nuntor, cum ea pecunia quæ ſingulis annis in eum ipſum uſum ærario
» infertur. Rationes ab anno undecimo ad ærarium referuntor, eæq; exa-
» ctiſſimè diſpunguntor. quarum ſumma cum ad decies centena milia ex-
» currat, ea pecunia reſp. & agri uectigales, publici oppoſiti, fiduciæq; da-
» ti redimuntor. His rationib. nemo cognitor præficitor, qui eam quæſtu
» ram geſſit, ærarius ue coactor extitit. Rationes de Leccę, Hinderdamiq;
» aggeribus, de acceptis in domos ruſticas & iugera uectigalibus pecu-
» niis, de authoramentis militaribus, illi referunto. Molitoribus ſuum ex
» tra quatuor urbis portas ius priſtinum integrũ ſeruator. Controuerſia
» de aggere Ioannis Benigni, de inſula Berederodiana in Leccæ flumine
» finitor, & quidem intra menſem. Huc princeps ipſe, ut exequi detur, ad-
» iutor eſto. Hæc tabulis ſignatis trium ordinum rata firmaq; eſſe iube-
» mus. In appendice tranſmiſſa additum erat à principe, edicto ſe cautu-
» rum, ne homines ex agris annonam rerum uenaliũ uel diſtraherent, uel
» aliquò conueherent ad diſtrahendum, niſi in unam aliquam quatuor ci-
» uitatum: ne ue propolę deinceps nundinarũ diebus, ante duodecimam
» diei horam palàm clam ue mercarentur: qui contra eam legem facere op
» preſſus eſſet, is merce empta multaretur. Huc itaq; rerũ ad hunc mo
dum uix paucis dierum hebdomadis poſt primam ſeditionẽ decurſum eſt, ut quę uellet plebs, ſcribere permiſſum ſit: eaq; omnia ut iuſta bonaq; epiſcopus cum religione & ſenatu confirmare tabulis iuberetur. Palàm itaque plebis acta tabulis ad hanc formam collegiorũ ſodalitia affirma-runt. Populum ab ſeſe contendiſſe, ut ad remp. pecunia uſuraria obæra-tam, releuandam pari iure ſecum uectigal de uino omne genus, & cocto potu tantiſper penderent, donec eam redemiſſent. Nunquam in populi præiudicium empturos, conducturos ue contra eius iuſſum. Itaq; ſpon dere ſe, eorum imperata uolentes lubentesq; facturos, quemadmodum in tabulis à principe datis expreſſum eſſet: idq; ſuis tabulis affirmare, te-ſtariq;. Iiſdem totidemq; penè uerbis ius fidemq; ſuam cœnobiorum prę fecti obſtrinxerunt. Ad ultimum, ſenatus iſta populi ſcita iuſſaq; in hæc uerba approbauit. Iubere, ne qui cõuenæ in operarum albos prius re ci perentur, profiterentur ue, quàm publicè à ſenatu ciuitate donati, decla-rati aſcriptiq; eſſent. In quo profiteri ſi qui uellent, ſenos aureos pende-rent: & ſi in quibus aliis nomina habere expeterent, pro dimidia preci parte licere. Vt populus deinceps ſingulis annis proximo purificationis feriis feſto die comitia creandis rationum exequendarum tribunis habe-ret: his nemo intercederet. ne quos exules iam inde faceret ſenatus, nemi nem exilio multaret, uerùm ut crimina legib. punirẽtur, multę delictis pa res irrogarent, aut ob noxam pecuniã ſoluerent. Quinos leuis ęris uecti-gal ceruiſiarium pariter cum populo religio in cupam penderet: qui uen derent ſemiocto, ſupra conſuetos binos æris, idq; præſenti fide. Ne æra

rium

rium ullis amplius usurariæ pecuniæ tabulis grauaretur: cum ne nunc quidem ære alieno soluendo esset: sed sigillum coram populo cõminueretur. Euerardus Soudẽbalchus, Godefridus Vordius, Henrici filius, Godefridus Rodenburgus, indicto exilio extorres essent. Tum qui horum factionem sequuti, absentes tuerentur, in perpetuum ut probri nota ti, è senatu submoti forent. Ne rationes intermitterẽtur: ijsq; cognoscendis, tribuni ad id lecti præficerentur. Pistores, coctoresq; nisi in suis operis sortitò, ne in senatum legerẽtur. Dictis statim duobus senatorib. primarijs, tres quæstores senatorum suffragijs renunciarentur. Ius ciui & peregrino priuatim coquẽdi potum cerealem esset: idem binis ternisue aut plurib. consociatis ità liceret, si inde reip. suum uectigal daretur: religioni uero id nõ permissum foret. Molare tributum in perpetuum sublatum esset. Cœnobijs opera manuaria intra muros, urbisq; immunitatem interdicerentur. Plebiscitum senatusconsulto octauo Calen. Iunias est approbatũ. Mittuntur eodem die è principis consilio Amorfortiam legati, qui de ijs referrent, quæ po. Vltraiectinus de uno & uiginti milib. in cœnobia decreuisset: peterentq; à senatu, ut huc quoq; suis suffragijs accederent. Non ægrè huic postulationi à ueteri nouoq; senatu et populo assensum est: quòd ea æstimatio nullo publico ditionis detrimẽto cen seretur. Contulerunt intra muros mille ducentos. reliqua uiginti quinq; millia, quoniam in certum censum nondum relata, ordines deintegro contra populum exercere cœpere, occasionem mox plebi ad tertiam secessionem præbuerunt. Pristina illi pertinacia prius decretum asserere adorti, principem eò perpulerũt, ut id quod initio de integra summa placuisset, nunc de parte dimidia iuberet: hoc est, ut in uillas, pagos, præturas residua uerterentur. Eam contrà æstimationem populus reijciens, in domos rusticas imperare connititur. Ingenti itaque utrisque certamine apud episcopũ sua tuentib. (quia nupera iniuria & uis facta ægrè adhuc erat) ad ultimum in populi inuidiam religio obtinuit: initaq; æstimatio, & mox inuulgata est. Mittitur extemplò Amorfortiam uiator cum edicto: ut ita quemadmodum censuisset religio Vltraiectina, ad populum ferretur. Referentib. Cos. fit tumultuarium senatusconsultum, ut literæ ad principem darentur in hanc sententiã: Literæ tuę, illustrissime Princeps, in senatu lectę, uehementer nos perculere: quòd absq; uestro assensu ea æstimatio imperaretur. Re itaq; in consultationem maturam missa, uisum est senatui & populo, eam censionem non esse per Amisianos pagos euulgandam: quia perniciem insignem esset allatura. Itaq; quia è re ditionis nõ est, stat eò non discedere. Ad has literas princeps: Facilius ipsis esse frustra consultando ludere, quàm se de sententia deduci posse, quę ordinib. stetisset. Quoniam autem omnino pecunia opus esset, constitutum esse id tenere, quod eorum refractarijs sententijs impediri non posset. Proinde haud magni referre, in uerba discederent ne, an intercedere conarentur. Irritati animi ad pertinaciã magis sunt, feroci responso & contemptu, quàm inclinati: quos non fugit, quibus authoribus sic

contemptim respondisset. Tenuit tamen Amorfortiorũ intercessio episcopum dubium aliquandiu, exequeretur'ne decretam æstimationem, exclusis illis, contemptisq́, an rem integram referret. Eorum enim iniussu nihil Amisianæ ditioni imperari poterat, & tumultum nouum in ciuitate episcopus metuebat. Vt urbem igitur ab armis pacatam quietamq́ retineret, indixit conuentui diem. Proponuntur eadem de pagis censendis. Impugnantur acerrimè ab Amorfortijs, donec huc altercãdo decursum est, ut mutata priori sentẽtia, in diuersam Amorfortiorũ ad unũ om
» nes pedib. uaderẽt, fieretq́ decretũ huiusmodi: VT domorũ rusticarũ
» census ita ageretur, ut in bonos iustosq́ focos septeni aurei imponeren-
» tur: idq́ principis arbitrio uel ratũ esset, uel rescinderet. Scio quosdam fuisse, quibus persuasum erat, ordines in fraudem Amorfortiorum ad faciendam ipsis maiorem inuidiam, calculos suos mutasse, (quia hactenus ordinum consensum & principis postulata repudiarant) & ob id ad episcopi arbitrium, quem sciebant priorem censum sartum tectumq́ habiturum, hoc relatum fuisse. Legati extẽplò Doreſtatum mittuntur, qui ordinũ decretum Antistiti exponerent: nihil moræ restare, quin resi dua pecunia in numerato foret, si ipsius placitum assensusq́ solum adderetur. Respõsum ab Antistite est, se (quia res ex cõposito geri uidebatur) agnoscere iam animorum inconstantium leuitatem: quibus id quod dudum placuisset, nunc sententijs in diuersam partem mutatis, displiceret. Sat diu uerbis speciosis, nunc hoc, modò illud promittentium, se ludibrio habitum: eoq́ ita se apud animũ suum constituisse, quod nuper ordinibus bonum & utile consilium uisum fuisset, id quemadmodum ipse tum affirmarat, ita nunc quoque idem ratum haberi uelle. Eadem ratione cras ab hac sententia in priorem animis desultorijs per se relabi licere. Irent, referrentq́, desisterent ab ea re amplius consultãda: nisi fortassis nupera adeò seditio parum ipsis documento adhuc esset, quantum mali & infortunij secum traheret ueheretq́ mora, et inutilis temporis extractio. Addidit & causas alias, quamobrem ita sederet. Per domorum rusticarum recensum, ad residuam summam non posse perueniri. Vt maximè inde redigeretur, moram dilationemq́ (quam res non pateretur) is adueheret. Ad ultimum dignationi suæ nomen in omnem auram mobile offecturum. Capita ordinum Vltraiectinorum, quę tacita stabant, et sentiebant cum principe, audita relatione, uarijs curis distorquebãtur: eaq́ de causa Amorfortij continuò ad conuentum rursum accersuntur. Seruant diem, mittiturq́ Nicolaus, Gerardi filius: additus alius senator est. Vrbẽ ingressi, in curiam senatoriam à Coss. mox accersuntur. Insolens id legatis uisum, quòd ibi ordinũ conuentus nunquam agi soleret. Mox in basilicam Martini progressi, (in huius curiam cõuenire, mos tenuit) nullam frequentiã nobilitatis, nullam legatorũ aliarum ciuitatum offendunt: subsistentesq́ paulisper hîc, fraude ac dolo se huc extractos palàm metuunt. Transeunt in curiam basilicæ magnam, nullum mortalem ne hîc quidem inueniunt. Inde postquam in senatum processerunt, ibi con

sul

sul rem altius orsus, ad postremum huc orationem deduxit: Antistitem, cuius arbitrio proximo conuentu negocium censionis permissum fuerat, à priori consilio dimoueri non posse: nec induci, ut id quod tum decretum esset, suo assensu confirmaret. Percontatur, ecquid ipsis istud rei placeret: Omnino oportere principi fieri satis, ac proinde concordia opus esse, ne diutius inter ordines certaretur. Quin illud non dubiũ esse, secum Antistitem eos sibi amicum quàm inimicum malle: infestum habituros, nisi eius postulato hic obsecundarent. Interim non inficiari, alteram illam uiam, quam ipsi hactenus tutati, nunc obtinuissent, uideri potiorem: & ad conficiendum quod desudaretur, expeditiorem non solum senatui, sed etiam aliquantę plebis parti. Quo minus autẽ consilium ipsi suum detegerent, metum in causa esse. Cùm alia multa, tum hoc inprimis tranquillitatis retinendæ studio se dissimulare: utile arbitrantes, sic utroque uento nauigando medium cursum tutò tenere. Atque hæc adeò unica causa est, quamobrem (inquit) episcopus tam infestè instat ad cogendum uos in suam sententiam: ut id plebs conspicata, abiecta retinendi spe, religionem equestresq; suffragia sua sineret obtinere. Ad ea legatus Amorfortius: Quoniam ignari quid nobis proponeretur, & nihil instructi huc uenimus, responsum præparatum habere non potuimus, priuatim aũt neq; suffragari, neq; refragari permissum. Si tamẽ seriò cupido est cognoscere, utrũ magis è re ditionis arbitremur, certiores fieri poteritis, si domũ regressi, id referamus. Quanq; uero quorsum attinet istud quęrere, quod semper palàm asseruimus, quò uos quoq; proximo conuentu traducti discessistis: nisi fortè censetis, quia princeps hoc repudiat, nos in eius gratiam, utilitatem publicam detrimẽto posthabituros: qua in re senatum consulendũ duco. Constabat Amorfortiũ fictè eam ob rem loquutum, quia in tot uerborum operosis ambagibus clarè consulis mentem, quorsum tenderet, quid'ue peteret, explorare non quibat. Dum inde in templum Ciuicum transeunt, à plebis primoribus, qui ex composito ad id cum aliquanta ex incondito uulgo multitudine huc se collegerant, excipiuntur: circũdati medio globo interrogantur, ecquid noui asportarent, quid rerum in curia egissent, quid postulatum à senatu, contrà quid ab ipsis responsum esset: num in ea ipsi persisterent sententia, in qua pop. Vltraiectinus constãter perseueraret, ut in domorum rusticarum tecta recensus ediceretur: ut in iustos bonosq; focos septeni aurei uectigales ęstimarentur, idq; minimo ditionis detrimẽto: Se prorsus fugere, quid parturiret Antistes: ita occulta eum consilia agitare. Ibi Nicolaus ordine exponit, quo consilio exciti ueniissent, ut dolo eò accersiti, in senatum per lictorem adesse iussi essent. quid à consule interrogatus, ipse ex tempore & imprę meditatus uicissim respõdisset. Addidit postremò hanc coronidem, Senatum populumq; Amorfortium ita decreuisse, semper consulturos quę in rem ditionis essent, utcunq; alij ima summis commiscerent. Redeintegrant memoriã equestris gratiæ apud principem: quem illi, quò uoluissent, impulerant, impellerentq;, obtrito populo

pulo indies ad quod lubitum esset: ideo obtinere nõ ex publico, sed priuato bono ac commodo, quæ uiderentur. Contrà, ciuitatum populiq; saluberrima consilia, adeoq; ipsius senatus (indignum relatu) tanquam inutilia discuti. Hæc legati uerba cum ingenti uulgi circũfusi assensu acciperentur, cœtus certatim utrunque apprehensis dextris, in populi gratiam, priusquam urbe excederẽt, rapere: orare, ne grauentur secum in ædem Ioannis congredi, ubi eadẽ de re plenius apertiusq; audire liberet. Eò uadentes sequitur ingens uis hominum è plebe tumultuose collecta. Erat inter hos Gerardus Canisius Trib. rationum cognoscendarum: is, legatis mirantibus quid sibi hic concursus uellet, ac subinde restitantibus metu, ne uis oboriretur: & reliqua multitudine in concionis modum ad excipiendum conglomerata: Nihil est quod uim metuas (Canisius inquit) consul, quòd ad audiendũ, frequentiam collectam, ea'que te cingi cernas. Ita nobis semper persuasum fuit, neque temere diuersum inducemus, Amorfortios ita affectos, ut quoad liceat, grauiori damno sint Vltraiectinũ populum, omnemq; ditionem prohibituri. Studia autem religionis & nobilium id urgent, ut residua milia in uicos: populus contrà, ut in focos rusticos constituantur. Illi, quò uictoriã nobis in hoc certamine, & manubrium è manibus nostris extorqueant, in omnibus conciliabulis passim affirmant, uos è uestra sententia, quã nobiscum ad hoc usque temporis defendistis, desciuisse. quod quoniã persuaderi nõ possumus, obtestor te ut dicas, utram adhuc tuemini, & inconstantiæ suspicionẽ nobis eximas. Nec aliter (inquit Amorfortius) senatus unquam censuit, nec censebit, maximè si audierit uos quoq; huc accedere. Consule hæc uixdũ eloquuto, ingens cõsentientis coronæ uox extollitur, Auditis ne senatum Amorfortium à nobis stare, & nobiscum sentire? quousq; tandem horum superbiam pertęsi, non ferendam insolentiam istam ciues perferemus? nunquam ne nos, quòd totmenses per ludibrium extrahimur, ut meminerint, ulciscemur? Multas diras pestesq; in caput religionis execrati, Amorfortijs gratias agunt. Concursum esset eo die tota urbe per huius multitudinis clamores in cœmeteriũ ad arma, nisi Tribuni interuentu, occasione secedendi in aliud tempus ostentata, à motu prohibiti fuissent. Fuerat autem Gerardus Canisius multis annis ob seditiosum ingenium, Soudenbalchorum, Vordiorum, aliorumq; consulariũ iudicio damnatus, ne eraso in operis nomine deinceps in senatum legeretur, nec publicis muneribus fungeretur. quam ignominiã adeò is ęgrè tulerat. nam perpetua ualetudine etiam conflictabatur, ut domi per multos annos inimicis & reipub. iratus se continens, hominum consuetudine careret: nec unquam, quod sciretur, in publicum prodiret. Multis hoc tẽpore à damnatione annis pòst, pulsis ijs à quibus notatus fuerat, popularis auræ præsidio fretus, in publicum primùm erepsit. Erat autem facie à perpetuo languore tristi, uultu pallido & macilento, cute laxa, lẽto impediторeq; incessu, præ se ferens Trophonianũ aliquem. Et ea facies insignem ignominiæ ueteris memoriam, in exulum inuidiã, eorumq;

rumq; qui tunc quoq; rempublicam gerebant, populo fecit. Mox in secunda seditione plebs eum in medium extractum, tribunatu ærario, quo sua sponte ferebatur, fungi coëgit. Iam inde ad consulatum per impotentiam exercendæ potestatis in nobilitatem & religionem uiam parans, incredibile dictu, quàm plebi charus breui fuit. Tum primùm uul gò clamare, indignissimam huic iniuriam ab inimicis factam: eoq; notatum, quòd rectam uiam progrediens, illorum peculatum libere damnare, accusareq; ausus esset: magnoq; reip. id damno fuisse, quòd per tot annos tanti uiri neq; consilio, neq; auxilio ciuitas usa esset. Inimicitiæ quo nobiliores extiterant, eo ignominiam acceptam acerbiorẽ contemptus suus fecerat: premebatq; dolorẽ, iniuriam suo tempore, cum se offerret occasio, ulturus. Domum Amorfortiorũ legatis reuersis, cogitur ad accipiendam eorum relationẽ senatus. Ea audita, fit senatusconsultum in hæc extemplò uerba. Quoniam autẽ principi à duobus ordinib. ita « persuasum est, ut ea censio constituatur, quę insigne detrimentum ditioni sit illatura, & quidem contra proximum omnium ordinũ decretum: « Senatum pop. q; Amorfortium, adiutore pop. Vltraiectino, eam perti- « naciter tenere, quam ab initio tutati essent, & postremo conuentu, ut utilem omnes ordines approbassent, iussissentq;. Senatusconsultũ Vltra- « iectum missum est: ne amplius frustra concilia fierent, scripto ue ipsi ad discedendum pedib. sollicitarentur. Animaduerso populi tota urbe fremitu, religio equestres q; diffisi diutius populo se, Amorfortijsq; posse obsistere, cura tutandi suum negocium in totũ abiecta, episcopo authores fuere, ut quod ciuitatibus & pop. Vltraiect. placuisset, id teneretur: satius arbitrati cum gratia ultro tradere, quod cum inuidia breui per tumultum amissuri essent. Literæ itaq; XIII. cal. Aug. à principe Amorfortiam mittuntur: quæ in senatu recitatæ in hanc sententiam sunt' Multis ordinum precib. fatigatus, tandem assensi, ut in domorum rusti « carum ædificia tributa constituantur. Dedi itaq; negocium Bernhardo « Vtenengo à consilijs uiro equestri, ut quantum posset, uicorum, pago- « rumq; primores ex agris in urbẽ ad recensionem euocet. Censeo, ut uos « quoque ad constitutionem istam Vltraiectum legatos uestros mittatis, « quorum consilio atq; iudicio interposito, ea æquissimè haberi possit. Le « gati missi Arnoldus Dolrerus, et Hẽricus Cornelij filius, quęstor. Idem fecerunt Rhenani & Vuicani. In magna ordinum curia recensioni locus destinatur: hic tribuni rationum cum ordinib. quod nunquam antè factum fuerat, coniũcti fuerunt: fraudem illorum ueriti fortasse, ne per gratiam & odium, quæ in tali negocio plurimum ualere solent, parũ æquitatis ratio haberetur. Apud hos in hunc modum recensus actus' Ex uicis leguntur terni fide commmendati, & ætate uenerabiles, qui iurati, suum quisq; in ternas classes distinctum referrent, exhiberentq;. Itaque horum alij post alios admissi, locupletiores qui primã classem tenebant, primum: inde mediocres, secundæ classis rusticam plebem: postremo loco, prætenues ac proletarios scripto tradiderunt. Ternis his adiuncti,

sui

sui quibusq; ecclesiastę & prętores, qui iuramento premuntur: neminẽ, quod scirent, in indicibus relatis, ab sese per obliuionem prætermissum esse. Actus autem census in hanc formam. IN iustam domum, in prę fectura Horestana, septeni aurei constituantur. In infera uero, quæ sub Frederico Hammone est, uersus Hollandiam, quòd homines agrarij ibi ob rem pecuariam, pastionemq; opulentiores sint, noueni aurei: totidem in iustam domum, quæ sub Amisiana præfectura est, imponantur. Itaq; Horesta recensuit focos septingẽtos quinquaginta quinque, et quadrantem: confecerũtq; supra quinq; milia, ducentos octuaginta septem aureos, & quadrantem. Hammo domos dedit, quinq; supra mille quingentas, & dodrantem: contuleruntq; eæ tredecim milia quingẽtos quadraginta quinq;, et plus paulò. Amisiani foci iusti ac boni, qui quingenti nonaginta erant & uiginti quinque, redegerunt supra quinq; milia, trecentos sedecim, & quadrantem. Ob istam impositionem quidem tributariæ pecuniæ tot concilijs frustra actis, resp. Vltraiectina magnos hos motus intestinos sensit, et utranq; ditionem in externum postea bellum graue & ingens traxit. Per quos uero homines, eò rerum res sint dilapsæ, ex ijs liquere non obscurè opinor, quæ hucusque à nobis memorata sunt. Et ignarus princeps, imprudensq; patriæ consuetudinis, & nimium speciosis quorundam apud se persuasionibus credulus, si cum iudicio, quod ageretur, pensitasset, potuisset aliquam malorum partem à republica auertisse. Hæc reputanti, duæ præsertim pestes has tempestates excitasse mihi uidentur: pertinax priuata tuendi cõmmoda studium: & in Antistite simplicius, nimisq;, quàm pro persona quam sustinebat, callidum sagaxq; ingenium. Quod quidem propius considerantibus, quos ab intimo consilio domi habebat, et quibus solis utebatur, non magni fuit negocij res, illi persuadere, quàm id, quod à duobus ordinibus probaretur, tutum foret & compendiosum: populi cõtrà & ciuitatum sententiam difficultatem habituram fuisse non mediocrem: sed ne summam quidem posse confici. Hoc obtentu homines uersuti, principẽ parum astutum pro arbitrio uersantes, animos corruptos facilè palliarunt, & illum totum suum fecerunt. Sententias ciuitatum, pręcipuè Amorfortiorum, pro cõmodo bonoq; suo domi interpretari: pericula, difficultatesq; inde exorituras exaggerare: ipsos criminari: & quod constantiæ erat, pertinaciam appellare: quod prudentiæ, rebellionem. Deniq;, cum obtinere quod molirentur, se posse desperarent, inuidiam & odium, supra quàm dici potest, magnum facere: noctes & dies insidias tendere. Difficultate constituendi ad hunc quidem modum pop. & ciuitatum nisu tandem expedita, stato die pecunia, uerùm cum frigida gratia Dorestati persoluitur. Per moram & odiosam dilationem, gratiam amisit: quæ alioqui initio statim numerata, duplicem inire potuisset. Fuit et alio nomine minus accepta, quòd per eam resp. in grauissimos motus, et malum intestinum penè immedicabile cõiecta esset: quod quorsum adhuc euaderet, in incerto euentu positum esset. Et quia id humano consilio regi

gi posse diffideret, curis et angoribus tacitè discruciabatur indies magis atque magis. Breui itaque pòst Antistes cꝫ pecuniam accepit, ad Transselanos, ea pacem redempturus proficiscitur (in quem usum ab ordinibus decreta fuerat initiò) tum autem oppida et castella, quę suprà dixi ab Duce capta bello Transiselano, militū præsidijs munita fuisse. Cum autem nullas certas pacis conditiones antea pactas cum Gelro haberet, & difficulter res componeretur, utrinꝫ ita conuenit, ut Treuirorum Antistitis ut disceptatoris arbitrio pax & fœdus sancienda starent: eaꝫ ita fierent iureiurando religiose addito, ut neutri iniuriarum unquam memores, conditiones ab altero expressas polluerent. Expectantibus diu, Gelrorum Transiselanorūꝫ concioni superuenere Treuirensis principis legati, longè ab domo exciti. Apud hos graues querelæ utrinꝫ deferri: certatim suas causas tueri, transferreꝫ: ut ægrè gratia coire posse uideretur. Disceptatores inter utrosque dati, nihil prius duxerunt, quàm (ne disceptando multi dies eximerentur) ea cura obnixè teneri, ut pax fieret: neue prius discederetur, quàm ea composita, Transiselanis Gelro in gratiam reconciliatis, rataꝫ esset. Pacis autem factæ ad ultimum hæ conditiones fuerunt: Gelrus ex oppidis & castellis præsidia (Groninga excipiretur, & Conerdę præsidium) deduceret. in posterum ius nullum in agros, oppida, castella Transiselanæ ditionis usurparet: transfugæ traderentur, captiuiꝫ utrinꝫ restituerentur: iniurię abolerentur, ut ne memoria quidem earū extaret. Exules in fortunas rutas, cęsasꝫ, & eas quidem integras restituerentur, neutri quicquam nouarent. In reliquum à dicacitate & cōuicijs temperaretur. Legibus in eum ageretur, quicunꝫ principis maiestatē uel lęderet, uel imminueret. Quòd ad populū uerò Transiselanum & Antistitem attineret, is Carolo Duci trigintaquinꝫ aureorum milia adnumeraret: nec prius hæ conditiones pactæ ratæꝫ haberentur, quàm aurum pensum foret. Haud elanguescendum moratus Vltraiectinus, præsenti fide dissoluit expressam summam. Exequuntur inter hęc utrinꝫ recens fœdus, eoꝫ celerius, quo magis certatim ab altero materiam belli exortam uolebant uideri. Deducuntur hinc præsidia, recipiuntur inde exules, admissorum iniuriarumꝫ obliuio publicè edicitur, bona multatis redduntur. Compositis ad hunc modum Transiselanorum rebus, episcopo omisso Dorestatum reditu, in Germaniam superiorem, tanquam longa grauiꝫ tempestate per nouē ferè menses continuos iactatus, ac periculis defunctus, portum terramꝫ tandem tenuisset, ocioſus rerum Vltraiectinarum, iter auertit: cum tanquam nauis gubernatore spoliata, longè maiorib. turbinibus respub. sursum deorsum agi quatiꝫ inciperet. Redeintegrata igitur est per Tribunos, ante paucos menses mota rationum referendarum causa aduersus optimates, & plæroſqꝫ Canonici nominis homines, qui tribunatū ærarium ordinum ad annum retro (ut suprà à nobis memoratum est) undecimum, quiꝫ edilitatem è populo in repub. per idem tempus gessissent. Ingentem animorum his consternationem fecit Tribunorum rationum ex uictoria ferocitas:

f

rocitas: eamq́ haud mediocriter auxit principis abſentia. His plebis iuſſu ita ſtabat: quę iuſto liberalius è dignitate urbis Vltraiectinæ in extero rum principū legatos, aut proceres peregrinos profuſa eſſent, tertia, dimidiáue eorum parte ibi multarentur. Syngraphæ temporū ſpacio aut corruptæ, aut hominum incuria perditæ, ipſis fraudi, damnoq́ forent. Qui ſoluendo non eſſent præſenti fide, citra dierum productionem, eorum bona publicata ſub haſta uenirent: ipſi ad plebis arbitrium in tutiſſimam cuſtodiam conderētur. Et quia conſilium hoc ſi proceſſiſſet, multis bonis mortalibus præſentem inopiam allaturum erat (nam mille rationes ipſis ex animo reſpondebant) illi pro uirib. obſtare plebis Tribunis: religionis partes tueri è plebe, primæ ſeditionis concitatores: quorum principes erant, Henricus fuſor æramentarius, & Michael piſtor. Iam itaq́ non ſolum certamen ſe continuit amplius inter plebem, et ſuperiorum annorum Tribunos ærarios, quæſtores, ędilesq́: ſed populum biſariam diuulſum inter ſe cōmiſit. Senatus nec interceſſit, nec aſſenſus eſt. Nam uidebat, ſi apertè hanc plebis cauſam impugnare adortus eſſet, multo maiorem tumultuandi rabiem, quàm antea experti fuerant, uel hinc imminere, quòd palàm tabulas in proxima ſeditione datas uiolare, pactaq́ reſcindere arguerentur. In illis enim diſertè poſitum erat, ut rationes ab anno undecimo ad ærarium referrentur, eæq́ exactiſſimè diſpungerentur: qua pecunia agri fiduciarij, uectigales, publici, oppoſitiq́ & reſp. redimeretur, atq́ illi populo reſtituerent. Quamuis autem intercedere illi cuperent quo ab grauiore motu urbem tutarentur, animos ipſis tandem ademit plebis metus, et commune periculum, ne in peculatus ſuſpicionem manifeſtiorem uenirent, qua plus quàm ſat erat, plerique premebantur. Lecti ex operis ſinguli Tribuni, non ex nominis dignitate, loci ue, ſed ut quiſq́ erat audacia atq́ improbitate facinoroſiſſimus, ita maximè idoneus ad id munus plebis iudicio habitus fuit: carpentarij, fullones, cerdones, pictores, coriarij. Et huius quidem tam præclari Tribunorum collegij caput erat Gerardus Canifius. Hi formidabiles non ſolum equeſtribus & religioni, ſed ſenatui & Coſs. eſſe: his in os minari (cum res poſceret) abdicationem, magiſtratus, exilia, carceres, ſi ſuis conatibus obſiſterent. penes hos ius poteſtasq́ haberi conuentus indicendi, quoties uiſum eſſet: hi primoribus diem capitis dicere, multam imperare, in uincula (quum uideretur) ire iubere. Impunè habebant in Coſs. conuicijs petulāter ludere, peculatus reos in iurgijs agere: nec alijs nominib. uulgò, quàm ærarij expilatores appellare: inuito ſenatu cum populo agere. Atq́ iſte quidem reip. corruptiſſimæ ſtatus in cauſa fuit, cur illi (de quibus modò dixi) primæ ſeceſſionis authores animos ſuos à plebe ad ſenatum & ordines tuendos auerterant. His, prætercq́ quòd graſſationes nocturnæ, cædes, pugnę, interdiu, & manifeſta uis diſplicerent, metus haud modicus inſectus erat, ne breui plebs ad omnē auram mobilis, præſentem remp. pertęſi, eos quos ante tres menſes pepulerant, in ordinum inuidiā reuocarent. quare ipſi quoq́ in capitis fortunarūq́

omnium

omnium periculum (quod certò futurum erat) præcipitarentur. Fuit itaque his unicè id studio, ut calculorum negocium, in quo toti illi erant, iamq; nonnullos etiam mulctarant, importunis expostulationibus atq; certamine acri disturbaret: quò suos, quos hactenus armis defenderant, rationum periculo eximerent, eoq; nomine illis gratificarentur. Contrà ædiles & quæstores, quorum calculi, cum insigni fortunarum calamitate expuncti erant, ad plebem prouocare: uociferãtes, indignum facinus patrari, atq; insignem se iniuriã accipere, si se multatis, equestres & homines è religione, flagitijs perditi, peculatus, omissa calculorum cura, absoluerentur. id enim palàm eorum furtum arguere, quòd cum initio paratos se ad referendum obtulissent, nunc quando serio rem agi uident, obstare ne ex lata lege rationes procedant. E diuerso ordinum ac senatus factionem tutantes, identidem clamare, sat turbarum motum in republica esse, in ea ad diocœsis euersionem his rationibus ali incendium, quod initio haud prospectum perpensum'que fuisset. Itaque maturè omnium bonorum studijs, ut extingueretur, occurrendum, priusquàm ciuitatem perditam desperatamq; haberent. Creuit interim odium mutuum, creuit impunè quælibet perpetrandi licentia: parant utrique alteris, locis ac temporibus maximè opportunis insidias. Henricus uitriarius erat, plebis inceptionũ, consiliorumq; acerrimus uindex, ingenio alioqui minimè malo: cui ex opere manuario fortuna sic satis munda suppetebat. Obuium fortè circa hos dies crepusculo habebat Corneliũ Vueimannũ, hominem uirtute & audacia singulari, quod cicatrices in straba aduersa fronte arguebant. Multos hic annos in uarijs bellis inter milites ob uirtutem honores gesserat. tandem cum longam militiam pertæsus, ad opus quæstuarium se recepisset, in ciuili tumultu Niueldorum factionem ab initio sequutus, in ea fideliter permansérat: quam unà & nobilitatem & religionem & senatũ fortiter à plebis iniuria cum suis defendebat. Henricus cum casu, atrociter se salutantem obuium nihil benigniter, non sine dicacitate, in oculorum straborũ uitium iocans resalutasset, Vueimãnus dicto citius, suam uiam uadentem, gladio raptim stricto insequens, ad pugnã prouocat. Alter (ut inermis à cõpotatione domum contendebat) nudũ ferrum ponè caput intuitus, in fugam se quantum potest, conijcit. Sequitur haud segniter fugientem Vueinmãnus: & assequutus quidem erat in fuga, nisi ægrè in domum altero dilapso, uicinorum cõcursu à limine prohibitus fuisset. Distulit nihilo pertinacius clausis foribus ante ædes, de uia ignauiam alteri exprobrans, & molliciem increpans, iecit multa in eum probra: longum amẽtemq; appellans, qui in lingua & pedibus audaciã præ se ferret, cæterũ ceruino pectore. Haud diu conuiciorum impatiens, cunctatur Henricus: corripit spatham prælongam, in prouocantem impetum facturus. & quidem in medium prosiluerat, nisi uxoris ululantis precibus flexus, abiecto ferro, ne pugnam detractare uideretur, de limine ferociter exultanti occurrisset, Vueinmãne (inquit) tibi qui nunc per largiorem potationẽ parum apud te, igna-

uiam, mollicie fugacitatemq; insolēter mihi obijcias, cedā in præsenti, ce dam impotentiæ animi tui, ne si quid, quod te dignum est, tibi accideret, per ebrietatem tuam, parum gloriæ à me, qui tibi impar sim, referas. Næ tu cras haud impune insultaueris faxo: ac tum si uir es, uirtutē in dextra, non in ore maledico fac ostendas: tum tibi diem præstituo, qui arguet, uter nostrum uir sit melior. Postero die Henricus, recenti ira stimulante, ad demendam ignominiam pridianam accensus, arma capit. Casu ita euenit, ut Vueimannus D. Stephanum Niueldium Teutonici ordinis magistrum è basilica Martini honoris causa (cuius frequens conuiua ob factionis societatem erat) domum sub tempus meridianum deduceret. Hoc ille procul conspicatus, properè ex interuallo sequitur. Iamq; pontem Martinianū malorum securi transierant: Vitriarius in conspectum utriusq; eminens, Heus tu, ait, Teutonicorum magister, absiste tātisper, dum cum isto, quod uelim, colloquar. Nunc me ab hesterno dedecore uindicaturus, te Vueimāne ad pugnā nunc prouoco. Nulla mora, utrinque infestè concurritur: ac Cornelius dum semispatha Germanica digladiando, ictum spathæ oblongæ à uertice uenientem exire laborat, per cerebrum medium, per dentes diuerberatur. defluente in scapulam lęua capitis parte, in terram ruit: feretroq; inde moribundus domū ablatus, sub uesperum decessit. Hic quidem turbatæ ciuitatis status senatū uehementer sollicitum habebat, ut sceleratorum ciuium retusa audacia, per bonos resp. geretur: itaq; de ratione occultè consultari cœptum. Fredericus Regius Cos. senatum prid. Cal. Aug. conuocat tumultuose. Non latuit seditiosum uulgus, quid ordines consultando parturirent, quo'ue consilio senatus ediceretur, tota urbe regionatim sese colligunt. Tribuni rationum circa curiam obuersantur in euentum intenti, si quid grauius in se, aut durius in plebem, aut citra rogationem ad populum à senatu decerneretur, promulgaretur ue. Lictoribus fores clausas diligenter aduersus uim Tribunitiā custodire iussis, Consul grauissima oratione de perdita calamitosaq; rep. usus est. Verborum autem eius hæc summa erat: Nisi senatus ad uindicandā remp. sibi adesse uellet, in animo se habere, illam deserere, eoq; die magistratu abire. Certum esse, si opem sibi, consociata animorum concordia ferant, armis cum seditioso ciue medio foro decertare: ac de principibus motuum arreptis, ut reliqui deinceps quiescerent, supplicium sumere. Ioannes Vordius senator primarius, qui ob populare ingenium plebi mirum in modum charus erat, homo pacis quàm turbarum amantior, aduertens rem arduam, & quàm apparebat, periculosiorem agitari, per speciem pulueris tormentarij expediendi (uim plebis ueritus, credo) è curia in portam Catharinianā abijt.

„ Fit interea huiusmodi senatusconsultum: VT senatus frequens armatus, Cos. cum uexillo & lictoribus præeuntibus, in forum ad terrorem „ plebi faciendum irrumperet: eoq; edicto, ad signum, quod ad arma dare „ tur, boni omnes senatui præsidio contra seditionis concitatores adesse iuberentur. Mos uetus tenuerat lege, ne uexillum euolutum in foro à consule

consule erigeretur, nisi ad bellum in hostem iturus sex hebdomadas in obsidione ac castris perduraret. Id tunc expediri tumultuose iussum, tantum non in miserabilem cladem uniuersum ordinem coniecit. Conuocatur interim consueto signo in concionem populus, ad placitum senatus audiendum. Edicitur, uti ij qui remp. incolumem, qui senatus authoritatem sartam tectam conseruari cuperent, ij uolũtarij in armis cum telis, statim q̃ ad arma conclamaretur, in Palatino foro adessent. Concione uix dum domum dimissa (erat prima hora diei) consul frequenti senatu stipatus, præeunte cum uexillo lictore, forum Palatinum inuadit. Hic quoquò uersum tormentis quasi in hostem undique irrupturum dispositis, ad arma conclamare iubet. Pauor ingens & trepidatio animos tota urbe corripit: & tabernæ cum fragore clausę, mistusq; ululantium matronarum clamor metum augent. Concurritur tumultuose sine discrmine in forum. Plebs multitudine superior, nihil inimicorum uim, nihil senatus authoritatem formidans, cum passis signis medio globo se immiscet. Clamor ingens & fremitus certatim aliorum in alios uociferantium, expostulãtiumq; confusus, ibi exaudiri. Illa dudum senatui infesta, per hanc aduersum se conspirationem multo magis efferata, comitijs altercando adeò in eos sæuijt, ut parũ abfuerit, quin ad manus res peruenisset. Exprobrarũt illis ingratitudinem, animosq; beneficiorum quæ à plebe accepissent, immemores: se super hęc omnia ab ijsdem lanienæ destinari, quòd rationes ex rogatione Tribunitia, quam princeps ratam esse iussisset, exequi pergerent. Nouos sibi pro duobus, multos carnifices se creauisse, quos defensores suos hactenus rati essent. Toleratu facilius exulum imperium fuisse, qui nunquam in plebem isto pacto arma induissent. Non clam esse, quorũ cõsilio atq; impulsu hoc facinus ausi, cædem ciui pararent: at non ita illos euasuros. Multa prętera de fastu & superbia senatus inde pro se quisq; impotenter simul & imperitè queruntur: multa, quæ contra ueterem ciuitatis morem insolenter facerent. Horrendum spectaculum, & atrocioris consilij simulachrũ, si ex sententia id processisset: quod postea compertum, spiritus præferoces, multò impotentiores in quęstorios homines fecit. Dum hic magnis clamoribus plebs medio foro cum senatu expostulat, cœtus alius è uulgo incognitus, incertum quo casu collecta, huc cõtendit, Hadrianum Rhenanum, Euerardi Soudenbalchi ex sorore nepotem, falsò insimulatum coniurationis crimine, captum trahens. Hi audito ex aliquanto interuallo suorum in palatio mugitu, rati uim oboriri, missio in proximam domum captiuo, cum suis se coniungunt. Consules consilij ancipites, cum neq; in armis, neq; in bonorum paucitate ullam spem auxilij uiderẽt: neq; uiam ex tempore dimittendæ concionis comminisci ualerent: tum autem nihil quod ad crebras percontationes, cur populo ad arma cõclamassent, uerisimile subitò responderẽt (nam pauor ac metus ingens animos mentesq; ipsis ademerant) pauidi in Hasenburgum se subducunt. Incidit ibi fortè in animum è re in speciem plausibili celeriter cõmentum, cuius prę-

textu parum prudens consilium palliarent. Diemenus consul manu silentio indicto, ex editiori fenestra, Vestrum (inquit) nemo sic inducat in animum, quasi in se senatus arma mouerit, aut signum prolato in forum uexillo dederit, cum eadem discrimina uobiscum adire, nobis stet omnino sententia. Placuit de uestra fide periculū facere, falsa iniecta trepidatione, quid sperandum nobis auxilij sit, si præsens discrimen ad arma raptim præcipitanda postulet. Quod quidem propius adest ciues, & credere uos reor. Soudenbalchianæ reliquiæ occultè noua consilia agitant, aluntq; inter se coniurationem: alios magnis munerib. corruptos, nonnullos amplissimarum dignitatum atq; honorum præmijs ostentatis allicientes, de exulib. uestris reportandis consilia agitant. Cum his ferro dimicandum nobis est. Vos qui opes Soudenbalchianas tueri parati adestis, hinc ad curiæ senatoriæ opistodomū secedite. Edicto consulari nemo paruit. Commentum enim extemporarium ad dispergēdam multitudinem, seq; mala suspicione leuādos excogitatum, non solū non acuit exulibus, eorumq; in ciuitate factioni odium plebis (quādo palàm uanum ac futile arguebatur esse, eos nouis rebus studere) uerū creuit per id multo magis magistratui apud illā inuidia. Compositus tamē in præsenti tumultus est. Cæterum priusquam adueſperascere t, sparsum in uulgus fuit futili quarundam linguarum intemperantia, quid mane in senatu auctum decretū q; esset, quale senatusconsultū factum, quam quisq; interrogatus sententiā dixisset. Vix efferatæ plebis rabies eo die contineri per Tribunos potuit, quo minus ad cædē senatus discurreret. Postero die Calendis Aug. Tribunorū iussu populus armatus in cœmeterium conuenit. Variæ ibi certatim senatum criminantium uoces audiri, tyrannos, parricidas, periuros, sanguisugos, carnifices, perfidos, & si quid his atrocius est, eos appellare. per illos rationes impediri, de quibus per Tribunos exequendis sancitam dudum legem, eamq; promulgatam, tabulis suis ratam esse iussissent. nunc etiam de cæde miserorum ciuium eos cōsulere, ut soli dominentur in repub. eamq;, ut hactenus facere impunè fuit, dilapidare pergant. deposcere se latrones illos, & ad supplicium dedendos potius, quàm ipsis saluis, plebs tyrannicæ libidini uitam exposi-tam omnib. momentis habeat. Auxit eam efferatam rabiem uox cuiusdam excepta, eaq; statim euulgata, Senatū cogitare de principe è Germania occultè reuocando, ut Tribuni rationum, qui eas quàm tranquillitati utile esset, exactius persequerentur, arrepti ultimo supplicio afficerentur. Hæc aliaq; eódem spectantia Tribunorum concionantium, dicendoq; atro citer exaggerantium uerba, adeò circumfusam multitudinem acerbarunt, ut parum abesset, quin extrema rerum humanarum in senatum statuissent. Mitigata per Tribunos pleb. uiolentia, eodem die habita sunt comitia. Abeuntib. magistratu illis, nouus senatus creatur. Tertiùm à Calendis Febr. eodem anno renunciant Coſs. Gerardus Canisius, Ioannes Vordius: quorū posterior, quod nulli antea obtigerat, eodem anno Tribunus fuerat, supremus senator, et consul. De illo uero su-

prà memini: qui plebi eo fuit charior, quo impotentius Tribunatum ad uersus quæstores omnium ordinum, & ædilitios in rationib. recognoscendis exercuit: homo acer & uehemens, cæterũ auræ popularis amantior studiosiorq; captator, quàm dignitati honestũ erat: uarius, & ad omnem uentum, ut se uindicaret solum, mobilis. Habuit hunc exitum Regij & Diemeni consulatus, qui in prima tribus antè mensibus secessione omnium operarum suffragijs, magno ordinum plausu Cos. declarati fuerant: & ijdem breui operis tam inuisi facti, ut qui maximè. Plebeiam gratiam, quã principio tumultus ciuilis tantopere morabantur, qua potiri perspicuitate & compendio commemoraui: quam illis Princeps uerò pòst retulit, ultimo libro narrabitur. Nec multò fœliciorem catastrophen sui consulatus Canisius habuit. nam quib. eum auspicijs inijt, ijsdem obijt. Popularium igitur suorum iam beneficio ad consulatũ prouectus, Tribunorum ui adiutus, acerrimè quæstorios equestres et ecclesiasticum nomen uexare cœpit. Nec tantum eorum rationes exactissimè iussit recognoscere, sed diem peculatus dicere, multam irrogare, sed omnium primum ijs, qui è plebe ædilitatem gessissent. In Godefridi Vordij exulis rationibus, & diuersis consulatibus, cum ingens pecuniæ uis uel turpiter profusa, uel sublecta deprehenderetur, absenti dictus dies est ad populum in cœmeterio. Damnatur populi iudicio, & indicta quidẽ causa, ut usuraria quæ publicè illi pendebatur pecunia in ęrarium illata, ędes statim eius diruerentur. Consociatis omnium animis, eò sub signis concurritur. Domũ primùm hostiliter prędæ datam diripiunt, fenestrasq; uisendæ elegantiæ uitreas excutiunt. His patratis, nondum exaturati, ulterius sæuiere. Ianuas postibus ac cardinibus conuellere, proiecturas coronarum & loricas disijcere: tectis conscensis, imbrices diffringere: suggrundia comminuere: à fundamentis domum totam deniq; demoliturí, nisi Cos. Canisij iussu, ab incœpto consilio destitissent: ut postridie in publicum redigerentur, atq; inde redacta pecunia ærario inferretur. Pari inde animorum ferocia in alias nonnullas domos sæuitum est. Biduo pòst Vordij bona hastæ subijciuntur: domum eius licitatur & emit consul. Acceptum id uulgo ita perinde fuit, tanquàm infesto atque inimico animo in exulis inuidiã hoc factitasset, ut esset quod absenti doleret, atq; ipse eius domum possidere diceretur, per quem aliquot antè annis ignominia publicè notatus fuerat. Egregia uindicta se ultus, si secundo uento rectum cursum tenere potuisset. Eo consilio patrasse uel hoc solum arguebat, quòd cum præsenti hic opus fide esset, nec soluendo ad se redimendum foret, coactus fuit paludes suas extemplò & domum luculentam, quam ad id temporis usq; inhabitarat, diuendere. Longè alia ratio fuit eorum, qui credebant eum exuli reconciliatum: atq; occultè per literas & internuncios rogatum fuisse, ut quãtiuis potius sibi addici, quàm uel dirui, uel alienari pateretur. Quocunq; consilio mercatus fuit: tabulas à populo accepit, quib. cauebatur, ne cui mortalium unquàm in posterum, sed ne exuli quidem reduci, aut eius hæredib. ius in eum fundum

ac domum foret. Itaque ei emancipata legitimè à populo est. Turbas domesticas externus timor superueniens, statim excepit. Pridie nonas, militum copiæ Cæsaris stipendio inauthoratæ, è Brabantia in Brederodianam ditionem (quę pars est inferioris Batauiæ) irruptionem fecere. Rumor Vltraiectum allatus, omnia eos ad traiiciendum apparare, ordines solicitos habuit, ut à citeriore ripa arcerentur. Et difficilè erat à traiectu eos prohibere, nisi sociæ ciuitates ad id quoque auxilia misissent: consiliorum ambigui diu, neq; uim contra Cæsarianas copias audere parare, neq; libenter committere, ut suos agros populatũ Leccam transirent: postq; multiplici metu intra muros distinerentur. Sed ne firmi quidem quicquam auxilij uidere, quod externis copijs obijcerent: cum rempub. haberent male concordem, princeps domo abesset, ueteres simultates cum Hollandis nondum exoletæ, exulum absentium insidiæ. Quod si transirent, periculum fore, ne impetu repentino ad mœnia facto opprimerentur: id quod procliue factu, rep. tam seditiosa ac bifariam diuisa uidebatur. ubi mutuo odio accensum intestinum bellum effecit, ut neutri alteris tuto crederent. Transitu Rheni externum itaq; militem prohibitum, præfecti tota ditione rurestres ad oct. Id. Aug. in armis esse iubent. Edicto non parenti, multa publicatio bonorum, & capitis supplicium fuit. Superis designata statio est ad Taïslicam (locus est inter ostium Leccę & Tuualim pagũ) inferis uero in Leccæ ostio cõdictus locus. Amisiani ad Holã conuenire iussi. Prędstituto die in his locis, rusticorum à suis quibusq; præfectis recensus actus est. In Leccæ ostium ex Vltraiecto auxilia cum leuioribus tormentis mittuntur. Venere & ex Amorfortia. Diuiditur hæc ciuitas in tres regiones: in Longã uiam, Curuam, & Bruelam. Ad bellum principi auxilia missuri, sortitum è patrio more conueniunt, quæ in armis esse debeat: ut una in hostẽ missa, reliquæ duę ciuitati præsidio maneant. Si quis autem militiam horreat, ita ab onere absoluitur, ut suffecto in locum stipendium soluat. Sub sortitione igitur Curua uia auxilio ducta, reliquæ per capita cornutos singulos in exeuntium impensas contribuerunt. Pontonibus itaque suprà infraq; in citeriorem Leccæ oppositum aggerem subductis, haud magno opere pedi tem, ne uadum transgrederentur, terruerũt. Superuenit huic terrori controuersia è Burgundica aula de portorijs, & nominatim de paludibus, earumq; limitibus & iure renouata. Has ex iure manu consertum uocarunt: de quibus multis antè annis inter utrunq; populum uindiciarum iure sæpe actitatum fuerat. Vsuraria pecunia omnis ex depositio, quę publicè quotannis ab Hollandorum quibusdam ciuitatib. Vltraiectini nominis hominibus pendebatur, iniecta manu asserta est. Prouentus item agrorum tota ditione Burgundica, quantum item fundorum in Iselsteinensi agro possident, per Florentium comitem Burensem: nõ alio prętextu uindicationis, quàm quòd nulla iudiciorũ forma statim de paludum possessionibus non cessissent. Satisdare ad hæc pro præde litis iussi, ne paludes de quibus iurgium erat, fodiendo minuerent. Agitur ordinum

conuentus

conuentus ſuper uindiciarum lite. Huc acciti Amorfortij præter alias ciuitates diœceſis inferæ, ſunt: quòd his in memoratis paludibus præcipuæ ferè poſſeſſiones eſſent: ut iure tabulisq; quas haberent, in medium prolatis, ad refutandos conſultando aduerſarios ſimul adeſſent. Confecta eſt quaſi in rem præſentem in plano, ad regionis ſitum et cardines oculis ſubijciendos, paludum ac finitimorum locorū deſcriptio. Verùm cum nec demonſtratio hæc quicquam, nec tot annorum poſſeſſio obtineret, nec illæ è manu iniecta ex iure dimitterentur, iniuriam acceptam pati neceſſarium magis, quàm æquum, tum propter inteſtinam peſtem, tum ob principis abſentis diutinam expectationem, eſſe duxerunt. Suggillabantur interim Tribuni rationum ab aduerſarijs, ob iniquum iudicium in multis irrogandis, ijs quos ipſi peculatus conuictos apertè iudicarant. Hanc igitur reprehenſionem ut in ordinum rationibus recognoſcendis fugerent, popoſcere collegas ſibi ex utriuſque nominis hominibus dari, ſed quorum exiſtimatio & fama ſemper integra fuiſſet. Alleguntur ex religione Ioannes Realis, Fredericus Regius, Regij Conſulis frater, Lichtenbergus, Henricus Montfortius. Additi his equeſtribus aliqui. Cura his delegatur, ut ad aliorum exemplum pari ſeueritate agrarios calculos, Leccanos, molares, Hinderdami, & id genus alios diſpungerent. Horum præcipua ferè ratio fuit, ut quemadmodum pridem Vordij peculatus damnati ædes & bona publicaſſent, ſic Soudenbalchium multandi anſas omni moto lapide exquirerent. Verum ubi aduerſus eum quanta maxima potuit & induſtria & acumine diu deſudatum eſſet, nec momentum ullum quod dignum operæprecium diceretur, in acceptis & expenſis offenderent: callidū, uafrumq; hominem eum et uerſutum clamare, qui prudenter ad aliorum flagitia conniuens, ipſe laudatam abſtinentiam in ſuis conſulatibus præſtitiſſet. Reſtabat extrema anchora tentanda. Anno undecimo ſuprà milleſimum quingenteſimum, ordines legem tulerant. Ne qua pecunia uſuraria ex ordinū « ærario pro numerata haberetur, niſi rationes principis Montfortiorū, « & duorum qui ex ordinibus huc dicti eſſent, manu ſubnotatæ antè fuiſ- « ſent: ut illi quibus is magiſtratus deinceps demandaretur, eum integra « fide & ère ordinum gererent. Id aliquot annos initiòmetu legis magis « quàm religione diligenter obſeruatum fuerat. Poſtquam autē compertum eſſe cœpit, eam tribunorum ærariorum inertia ac indiligentia exoleſcere, ſimul & frigidè rationes cognoſci, eas ex libidine illorum confici, legem pro antiquata haberi, ſecuri omnia pro bono ſuo & commodo illi curatores agere cœpere. Cęterum ij qui ad rationum recognitionem ab ordinibus hac tempeſtate creati fuerunt, nullam niſi iuxta legem, ſubſcriptam affirmarunt: multaruntq; pleroſq; cum fortunarum memorabili calamitate, quorū relati calculi olim ita expūcti non fuiſſent. Anno undecimo Gerardus Soudēbalchius Canonicus, Euerhardi Coſ. frater, ab ordinibus, rationibus agrarijs Hinderdami, Leccę, molaribus præfectus fuerat. Harum autem unam XVI. aut XX. milium, uerùm quo conſilio,

silio, pro comperto non habeo dicere, suppressérat. Sperabant quidam ex religioso nomine cum plęraq; nobilitatis factione, illam ob id in acta relatam à Coss. tum haud fuisse, ne in manifestã peculatus suspicionem frater peruenisset. Rati itaq; quod ueri simile erat, propterea editam non fuisse, quod ex lege subscripta non esset: proinde nulli dubiũ, quin quindecim annorum spacio intercidisset. quare magnam iam occasionem uniuersam gentẽ perdendi animo conceperũt. Superstes in urbe erat frater huius mortui Hẽricus Soudẽbalchus Canonicus, uir eximia prudẽtia & candore uenerãdus: penes quẽ Gerardus moriens, & Consul solũ uertens, acta sua & rationes reliquerãt. Et in hoc negocio ne mortuis quidem parcebatur. Henricus citatur, ut demortui primùm, inde exulis fratris rationes relatas ederet. Nihil ille cunctatus, extemplò eas exhibuit. Tribuni, ubi recognitis acceptis & expensis, præter expectationem & spem, illam hypographẽ herois Montfortij aliorumq; in calce additam uiderunt, obstupefacti, & quasi attoniti re insperata, utrunq; absoluunt. Cœpit per hæc plebs subodorari, totũ contra exules factionis negociũ calumnijs agi. quare iussit Tribu. eadem æquitate aliorum (quæ factio diuersa erat) rationes ad legem resecare, ne cauillis ludi se, neu minis ab incœpto terreri, neu largitionibus transuersos agi paterẽtur. Non tulit factio, penes plebem de se uictoriam fore: quam ut ei pręriperent, nouas consultando res inter se occultè agitartũ. Ager publicus quondã adocci duã urbis partem, qua Hollandiã spectat, populo Vltraiectino fuerat: à paludosa effossaq; regione nomen sortitus, uulgari uocabulo Humilia pascua dicebantur. Hæc anno trigesimo supra millesimum & quadringentesimum, cum æris inopia, per bella resp. laboraret, iussu populi partim onerata, partim alienata erant: sed quibus conditionibus, quia parũ constabat, à Tribunis rationum ad populum circa hos dies relatũ fuit, ut tabulæ possessorum inspicerentur. Apparebat enim ex pensionibus usurarijs, quæ in iugera testandi causa ordinibus quotannis pendebantur, in fiduciariam mancipationẽ à maioribus tradita fuisse. Iam cum soluendo ærialieno resp. esse uidebatur, quia ager ille tertia parte precij alienatus erat, aut etiam minoris, plebs eum habere, restituiq;, quàm tãtulam pecuniam, qua redimi posset, malebat. Contrà, senes quidam ętate confecti, à maioribus suis se accepisse affirmabant, initio mancupio datum fuisse. Sed decem annis pòst, cum ob eundem in ciuitate magni motus orirentur, (nam plebem agrũ alienasse sera pœnitudo cœperat) uelletq; populus possessores per seditionem ad remancipandum ob id adigere, quòd in uenditione, cum probè æstimaretur, plus dimidio precio se defraudatos clamitarent: negabant legitimam emptionem appellari posse: maximè quum intrà decenniũ pernumeratam pecuniam cum usura iusta emptores recuperassent. Audiẽs igitur plebs, aliàs propter hosce publicos agros seditione tumultuatum in urbe fuisse, multo iam acrius in id incubuerũt, ut quod olim tentatum parũ fœliciter esset, id nũc conficeretur: & rescripta pecunia, pascua iuris rursum populi Vltraiectini fierent.

fierent. Metus interim senibus iniectus fuit, ne materia iniuriæ præbita, ipsi ad eam plebi authores essent: nam uulgi consilium in possessorum fraudem spectabat, ludibrium haud illepidum ad eam placandã, compescendamq; seditionem huiusmodi excogitarũt. Si è rep. uideretur, & æquum, pascua olim publica postliminio restituere, possessores ad se accersi cum tabulis iuberent: ijsq; inspectis, nouas, si uideretur, de redimendo confectas, per uetera foramina immitterent. Prudens commentum ad iniquos hominum conatus eludendum. Putabat enim plebs hoc pacto pulchrè sibi cautum iri, si integris ueterib. nouæ non separatim, sed cum illis commissę traderentur: cum hoc illi agerent eo consilio, ut possessori cum libitum esset, antiquis inuiolatis, incorruptisq;, nouas proscindendi potestas foret. Per hanc speciem cauendi, mutandiq; emptionẽ utrisq; satisfactum. Antiquis ilico nouæ immittuntur. Nonnullas pro præsentis pecunię copia, nõ grauatim ferentibus dominis, redimunt, abolentq;. nam ex publicatis exulis ædibus pecunię aliquantum, et ex mulctis nonnihil redactum fuerat. In magnam itaq; spem eriguntur, uniuersa pascua breui ad hoc exemplũ publica se rursum facturos. Itaq; ad hũc quidẽ modum pleraq; factio plebem ludificata est. Circa hos dies mittuntur ex urbe duæ cohortes, quæ insulam Leccæ, quam Brederodius princeps uirgultis consitã sui iuris, contra ostiũ Rheni fecerat, ui perfoderent, eamq; agmini amnis peruiam sulcis in longũ ductis facerent. Aliæ, quæ Ioannis Benigni Amsterodami aggerem dissĳcerent. Paulò sub hos dies episcopus ex Heidelberga reuersus, ubi remp. spe turbatiorẽ offendit, nec inimicitias inter plebẽ & optimates, nisi rationes procederent, componi posse uidit, è Dorestato Batauodurorũ Vltraiectũ uenit. Nobilitas nihil moræ consilio, quod inter se principe absente occultè agitarant, tribuendum rata, de fœdere cum plebe ineundo proponunt. Refertur res ad rationum tribunos: non abnuunt ne illi quidẽ, concordiæ semper (ut ipsi dicebant) studiosi. Conuenit igitur inter utrosque, ut penes episcopum concipiendi fœderis ius & facultas esset, quodq; ipse pronunciaret, id utrisque sacrosanctum haberetur: adeò ut ne ipsis quidem concordibus, inde quicquam uel mutare, uel addere liceret. Redĳt paucis inde diebus, dissimulato consilio, Dorestatum. Itaq; operis cautum est tabulis in sempiternam reconciliationem à principe. quarum tenorem de uerbo penè ad uerbũ, quod fieri potuit, quàm diligentissimè adscripsi. Tabularum autem, quibus populus authore senatu, principis arbitrium ratum esse uoluit, ante quàm in ciuitatem redĳt, hæc forma fuit. Senatus populusq; Vltraiectinus presentium tabularum fide testificamur, quicquid dissidĳ ac controuersiæ inter religionem & profanum nomen, quicquid inter nobilitatem et plebeios, & ciuem et conuenam intra muros urbis, nemine excepto, hactenus efferbuit, id uniuersum principis nostri Henrici Palatini præsulis Vltraiectinorum arbitrĳ esse iussimus: placentq; eæ leges, quas ad concordiam pacemq; omnem urbis iustam & bonam est dicturus. Has autem quascunq; fœderis conditiones iusserit,

» rit, sic affirmamus, assensu consociato eorum, quorum retulerint, si sine
» sanguine, labefactationeq; fortunarum in presenti & olim fiant: si nemo
» alterius causa atrocius lædatur: ut in reconciliationis legibus amplius
» pronunciabitur. Nos uicissim religione obstringimus, hisq; tabulis reli
» giosius deuincimus, eas ita nos exequuturos, ut nihil tam magnum sit
» futurum, quod impedire possit. Id autem in reconciliationis legibus in-
» primis exprimi uolumus, ut rationes ab anno undecimo ad uigesimum
» quintũ usq;, sicut cœptæ, & quidem nullius iniuria, seruata legitima iudi
» cij forma, exigantur. Ad hæc, fidem nostram obstringimus, quòd sena-
» tui, ut par est & æquum, parebimus, utq; semper facere consueuimus.
» Quod si quis contrà ierit, aduersus hunc cum principe, Cos. & senatu
» arma induemus: quæstionibusq; habitis, ut fœderis uiolati damnatũ sup
» plicio multabimus. Contendimus itaque à principe, ut quàm primũ
» ad nos in ciuitatem se, his consilijs finem facturus recipiat. Nec est quòd
» metuat à nobis noui quid: nihil enim ab eo uel iniqui, uel absurdi postu-
» labimus: nihil incœptabimus, quod ad trãquillitatem concordiãq; per-
» turbandã faciat. Ista ut sincerè scripta arguantur, nos Operæ binos sena
» tores nostros exorauimus, & quorũdam inopia, alios, quosq; in suis o-
» peris, qui hæc communi omniũ nomine subscriptione testẽtur. Id quod
» libentes uolentesq; ad operarũ preces nos fecimus. Anno uicesimo quin
» to supra millesimum quingentesimum, decimotertio Cal. Septemb.

Hac plebis uolũtate perspecta, Princeps cursu propere Vltraiectũ contendit. Vrgent cum religione optimates, ut sarciendæ concordiæ causa, quascunq; uellet fœderis conditiones conciperet, & ad eas iureiurando affirmãdas in hoc ardore utrosq; adigeret, antequàm pœnitudine uarij plebis animi ab eo consilio auerterentur. Episcopus nihil grauatè populi postulatum suscepit: & quidem eo libentius, quod cùm nihil ultra se ad concordiam facere posse uideret, haud dubiam spem ex studijs omnium ordinum colligeret, haud difficulter hac ratione eos conuẽturos. Edidit paucis diebus fœderis leges ingenti animorum plausu, & lętitia publica, in hęc uerba. Henricus Palatinus. Ab initio episcopatus mei,
» huc animus semper spectauit, ut pacem domi foris q; haberem: & adni-
» ter indies, incumbamq; in id, dum uiuam, ut ditionem ocio & tranquilli
» tate florentem conseruem: maximè uero, ne illa per tumultum & discor-
» diam, præcipuas rerumpublicarũ pestes, ullum malum parturiant. Et-
» enim quoties mecum reputo calamitatem, quoties cædes & miserias di-
» uersas, quę ex discordia nascuntur: & contrà, quanta cõmoda, qui pro-
» uentus, fructus, emolumenta, quæ mutua beneuolentia & animorũ con
» iunctio, quæ fœlicitas reipub. ex concordia pullulet, nihil antiquius, ni-
» hil prius duco, quàm intestinũ malum ab urbe nostra propulsare. Atq;
» utinam id integrum mihi fuisset. Vidi discordiã reip. uidi certamina, mo
» tus magnos, uidi coniurationes ordinum inter se: quarũ ardor animum
» meum incredibili angore discruciauit. Iam ne hoc malũ ulterius serpat,
» grassetur ue, uerùm ut cõsilio maturè obteratur, stat huic cõtentioni re-

medio

medio obuiam ire: bellum inteſtinum componere, & animos partium cõſociare. Sed iſta quo tranquillius tranſigi liceat, in diſquiſitionẽ popu li prius uenire iuſſi. Operas ſeparatim rogaui, ut quantum ſuæ contro- uerſiæ eſſet, meo arbitrio dirimendum remitteretur. Haud grauatè id factitarunt, & quidem mea ſummopere id deſiderantis, contendentisq; cauſa, quo iniuriarum memoria omnium aboleatur. Reconciliationis le ges dandas, qualcunq; uidetur, mihi permiſerunt. Addiderunt & tabu las, ſuo iuſſu, à ſingulis ſenatoribus fideliter ſubſcriptas: quibus fœde- ris pacisq; leges omnes, quas dabo, iuſtas & bonas ſibi fore confirma- rũt. Porrò quod ad diuerſam factionem hominum religioſi equeſtrisq; nominis, quorum iſta ex æquo referunt, (quando id ipſum ab ijs cõten- dimus) haud minus ardẽter, quicquid fœderis erit, in noſtrũ arbitrium pedibus conceſſerunt. Simili ratione datis dextris (qua utile & neceſſa- rium eſſet) religioſe, quicquid in fœdere exprimetur, ſe perſequuturos, ſpopondere. Quoniam igitur utrinque huc conuentum eſt, ut meo ar- bitrio ſempiternum fœdus coeat, conditiones diſceptationis inter fa- ctiones (quod è dignitate noſtra fuit) commentatus ſum. pro teſtimo- nijs dixerunt ij, quos huc preſſi: rem ipſam quanta maxima diligentia licuit, propius cognoui. Comperi quantum ſeditionum, tumultuum, diſſidiorum in republica arſit, eorum omnium fontes è uarijs cauſis, oc- caſionibus, calumnijs, erroribus ſcaturiuiſſe. Inde initia orta inuicem criminãdi: inde certamina, iniurias, inde mutua odia emanaſſe: arma ad corporum & fortunarum cuſtodiã ſumpta: neminem alteri tutò ſe cre- didiſſe: denicq; læuas ſuſpiciones ex tenuibus rebus natas omnia ſacra & profana miſcuiſſe. Vt iſta componantur, actarum omnium iniuriarum memoria exoleſcat. Poſitis igitur ſimultatibus & ſpirituũ ferocia, amo- toq; certamine ut partes reconcilientur, utq; urbs Vltraiectina ab inter- necino exitio defendatur, fœderis ſempiterni leges in hanc formam con cepi. Omnium autem primum placet, memoriam certaminum poni: diſſidia, ſimultates, & odia, quæ inter homines omnis nominis, in no- ſtra repub. exarſerunt, tum autẽ inter eos quibus nomen aliquod in par tibus per ea tempora fuit, cum omnia ſeditionibus colliderentur, pror- ſus aboleri, ſempiternaq; in poſterum obliuione obrui ac ſepeliri: et qui dem ijs de cauſis popularibus, quas paulo antè memoraui. Nemo labe factato, uel re, uel dicto nomẽ alterius, fortunáſue: ſed præterita admiſſa condonantor. Certamina acta per has occaſiones exorta, è pectoribus, animisq; eraduntor. Quicquid noſtræ urbis hominum eſt, cuiuſcunq; ętatis, de tranſactis è mala conſcientia, indignationẽ meam in poſterum aut pœnam formidare deſinito. In uniuerſum admiſſorum omnium ue nia, impunitasq; eſto. Quantũ ciuium eſt, deinceps Coſſ. & ſenatui pa- reto, & (ut bonorum ciuium eſt, conſueuitq; fieri) ſponte deferat. Quin aduerſus hos nihil noui, & præter quàm decet, mouetor. Nulla omni- no comitia priuatim, nulli cœtus occulti, niſi publico ſenatus conſenſu & authoritate, habentor: ut par eſt, & è more fieri aſſolet. Si uſu eue-

» niat, quem operarum conuentum haberi: is non nisi loco designato &
» nutu senatus habetor. Calculi ab undecimo anno, ad præsentem usque
» continuantor. Quin & rationum Tribunos, nihil præter rationes iam
» deinceps publicè curare placet: sint in ijs toti recognoscendis, conficien-
» disq;. Adsunto illi, quorum est exequi. Hic uis omnis publica, priuataq;
» abesto. Disceptationum publicarum ditionis & controuersiarum co-
» gnitio penes senatum permaneto. Tribuni nullum ius, facultatẽq;, quic
» quam inquirendi ultra impositam prouinciam usurpanto. Secundum
» ista edico, ne quis cuiuscunq; loci aut nominis sit, qui'ue à partibus stete
» runt (ut paulò antè dictum est) cum aduersario nouum certamen ca-
» pessat, iniuriamúe faciat: sed pacem & amicitiam consociatis animis co-
» lat: pertinax concordia in congressu familiari & mutuis commercijs ad
» seratur. A' dicacitate, conuicijs, cõtumelijs, in totum abstineatur. Si cui
» iniuriarũ actio aduersus quem oriatur, in ius uocatio esto. Lege agito:
» diem dicito: de iure & iniuria disceptato, iudicio contendito: nec aliter.
» Qui aduorsum ierit, ac secus fecerit, quàm in his legibus expressum est:
» qui'ue unam aliquam eius partem uiolauerit: qui'ue ad cupidinẽ noua-
» rum rerum consurrexerit, idq; adeò senatui suboleuerit, stat nullo parti-
» um discrimine, hunc ipsum ut fœderis ac pacis uiolatorẽ, publicatis bo-
» nis extremo humanorũ supplicio afficere. Ad id studia necessariorum
» nostrorum præsens auxilium ferent: ad hoc Coss. Tribuni, ordo sena-
» torius, & consensus bonorum omnium arma induent: ut mihi priuata
» fide interposita religiosè receperũt, ubicunq; extra, intra'ue muros eius-
» modi opprimatur. Sin uoluntarius populus haud segniter, è fœderis
» conditionibus, insigni cum laude sua ipsorum, suum officium faciat, (ut
» non addubito eos facturos) faxo uicissim, ut in nostram dignationem
» & fidem receptos pergam tueri. Talem aduersus eos affectum induam,
» qualem est principis erga suos in rem omnium declarare. Affirmaui au
» tem hoc fœdus, libero meo arbitrio permissum, tabulis signo nostro
» obsignatis, XIII. Cal. Sept. Episcopus fœderis leges signatis tabu-
lis expressas, ad hanc formam operis dedit. Et uidebatur facile pax, tran
quillitasq; hac uia coitura: quòd præcipuum omnium seditionum irri-
tatarum consilium de rationibus continuandis in his sanctionibus, ad
plebis nutum perspicuè expressum esset. Tribuni rationum per hæc ple
bis toties expertæ inconstantiam ueriti credo, principi suam fidem ad-
uersus nouarum rerum concitatores obstrinxerunt. Accessit huc quoq;
pertinax nobilitatis consensus: huc religionis acre studium, & senatus,
ad restituendam rempub. & legum uim. Princeps fœdus promulgatu-
rus, populum in curiam suam basilicæ D. Martini & Seruatoris heren
tem, in concionem aduocat: ubi Iacobus Mindenus de fenestra præsuli
sinister, huiusmodi orationẽ ad conciliandos uarios plebis animos com
positam habuit. Quem diem sæpenumero uotis, à deo Opt. Max. uide
re desideraui, ciues, is hodie lætus mihi, uobis item (ut spero) candidus
ac faustus, reipub. uero uniuersæ annua gratulatione atq; obsecrationi-
bus

bus festus illuxit. Is enim est, qui mihi ex animo ęgritudinem sustulit: di tionem publico gaudio perfudit: urbem ab horribili seditionis fragore, serenitate inducta, tranquillauit. Quoties conspexi uos (forsitã iustis de causis armatos, per templa, uias, cœmeteria, forum, comitia peruagari, tacitus apud animum meum depopoſci ad supplicium eos, qui uestros animos pessimis artibus sollicitatos ad arma perpellebant. Quibus discursibus & tumultu insano, ne ipsi quidem res uestras domi haud modicè fractas diffitemini: confessis enim periculum factum est. Itaq; simul atq; principis libero arbitrio pacis ac concordiæ leges sanciendas ultro permiseritis, metu omni dempto, nusquã circumspectans pauidus, sed quasi post longam iactationem procellis & turbinibus elapsus, uisa pro cul terra alacrior, non possum non ad uos de salute parta uerba facere. Confido uos non oscitanter aduersuros animos, ubi intellexeritis uestram fœlicitatem. Dicam autem quo potero compendio, exuberãte lætitia nimium perfusus, quanto non modò metu euersionis, sed occidionis (dicam liberè) uos, uestrasq; coniuges & liberos prudentissimo cõsilio liberauistis. Maiores nostri cum utrinq; hinc ab Hollãdis, inde à Gelris uicinis principibus bellis incesserentur (non enim diutius licuit quietis esse, quàm illis bonum uisum fuit) nihil prius contra uim habuerunt, quàm hosti beneuolentia, quod fieri posset, occurrere. Erant autẽ haud omnino bellorum rudes: quamobrem multis prælijs clarum nomen adepti fuerunt, & tamen quietem tumultui, pacem atq; ocium bello antepoſuerunt: ut principes uel bellorum, uel pacis artibus illustres essent. Quod si ea uia nihil promoueretur, & hostis obsidione pressis, scalas & machinas muris admoueret: tum uirtutem in dextera ostendere, egregiè pro aris & focis pugnare, strages edere, cõcordes pectora hostibus pro muris obijcere. Conspicuos eos uicinis populis cõcordia faciebat. Etenim ea tenues respub. à paruis initijs ad summa imperia sæpe creuere: ut contrà, urbes opibus florentes & amplissimarum rerum splendore, intestina discordia ruunt. Norant illi hæc: quapropter nobis ditissimam ditionem his artibus partam & propagatam tradiderunt, atq; utinam acceptam per manus consimili gloria posteris nostris relinquere-mus. Sed is demum maximus hosti terror est, id ualidissimum præsidium, in quod tanquam in cotem nouacula, illiditur. Quàm angustis terminis circumscriptam, quàm pauperem rempub. initio habuimus, quis omnium est qui ignoret? ditionis pomœria quàm contracta? & paucos intra annos Imperatorum & regum munificentia, imò uestra cõcordia quàm uasta, quàm lata accepistis? quorum uix quartã hodie portionẽ, & tamen opulentã satis possidemus. Reuoluite mecum annales rerum Vltraiectinarum: in conspectu ponite, quibus maiorum nostrorum artibus ecclesiæ uestræ res auctæ sint: quantis difficultatibus, sed summa ordinum cõcordia ab externis principibus defensæ. Adelboldus cum diu bellum detractasset, dubium eius euentũ ueritus, coactus penè tandem cum Theodorico tertio eius nominis Hollandorũ Comite in pu-

gnam deſcẽdit: ſed infœliciter. nam prælio ſuperatus, captusq; ab eo in Hollãdiam abductus fuit. Neq; uerò una aut altera aduerſa pugna opes noſtrę acciſæ fuere. Natiuum id uirtutis decus eſt, ut eo ſe uiolentius eri gat, quo laceſſitur magis. In tantam amplitudinẽ capto Adelboldo, bre ui res urbis creuerunt, ut ipſi potentiſſimis principibus eſſemus formi dabiles: & alijs etiam ſuppetias tulerimus. Mox Conradus cum eius no minis quinto Theodorico prælio congreſſus fuit (bellum præſuli indi ctum conſtabat, quod Godefrido Lotharingiæ duci contra eum cohor tes armatas auxilio miſiſſet) hic res Comiti impuberi adẽptæ, cum per noſtrum Antiſtitem redditæ eſſent, pax facile ſarta eſt: nam hoſti formi dabilior erat, quàm contemptibilior. Quantum bellum cum Hereber to geſſit eiuſdem nominis ſextus Comes? Ciuitatem hic etiamnum reli gioſam principijs bellorum, cum ſex menſes arcta obſidione ad Sagun tinam penè famem uſq; preſſiſſet: diffidens eam ſe ad deditionem poſſe compellere, omnia apparare cœpit, quibus ad expugnationem opus eſ ſet. Stabant ſcalæ iam muris admotæ, arietes, machinæ expeditæ, acies inſtructæ, ſignum expectantes: cum epiſcopus pontificali ornatu, comi tãte religione, repẽte apertis portis intrepidus copijs in procinctu ſtan tibus obuiam procederet, Comitem dijs manibus deuotũ fulmine per cuſſurus. Princeps Hollandus Antiſtitis uenerando habitu attonitus, inermem ſe ad eius pedes prouoluit: ac ſuppliciter ueniam petenti, his le gibus iniuria condonata eſt, ut ſoluta obſidione cum exercitu è ditione Vltraiectina diſcederet: reſtitutis rebus, nunquam populo Vltraiectino arma inferret. Taceo quanta uirtute inſignem à Guielmo quinto Hol landorum principe acceptam contumeliam, paulo pòſt reducto exerci tu uictore aboleuere noſtri. Prætereo clades barbaricas, quibus cum ci uitas non ſemel ab Hunis, Danis, Nortmannis, Phryſijs perinde deleta eſſet, atq; à Græcis olim Troia, ab Alexandro Thebæ, ab Annibale Sa guntus, à Mumio Corinthus, Alba à Tullo: tamen concordes id anni xi fuere, ut & ampliorem & ſplendidiorem ditionem pararent: paratam ad nos tranſmitterent. Vindicarunt egregia ſua uirtute ab hoſtium in iuria Imperatorum profuſa ac prodiga in uos monumẽta: quæ quidem hodie ius ueſtrum exiuiſſent, niſi concors maiorum uirtus dextra & fer ro retinuiſſet. Eadem ciues, quibus artibus incolumia illi conſeruarũt, ijſdem & nobis defendenda ſunt. Talem igitur rempub. ſi in ocio certa tim foueritis, nullus hoſtis exoriri poterit tam grauis, qui eam obterat. Sin A te aliqua in partes uos diuellat, gloriam & fœlicitatem ueſtrã, per inferam Germaniam conſpicuã, quæ hactenus incolumes manſere, per ditum ibitis. Libet oculis exponere deformem diſcordiæ peſtem, nõ ob aliud, q; ut ea urbe propulſata, et memoria quorundã temporũ tacta, fœ dus pacem q; factam ſanctè deinceps colatis. Monſtrũ eſt, quo terra nul lum procreat fœdius, nullum deteſtabilius. Parentes cõcitat in liberos, quos nullum fœdus domeſticum quãuis arctum ſatis poteſt adiũgere. Germanos inter ſe committit: nihil penſi habet, quid miſceat, dum om-

nia

nia transuersa agat. Omnia in ciuitatibus, ingenijs natiuis præclara inuertit, ne cœtus hominum, qui ad societatẽ colendam conuenerũt, possint in unius populi corpus coalescere. Dominatio multorum exitiabilis est, inquit poëta: at hæc per speciem iuuandę reipub. omnes ad domi nandum extimulat, ut quot sint capita, tot rectores habeantur: & dum simul dominari laborant, fit, ut nullus omnino sit magistratus: citra cuius authoritatem & imperium nulla regna, nullę ciuitates cõseruantur: sed legibus dissoluta immanium beluarum more omnia feruntur, agunturq; . Ibi cædes, latrocinia perpetrari necesse est: ibi undique insidias strui, dolos necti, pro libidine omnia geri: quando metus, quo ista prohiberentur, abest. Nunc non disputo de lucro è mercimonijs, & quęstu: quæ per deos immortales quanta forent, ubi neq; legibus uiueretur, neque uis, neq; flagitia supplicijs cohercerentur: Nomades plaustris degẽtes fuisse legimus, qui incertis sedibus, nullis legibus ferarum more semper uagabantur. Vtrum igitur magis è repub. sit ducẽdum, authoritati, imperioq; magistratus concordi repub. parêre, an nihil sani sapere, ultimo exitio per seditionem paratos, æstimationẽ uobis permitto. Redeo ad id unde digressus sum. Cũ igitur in magna gloria & opibus semper res Vltraiectina per concordiæ uinculum esset, simul & militari gloria floreret, operęprecium est cognoscere, ut uires nostræ in sese aliquando per dissidium intestinum ruerint: hostibus prædæ, ditioni calamitati atque uastationi extiterint. Possem externa alioqui, possem item remotiora exempla domestica cõmemorare: uerùm ea attingam solum, quæ uel uestræ adhuc memorię, uel parentum hærent: quo perspicuum sit, initium turbandi omnia atq; miscendi, ab intestino malo ortum. Tragici mali exemplum fuit Lichtenbergensis factio, quæ ut à paruis initijs cœpit, sic urbem & Hollandos in atrox bellũ coniecit. Adiutus ad facinus perpetrandum opibus Suederi Montfortij, Huberti Vianensis, et Ioannis Bunschotiorum præfecti, dolo ac fraude minime Vltraiectina Iacobus Lichtenbergensis captum episcopum Guielmũ domi suæ tenuit. Conspiratur à rusticorũ multitudine: undiq; factioni dolus, insidiæq; nectũtur. Collegit interea se ex agris iuuenum robur, cum iam annum fermè in custodia proconsulis fuisset: atq; alij alijs ujs urbem intrantes, in domum Lichtenbergi impetu facto, principẽ liberarunt. Sequitur bellum ab exule episcopo indictum: & paratur communiter utrinq;. Occurrit Iacobus Lichtenbergus principi in Hœch Vuœrda, fit acerrimum prælium magna utriusq; clade: cadit per aduersum pectus transfixus episcopus. monumentum cædis adhuc extat. Excepit intestinum malum externum statim bellum graue & ingens: quo, cæso Archidiacono Guielmo è Comitibus Hornensibus, & pleraq; nobilitate, capitur Guido episcopus. Nec continuit se pestis, nullis quantumuis fœdis cladibus exaturata. oritur sub hęc intra urbem iterum seditio: qua ex composito, ab aduersa factione ui excitata, trucidatur Iacobus Lichtenbergus, cum aliquanta suorũ parte: & quidem contra fœdus. Atho c recentius est, cum

Soudenbalchiana gens duce Henrico Montfortis ad dimicandū instructa è Palatio descenderet: acerrimeq; inter Castrensem & Romanū pontem cum inimicis dimicans, magna clade affectos eos per aduersam portam expelleret. Timor sublatus, exacta factione, uidebatur: sed iacta ad bella solū erat alea. Cōprehensus Mōtfortiorū heros ab episcopo, in custodia paulo pòst tenetur. Mox inde amicorum fide & Montfortiorū ciuium uirtute septus Henricus Niueldius, urbem armatus noctu cum parua manu ex Amorfortia profectus intrat, captum uinculis eximit, ipsum Antistitem ultimo supplicio affecturus, nisi inter pugnandum in prætorio uico ictu globi in uulnus corruisset. An non hic fortuna, imò fatum dominabatur? Captum Dauidem, uarietatis rerum humanarum parum memorem, Amorfortiam relegant. Et præclarè cum nostra repub. actum uidebatur, cum capto turbarum authore, (ut tum ferebāt) bonis restituta esset. Adfuit breui supplicij exactor Maximilianus rex, qui uos obsidione lōga cinctos, ad ultimū ad quaslibet pacis leges compulit. Traditur Friderico Egmondano custodienda aduersus rebellionem porta Catharíniana, machinis uestris seclusis, fossa munita. Vilissima mācipia in ditione Burgundionum, sub sacrificulo episcopo eratis. Capitalis dies dicebatur ei, qui per imprudentiam uocem inclementiorem aduersus tyrannidem effutiuisset. Mitto alia, quæ non operę est referre, ex domestica discordia tamē nata omnia. At recuperata porta, frustra (quia rempub. consociabant) Egmondanus alias atq; alias insidias, proditiones, & dolos postea urbi nexuit. Ex turbido itaq; cœlo in serenam lucem uos hodie mature euasistis: at dispeream, nisi multis argumētis similes tēpestates exorituras breui, fuisset colligere, si perrexisset ista uestra rabies amplius conualescere. Æternas nostræ reipub. opes, si in percusso fœdere perseueremus. nam dissidia & factiones sunt uenena, eaq; (ut quidam disertè dixit) una opulentis ciuitatibus labes reperta est, citra quam imperia forent immortalia. Præclara sentētia, quam ô dij immortales, utinam omnes saperemus. Sed illuc reuertar. Nonne spectaculo estis theatro finitimarum regionum? nónne taciti in sinu rident uestram ingruentem euersionem? Exules uestros ad cœlum uehunt, quorum prudentia clamant, semper cautum, ne intestinis seditionibus sit tumultuatum: nunc rempub. magistro atq; clauo orbatam sursum deorsum iactari. Hæ illorū uoces passim audiuntur: & uix audeo apertis uerbis argumenta proloqui, quibus auguror eos hoc agere, ut intestinus furor uobis externum bellum gignat. Vtinam lani essetis omnes. Quid si bi uult aliud, quòd uos ad insueta uectigalia in mercatibus adigere annituntur? Quid, quòd ciuem retinent? quòd merces uestras bonaq; publicè possident? Quid, quòd agros, paludes, usurarios redditus in omnibus locis manu consertum uocant? Quid, quòd sponsionem recusant? Nimirum perspiciunt callidi homines, omnia æqua & iniqua nō solum uobis inter uos dissidentibus extorqueri posse, (quid enim facilius?) uerumetiam opportunitatem dari, ut eadem uia de urbis possessione iudi-

cio

cio contendant, uel armis: scilicet ut uobis unà cum sacris & profanis potiantur. An non huc dementiæ properastis? Nota uox Philippi cognomento Boni est, cum de paludibus contenderetur: futurũ, ut eas nõ in cardinibus regnorum, sed sub turri (proh superi) Martiniana effoderet. Creditis tum, ubi in eorum ditionem concessistis, spem finiendi mali adfuturam? Imò duplicabitur: nihil enim dulcedine libertatis gustata, seruitute durius. Atq; hæc denũciauit uobis ciuilis discordia. Sed maturè resipuistis: quæ res affirmat mihi, claram æternamq; rempub. ad posteros, formidolosam uicinis principibus fore. Itaq; lætor, uosmet secedendi libertatem uobis ademisse: & quòd datis dextris fidem perpetuæ cõcordiæ sanxistis, id utile erit ditioni, & cum immortali gloria coniunctum. Ad hunc quidem modũ Mindenus: simul tabulas sanciti fœderis è gremio extractas, resolutasq; ostendit, ac tribunis tradidit. Postero die mane Tribuni rationũ in curiam coguntur, ubi datis dextris coram episcopo concordię fœderisq; uinculum sanxerunt. Adacti sunt super hæc iureiurando, subscriptis tabulis, affirmare, se senatui adiutores aduersus seditionis concitatores, & fœderis uiolatores in curia pontificia (qui locus ibi omnis ordinis mortalibus designatus est) adfuturos: pœnam de nouarum rerum authoribus sine mora sumerẽt. In episcopi uerba iuratum est. Vicissim princeps fidem Trib. suam adstrinxit, nunquàm se rempub. deserturum. Breui quàm hæc in urbe confecta sunt, Vuicam Batauodurorum in arcem se recepit.

LAMBERTI HORTENSII RERVM *VLTRAIECTINARVM* *Liber Tertius.*

PAX interim per aliquot menses, mitigata his artibus discordia, domi forisq; fuit. Sed quamuis per recens ictum fœdus, quãtum discordiæ fuerat, compositum uidebatur, feroces quorundam spiritus, ocio per diuti nam comitia habendi licentiam, desueti, haud tamen quieuerunt. Aduertebant hoc consilium, quod in pacis leges concessum esset, ab optimatibus & religione ex industria desu datum fuisse, non tam publicæ utilitatis gratia, quàm ut lupato plebi in iecto, soli ipsi dominarentur. Paulatim igitur dolere cœpit, iugum indu isse. Oriuntur interim acerbæ simultates, eoq; indigniores, quo ægrius erat, sub legibus et magistratus imperio uiuendum esse: ex composito se lusos ab ijs, quos haud ita pridem ipsi in senatum legissent: in se non solum illos, uerumetiam omnes ordines cõiurasse: auctam, nõ diminutam seruitutem: tolerabiliorem Soudenbalchianam dominationem fuisse, quàm horum tyrannidem: denicq; de ijs reuocandis, quos nuper exules esse iusserant, consilia agitare: quocunq; modo fœdus factum distinere. Cõtrà illi pauci quidem, sed manibus prompti, et uigentes corporibus,

quos antè dixi à prima seceſſione, nobilium & religionis factionem ſem per tutatos, negare id citra dimicationem futurum. In hac autem animo rum diſſenſione, et irarum certamine, utriq; alteris huc inſidiantur, ut in diſcrimen uiolatæ pacis mutuò ſe conijcerent. Et nuſquam deeſt horta tor ad præbendam materiam inimicis. Fortè crepuſculo diei ita accidit, ut præter ſpem quaterni repleti uino ac cibo, in publico ab utraq; factio ne ſibi obuiarẽt. A religionis & optimatũ partib. erant Michaël piſtor, Gerardus Nouiomagus cultrarius, Cornelius Hackius, Harmannus Oeſtromus: plebeij, Goſuinus Amorfortius pictor, Arnoldus & Ioan nes Sandanus germani, Vuolterus Damiæus: cum quibus poſt paulu lum ſe cõiunxit Guolterus, Theodorici filius, audacia & uirtute pares, & principes partium. Primo ſtatim occurſu neutri alteris de uia cedũt: neutri pedẽ referunt: pro comi ſalutatione, conuicia utrinq; magnis cla moribus iactantur. Res inde ad manus uenit, pugnaturq; acerrimè. Ple beij ad poſtremum Damiæo & Ioãne Sandano uulneratis, poſtquàm aliorum impetũ diutius ſe ferre poſſe deſperarunt, & uiolenta impreſſio ne iam loco pulſi, emotiq; eſſent, faciunt fugam. Alij, ne in fuga contra ctis auxilijs ferocius pugnam iterum laceſſerent, palantes ſurſum deor ſum inſequũtur. Nec antè inſequẽdi finis fuit, quàm in domos quiſq; ſu as compulſi eſſent. Concordię ac pacis fœdere per iſtam dimicationem uiolato, cura ſenatũ inceſſit: nec fœdifragos plebeios metu plebis, cui inuiſi ob cõcordiæ conditiones eſſe cœperant, arripere auſi fuerunt. Ad didit facinoroſis audaciam Conſulis fauor, qui ex cõpoſito religioni & optimatibus infeſtus erat. Itaq; certatim indies uires confirmare: inuicẽ periurij arceſſere: rupti fœderis criminari. Vtriſque erant ſui ad capitis diem dicendum, & ad uadandum inſtigatores: eratq; ingens certamen non ſolum de pugna laceſſita, ſed etiam utri priores conuicia dixiſſent. Neutri, ad tuendum factionis ſuæ nomen, et demẽdam ignominiam, ua dimonium detrectant. Piſtor cum ſuis in portam Catharinianam prior ſe recepit. Pictor in carcerem poſterior, quod Macellum appellatur, uo luntarius uadit. Senatus plebem metuens, literas dat ad epiſcopum, qui per hos dies in Tranſiſelanis erat, de authoribus uiolatæ concordiæ, ut reditum, quãtum poſſet, Vltraiectum, priuſquàm malum gliſcens ſe re ciperet, maturaret. Princeps per literas ilico in uinculis illos aſſeruari in ſuum aduentum mandat: conſtituens, ubi inde reuerſus eſſet, tormẽtis de facinoris authoribus quæſtiones habere, capitiſq; in eos animaduer tere. Reſpõſum atrox principis relatũ, haud ſecretò apud ſenatũ heſit, peruulgatũq; ſtatim tota urbe eſt: uerùm capitis uadatos nihil planè cõ terruit. Et profectò ſequuta fuiſſet animaduerſio ſeuerior, quàm tempo ra & reipub. ſtatus poſtulabat, ſi principis aduentus ſtatim à patrato fa cinore eos recenti ira oppreſſiſſet. At partes uehementer è patrati ſcele ris conſcientia pro ſuis ſolliciti, (tametſi certamine magno ab ſeſe crimẽ prius prouocatæ pugnæ auerterent) ne reuerſo epiſcopo, qui in horas expectabatur, in grauius diſcrimen deducerentur, contemptis icti fœde

ris le-

ris legibus, spreto ordinũ consensu, & authoritate, cum telo tumultuose tota urbe in cœmeterium Ioannis quartùm secedunt. Dissonis inuicem ibi criminantium clamoribus, tuentiumq; suos disceptatur: diuq; in ira & odio perseueratum, ne indicta causa pendentes rei damnarentur: sed arte agendo, dum ira iusta principis uetustate exolesceret, huc à consentiente omni multitudine itum est: ut uadati utriq; è publicis custodijs ita sua fide domos suas dimitterentur, ut comperẽdinatis uadimonium sistẽdi differretur. Atq; hac in re perspicuè apparebat, animos plebis per sanctum fœdus irritatos magis quàm fractos fuisse, redditosq; multo quàm antea ferociores. Michaël pistor accepto populi iussu cum suo sodalitio prior ac libens è porta abijt. Plebeij primum aliquandiu in adferenda uadatione perseuerarunt, abnueruntq; carcere exire. Precibus ad postremum suorum inducti, protestantur, se inde non supplicij metu conterritos, nec conscientia uiolatæ pacis ictos, sed iussu populi abire: nec ut sordidatos reos uadimonium deserere, sed eôdem reuersuros, causamq; in uinculis dicturos, cum à principe iuberẽtur, & ad antestandum citarentur. Et in hoc quidem statu res erãt Vltraiectinorũ: Transmontanis inter hæc Amorfortijs, tametsi domi res essent quietæ, per uicinam tamen pestem concesso ocio ex sententia frui non licuit. Erat Amorfortium nomen ob agrariæ pecuniæ constitutionem apud principem non solum inuidiosum, uerumetiam ominosum. Exaggerabatur indies eius odiũ calumnijs alijs atq; alijs, quarũ nimis credulus princeps postea ipse sibi pœnarũ exactor fuit. Ingeniorũ loci, & cordati populi ignarus, infestissime eos odisse cœpit. Legationes illorũ aliquãdiu admittere noluit, animũq; iamdudum ad uindictã adiecit. Oppidum itaq; sæpe insidijs aggresso, frustra incœptum fuit. Tantum apud prudentem episcopum ualuerunt paucorum consilia, & priuata per id temporis inuidia. Edixit præfecto arcis Amisianæ, & prætorib. eius ditionis, ut in Amorfortiorum agrorum cultores agrarios uectigal cõstituerent. dissimulãs interim suo id iussu fieri. Concurrunt totis agris coloni properè in ciuitatẽ, quasi amentes: querimonias suas ad dominos fundorum, quid in se immeritos à prætoribus paganis tentaretur, deferunt. Cogitur senatus tumultuose, dant literas illico ad rusticarum iurisditionum prætores, in primis autem ad Præfectum præsidij, in hæc uerba: "Viderent etiam atq; etiam, quam rem agitarent: per nouam hanc, pecuniã colonis suis imperãdi formam, sibi uim fieri, iura libertatemq; pop. Amorfortij uiolari. Non commissuros se agros iuris Amorfortij uectigales ipsorum aut cuiusquã libidini fore. Præfectus rem illico ad Antistitẽ defert, cum exaggeratione querimoniarũ: id quod procliue illi erat apud nominis Amorfortij iamdudum apertum penè hostem. Criminatiões autem omnes ferè ex uano erãt. His calumnijs episcopus multo in illos magis accensus fuit: uisaq; res indignationis plena, quæ sibi & prætoribus in posterum insigni damno foret. Scripsit ex suorum consilio literas ad Amorfortium senatum, quæ lectæ in hanc ferè sunt sententiã: Populum

pulum Amorfortium indies apud se ab hominibus utriusq; nominis religiosi & profani de ui criminari: qua cognosceret suam iurisditionem non modicè lędi, et maiestatem imminui: se tamen haud ita temerè inducí, ut delatoribus quibuslibet fidem suam accommodaret. Agerēt itaq; de legatis ad se mittēdis, per quos se, de ijs quæ obijci possent, purgarēt. Condixit item diem, ad quem legatis audiendis sese daturus esset. Legati mittuntur, Nicolaus Gerardi filius, et Petrus Hardefeltius. Hi Amorfortia profecti ad Cal. Nouem. Doreſtatum uenere. Acciti in prætoriū interius (ubi episcopus cū nobilitate primaria ab intimis consilijs sedebat) nihil benigniter illis (uti antè cōsueuerat) suum aduentum princeps gratulatur, sed toruo obtutu perinde atque hostes intromissos recipit. Dexter Iacobus Mindenus assedit, læuus libellorum magister, quē uulgo Cancellarium appellāt. Inde utrinq; Fredericus Seldenackerus, Gybertus Hardenbrochus, Hadrianus Rhedius, præterq; hos unus & itē alter. Ibi Mindenus uehementis uir ingenij, & reliquis non paulo facundior, (ut sæpe antè dictū est) oratione præparata acerrimè in Amorfortios inuehitur: ut si hostilia moliti fuissent, nihil quicquam acerbius addere potuisset. Telam omnium eorum, quibus principis maiestatem in speciem imminuisse uisi fuerant, ordine à principio ad finem contexere exorditur: ea eleuans, exaggeransq;, quātum dicendo ualet. Primū omnium obiecit, haud diu esse, quod Susatenos aliquos è principis iurisditione per lictorem intra muros retinuissent, ob nihil aliud, quàm quod ad constitutum inter suos uectigal (quemadmodum in alijs pagis factitatum fuerat) ibi contribuissent: quamobrem retētis grandem multam edixissent. Quam quidem contumeliam, quod ipsi ius multandi eos qui extra urbes agerent, usurpassent, principi haud quaquam ferendam esse, sed ære pensandam, perinde ac si res abstulissent. In literis haud ita pridem à senatu ad episcopum datis, eius nomen perspicuè à scriba læsum: quasi per uim, nullo iure Amorfortiani prædij colonum nuper arripuisset. His acceptis legati ad colloquendum pariter & deliberandum paulisper, quid ad ea præmeditatè respōderent, pace principis, egrediūtur. Post paulò intro reuersi, diserte obiecta refutarunt: expurgantes in primis senatum, qui semper illius maiestatem, quod licuit, à factione asseruisset, nedum hic imminueret. Accepta expurgatione legatorum, perrexit Mindenus (uti incœperat) historiam criminationum pertexere. Super hæc quotidie eos plebem rure in ciuitatem extractam, ad sistendum cogere: diem apud iudicem urbanum dicere: indicta causa statim damnare, mulctareq;, ut libitum esset. Quoniam ista superbè ad laceſſendum principi stomachum patrata constaret, iustè eum in illos hostilem spiritum induere, qui hostium speciem præberent: certum esse, non tolerare diutius se pro delectamento haberi. His moribus damnum insigne dari. Municipiorum numerum (inquit) indies augetis magno principis dispendio, ne in eos ius præfecto præsidij Amisiani imperiū ue sit. Vult igitur, ea de causa numerum eorum pariter & nomina in indicē relata

cogno-

cognoſcere. His delatis quid expetat, poſcat'ue uidebitis. Colonis ueſtris maximè ſub Lueſdana prætura prohibuiſtis, ne diebus iudiciorũ à prętore pro imperio ad conſtituendum iudicium uenire iuſſi, pareãt, præter conſuetudinẽ, quæ haud nuper ibi recepta eſt. ut ex Ioanne Fonckio prætore loci, & ciue Amorfortio pridem accepi: & querimonias ſuas de uobis detulit. Accedit ad ægram principis mentem & hoc. ex illius mãdato prætor Lueſdanus conſtitutionem uectigalem nuper cum in ſua prouincia collecturus eſſet, edicto cauiſtis publicè, ne ad eum, ſed ueſtrum quæſtorem epiſcopo pernumeranda deferretur. Aqua & igni ſuper hæc Ioannem Fonckium interdicere uoluiſtis, quòd quoſdã agrarios fundi Amorfortij colonos Vltraiectum ad forum eccleſiaſticum in ius ob id uocarit, quòd penſionem è liberalitate ultronea in ſingulos annos ei dari ſolitam, non pependiſſent: nam ea ſe redimũt, ne diebus operoſis iuri dicundo adeſſe teneantur. Paululum in ſenatu addubitatũ fuit, num hac de cauſa urbe pelleretur. Inſignis contumelia fuit, quòd per uos ſtetit, quo minus licuit epiſcopi uicario extremum iuris aduerſus euangelicos fratres Ioannitas perſequi: à quo eos defendiſtis. Poſtremò, quid hoc aliud eſt, quàm oblatum auxilium ijs qui principi oppedunt? maximè, cum Arnoldus Dolrerius Conſul obſtaret, ne uiator in Hœchlandios miſſus cum ijs iure ageret, qui imperatam pecuniam nondũ ſoluerant: ijſq; multatitium pignus auferret. Obiecit præter hæc nonnulla alia perleuis momenti in ſpeciẽ admiſſa: ut ad hunc modum captatis occaſionibus Amorfortios percelleret, reſq; in ſuburbana eorum ditione nouo more pro libidine nouaret. Ad ea legati modeſtè, quãtum extempore impræmeditatis facultas ſuggeſſit. Effectum id interim eſt, ut actiones, & criminationum capita ſcripto traderentur. Regreſſi Amorfortiam, rem ad ſenatum referunt. Nec operoſum ſanè fuit, calumnias uerius, quàm criminationes, omnia perperam interpretantiũ diluere, & earum aliquas accuſando exaggeratas, molliori interpretatione lenire. Scripto itaque epiſcopo ad ſingula reſpondetur, uerùm ſerius aliquanto. nam paulo q̃ literæ Doreſtatũ adferrentur, populo Vuicano clam, Tranſiſelanos petiuerat cum modico equitatu. Incidit hoc iter circa Cal. Nouembres. Obnupto capite, ignotoq; habitu per Amorfortiam, (ne proditus Gelro opportunus foret) profectus, ſequenti nocte in Scura propopulariter nobili nomine diuertit. Paululum ibi ſomno ac cibo potuq; recreatus, ſub lucem cõſcenſo equo, circa medium diei celeriter Dauẽtriam peruenit. Quatriduo pòſt dux Vuolfgãgus epiſcopi frater, cum reliquo equitatu eum ſequutus eſt. Hæſit in Trãſiſelanis inde uſq; ad Cal. Martias inſequentis anni, qui uigeſimus ſextus erat ſupra M. D. Vnde iterum in ſuperam Germaniam abijt, nemine itineris certiore facto, penes quem in tanta inferæ ditionis rerũ uarietate, cura reipub. eſſet: cum ſuperiores principes regni fines & ſepta egreſſuri, ſoleãt in ordinũ conuentu, quem haberent, curam & pontificias uices ipſis deferre, ne negocia obeunda & rerum adminiſtratio deſereretur. Quapropter uariè id à

malè

male feriatis hominibus acceptum fuit, alijs aliorsum occultũ abitum interpretantibus. Manſit in Germania à Cal. Martijs menſes plus ſex. cũ in tantum iterũ Vltraiecti fax ſeditionis ſe reciperet, ut metus eſſet, ne in teſtina rabies bellum externum excieret: tametſi plus irarum quàm iniuriarum eſſet. Pulſo igitur legum plebs ac ſuppliciorum metu, comperendinatos fœderis uiolatores religione abſoluit: ferox populus ocij deſuetudine omnem lapidem mouet, ut per occaſionem ſumma imis cõmutaret. At religio obſequendo omnia facere, quæ ad pacem retinendã ad iuuarent, blandimentis mitigare, ſpecioſis uerbis extrahere, rationes ex pacto exequi: quo princeps redux utcunq; pacatum ciuitatis ſtatum inueniret. Canſio principio anni Cal. Feb. prorogatus eſt Cõſulatus prę ter morem. Ioannes Vordius, quia continuari abnuit, magiſtratu abijt: cui ſufficitur Ioannes Vualanus. Multi tribunorum ſe magiſtratu abdicarunt. Hoc anno Amorfortiæ Coſs. facti, Nicolaus Ioannis filius, & Euerardus Donſilerus. His temporibus principi ab Roma ſuus confirmatur epiſcopatus: ad quem uſq; diem à Philippi obitu Conſul primarius in ciuitate ius prorætor dixerat, ac uices imperatorias in hoc magiſtratu obierat. Traditum fuit (ut accepi) id priuilegij Vltraiectinis à Cę ſare Vuenceſlao. Idem factum Amorfortiæ, è conſuetudine magis ab epiſcopis longa ſerie affirmata, quàm priuilegio. Redit inter hæc Doreſtatum è Germania præſul quinto Cal. Nouẽ. Ibi haud diu commoratus, ad ſeptimum Idus Nou. (quia alijs ſuper alias literis accerſebatur) Vltraiectum cum ingenti ordinũ lętitia & effuſa gratulatione uenit. Aliquot ibi diebus gratulando, comeſſandoq; magis, quàm ordinandæ rei pub. curæ abſumptis, in grauem & periculoſam ualetudinẽ incidit. Deſcendens ad animum quàm parum tutum & odioſum foret, ibi decumbere, ubi ab armis & fremitu nulla quies erat, tertio Idus Nouem. Doreſtratum ſe recepit. Quàm uariæ de eius morbo repentino per eam tempeſtatem ſuſpiciones iactabantur, non operæ eſt referre. multi certè huc trahebãtur, ut crederẽt ueneni potione languorem obortũ: quod quia parum efficax erat, & minus præſens, ualetudinem aduerſam et morbũ diuturniorem feciſſe. Equidem nihil habeo quod pro comperto auſim affirmare. Vltraiecto diſcedens duos uicarios reliquit, Iacobum Mindenum & Erneſtum Amerongum: penes quos omnium momenta cauſſarum eſſe iuſſit: ſumma item poteſtas ſciſcendi, edicendi, promulgãdi, delicta corrigendi foret. In uniuerſum his demandatum, ut obeuntes per omnia principis uices, uiderent ne quid detrimenti reſpub. caperet. Toti hi in remp. intenti, nuſquàm ex urbe diſcedunt, ſi eam authoritate magis & clementia, quàm imperio, ab armis, et in armorũ deſuetudine continerent. Stimularunt eorum animos quoq; gloriæ ſtudiũ, & apud poſteros laudis amor, ſi pacis & concordiæ artibus remp. reſtituere ualuiſſent. Paulo ſub hæc, quæ aliquot menſes quieuerat controuerſia de paludibus, deq; utriuſque regionis cardinibus ab Holl. iterata eſt. Quoniam autem ea quæ ad hanc diſceptationem pertinent, haud perinde multis no-

tis nota sunt: operæprecium uidetur excedere paululum ad ueteris huius certaminis causam (quia frequenter nobis de eo mentio fuit) enarrandam: ne cum rebus, memoria disceptationis tam memorabilis ad posteros aboleat. Anno septuagesimo primo & secundo supra M. CCCC. in aula Burgundica assentatores quidam erãt (quod genus hominibus omnium ferè principum aulæ sunt refertæ) qui gratiam apud Carolum Ducem inituri (qui à rerum gestarum magnitudine Magnus cognomento fuit dictus) illi persuaserant, interiores paludes Goylandici iuris, aut certè dubię possessionis esse. Speciose dictum magis, quàm uerè. Persuasum fuit haud difficulter, quippe bellicoso principi, bello & gloriæ & ad amplificandum Burgundorum imperium nato. Eas mox ex iure manu cõsertum uocat. (nihil de hoc certamine ferè antiquius) Disceptatur inter ipsum & Dauidem de iure finium, magna ui. Ille studio recuperandi amissas paludes, ut persuasus erat: hic uindicandi tuendiq; cura, quæ suæ ditionis per tot annorum possessionẽ essent. Ad postremum, ut certaminis aliquando finis foret, uterq; arbitrium eiusdem regni & linguæ consultissimis uiris, & libellorum magistro tanq; primario arbitrij disceptatori defert. Apud hos cum prouincialis curator Ducis nomine, de regnorũ terminis, argumentis ac testimonijs certare contenderet, nihil comperti de terminatione paludum affirmare ualuit. Cõtrà Dauid episcopus cum ordinibus ditionis, limites suos nauiter, tabularum fide, quas ab Imperatoribus, ipsisq; Hollandorum Comitibus de cardinibus habebant, nixus, defendere. Adducti ad hæc octuaginta è capularibus locorum testes. Prolata item sunt & acta haud pauca, quæ de eadem controuersia extabant: allegata possessio: producti in rem præsentem. Curator prouincialis aduertens futurum, ut arbitri in consiliũ mitterentur, iamq; censerent, conterritus, ad demendũ principi dedecus, in eam uerecundiã adductus est, ut arbitrariã sententiæ pronunciationem persequi desisteret, & studio per suam negligentiã obliterari pateretur. Iam inde semper episcopi & ordines Vltraiectini in pristina possessione quieuere: & in tot seculorũ serie, nullo infestatore pacati fuerãt. Itaq; anno uicesimo sexto (ut cœptum est narrari) ea lis de iure finium denuò edicto aduersus præsulem edito à Burgundionibus renouatur. Ex ordinibus mittuntur Emnessam cis aggerem legati: eò euocantur & Amorfortij, cum quibusdam ciuibus, quibus in ijs regionibus fundi erant, in rem præsentem: ut simul adessent in notandis utriusq; regionis cardinibus. Huc adhibuerunt Vltraiectini paludum locorumq; Amisianæ ditionis in plano descriptionem, quę posteris temporibus in nostrum ius concessit. Hæc ita parata erat, ut in ea paludum ordo contineretur. In radice montis, Amorfortia ad ortum. Vltraiectum ad occasum cum finitimis agris sic depositum erat, ut hinc Vechta amnis, illinc Amisiũ in mare se effundens, interiora uicorum, paludum, oppidorumq; utriusq; nominis duobus quasi brachijs complecteretur. Discurrebant lineę discriminatrices cardinum, quibus regiones distinguebãtur: fossa item ponè

Emnessam citeriorem in turri Martinianæ directè opposita, cardo utriusque ditionis. Huius autem chartæ ope adiuti, cardines, quos plebs incola rusticorum antiqua appellatione Leuuepalum nominat, & Raiam, ad uetustum soli ius uindicandum accuratè notarunt. Principum ad disceptandum de regnorum limitibus conuentus Schœnhouię inter hęc habetur. acciti huc sunt quoq; Vltraiectinorum ordines: & nihil aliud hic quàm disputatum est ad altercationes usq;, de Vltraiectinorum iniuria, contumelia, & insolētia: quod longè ditissimam partem palustris soli Goylandorū regioni ablatam, tot secula nullo iure possedissent. Reposcere itaq; se, præter ipsius fundi ius, aliquot seculorum fœnus, quod in immensam & intolerabilem auri uim excreuisset. Ordine ius finium uaridis argumentis tueri, tabularum testimonia, annorum supra præscriptum, possessionem: arbitrij desertionem (qua uel sola in fraudem incidere aduersarij potuissent) producere. Adhibita est et illa chorographia in re quasi præsenti, de qua paulo antè dictum est. Adduxerunt ueterem et hodie adhuc durantem distinctorum in ijs regionibus terminorum nomenclaturam. Quæ argumenta liquidò limites arguerent, & controuersiam omnem exemissent. Redeūt ordinum legati rebus interea infectis domum. Ad hunc modum cum diu certatum esset, eò denique deducta res est à Burgundis, ut proponeretur de deferendo ad sequestrum certamine: interea tantisper à fodiendis palustribus desisteretur, dum cōstituta disceptatio finita esset. Paucis pòst diebus Margarita regnorū præses literas ad ordines Vltraiectinos dat: quæ in concione extemplò recitatæ in hanc sententiam sunt. Quoniam in conuentu Schœnhouiano nuper ita conuenissēt, ne paludes Goylandicæ effoderētur, ni sequestra tare litem confectam haberent: Scirent itaq;, eas se manu consertum iterum uocare. Responsum ab ordinibus, sibi nō liquere, ubi homines Vltraiectinæ ditionis, fodiendo alienum fundum, ius Goylādorum usurpassent: certè in confessione omnium mortalium esse hactenus intra diœcesis limites, suas paludes, quarum ius, sine ullo cum quoquam certamine, penes se hactenus fuisset, se fodisse: neq; commissuros se hanc causam sua inertia ita obliteratam ad posteros cum perpetuo ipsorum certamine, & suo immortali dedecore transmitti. De sequestro uerò nō liquere in conuentu quicquàm decretum fuisse: nisi quod ægris animis hac lege discessum esset, ut domos reuersi, rem integram ad suos referrent. Cum autem neq; scribendi, neq; infestandi finem facerent, ordines per uiatorem ad summum imperij iudicium prouocationē fecere. Res quo minus expectata erat, eo doluit Hollandis magis. Prouocationē tamen haud recusarunt: cum mallent alioqui certamen intra ditionis septa cōponi. Literas mox paulo Florentius dat ad basilicæ primariæ Decanū, expostulationum & stomachi plenas: prouocationes id genus in Burgundionum regionibus inusitatas: cum lites, si quę cum finitimis populis coorirētur de iure iniuria'ue, intra eas dissecari cōsueuissent. Per hanc prouocationē, contra morem maiorum aduersus Cæsarē factam, eius

Maiesta-

maiestatem imminui: ansam hinc uindictæ nasci posse, & concitari aliquam tempestatem. Hinc manus iniectiones, hinc publicas bonorum & usurarum possessiones exorituras. Itaq; ex amicis Imperatori inimici fierent. Proinde antequam illius iram in se uertant, si rebus suis bene cõsultum cuperent, rem integram ad arbitros deferrent, sequestros ue ponerent. Sedato paululum pauore inter hæc, noua iniuria ab Hollandis proficiscitur. Viatores duo, qui ad prouocandum missi erant, Mechliniæ contra ius gentium uiolantur: arrepti in carcerem ducuntur. Tertiùm, mox quàm hæc agerentur, & paulo pòst quartùm cum edicto literæ mittuntur, ut à fodiendo desisteretur. Simul denunciatur, ut Iselæ uadosum fundum, & Rheni oblimatum alueum effossionibus perpurgarent. Mota lis simul damni infecti, ad id sarciendum, quod Amsteroda mi, per Hinderdamum, ui fluminis illorum negligentia fractum pridem acceperant. Indignãtibus Vltraiectinis importunè omnia ista simul moueri, cum nuper in conuentu Schœnhouiano placuisset, nouam disceptationem Iselsteinæ de ijs rebus constituendam esse: interea de ijs supersedendũ. Quare ad singula per literas responderunt. Deinde remissius omnia Burgundi agentes, causam paludum negligere occœperũt: dimittuntur interim uiatores domum è carcere. Externam inquietationem intestina procella suscepit. Medijs his temporibus, quibus foris ab Hollandis exercebantur, domi sic satis placida ac quieta omnia fuerant. In concordiæ legibus expressum erat, ut summa cura Tribuni rationes continuarent: & multati quidem iam multi erant. Iamq; cœperant religiosorum & equestrium rationes dispungere. Hi obscuram atq; humilem multitudinẽ blandimentis ludificando, causas quærere cœperunt, ne in fortunarum naufragiũ, & sempiternũ nominis dedecus (id quod uidebatur futurum) uenirent. Pro se quisq; annititur, ut quacunque uia posset fieri, rationes abrumperentur. Mindenus ut cognatos periculo, quod ingruebat, eximeret, contra pactum persequẽdi calculos, plebi se opposuit. Nihil plebs ægrius unquam tot superioribus seditionibus tulerat, atq; hoc factum: quod ab eo rationes nunc impedirentur, à quo earum dispunctio primum agitata esset: quiq; adeò nuper in pactis concordiæ principi & populo autor extiterat, ut procederent: quiq; uindex earum datus esset: indignum uisum tolerari. Tribuni, quia contra fœdus rationes abolere nitebatur, rem pari iure atq; æquitate indictis comitijs ad populum ferre uolunt, uel inuitis urbis præfectis. Spectabant huc, enim, ut contracta in comitium tota urbe plebe, ulciscendi se studio magis quàm rationum, (quanquàm harum quoq;) in inimicorum inuidiam exulibus reditus decerneretur. Iacobus Mindenus alter præfectorũ solicitudine iniecta, octauo Idus Decemb. Tribunos rationum sub Hasenburgum cõuocat, (ipsum autem locum testudine lateritia ad specus modum cõcameratum, Vltraiectini Papcameram dicunt.) Ibi multa de exactis tumultibus, deq; uarijs populi studijs & fortuna & reipub. statu proximo biennio exposuit: quî seditio seditionem seruit, & quæ inde

incommoda domi ac foris fuissent sequuta. Ac nisi pacis tenaces essent, futurum ut breui grauior uis externa ciuitatẽ adoriretur. Verùm quòd ipse accingi diceretur ad impediendam eam rem, cuius affirmandæ dudum se authorem obtulisset: & plebem ob id fremere. Quoniam autem posterior dies priorum magister esset, nunc clarius se perspicere, quantum malorum agmen secum rationes traherent: contrà se consultorem, adeoq; bonis omnibus ad id adiutorem fore, ut amicitiam & pacem colerent, & cupidinem omnem à certamine inutili auersarentur. Proinde de continuandis calculis supersedendum. Multa id genus delinimenta in speciem utilia dedit. Ad ea Tribuni. posse quidem illas mitti, nisi nupera iuramenti religio obstaret: & allaturum id momentũ aliquod ad placidiorem reipub. statum. Sed quia plebs tota huic spectaculo intenta, in dies faces subderet, ut fastigium rei aliquando imponeretur: si nondum iurisiurandi religione exoluti rationes intermitterẽt, æternum dedecus suis nominibus inusturos. Adde & periculum commune, quod inde à plebe cùm sibi & senatui, tum religioni & optimatibus immineret. Expertos se nimium, quantum furor popularis ualeret: malle præfectos, adeoq; ipsum antistitem sibi inimicum, quàm plebem ad tragicam calamitatem extimulare. Feroci Tribunorũ responso exagitatus prefectus, Agite dum (inquit) quoniã ita fieri necesse est, cum subsilio, omnia mea mouentur mecum. Simul ægrescenti animo inde se in curiam abripuit. Euntem sequuti mox Tribuni, postulant habendorum comitiorum potestatem populo dari. Negat ille se facturum. Plebs auditis ijs quæ ordines molirentur, ab ijs consertis capitibus in se coniurari, Consulis Cani fij animũ explorant, (nam is totus plebis erat) quid in re dubia, si ad nouas res consu gerent, ab eo sibi expectandum foret. Quia autem & hũc morum optimatum iamdudum pigere cœperat, occultè eos hortando ad arma, ne sinerent rationes per socordiã exolescere, per omnia se dissimulaturum promittit. Nocturnos cœtus domi suæ habere: uiam inire ad se ulciscẽdum: denicq; palàm cum præfectis de comitijs habendis expostulare. illi armis se interceſſuros minari, si cõtra fœderis fidem ad res nouas consurgerent. Mandat inter hæc consuli (quando fremitus et clamor indies cresceret) ut in unum aut alterum arreptũ animaduerteret, quo reliqui quiescerent. Consul modò hoc, nunc illud causans tergiuersando, eos extrahit. Addit illud quoq;, religioni periculosum fore, si tali occasione ad armatam secessionem concurreretur. Itaque sexto Idus Decemb. (qui dies Conceptioni D. Virginis solẽnis habetur) ad uesperũ, homines in proceres nobilium coniurati, cum ingenti urbis terrore in cœtũ coiuere. Vbi multa secretò de nõ ferenda seruitute, et perfidia tum procerum ecclesiasticorum, tum equestrium, questi essent, ira doloreq; perciti, datis dextris coniurant, eo die ante noctis cõcubium, uictoriam se præfectis, quam nimis insolenter aduersus plebem exercerent, extorsuros. Designant ad eẽdem & direptionem è factione utriusq; nominis. Tum demum parta uictoria, de reuocandis exulibus, de restituenda pri

stino

ſtino ſplẽdori repub. ſe acturos eſſe. Poſtquàm datis ordine dextris religione ſe mutuò obſtrinxere, mittunt internuncium, clàm præfectis tota urbe, in primis autem in inferam ciuitatis partem, ad homines factionis plebeiæ, quorum uirtus ſæpe antea in dubijs rebus enituerat: ut paulo poſt diei crepuſculũ, circa primam facem, armati in ſupera parte adeſſent: ſtare, nobilitatem & religionem nihil opinantes opprimere. Ipſi interim in ponte fullonum, molem è trabibus tranſuerſim rudibus aggeſtis, contra inimicorum impetum, erigere raptim aggrediũtur. Serum autem diei illune erat, & nox tota, quo periculoſius erat cõſilium, quod incœptabatur. Et ut undiq; tuti forent, dextra læuaq; & à tergo uiarum anguſtias, ſcamnis & ſedilibus obiectis præcludunt: ut circumquaq; tuti forẽt, ſi qua uis inſperata aliqua immineret. Diſpoſiti paſſim in ſtationibus cum armorum omni genere, qui, ne munimẽta irruptione aduerſariorum diſijcerentur, prohiberent. Ipſum uero robur plebis in fronte ad trabium cumulatarum molem collocatur. Validum præſidium, unde memorabilem cladem edere potuiſſent, ſi diei aut plenilunij beneficio proſpectus in aduerſos põtes datus eſſet. Teſſera erat, ut accepto aduerſæ factionis aduentu, ſigno in proximis templis ad arma cõclamaretur: ad quod & ij qui nondum adeſſent, ex inſidijs alios ferirent: & alij per ſtationes diſtributi, ad tuendum ſe, & fortiter pugnandum intenti eſſent. Præfecti urbis contrà, aduerſa plebis ui, per tenebras, Conſules primum, quorum alter (ut dixi) apertè coniurationis ſuſpectus erat, in curiam pontificiam celeriter conuocant: rati haud ſegniter agendum eſſe, priuſquã plebis robur tota ciuitate contractum inualeſceret. Contrahitur huc et nobilitas, & proceres nominis eccleſiaſtici. Voluntarij quoque è plebe pauci illi quidem (de quibus ſæpe antè à nobis memoratum eſt) ſed audaciſſimi, in armis adſunt. Horrenda facies, cum funalibus in curiam per tenebras undiq; concurrentium: & armorum ſtrepitus horrorem augebant. Nobilitas cum parte plebis, quamuis lõgè alijs numero impares, ducum tamen uirtute nixi, nihil grauatè cum incõdita abſq; principe multitudine dimicationem capeſſunt. Præfecti ubi uidere ſuorum animos ultimæ pugnæ inſtructos, nullam moram interponẽdam arbitrati, ſuos trifariam partiuntur. Religio curiæ præſidio relinquitur. Quantum uerò plebis & nobilium hominum erat, ita diuiſere, ut ipſi cum robore ſuorum à fronte, plebis opera adorirentur: reliqui dextra læuaq;, per nouam uiam, & aliam ad Teutones deſultoriam, magnis clamoribus ſubitò in ipſo pugnæ ardore, illos aggrederentur. Dantur teſſeræ è more militari, ut Iacobus Mindenus præfectorum alter, cum parte plus dimidia dextrum fluminis latus: Suederus Sulemus, uir nobilis, & belli artibus clarus, ſiniſtrum tueretur. Mindenus paucis ſuos pro tempore exhortatur, ne pauci multitudine imbelli deterrerẽtur. Noctis tenebroſæ beneficio, minus perſculi à globis tormentarijs, qui in incertum nullo proſpectu mitterentur, adeſſe. Deinde ipſam cumulatarũ trabiũ molem, plus ſibi quàm plebi opportunã; quam ne magnæ quidem

operæ esset disijcere. Veniret in mentem pietatis erga patriã, cum quanta gloria pro liberis & uxoribus, pro aris & focis apud posteros, aduersus ciuem pernicioſum, qui bonorum omniũ fortunis immineret, iam decertaturi essent. Illos sine duce uulgus iners nunciato suo aduẽtu, illico fugam facturos. Se principe duce, præeunte sagato senatu, optimatũ præsidio septos, patriæ communis salutem asserturos. Deniq; eam noctem pacem et ocium domesticum haud dubiè ęternum parturã. Dum præfectus in hunc modum suos in procinctu stans ad pugnam animat, Pistori & fusori æramentario, domum Teutonorum exeuntibus, duo plebeij, Gerardus Niger, & Laurentius Godefridi filius, dudum Ædilis, & haud ita pridem Trib. ration. dum superã urbis partem incauti petunt, in ipso propè limine occurrunt. Agnitos extemplò per umbram (quamuis alioqui haud facile esset) dedendos deposcunt. Negat Niger id citra pugnam ac sanguinem fore, ac priusquàm hastam expediret, Michaël telum in aduersum pectus arcu, quem ad id tensum, paratumq; habebat, torsit. Et traiecerat aduersum inimicum, ni ex cõposito ad armorum omne genus thorace & triplici uillo foraminibus consertis texto, ac loricato nulli telo penetrabili, pectus poplitetenus muniuisset. ui tamen sagittæ humi corruit. Capti ambo in uincula ducũtur. Inde primæ facis silẽtio in manipulos ita, ut dictum est, distributi undiq; plebis opera inuadunt. Conclamatur ad Gertrudis et Nicolai ad arma. Primo impetu, clamore oppugnantium terror multo maximæ parti eorum inijci tur, qui luxu diffluentes, lingua quàm re promptiores erant. Hi per uado proximas domos dilabentes, occultis uiarum diuerticulis et anfractibus inde sese abripiunt. Reliqui in statione permanẽtes, acriter opera defendunt. Sed in hoc conflictu nullius æquè uirtus, ex optimatibus, insignis fuit, atq; Iacobi Mindeni. Primus enim in summam molem desultoria leuitate connixus, pugnam lacessiuit. Sequũtur hunc alij, ita ut quisque laudis ac gloriæ cupidus maximè erat. Clamor ingẽs oritur, nec minus inardescit cominus pugna. Plebs ferociter hos propugnaculis deturbare, nihil loci segniciei relinquere. Pars, quibus id negotij datũ fuerat, per trabium iuncturas ac rimas, inimicos ad strepitũ quemlibet quã tumuis leuem sphæris eminus ferire. Fuit ea dimicatio utrinq; hoc uehemẽtior, quo ira atq; odio magis rès gerebatur. Stetit diu anceps pugna, priusquàm se uictoria inclinaret: tantaq; ferocia oppugnantium defendẽtiumq; opera pugnabatur, ut insigni clade uictoribus & uictis luci ea conflictatio stetisset. Mindenus ter hasta loco submotus tantum nõ in terram concidit. Tum demum dolore & gloriæ cupiditate pariter, iraq; accensus, cum globo suorum iterum in summum euadit. restituitur pugna omni telorum genere, multo quàm antea infestius: ita ut loco plebs aliquantum optimatum tandem uirtute submoueretur. Cæterum antesignani postquàm & latera & terga, suorum præsidijs nudata præter spem animaduertêre, in fugam abeunt. Et quia per densissimas tenebras palantes tota urbe in uestigio uictoribus periculosum erat persequi, ad-

uersam

uersam trabiū molem extemplò dissicere aggrediuntur. Elabuntur interim muros seditionis è plebe principes, quos metus supplicij ex per mali conscientia stimulabat. Nonnulli, quos uel grandior ętas retardabat, uel pauor retinebat, aliquandiu latuerunt, dum muliebri habitu, aut ignoto cultu, quo portarū custodes facile erat eludere, urbe paulo pòst exciderēt. Sed multo plures fuere, qui noctis beneficio incogniti, de quibus nulla unquam suspicio fuerat, postridie in tabernis, suis opificijs operam nauare uisi, in posterum uictores latuerūt. Scio fuisse quosdam, qui ancipiti pugnæ euentu territi, in armis domi, utrò se inclinaret uictoria, intenti stabant. Hi audito suorum casu, oppessulatis statim foribus, ne & se proderent, luminibus extinctis, in penetralioribus ædiū suarum partibus se continuerunt. Vtcunq; itaq; huius nocturni prælij fortuna cecidit: uictoribus tamē, quàm uictis, pernicioſior, magisq; cruenta pugna fuit. Cecidit in uulnus globo traiectus Suederus Sulenus, uir ex antiqua Sulenorum gente, nobilis: & Quirinus Ridderus, crassus pictor, adolescens adhuc imberbis, & nec dum ad militiæ munus, & stipendiū faciendum aptus. A' plebe unus desideratus est, qui nodo præacutis clauis graui, per caput & cerebrū percussus perijt. Præfecti inde in curiam regressi, suorum uirtutem laudarunt. Mox (ne disturbata palansq; multitudo iterum se in cœtum conglobaret) uictores manipulatim urbem cum tympanis, alij alijs uijs peruagando, reliquum noctis consumpserunt: abutentes nimis impotenter aduersus uictos, insolenterq; uictoria, principum plebeiæ factionis ædibus uitreas fenestras excutiūt: in fores uiolenter insiliunt, eas quasi diffracturi quatiunt. Ad postremū, nullam ferociæ hostilis speciem prætermittunt. Mane Doreſtatum Mindenus ad præsulem defuso nocturna dimicatione ciue seditioso, literas dat: simul de ijs, quos cōclusos in carcere habebat: si ualetudinis ratio permitteret, Vltraiectū, ut de reis cōsilium præsens capi posset, quamprimum adueniret. Habetur eo die senatus, ad quem præfecti de habendis quæstionibus, de seditionis concitatoribus referunt. Multa hic in eum ordinem grauiter simul & acerbè ab illis dicta sunt, quòd eius somnolentia seditiosorū ciuium audacia indies magis ac magis confirmaretur: quam nisi ipsi sua uirtute superiori nocte, cum tristi suorū clade, oppressissent, iam religio, iam senatus, iam optimates, & quantum bonorū hominum esset, cædi direptioniq; dati forent. At multo impotentius inuecti sunt in Consulis Canisij perfidiā, qui coniurationis conscius, cœtus nocturnos flagitiosorum ciuium in interiori ædium suarū parte habuisset: cum illis, contra duos ordines, & aliquantam senatus partem, quæ suspecta plebi erat, cōiurasset. Arguisse id eum superiori nocte, cum nisi pudor, ne proderetur, obstitisset, neq; in curiam pontificiā uenisset, neq; ad frangendum illorum furorem, quenquam ad arma cōuocasset. Hinc illum in uultu pallorem fuisse, hinc trepidationē, cum præter spem, subitò domo excitus, in curiam, ubi ordines congregati erant, adesse iuberetur. Visos sæpe seditionis coryphæos, cùm aliàs, tum intra quatriduū, illos

& illos (quos nominatim ibi perstringebat) post ferum diei domũ eius intrantes, conticinio furtim rursum egressos: quos interdiu, ne se indicaret, ne nutu quidem obuios dignatus fuisset. Consul ad ea uehementi oratione usus, primùm se expurgauit: inde ostẽdit, occasionem & caussam seditionis, ab ipsa nobilitate & præfectorum iniuria primũ ortam, qui contra concordiæ dudum sancitas leges, rationes optimatum & religionis impediuissent. Iustis de causis à plebe, cum se ludibrio haberi uiderent, comitia postulata. Itaq; ad uesperam usq; dicendo totũ diem exemerunt. Postero die iterum per præfectos senatus cogitur: fuerũtq; tum
» senatui authores huiusmodi senatusconsulti faciendi. Qui in supera ur
»» bis parte in armis fuissent, in perpetuum exules essent. ne uir, mulier ue,
»» eorum quem hospitio exciperet, capitis periculo. latentes proderent sub
»» occasum solis. Indicibus sua præmia forent. De reis, qui in uinculis erãt,
» quæstiones haberentur. Indicio nemo proditur. Magna ciuium multitudo, alij alio exulatum abiuerunt. Interuenit è Doresta to inter hæc, ordinum consilio, rempub. in meliorem formam constituturus præsul, inualidus atq; æger. Senatui publica sollicitudo et cura incessit, ne securi periculorum, per proditionem ab exulibus opprimerentur. Itaq; duplicant in muris nocturnas uigiliarum stationes, excubias item pomœria nocte obequitantes, & portarum custodias. Interea de reis quæstione in carcere habita, confessio exprimitur, plebem metu ne arriperẽtur alij post alios, ob improbius diem habendorum comitiorum postulatũ, ad arma nocturno tumultu excitam fuisse. Nec ad cædem aut direptionẽ, ut maxime in eo conflictu fuisset superior, rationem cõsiliorum spectasse, ut ipsi fingerent, uerùm rationes cõtinuari uoluisse. Præfecti ueriti ne per moram quid interueniret, quo è uinculis eximerentur, capitis anquirendos condemnant. Nec alius ferè dies tristiorem rerum faciem, toto illo triennio, quo intestina discordia laboratum fuerat, habuit. Auxit horrorem armatorum equitum, à quibus è curia pontificia ad supplicium in Palatinum forum contra incertam uim deducebantur, apparatus. Et ne usquam Tragici spectaculi specimen deesset, pars equitatus iussa, tota urbe, ne qua uis à plebe cooriretur, uiarum ambages sursum deorsum obequitare. In hos omnibus passim regionibus ab imbecilli fœminarũ puerorumq; genere comitia, & uoces mordaces iaciebãtur: irudines, ac sanguisugas gangrænas appellare: fore nunc, ut ciuium sanguine, quem ardenter tam diu sitiuissent, aliquando explerentur. Clamor ululatusq; omnibus urbis regionibus audiebatur: sed multo continentius in forum confluentium mulierum agmen, uocesq; miserabiles edẽtium, tandem mouit præfectos, exciuitq; miseratione circumfusis in coronam equitib. lachrymas. Mindenus, interim dum lictor reos ad supplicium parat, reputans secum, quanta se & stirpem suam inuidia exciuium pœna ad posteros maneret, simul commiseratione ictus, uerso calcaribus equo. Reducantur isti (inquit) in carcerem: hodie superstites adhuc sunto. Niger inde supplex ueniam publicè à senatu cõsequutus, in quadrienniũ exul

esse

esse iubetur. Laurẽtius uerò, quoniã Tribunatũ rationũ superiorib. rei-tempestatibus gessisset, eumq; impotentius aduersus pleramq; nobilitatem exercuisset, quàm uel ocio quietiq; reipub. conduxerat, uel illis gratum fuerat, in uinculis ad grauiores quæstiones asseruatur. Existimabat præsul, ut uerisimile, occulta consilia, quæ uulgus latuissent, se tormentis ab eo expressurũ. Et in hunc quidem modum, uictrix factio plebeiam potentiam armis fregit: cum tertius annus ageretur, quo semina discordiæ intestinæ primum iaci cœperant. Verùm iusténe an iniuste ad seditionis faces hac uia extinguendas grassata fuerit, nõ obscurè iudicari potest. certè ius inde æquum stetit, qui plus armis ualuit. Sed quantum ea uictoria, & dominatione, ex illa, parta ad ocium & securitatem promotũ fuit, deinceps narrabitur. Exulũ numerus tot penè hostes fecit, quot ciues intra muros essent: quorũ multo maxima pars ab extorribus, ob communem iniuriam, taciti stabant. Duplicatus igitur fuit metus factioni: ut & ciuem ad imperata faciendum domi inuitum continerent, & urbem seq; ab exulum insidijs, quibus opportuni erant, accuratè tuerentur. Præsul ob ingrauescentem indies morbum, non diu in urbe moratus, cum captiuo Doreſtatum Batauodurorũ nauigio breui se recepit. Nauigantem fœminarum manus suppliciter tendentium caterua, atq; cum lachrymis obtestãtium reum uinculis eximendum, ad ducẽtos ab urbe passus prosequitur: quantum uellet auri paciſceretur, innumerato fore. Nihil episcopus pecuniam moratus, cùm toruo immotoq; uultu cursum nauigationis auersus silentio teneret: illæ spe potiũdi captiui abiecta, mœstæ domum retro abiuere. Detẽtus inde Tribunus in carcere Doreſtati fuit, annũ plus minus: nec post horrendos cruciatus, uita pro pemodum desperata, nisi grandi multatus pecunia, liber è uinculis euasit. Secũdum hæc respub. ab intestinis seditionibus quieuit quidem, sed eas externum malum illico, domestico propè par, excepit. Exules enim, partim elapsi metu legis, partim decreto pulsi, cum alij aliò exulatũ proficiscerentur, à uicinis oppidis obuia humanitate suscipiebantur: siue id odio nominis Vltraiectini, siue in factionis inuidiam facerẽt: siue humanorum casuum memores, supplicum misereret: aliquot certè eos ad rerũ pub. suarum communionem benignè inuitabant. Ægrè id habuit factionem: quòd cum ex angustijs suę ditionis fugatos, in propinquo (unde propius periculum erat) ceruicibus suis omnibus penè horis imminentes ante oculos cernere cogerentur, ad extrema oceani littora profligare nequiuissent. Ad has urbes, ut literas det, principem inducunt, expostulatrices, quòd seditiosos homines & fœdrifragos, hostes à senatu dudum iudicatos, publica fide intra muros suos uersari paterentur, à quibus sibi & urbi Vltraiecto quotidie insidias parari, constans fama esset. Hac iniuria se prouocatum, posse ad iusta arma induendum temerè perpelli. Ad ea responsum apertè ac simpliciter: Liberas suas esse ciuitates, easq; omnibus ijs patêre, cum quibus nullum publicè odium lis ue intercederet: præsertim uerò supplicibus, quos uel fortunæ iniquitas, uel aliquis

quis casus, solum uertere compelleret. Memores casuum humanorum, supplicum didicisse misereri. Quoniam autem cum nullo publicè priuatim ue odium exercerent, longæ paci assuetos, in ocio se neq; bellum neque simultatem quærere. Bellum restitantibus oblatum, quibus possent animis, quamuis uiribus impares, se propulsaturos. Neq; id se sine exemplo facere. uetus esse, et nusquam nõ gentium usurpatum: profugis sordidatis, exulibus, & ob infortunium pulsis, ciuitatem quo receptum habeant, suppliciter petentibus, publica fide dari. Quãtum uero ad discrimen, quod sibi ab exulibus cõminisceretur, sic persuasum haberet: non esse tã se barbaros, & ab omni cultu disciplinaq; humana alienos, quin oppida religione imbuta, & legibus identidem ut armis munita incolerent: ubi non ex cupiditate, nullo pœnæ metu, sed sub magistratibus & legibus uiueretur: tantum abesse, ut asyla sine discrimine hominum sentinæ, in perniciem finitimarum ciuitatum patescerent. Hæc aliaq; id genus episcopo Vltraiectino à propinquis oppidis responsa sunt. Ad nullos autẽ infestius, quàm ad Amorfortios scripsit, odio magis gentis inolito, quàm ex merito. Aduersus hos grauissimũ erat, quod querebatur, inde latrunculorum more exules, Vltraiectinis infestos per mõtem euagari: à quibus tametsi uis abesset, metu tamen infortunij, nõnulli iter facientes, uiam flectere cogerentur. Ad ea senatus: Non occultum nobis est, quam male per quosdam multis nominibus apud te audimus: quos quoniam innocentia iam nõ potest tueri, olim certè & tuebitur, & fides commendabit, ubi cœperit quorundam impostura et offuciæ interlucescere. Exules, non inficiamur, nostris portis esse receptos. Aufer calumniam: nemo, cui pectus dextrum inest, in tuam inuidiam, communibus mœnibus à nobis eos donatos interpretabitur. Quod quidem, quamobrem factitaremus, nulla causa est: nec præbita ansa, cur fidem & obsequium nostrum labefactaremus: cum ultro semper effusa humanitate, (quod licuit) tuæ maiestati nos conciliauerimus. Cum autem irritato his consilijs odio, apertum sit, quid inde oriri posset: uesanum foret, si paucorum exulum, & quidem obscurorum ex incondita plebe hominum causa, nos in certamen, ubi quietis esse liceat, aliquod conijceremus. Quid dementius, quàm scorpionum catulos in sinu educare? Itaque eiusmodi conquiri iussi sunt, qui facinorũ, quæ abs te obijciuntur, rei iudicarentur. inuentus est nemo: ut miremur, quid sibi hoc nouum accusandi genus uelit, ac quorsum spectet. Sunt quidẽ (non inficiamur) sed pauci, qui nuper ex Vltraiecto huc profecti, ciuium numero sunt ascripti, adeò obscuri, ut uixdum uicinis suis de nomine noti sint. His in senatum uocatis, recitauimus tuas literas, ut se uel purgarent, uel sontes publicè confiterentur: ut eos illico dãnatos in uincula duci iussissemus. Expurgarunt se: in primis autem de fœdere, aduersus quod fecisse coarguerentur. Neq; ueniã sibi dari petunt, quod arma contra inimicos sumpserint: sed quia ea iustis ac pijs de causis induissent, nõ abnuũt sisti iudicio, (modo incorruptus detur iudex) adeoq; principi suo, cui id quod

gesse-

gesserunt, aduersus quemlibet, à quo criminationibus oppugnentur, pium æquumq; sint probaturi. Et ista quidē ad ea sufficiant, quæ de exulibus. Cęterum de euagatione, quia uanius est quàm ut refutetur, nō operæ est respondere. Illud autem haud paruum momentum ad pacē & concordiam foret, si maturè prospicias, ne è ciuilibus armis, & scintillante intestino bello, clarū incendiū oriatur: potius, quàm ad propinquas alias, & tuæ ditionis ciuitates, motu nouarum rerum, perturbandas cōuertas: à quo consilio quorundam animi non abhorrere uidentur. His enim haud satis est, ditionis metropolim bifariā laceratam terroribus & discordijs implesse, nisi se deinde ad propinqua oppida diuexāda accingant: ferendum, si authorum captibus id malum, ad ultimū expiari posset, ipsiq; concitatores deposcerentur. Nunc cum tua & tuarum ciuitatum referat magni, pace ne pergamus frui, an ocium nostrum seditiosis consultationibus discindatur, memor esse debes, in quem finem exibit. Ex similibus principijs cœpit Dauidis tragœdia, ab hominibus id genus, ex eadem urbe: libet rei nondum obliteratæ, memoriam tibi renouare, maximè cum adeò uetustate non sit obruta, ut multorū adhuc in oculis penè obuersetur. Illa, quàm è tenuibus simultatibus procœmiū sum habuit, & exitum quàm tristem? Hinc eius captiuitas, inde bellū, & obsidio, quæ belli finem fecit, ipso bello grauiorem. Ad consimilem modum Fredericus Badius episcopatu excidit, quo, cum aliud ex alio bellum deriuaretur, dolore animi, quod suis opem ferre nequiret, contabescens, ultrò se abdicauit. Transiselanum nimis atrox bellum, è paucorū, hortantium ut initio traheretur, auaritia conflatum, non solum oppida & arces à nostra ditione alienauit, uerùm & Philippum mœrore, quòd ad ferendum auxilium non satis uirium esset, confecit. Aliena, princeps, cum hæc edita exempla teneas, non possumus dissimulare, quin te moneamus, ut ea tempestiuè in tuum usum uertas. Indic tuarum ciuitatum conuentum, in quo partium causæ ac controuersiæ disceptentur. Id si feceris, Amorfortiorum pronos, ad reconciliandū factiones, animos non desiderabis: nisi grauiora, quàm illi passi sint, ipse breui pati uelis. Respōsum ab episcopo est XVI. Cal. Februar. Neq; pondus, neq; momentum ea adferunt, quæ à uobis de exulibus scribuntur: ludificationes sunt enim, & cauilli, quibus elabantur, de iudice deligendo, apud quem causam dicant, & facta tueantur. Volo, ex edicti formula oppido pellātur. non edicturus, nisi & certis sermonibus, & testimonijs, cum telis nocturno tumultu eos deprehēsos, & fuga mox ablatos per tenebras, pro comperto haberem. Quibus non coniecturis, sed argumētis, fontes esse conuincuntur. Præterea sunt, qui per libellos nō ita dudum fide ultro citroq; cōmeandi data, quam ad expurgandum se de ijs quæ obijcerentur, eaq; refellenda, exorarant, uadimonium deseruerunt. Hinc coniectātibus rem ipsam, quàm nihil firmæ defensionis adferant, perspicuum esse arbitror. Si rem mihi gratam, uobis uerò utilem facere uelitis, exules, renunciata fide, ciuitate interdicitote. Ad ea incūctanter senatus Amor-

fortius

fortius. Tot uerbis, quibus ad exules pellendos hortaris, nondum nobis liquet, quos uelis. Si nominatim perstringãtur, ut de reis certum indicium sit, (quando nec ferrum, nec rotæ nobis desunt) possent extremo humanorum supplicio multari. Vltraiecti factio omnia interim pro arbitrio administrabat. Iura alia antiquare, constituere noua, consuetudines abrogare, plebiscita biennio proximo per tumultum facta, & rogationes obliterare. Decretum promulgatum, ne quis deinceps de secedendo mentionem faceret: pœna constituta, & ultimum supplicium, & bonorum publicatio. Vtq; uindicata dominatio stabilis foret & perpetua, in magno momento eius stabiliendæ posuerunt, lege promulganda cauere, ne deinceps Cal. Feb. populus creandorum magistratuũ causa comitia haberet, sed ea in perpetuum sublata essent. Operarum numerus, ut earum robur & uires frangerentur, illico diminuitur. Signa, sub quibus superioribus annis armati secesserant, in curiam pontificiam deferri iussa, per ignominiam in senatorum conspectu discissa discerptaq; sunt. Agebatur principium anni uicesimi septimi, cum ad hũc modum optimatum factio, ingenti animorum ferocia potentiam suam confirmare adoriretur. Circumferebantur tum passim uaticinia uulgi sermonibus, annum eum rerum mirabilium futurum: nunciatum quoq; prodigium, sparsaq; fama incertis authoribus est, in cœlo auditum fragorẽ quasi armatorum inter se concurrentium. Et paulo pòst, cum ad Diuorum delubra, obsecrationum ferijs, supplicationes è more haberentur, sol ingẽti ac nebuloso orbe sereno cœlo circumquaq;, inclusus apparuit. Quæ prodigia, cum ab alijs aliò (ut quisq; animũ affectum habebat) ad reges & monarchas referrentur, postea extitere quidam, qui ea peculiariter dubias Vltraiectinorũ res, & mirabiles motus, uicissitudinesq;, quæ in hunc annum inciderunt, portendisse affirmarent. Coss. nouo more, è consilio nobilitatis pleræq;, à principe, nullis populi comitijs, dicti: Gybertus Sulenus, & Arnoldus Vuluenus. equestres ambo, prẽter leges populi Vltraiectini: quibus inter alias cautum seruatumq; antiquitus fuerat, ne equestres comitijs interessent, in senatum' ue legerentur, nisi ad plebem transirent, in eoq; ordine perpetuò consistere sententia foret. Iam illud quoq; tertium aduersus legem, cum temporibus comitiorum nulli ciuium extra urbem abesse nisi cum memorabili mulcta, nec quenquam in senatum legere, Tribunum facere, senatorem' ue, multo minus uerò Coss. absentem renunciare liceret. Sulenum multos annos procul à repub. ruri in ocio senescentem, (molestias credo & factiones perosum) hoc anno tergiuersantem, recusantemq;, ac inuitum penè Cõsulẽ fecerunt. Omen finitę democratiæ, transferendæq; breui uniuersæ dominationis ad opes firmiores. Erat autem ætate grandior Sulenus, morib. & ingenio placido, sedatoq;, ocio quietiq; magis idoneus, quàm reipub. fluctibus. Cum iam tranquillitati uitæ rusticanæ diu assuetus, restitans, & quasi conserta manu in urbẽ extractus, assiduis turbis iactari occiperet, ac multa perperam non è suo, sed factioſę nobilitatis consilio,

& decer-

& decerneret & gereret inuitus, trãsuersusq; abire cogeretur, uir longè inter equestres optimus, animi æger, ac mœrore cõtabescens, diu corpore inualidus, domi per aliquot mẽses latuit, rexitq; per Ioannẽ Huchtẽbrocũ, cum collega rempub. id temporis. Initium turbandi præsentẽ ciuitatis statum breui ab exulibus ortum: circa nonas Maias hi conuenere in locum, quem ad consilium capiendum, de inuadenda urbe, opprimendisq; inimicis, peropportunum constituerant. Ibi dies locusq; dicitur, quando ad Teloneam portam in armis adessent, (sextus enim Cal. Iunij is fuit.) Et ut ea consultatio exulum quosdam ad facinus audendũ magis extimularet, & specie simul tuti cõsilij, certæq; uictoriæ animaret eos, quos coniurationis participes socios Vltraiecti habebant, per literas & internuncios, certiores illos faciunt, trecentos lectissimos sepeditos, robore et uirium & animorum insignes, scriptos ad dictum diem in armis ad futuros habere: sed & principem, cui sacramento iurati essent. Illos stipendio senum Philippum in sex menses inauthoratos, cum tridui, post partam uictoriam, direptione. Nauigio, quanto maximo possent silentio, ad urbem se accessuros. Ipsi interea intus, quibus armis ad uectem transuersarium uadi, ad pontem foris oppositum, & cataractas fluminis intus refringendas, opus foret, expedirent. Simul in ædib. portam proximis, secretò armatos disponerent. Secundis uigilijs, unà cum Quinqueuiris, interceptis cęsisq;, cymbis in id antè paratis, ad certam utrisq; datam tesseram, placidè auxilio ad discludendas cataractas adnauigarent. Et ne stridoris ferramentorum indicio proderentur, sub primarum uigiliarum accessum, silices per pontem ter, quãtis uiribus possent, contorquerent: ad quod signum ij qui sub ponte essent, tantisper à diffringendo desisterent, quoad uigiles inde centum passus processissent. Se interea ad uirium suarum incrementum, alia auxilia occultè sollicitaturos: atq; ita fore, ut prius proditionis securis inimicis superuenirent cum satis magnis copijs, quàm ad arma conclamaretur. Sed silentio & taciturnitate opus esse, fore tum, ut de iniuria factionis contrariæ ad satietatem egregiè se ulciscerentur. Et processisset proditio, nisi casu indicio deprehensa fuisset. Suboleuerat consiliũ homini Vuicano, (nomẽ uulgo incognitum erat) sed quo casu incertum. Credere par est, per futilitatem alicuius, coniurationis cõscij, inter pocula exceptam uocem. ut ferè hominum uulgus uino incalescens, soleat linguæ esse parum continentis. Is pridie, quàm ad urbem illi uenirent, Vltraiectũ iter facturus, pro magno negotio habuit, rem ad episcopum deferre. Ordine (ut excesserat) exulum consilio exposito, princeps sine tumultu, ei literas ad Cõsulẽ Sulenũ dat, mãdatq; homini, ut quod potest, Vltraiectũ acceleret. Sol in occasum uergebat, priusq; Dorestato discederet. Inde ad mediũ itineris progressus, circa serũ diei in stationes exulũ incidit. Quoniã aũt ignotus aliò iter simulabat, nec dicto nec facto læsus, quò iter intẽderat, perrexit, ac prima noctis face ad urbẽ uenit. Inclamatis ijs qui in murorũ stationib. erãt, ut portę aperirentur, Literas, inquit, se ad cõsulem ab

episcopo habere cum mandatis. Rem non pati morā: agi enim de communi omnium salute. Intromissus extemplò, Cos. literis traditis, quid consilij ab exulibus captaretur, quidq; sibi ad ciuitatem adproperanti præterea accidisset, exponit. Consul tumultuose senatum conuocat: tumultuosiusq; pro tempore consulitur. Mittuntur lictores, qui uigilias intentas ad omnem auram esse iuberēt. Ex operis, per turres suas alij distributi, cum operibus & tormentis silentio in stationib. constitere. Trepidè, quasi scalæ mœnibus admotæ hæsissent, omnia expediri. puluis tormentarius, bombardæ, ad portas, & humiliores infirmioresq; muros aduectæ. Dispositi item circa forum armati contra inestinam proditionem, ad eius impetum excipiendum, proterendumq;. Et plus periculi ab occultis hostibus ingruerat, si qua uis à fronte urbem inuasisset, quàm ab exule. Paululū inde moratus Cos. dum instructos paratosq; haud procul à suburbio Teloneo exules abesse coniectando (quantum ex indicis uerbis æstimare erat) assequi poterat, paucos ex audacissimis, qui robore & animi uirtute facile principes tota ciuitate erant, uoluntarios speculatum ex improuiso in suburbium porta emisit: paratos, utcū que caderet res, fortunam experiri. Irruunt primum hi in portæ proxima diuersoria, ad explorandum, num quæ præparatæ in occulto insidiæ, quibus à tergo circumuenirentur, ibi delitescerent. At exules comperto, è fremitu, per noctis silentium accepto, proditionem indicio patefactam, peropportunè retro per flexus uiarū in pacatū abierāt. Latebāt in horreis tamen nonnulli fœno stramentisq; contecti, opertiq;, qui postea uerba indiligenter ac trepidè loca per metum explorantium ad suos detulerunt. Deprehensa quoq; in mensis potoria uasa sunt, unde à longiori itinere defatigati situm restinxerant, semiplena adhuc: quæ recentem inde fugam eorum coarguebant. Postea uerò cōperta plenius cunctationis causa fuit. Copiæ auxiliariorum, quas huc secum spe præmiorum & amplissimæ prædæ oneratos attraxerant, aliquot horas in ripa Rheni tergiuersabantur. Ab initio his persuasum fuerat, rem ductu auspicioq; principis alicuius patrandam, cuius nomen tum ederetur, cum muros subirent. Progressi iam ad suburbium Teloneū usq;, cum neq; urgendo humaniter, neq; expostulando improbè elicere ualerent, cuinam sacramento iurati, hostilia occiperent: reputantes secum, quod periculum facinus sequeretur in posterum, si nullius auspicijs inauthorati, per latrocinantium grassantiumq; speciem incursionibus ciuitatē captam diriperent, uastarentq;, magis quàm iusti iure belli: exulibus destitutis, incunctanter (quia id militare non erat) diuersis itineribus, noctis beneficio tuti, sese dispersерunt. Atq; hunc in modum exulum incœptū irritum, frustraq;, & consilium tum destitutum fuit. Nocte illa & insequentibus aliquot, in muris per uigilum stationes & speculas, aliquanto quàm antea diligentius uigilatum est. Cauponaria erat circa eam urbis regionem, ubi pons fullonum est. Huc ad serum diei duo habitu & uultu ignoto uisi homines ad symposium diuerti, postridie in suspicionem pro-

nem proditionis apertam peruenerũt. Hi, quoniam priusquàm res opprimenda ad Consules delata esset, urbem egressi in tutum euaserãt, mulieri extemplò missus lictor à senatu est, qui decem ei diceret. Perduellionis in senatu grauiter à Coss. accusata, quod coniurationis conscia, cum proditores hospitio celaret, eam illico non detexisset, cum se multis uerbis perpurgasset, sororis suæ filiæ maritũ cum extero alio homine quidem apud se cœnauisse, quid uerò absq; arbitris consilij agitassent, se scire non potuisse: nocte concubia, incertum quò, domo se illos aliò recepisse. Cumq; his, alijsq;, criminis suspicionem à se auertere niteretur, in carcerẽ à Quinqueuiris ducitur, ut de ea quæstiones tormentis haberẽtur. Paucis diebus interpositis, quibus senatus inquirendæ coniurationis cura ac solicitudine occupatus erat, mandatur rerum capitalium iudicibus, ut ex rea quæstionem habeant, referantq;. Illa tormentorũ, quæ ante oculos ad terrorem expediebantur, generibus statim exterrita, tantumq; non exanimata, coniurationis proditionisq; consilia, serie suprà à nobis exposita, confitetur. Reliqua de socijs cõiuratis intra urbem, cum primum blandimentis, inde trucibus minis inquirerẽt, eamq; cætera fugere argumentis aduerterent: lacrymis muliebribus insuper ubertim effusisq; obortis moti, quęstiones crudelius exercere destiterũt. Referũt de perfectis ijs cum cura & fide, nihilominus ad senatũ. Duplex inde fama fuit: altera, illam postero die in carcere necatã fuisse: altera, cũ indies noua quæ exules ab integro agitarent, à finitimis ciuitatib. & pluribus locis nunciarentur, quibus auertẽdis solicitè senatus occupatus erat, eam in carcere neglectam, situ squaloreq; absumptam, breui perijsse. Perseuerante de exulum coniuratione fama, senatusconsultũ fit, promulgaturq; cum edicto: ne uehicula uiatoria urbem propius quàm quingẽtos passus accederent. Vectores, à porta suburbana ad ortum, cui ab operis ciuium nomen factum est, pedibus ciuitatem introirent. Excubiæ portarumq; custodes, sed cum delectu ac iudicio, quàm antea multo accuratius multiplicãtur. Fuitq; inter per hæc aliquot dies iustitiũ. Nouos exules fecerunt: inter quos absens Hadrianus Rhenanus, Euerardi Soudẽbalchij nepos è sorore iussus fuit: quod inter eos, qui ab Amorfortia ad ciuitatem opprimendam profecti paulo antè fuerant, nominatus esset. Quam sycophantiam ipse postea hospitis sui testimonio discussit, apud quem ea nocte pernoctarat. Veteri credo odio inimicorum in societatis calumniam eum peruenisse, quod nullo alio prætextu reditum illi in urbem præcludere ualerent. Hoc facinore Amorfortiæ, & expostulatricibus inter hæc literis à principe acceptis, senatus, exules qui in expeditione fuissent, renunciata fide publica, ante noctem exire iussos, ciuitate interdicere publicè adactus fuit. Illi, quia iam dudum conuictu ac compotationibus quotidianis multam necessitudinem cum plebeij contraxerant, fidem eorum, ut patria profugis in communi repub. cõsidere liceret, implorare cœpere. Non deprecari culpam quidem, factum'ue excusare, sed in stultam quorundam persuasionem, simplicitatem suam & er-

rorem transferre: petere condonari: quod factum admissumq; esset, infectum dari non posse: nec post illa ad res nouas se consurrecturos amplius. Misericordia partim ciuium moti, partim multa consuetudine conciliati, fidem opemq; suam promittunt. Scinditur in duas partes statim tota ciuitas, iubentium exules portis excedere, retinentiūq;. Et uicerat non sanior quidem pars, sed uiolentior improbiorq;, ni cōuocato iterum senatu, Consulibus demandatum fuisset, uiderent ne quid hac in re detrimenti resp. caperet. Consul extemplò per lictorem missum, alios nominatim post alios sub solis occasum portis facessere edicit, nisi malint arripi, atq; in uincula duci. Quorum partim edicto paruerūt: partim malo exemplo, contempto senatusconsulto, ab sui loci hominibus persuasi, remansere. Nonnulli, qui senatui paruerant, cum uiderēt impunè quosdam à ciue retineri, paucis pòst diebus in ciuitatem redierūt. Vltraiecto à principe contra exulum insidias, ex ordinum cōsensu unius cohortis præsidiū circa hos dies imponitur, ut ijs ad nocturnas excursiones resp. pub. & illorum cœtus disturbandos, uteretur. Deprehēsus est ab agresti hominum multitudine, ex nescio qua suspicione, quidam in agris palans, qui internūcius ac minister proditionis, ab exulibus precio, ad commeandum cum literis ultro citroq; in urbem conductus ferebatur, nulli notus de facie. hic in uincula conijcitur. Decernitur illico à senatu quæstio, mandaturq; Quinqueuiris, ut ea primo quoq; tēpore ex captiuo tormentis haberetur. Extimulabat, ad abrumpēdam inquisitionis moram, factionem ira recens, odiumq; flagrans, quo magis sperabant, certo hic indicio proditionis in urbe socios detectum iri: simul ut atrocis supplicij exemplo in peregrinum hominem edito, ciuem exulem quæq; intra muros cōiurationis reliquiæ erant, à nouandis rebus cōterrerent. Tortus itaq; paulo pòst reus, atrocitate tormētorum ad ultimum superatus, cum è quæstionibus aduerteret opinionem omniū pro indicio futurā, nominauit quosdam utriusq; ordinis, religiosi profaniq;, paulò antè exules factos, à quibus sesquidrachma conductus, literas ad uiduam cauponariam pertulisset: ratus, extante indicio apud magistratum, ubi impudenter insontes, illorum libidini obsequutus, indicasset, (quam spem ostentarant, priusquam quæstionibus admoueretur) fore ut illico dimitteretur. Et quidem profectò metuebat nullius conscientia flagitij ictus, quàm fraudem dolum'ue è fallaci lactatione. Damnatus iudicū intra biduum sententijs, tanto in ipso supplicio omnibus mortalibus fuit cōspectior, quanto innocentia uulgo maior credebatur: & impotentia dominandi efferauerat iam dudum plebem, ad odium factionis. Cum ad triste ministerium iam restitans raptaretur, ibi homo plangoribus omnia complere, horrendum uociferari, facinus indignum fieri, quod insons, à quo criminis, ob quod moriendum esset, culpa abesset, condemnaretur: supplex in genua prostratus iudices obtestari atq; orare, ut morituro extremùm pauca uerba pro se dicendi potestas fieret. Vbi sensit à prętore id negari, seq; in cassum uerba fundere: adesse item lictorē, à quo ad

ſuppliciũ humeri nudarẽtur: ibi homo quaſi ſpiritu fatidico correptus, & numinis alicuius furore afflatus, Deum (inquit) Opt. Max. & quantum diuorum eſt, teſtes appello, me criminis huius exortem, cuius reus dictus plectar, moriturum. Me miſerũ, ſunt quos optimos uiros inſontes (quia uidebam hos id uelle) uano impudentiq; indicio, inter proditionis conſcios, nominauit: quo uel uno nomine, extrema humanorum pœna merito multandus ſim. Verùm ei confeſſioni, ut tormẽtis expreſſæ in carcere ueriſimili mendacio fidem feci, ita eoſdem falſus index omni culpa publicè leuo: ne illorum innocentia intemperantis linguæ meæ uanam futilitatem in poſterũ luat. Te prætor, uos Tribuni appello, qui hanc iamiam percutiendi accipere confeſſionem abnuitis, eam diſcerpti dilaceratiq; cum æterna exiſtimationis ac dignitatis ueſtræ ignominia, ab iſto conſcientiæ & omnium uitæ meæ conſiliorum & teſte & interprete fideli (monachum uinctis manibus monſtrans) cognoſcere cogemini, ubi de meo tergo ueſtræ libidini ſatisfactum erit. Hieruſalẽ Hieruſalem (his uerbis orationem auertens utebatur) ô Vltraiectum, urbs olim florens ac celebris, & nulli uſquam terrarum ſapientum concilio inferior, quæ fax, quod incendium, quæ uaſtatio, quæ direptio, quæ agrorum populatio, quæ fuga cædesq; tibi in foribus adeſt. At nunc uati infœlici mihi nulla fides eſt: quam tamen meo ſanguine, & inſigni ueſtra clade breui, morte mea expiata, mihi conciliabo. Exercete ueſtram uos Trib. ad ſatietatem rabiem in hunc innocentem, quam in ciuẽ exulem crudeles exercere nequiuiſtis. Plura dicturientem interpellans prætor, Lictor (inquit) quin hominem ligas, et facis officiũ? quouſq; differetur ſupplicium? Reus cum inde in medium harenæ aggeſtæ cumulum manibus pedibusq; obnitens traheretur, uirium robore fretus, obluctãdo lictorum carnificisq; manibus, in angulum elapſus theatri, ſeſe reſupinat: identidem miſericordiam implorans, iudicumq; fidem obteſtãs, ut morituro, Deum paucis precãdi copia ſpaciumq; daretur. Percuſſus inde, quadrifariamq; diſſectus, ad exules crudeli exemplo perterrendos, è quatuor portis ſuſpenſus fuit. Per eos ipſos dies, quibus hæc gerebantur, peditum copiæ ſtipendijs exautoratæ, tranſgreſſæ Iſelam, per proximam Gelræ ditionis Velauiam, ſine duce uagabantur: ſed quo conſilio, incertum erat. Itaque finitima oppida in magno metu eſſe, eoq; maiore, quòd earum duplicarij centuriones q; Gelri nominis, qui in uarijs bellorum tempeſtatibus, ſub Gelrorum principe ordines ductauerãt, Arnimiam indies ultro citroq; commeare, cumq; ipſo Duce ſecretò colloqui dicerentur. Copiæ ipſæ non uno loco æſtiua (ut ſic dicam) habere, ſed modò in limitibus ſubſiſtere, modò Vltraiectinorum limites tranſcendere: rurſum retro, unde uenerant, iter reflectere: ut rarò pluſquàm miliarium ab Amorfortia abeſſent. Obſeruatus ad hæc fuit cum literis Vltraiectinorum iuratus tabellio ſubinde ad illos intercurrere: è quibus omnibus, quò illa copiarum circumductio ſpectaret, Amorfortij palàm cognoſcebant. Nec perinde ab aperta ui, atq; à dolo inſidijs q; principis, &

Vltraiectinorum metus erat, cùm ob exulum recens negotium, tum superiorum annorum in constituendis uectigalibus conflictationem. Publica senatũ sollicitudo tenebat, ne per somnum, negligentiam'ue lu i opprimerentur. Nec uanus metus fuit, nec probabilia fefellerunt argumẽta. Fredericus Seldenacker eques, his curis occupatam Amorfortiã, ab episcopo missus uenit: in diuersorium ad Cornelium Dureriũ, equo ita ut descẽderat, ante fores ad sedilis postem in procinctu relicto, deflexit. Admissum hospitem in conclaue secretius, rogat caupo, num exutis armis, cibũ potũ'ue, ut reficeretur, apponi postulet, ut erat per armorũ põdus à longioris itineris iactatione in equo, lassitudine fractus. Ille trepidè: Res neq; cibum, neq; moram fert, quin Consulẽ è curia (ubi eum adesse reor) accersitum curre: res tumultuaria est, quæ celeritatem in cõficiendo poscat: quare effice, ocyus huc ad me aduolet. Cõsul haud cũctanter adscito collega adest, ratus arduæ aliquid rei, utilis salutarisq; reip. agi. Ibi post mutuam datis dextris eamq; honorificam salutationẽ, Coss. assidere iussis, cataphractus, quid uenisset, qua potuit uehementia, et uultu ad rem seriam composito, cœpit exponere: apportare se, quod nominatim ipsorum referret. Princeps, inquit, non diutius agros uicosq; circumquaq; ab infestis cohortibus, grassantium latrocinantiumq; specie, euastari tolerandum ratus, decreuit, quantum equitum habet, in eos immittere: ut in angustias compulsi, finibus nostris excedant. Hac de causa me huc exploratum præmisit, quam regionem insideant, per quos occultos semitarũ anfractus, insidijs opportunos, adoriendi ac fundendi eos copia foret. Et quod uel in primis compertum oportuit, quantæ illorum copiæ esse dicerentur. Stat omnino, negligentius uicatim peragrantes pagos, ex improuiso aggredi. Hæc (inquit Consul) quòd nos huc interrogatum aduenis Frederice, nõ de nihilo est. & miramur: cum ex nemine id propius exactiusq;, quàm ex agresti rusticorum multitudine expiscari liceat, quibus hospitium indies cum grassatore milite cõmune est: quorum agri uastãtur, pecus gratuitò omne trucidatur, penu absumitur: & quidem uestra ignauia hæc omnia. Et adhuc, si dijs placet, in hac nostra omnium calamitate, quiritationẽ facis, quæ itinera insideant, quamq; item frequentes sint eorum copiæ. Si horum certior esse desideras, Vltraiectum contende, eosq; roga, sine quorum consilijs per principem nihil edicitur, decernitur'ue, à quibus exploratius quid atque à nobis certò cognosces. Acerbius hoc forsan et dicacius, ac decet, sed uerius tamẽ quàm est honestum, cõueniatq; nomini Vltraiectino. Nam postquàm copiæ transgressæ Iselam, Velaniæ saltus ac deserta pagatim peruagari cœperunt, uisus obseruatusq; est hàc ad eas tabularius Vltraiecti norum publicus ultrò citroq; sæpe commeare: publico'ne id an priuato consilio factũ sit, non magnopere refert, neq; enim id disputatur nũc: certe homines id genus non nisi à principibus, aut publicis concilijs emitti, mos tenet. Quare colligimus, ludi ex cõpacto: nec uestra referre arbitramini, quòd agricolæ (quæ solius episcopi suburbana iurisdictio est)

est)ad aquã usq; redigãtur, quorum inopiam ciuitates quoq; luere pòst cogẽtur. Ab hac grallantis militis iniuria, non solũ nõ defendit nos præsul, uerum edicto etiam nuper cauit, ne quis uim illatam arceat: ne, ut hostilia euitet, cum grassatore paciscatur, nisi assensu & prætorũ nutu. Cõstituta adhæc mulcta est ijs, qui pecunia fortunarum incolumitatem stipulati, indicio deprehenderentur: adeò ut tolerabilius foret, apertũ habere bellum, quò hostilia patientibus & inferre uicissim, & in hosticum egredi liceret. Quin his omissis, inquit ille, Cõsul, ocyus ad portã mittatur aliquis speculatum explorati quid, quantum eorũ robur sit: ubi statiua habeant. Quanticunque is conducatur, ego soluam. Coss. re dubia haud mediocriter perculsi, inter spem metumq; ad portam uadunt. Casu ita incidit, dum in porta sedulò exquirunt, si quid noui allatum esset, commodum adesse quendam qui dicebat, superiori nocte in Vuaembergorum pago se apud exercitum fuisse. Hunc in diuersorium ad Seldenackerum adducunt. Ille in secretiorem locum paululum abductum, è militari more singulare rogat. Quà æquus aditus in illos minimo periculo esset: ut leui momento, ex improuiso opprimi possent: aliaq; id genus opportuna. Hoc missso facto, ambos Coss. ad se eódẽ conuocat, ne quis arbiter rei cognoscendæ interesset. Teneo nunc, inquit, ubi subsideant, salua res est: ad Mertsbergam, solidam adeuntibus terrã, & opportunã, ad disturbandum eos retro, uel in palustria, uel oppositos colles in Rhenum: idoneam nobis me hercle regionem, siue opus sit procursare, siue receptum habere. At Luesdanæ paludes densati soli sunt uici, an per omnia palustres: id operæ est scire. Apparebat id ei, trigesimum propè annum iam in his regionibus uersanti, memoriæ infidelitate excidisse. Breuiter ad singula à Coss. responsum datum. Si, inquit, equiti insequendo fatigato, noctis interuẽtu, ac longioris uiæ tædio, Doreslatum se recipere, aut Vltraiectum, molestum fuerit, aditus ne receptui nobis in urbem uestram patescet, an non? Hoc illud erat, quod Consul post tot interrogationum ambages tacitus expectabat: suspicabaturq; eum ad ultimũ sciscitaturum esse. Si id in nostra, ait, ditione positũ esset, non operæ magnæ foret, expeditè tibi respondere. Verùm quia id non est, plurium super ea re consilia tentanda sunt. Quoniam, ait Seldenacker, omnino oportet rem consultandam proponere, & alios in consilium assumere, coge quantum potest, & quidem quàm paucissimos, ut silentio transigatur. Contrahunt Consules tumultuose sex Consulares principes, & tumultuosius hos consulunt. Intra horam in diuersorium reuertuntur, secũ adducentes eos ipsos Consulares: simul ne sine arbitris equiti responderetur: simul ut coarguerent, rem præsentem publico cõsilio agitatam fuisse. Ibi exorditur Cõsul exponere, non uideri è rep. id quod postularet: exaggerans periculũ, quod hinc ciuitati ingrueret. Nec suę potestatis esse, quod ne nouus quidem senatus, si conuocetur, præstare posset. Ad nouũ et ueterem, et ad populum referri oportere. Spem concipere, ut ad ordines relatum & traiectum, omnium suffragijs sine magno certa

mine consequeretur: neq; diu uerò consultatio teneret. At illud (inquit) uehementer demiror, qui cum tam modico equitatu tanto peditũ agmini dicas te occursurum: in quos si equos admiseritis, nullis pedestribus copijs adiuti, ad unum omnes uos occidione delebimini: quo incœpto nihil stultius, aut etiam uesanius. Nihil minus itaq; uerisimile, quàm uos id agere. Vt iam portæ nocte uobis, adde etiam uel sine custode, sine uigilibus pateant, certe id sine insigni calamitate reip. & graui incommodo fieri nequiret. ut taceam iacturam eorum qui suburbia extra portas incolunt: quibus incendia, direptiones, captiuitates, et mala id genus, ut hostium loco habitis, subeunda forẽt. Stultum est admittere, quod prohibere queas. Quod si omnino principi stat sentẽtia, grassantem militẽ finib. propellere, signũ per uicos tota ditione det, quo ad arma cõclametur. Ex ciuitatibus uoluntarij euocentur, ut tum delectu habito, contractisq; in unũ undiq; uiribus, eos fundat, fugetq;. Quod si fecerit, Amor fortiorum fidem non desiderabit. Quantum uero ad id de quo nunc agis, non grauabor extemplò ad utrunq; senatum & populum conuocatum referre: penes quos, ut summam potestatem, permittendi negãdiq; ius est. Sin alter uisum est, nullis scito equitibus noctu nostras portas patêre. Pontificius eques aduertens, tentatis uarijs consilijs, nihil toto potiundo superesse, celeritatem illico subeundi in hostem palantem fingens: Equitum, ait, turmæ me operiuntur in Birca. Ne quid frustra ijs sim in mora, Consul quod potes, raptim ad consilium rem referto: inde per lictorẽ, ut certus sim, significato: ibi eum operiar. Illico equo celeriter conscenso, iterũ inde abreptus, in Bircam cõtendit. Peruenerat iam ad quingentesimum ab oppido passum, ibi subsistit aliquantisper: atq; equo ad ciuitatem frenis circumacto, uersoq;, eam obtuens dixisse fertur' Vtcunque respub. nunc omnibus tuis partibus cõcors sis, ut fores portarum in discrimine nobis obijciantur, patebis tamen aliquando, ubi ambitio & auaritia corruptos principum senatus animos uersare cœperit. Sibi fortunæq; obiratus, quod incœptum suum frustra fuisset, subditis equo calcaribus, quò cœperat, ad suos in Bircã perrexit. Habetur interim indictus tumultuose senatus, nunciaturq; per lictorem conscenso equo senatusconsultum. Omnibus unam stare sententiam, nulla ratione è rep. duci, equitatũ noctu in ciuitatem à fuga & itinere recipere: alios alio metu percelli. Si qua alia re, à qua periculi metus abesset, principi gratificari possent, imperaret solum: fidei se exemplum edituros. Pontificij accepto senatus responso, proximos leniter erectos colles cursu petunt: ubi duos à grassantibus copijs speculatores missos, quò eques iter intenderet exploratum, intercipiunt, trahuntq; funibus constrictos tanquã hostes. Paululum inde montem circumuecti, in accliui solutos rursum dimittũt. Inde longius deuecti, cum iam haud procul à Vuaemberga abessent, in plano campo, tanquam peditem ad pugnã exciturí, alas in conspectu instruunt. Aberat haud longo inde interuallo domus rustica, à frequentibus ædificijs reliquis ad meridiem semota. Huc ubi nunciatũ

est equi-

eſt equitatum epiſcopi adeſſe, prodeunt illico ex ea centuriones equiti obuiam. Hi cum equitum magiſtro aliquantiſper ſecretò ab equis collocuti, cum equitatu ſimul Vuicam ſe abripuerunt. Cognitis his, ab exploratoribus ad id miſſis, dolo ac fraude accepta Amorfortij, ne ſera aliquã do conſultatio eſſet, maturè ſibi deinceps ab inſidijs ſeriò cauendum eſſe, tum demum aduerterũt. Nam poſtquàm cõſuetis artibus, ſycophantijs, criminationibus parũ ſpecioſis, calumnijs, uidere Vltraiectini ſe nihil efficere: ad opprimendam inſidijs ciuitatem (aperta ui non poterãt) per principem, conſilia intenderũt. Sequutus paucis mox diebus alius, ſed artificioſius cõſutus dolus, cuius incœptum euentusq; iuxtà cecidit: ut planè intelligas, omnia diuino arbitrio magis, quàm cõſilijs humanis temperari. Epiſcopus Amorfortiam quinto Non. Martias ad ſenatum literas dat: quæ in ſenatu lectæ ſunt, in hæc fermè uerba: Haud perinde nocturnam excluſionem meo animo ægrè eſſe, atq; ſolicitudinem ueſtrã mihi nunc per omnia expertam, gratam fuiſſe, uelim uobis perſuaderi. Quare culpam offenſæ (ſi qua fuit) omnem in ueſtræ uigilantię gloriam et immortalem laudem auerti. Adiuuiſtis præterea tam ſalutari conſilio, ad copias finib. fugandas, quàm haud quiſquam alius antè. Quo à Magiſtro equitum accepto, cenſui non elangueſcendum, quin extemplò in omnibus uicis dari ſignum iubeam, ut ad ſecundum datũ, agraria plebs in armis cum telis, ſub præfectorum ſuorum ſignis, deſignatis locis adſint. Dedi item literas ad ſenatum Vltraiectũ, ut habito in urbe delectu, auxilia aduerſus graſſatores itidem mittant. Contenderim, ut uos quoque uoluntarios ducentos armatos huc mittatis, qui cras prima luce ex robore ciuitatis in Bilta præſto adſint. Nam quo copiæ noſtræ magis ſint ſubitariæ, eo facilius erit, noſtri conſilij ſecuris, inopinantibusq; ſuperuenire. Cæterũ cum tempus anguſtius eſſet, quàm ut poſtridie ſub exortum ſolis ſubitarios ducentos mittere ualuiſſent, indictum diem nõ ſeruarunt: nam ſerum diei erat, cum literæ Coſſ. redderentur. Exemit interim cura habendi delectus totum propè biduũ. Tertio inde die Tert. Non. (ne imperio ſuo non pareri obloqueretur) ſub ſigno delectos armatos prima luce in Biltam mittit. Veritus Cõſul inſidias parari, (ut eſt mens humana rerum ferè in ſiniſtram partem præſaga: ſimul quia ſæpe antea inſidijs tentati fuerant) huiuſmodi conſilium init. Inſtitutum uetus erat, & multis ſæculis obſeruatum, quoties duce epiſcopo, hoſti bellum quatuor inferæ ditionis ciuitates conſociatis animis ac uiribus facerent, ut in obſidionibus cum Vltraiectinis Amorfortij caſtra coniungerent: aliæ unà itidem caſtra metarentur. Ne igitur in locum inſidiarũ armatus ciuis traheretur, Coſ. nuncium duas horas, quàm illi ciuitatẽ exirent, antè exploratum præmittit, ſatis'ne tuta omnia eſſent. Inde Vltraiectum properè contendere, ac Conſulem adire, percõtariq; iubet, ubi caſtra ipſe poſuiſſet: cum quibus Amorfortij, qui in mõte præſto iam adeſſent, coniungerentur. Peragit mãdata nuncius. Rogat Vuluenũ conſul (nam Sulenus commodum in periculoſam ualetudinem tum incide-

rat)

rat)in quem locum Amorfortij,ab domo exciti,ad Vltraiectinorum ſi gna conuenirent,ubi caſtra ipſe haberet. Ad ea obſtupens Cõſul, ut huius conſilij planè ignarus,paululum obmutuit. Mox quaſi ad ſe reuerſus,ac meditabũdus altiori cogitatione occupatus abfuiſſet: Paululum (inquit)me hic operire,dum in principis curiam ultro citroq; eam, eueſtigio tibi reſponſurus. Nuncius nihil expectato Conſulis reſponſo (ne non maturè occurriſſe,ſuis fraudi fuiſſet)Biltã curſu quàm maximo po tuit repetiuit. Ibi cum Amorfortios caſu obuiam haberet, haſtis terrę de fixis audiendi cupidos,quid boni Bitius (id nuncio fuit nomen)adportaret,cõſiſtere iubet:ac iuſſo manu ſilentio. Milites(exclamat)militia lõga exautorati,domos quiſq; ſuas redite:perſoluiſtis principi ueſtram fidem. Stipendium uobis pronũciatum emeruiſtis. Exoritur clamor pro indigno habentium,ſe domo fruſtra excitos ludibrio haberi. Nunc demum apparere,fraude ac dolo planè Vltraiectino ſe petitos eſſe. Si iterum aliquando ad conueniendum dies indicatur:non magis eum ſe obſeruaturos,quàm is ſeruarit, cuius conſilio princeps diem hunc indixiſſet. Regreſſi inde ad ducentos paſſus in dumos uerſus erant,cum ſubitò quendam ita infeſtè equum calcaribus agentem,ſe ſequentem uident,ut à curſu uix ſpiritum trahens, iamiam procubiturus appareret. Miſſus hicè principis curia erat, ut retro pedes domum referentes de uia reuocaret. Epiſcopus uos,inquit,ab itinere cœpto retractos ad urbem accedere iubet: ut à deſignatore manſionario per hoſpitia ſuburbana, dum ciuis ſe inſtruat,diſtribuamini. Amorfortij mandatorum Conſulis memores,pergunt iter,quod facere cœperant. Nihilo ſecurius miles graſſator propulſo omni hoſtis metu interim pagatim ſingula loca peruagãdo,continentibus agminibus ruſticos ex agris in urbes migrare compulit. Deſcenderat iam infeſta manus in ripæ Vechtæ amnis finitimos uicos,qui ſpectant Hollandiam. Fiebant huc ex urbe Vltraiecto quotidie excurſiones,eruptionesq; equeſtres in palantes:edebantur leuia ſed ſine effectu certamina,ne nihil clari expectatiq; facere dicerentur. Medio ciuilis tumultus ardore, cũ omnis religio in ſummo direptionis metu uerſaretur:D. Stephanus Niueldius Teutonum ordinis Magiſter,relicta urbe,in Marſos(miliare uicus ab Vltraiecto diſtat) ubi arcem ad delicias magis,quàm ad uim propulſandam in alluentis Vechtæ ripa nuper cõditam habebat,tanquam in tutum aſylum confugerat. Huc quoq; omnes ordinis ſui opes,quæ immenſæ erant, quibus quàm uitæ ſuę magis metuebat,ſolicitus tranſtulerat:tutiores ibi fore ratus,quàm intra mœnia. Sed euẽtus(inquit Fabius apud Liuium,diſertè & uere) ſtultorum magiſter eſt. His ipſis diebus,quib. milites omnia quãti in Vechtę flumi nis ripa uici ſunt, loca inſidebant, ipſe in arce erat: tuendi gazas ſtudio magis,quàm recreãdi animum. Foſſa arx circumducta erat ſatis alta, in qua ad omnem uſum,piſcium uaria genera conſeruabantur. Huc gregarius fortè temporis fallendi gratia hamo piſcatum exierat ſeptimo Idus Martias. Ordinis magiſter piſcatorem è feneſtra ſublimi conſpicatus,

(ut uehe-

(ut uehementis erat uir ingenij) ab arce recedere edicit: & nisi pareat, habiturum mox infortunium. Nihilo ille constantius, contemptis minis, subinde piscículum attrahens, atq; escam mutans, securus piscari pergit. Stephanus pro indignissimo habens, se in suo regno à lixa uili contẽni, famulo (Guielmo ei nomẽ) tormento eũ iratus submouere iubet. Haud cunctanter is, quod iussus erat, herile imperium exequitur: traijcit globi iactu piscantem gregarium per aduersum pectus. corruit ille, defluente è manu uirga in uulnus. Temerarium mehercle facinus, ne dicam stultum: quòd cum undiq; in arce tam infirma, nullisq; præsidijs impositis munita, tãtis facinorosorum militũ cohortibus septus, obsessusq; esset, periculi sui non admoneretur: ubi nec auxilia expectaret, quorum aduẽtus à ui illos & grassationibus repressisset. Quare temerarium facinus similis statim exitus est secutus. Manauit repẽs rumor atrocis facti in proximos uicos, inde ad duplicarios & centuriones: à quibus tantæ copiæ authoritate magis tum (quia militari gloria inter suos illustres clariq; erant) quàm imperij iure sursum prorsum circumducebantur. Ad hos simul undiq; efferati unius cæde milites concurrere, indignariq; cum ingenti fremitu, socium fortem uirum nullo suo merito ex arce trucidatũ. Cuius mortem si inultam sinant, rusticos etiam undique iam arma consociaturos, à quibus omnibus locis per insidias incauti opprimerentur. Exemplum in hostem edendum, qui prior hostilia intulisset, utcũq; res caderet: quo reliqui mortales edocti, interfectorũ pœnas in authores iustè uerti scirent. Concors omnium dissonus clamor erat hic deniq;, ut ulciscendi magis necem gregarij, quàm prædæ studio arx expugnaretur, ipseq; Magister suo sanguine cæsi necem expiaret. Iuratur in cẽturionum uerba efferatis spiritibus, ab oppugnatione non recessuros prius, quàm arce potirentur, ipsumq; contrucidassent, qui facinus cõsciuisset. Inde expugnationi ultimæ instructi, arcem ingenti clamore cingũt: collocatis circuitu tormẽtarijs, dispositisq; ita, ut adductis & collimatis in fenestras, & rimas fissurasq; murorum ac turrium tormentis, ad prohibẽdam inde domesticorũ præsidiorum uim, reliqui tutò machinas admouerent. Quare ij pauci qui intus erant, nullis telorum generibus de fenestris aut pinnis se ab impetu efferatorũ hostium defendere poterãt. Omnibus inde copiarum uiribus per fossam murum inuadunt: atq; undiq; scalis admotis, ingenti certamine in summa nitũtur. Pars fenestras subductarijs funibus in transuersa consertaq; earum ferramenta iniectis conuellere: alij ianuas & limina è cardinibus, postesq; ipsos succula demoliri. Nonnulli tormentario puluere indito seris, uectes ac pessula per rumpere: omnes ad subeundum aditus tentare: magna ui rem gerere. Intus trepidatio ingens erat, et metus, armisq; quibus poterant potissimũ, ex occulto fenestris hærẽtes scalas cum scansoribus deturbare: impigrè quisq; suis stationibus patẽtia loca tueri: solũ cauere, ne qua tormẽtarijs expositi conspicerentur. Itaq; diu uirtute magis, & loci natura, quàm armis arcem tuebantur. Cochlea erat, per quam ex imo loco sursum gradi

bus ascen-

bus aſcenſus patebat, per interualla rimis ſpeculatorijs peranguſtis diſtincta. Per hanc in ſuperius conclaue ſuos inhortaturus ordinis præfectus aſcendit. fortè clamoribus diſſonis expugnantiũ inferentiumq; ſcalas turbatus (ueritum credo, aditum aliquà in arcem patefactum) admoto fiſſuræ capite explorat quaſi tutò, ecqua fortuna ſeſe daret, aut hoſtes impetum remitterent. ibi globi iactu per frontem trãſuerberatus, retrorſum abijt aliquantum, ac propemodum præ uertigine concedit. Deſcendit tamen genibus labantibus uacillantibusq; ſemianimis: ac progreſſus in atrium domus, apoplexia ſubitò ictus, exanimis in terram in ſuorũ cõſpectu corruit. Accurrunt deſertis ſtationibus hero famuli opem laturi: cum ſentiunt animã exhalaſſe. Oritur totis ędibus cõploratio: nec ſpes, nec uolũtas eſt amplius tuędæ arcis, id anxijs, ut reb. ſuis & uitæ proſpiciant: cum undiq; inter hæc conferti diffractis foribus, & per feneſtras il lapſi, arcem capiunt. Cũ armis obuios primo impetu efferati trucidãt. Sacrificum cæſi heri corpori imminentem, dum animam eius precibus Deo religioſe commendat, in ueſtigio obtruncant, ac ſuper mortuum adhuc palpitans cadauer deuoluunt. Sed ne adhuc quidem his ſupplicijs exaturati, in recenti ſtrage fuſos etiam rabie pluſquàm barbarica cruderiter ferro deſæuiunt. Famuli qui in teſtudineatum turris columbariũ trepidi ſubducti ſcala fugerant, pacti fidem, inuiolati dimittuntur. Reliqui arcem diripiunt. Huc ſtatim ſub multum in has regiones acceſſum, quantum ruſticorum erat, omnes ſuas opes tanquàm in inexpugnabile præſidium congeſſerat. Vniuerſæ hæ quoq; cum theſauris ſanctioribus ordinis Teutonici, prædæ militibus fuere. Vaſa tamen argentea grauiora ducum iuſſu in mediam concionem congeſta, reddere coacti ſunt. Rumor patrati facinoris Vltraiectum allatus, cùm plebem, tum pleramq; factionem, incredibile dictu, quàm turbauit: quos de Centurionib. ſua exiſtimatio & dudum perſpecta fides fefellerat. Cohortes ſtatim patrato facinore iuſtam Vltraiectinorum uindictam, mala icti conſcientia ueriti, metu pœnę ob latrocinij ſpeciem, diuerſis itineribus alij aliò domos quiſq; ſuas dilabuntur. Efferarat cædes Præfecti Teutonum, factionem ad odium execrabile graſſatorum, ad quos carpendos mittũtur extemplò equites. Septem in ripa Vechtæ oppreſſi, retractiq; in urbem à fuga, tertio quàm in carcerem deducti eſſent die, in foro Palatino percutiuntur. Centuriones ancipiti periculo ſoliciti, antequàm à ſuis deſtituerentur, & præda onuſti in perſecutorum manus peruenirent, cum parte copiarum Leccam trajciunt: ubi expoſito in ripam milite, & fide publica implorata, Viennæ Herculanorum aliquandiu commorãtur. Recens ira ad eos inſequendos ſtimulabat epiſcopum, & factionẽ: ad quorum ægras mentes illud quoq; acceſſit, quod Brederodius princeps ad robur oppidi ſui augendum, exulibus latronibusq; aſylum aperuiſſe uidebatur, quibus à diuinis humanisq; rebus nihil tutum foret. Eam autem animi ægritudinem epiſcopus nihil diſſimulauit: cum Vltraiectini per literas expoſtulatrices ad illum datas nihil impetrarent, legatos

ipſe mi-

ipſe miſit, qui cum eo coràm de accepta iniuria expoſtularent. Miſſi autem ſunt Iacobus Mindenus, Fredericus Seldenacker, Lubbertus Vualanus, et extra hos pauci alij. Cæterum Viennam hi profecti, ubi poſtacrem expoſtulationem eò ſpiritibus præ ferocibus efferbuiſſent, ut niſi, quos depoſcerent, ij traderentur Vltraiectinis, talionem Brederodio minarentur. Quare rebus infectis, & ęgris animis diſceſſum eſt. In metu interim erat Viennenſis, ne qua ecnephias ab Vltraiectinis cooriretur, quos non quieturos ſciebat, quin aliquid memoratu dignum deſignarent: uigilias noctu in muris, cuſtodes interdiu in portis & ſpeculis collocat, ne incautus opprimeretur. Arx huic inde erat, ſitu loci & opera ſatis munita, Termeida appellata, mille paſſus à Vienna, à Leccę ripa ad teli coniectum ſita. Huc ſub noctem præſul Vltraiectinus lectum manipulum occultè mittit, qui eam nouis artibus inuaderent. Hi prima luce uadũ tranſgreſſi, in ulua abditi in inſidijs tantiſper latuerunt, donec præfectus præſidij in ædem Meidenſem proximam ad ſacrum cum famulitio deſcendiſſet. Oriuntur inde duo, ad texendam proditionem delecti, monaſtico cellariorum fratrum habitu, capitibus attonſis cucullati. Hi placidè pulſato oſtio, à famula inſidiarum ſecura intromiſſi, aditũ occupant. Ibi cum mugitu ex occulto emergentes reliqui, accurrunt, arcemq; extruſa famula, ijſq; paucis qui intus relicti erãt, capiũt. Extemplò quicquid telorum ad arcem à Brederodio defendendam ibi inuentum fuit, contra incurſum hoſtis diſponunt. Nuncio inuaſæ arcis Viennam allato, heros primò non ſatis ſecum cauſam hoſtiliter ab Vltraiectino illatæ uis reputare ualuit: cum quo ſemper quoad licuit, fidam pacem & amicitiam coluiſſet: ne quid dicã honorificũ nominis titulum, quem in ipſa urbe gereret. Deinde ſubmonitus à ſuis, id mali propter exules partim acceptũ, partim quod cẽturiones in fide publica intra muros uerſari pateretur, intellexit cõſulto opus eſſe. Et quanquã exaſperato animo arma illata indignationẽ mouebant, cenſuerunt tamen ſedatiores ingenio uiri à cõſilijs, priuſquã ipſe uiciſſim hoſtilia tentaret, per legatos res repetẽdas eſſe. Miſſi extemplò ad epiſcopum legati, ad altercationẽ uſq; de illata iniuria diſceptarunt. Captari in ſe belli materiam, cum domi inteſtinę ſeditionis concitatores deſint. Haud ſatis eum habere, domeſticam facem tumultibus flagrantem iam extinctam eſſe, niſi finitimos principes quocunq; prætextu laceſſat, & ad bellum prouocet. Maiores (inquit legatus) noſtri ſocietatem neceſſariam magis quàm utilem cum populo Vltraiectino & epiſcopis ob nominis in urbe fumoſum titulum ſemper coluere. Leccam nunquam cum infeſtis ſignis tranſiuere: ne à ſe iniuria prius orta diceretur. Et nunc ſi illo argumento uos læſos queremini, edite, ut ſit quod domum referamus: ſin minus, præſidia deducite, acres ablatas reddite. Quod ſi illa facere recuſatis, pati q; retaliare iniuriã malumus: quãdo armis diſceptare nõ libet. Ad ea ferocius epiſcopus: Nulli obſcurum eſſe, cur Leccam tranſiſſet, atq; arma prior intuliſſet. Neq; ipſum adeò Brederodium fallere, quantumuis diſſimularet. Exules nu-

per in ſui primũ, inde & nominis Vltraiectini odiũ eũ apud ſe habere: à quib. hoſtilia indies aduerſus amicos ſuos poſitis inſidijs tẽtarẽtur. Ad hæc, paucis diebus haud clàm eſſe, quòd in parẽ contumeliã latrones illos ſceleratiſſimos, à quibus haud ita pridẽ in Marſorũ arce latrocinia horrenda perpetrata eſſent, in intimo pene cõſilio haberet. Id à ſe & Vltraiectinis ordinib. perinde accipi, atq; ipſius tacito cõſilio et ope illi adiuti eſſent. Abunde hinc conſtare, ab eo prius damnũ datum. Quod uero amicitiam & ſocietatis fidẽ iactitaret, ſciret eam his ex rebus ab ipſo apertè prius uolatam: Proinde ſe hos ad ſupplicium depoſcere populo Vltraiectino tradendos: illos uerò iuberet ſua ditione decedere. Quod niſi faceret, ſe præſidia ex arce Meidenſi non deducturum. Quòd exules (inquit Viennenſis) in oppidum receptos querimini, nihil eſt quod ad uos pertineat: cum uetus ſit exemplum, patria profugorum & exulum in aliena ditione fidem publicam ſuppliciter petentium miſereri, & è iure gentium exoratam miſeris ſeruare: niſi ueſtrum imperium in nos etiam prolatum eſſe fortaſſis arbitremini. Vt iam è Viẽna ad uos opprimẽdos, texendamq; proditionem profecti ſint, id publico cõſilio factũ certè conuincere non poteſtis: & ueſtrum eſſet, his capitis diem apud iudicem ſuum dicere. Apud nos quoq; legibus ſua eſt ſeueritas, & ſontib. ſua pœna conſtituta: ſed quã niſi in legitimè cõuictos exercemus. Iam quod de capitibus graſſantium copiarum tradendis, cum in noſtra poteſtate ſint, uelim ita arbitremini, ius gentium inuiolabile ſeruatum oportere: nec ipſi negabitis, quantumuis omnia miſcetis. Reliquum igitur eſt, ut renũciata fide publica, ueſtræ libidini fiat ſatis, resq; ademptæ reſtituantur. At Vltraiectinus exoleſcente paulatim aduerſus graſſatores ira (ut dies omnia lenit, adimitq;) turpe ac ſtultũ ratus, ſi elapſis hoſtibus, ex arce uoto non potitus præſidia illico deduceret, arte agẽdum cenſuit. Populus ancipiti in urbe metu, quorſum res euaderet, æger, factionẽ, eosq; qui principem huc impulerãt, execrabili odio perſequebatur. Precari ſolum, facinus, quod patrarãt, authorum capitibus aliquando expiatum iri: ne quod paucorum conſilio admiſſum eſſet, id uniuerſi ad poſtremũ luerent. Nota enim uulgo erat uehemẽtia ingenij Brederodiani: neciniuriam ſic inultam abituram, quacunq; uia id fieret. Suſpecta erat in primis cunctatio uiri ad uindictam, reputantibus præmatura conſilia ſæpe infœlicem exitum ſortiri, lenta uerò maiori impetu ſuſcepta, auſpicatius cadere. Et quanquam eum epiſcopo imparem eſſe ſatis conſtabat, timebant tamen, ne imploratis Burgundionum opibus (quod ea cunctatio minari uidebatur) & amicorum fide in fines ſuos effuſus uiciſſim hoſtilia inferret: & magno paucorum ſtulta libido ſtaret. Deferueſcente itaq; indies ferocia, epiſcopus cum apud animum ſuum anceps periculum reputaret, cœpit primùm per literas ad Brederodiũ factum excuſare: trãſferreq;, ſe ad reddẽdum impelli poſſe, quod ademerat, ſi locus colloquio legatorum deſtinaretur. Inde medius his interuenit Gelrus, per internũcios amicos Vltraiectini nominis, haud pacis ſarciendæ ſtudioſos perin

de, atq;

de, atq; Hollandorum opes formidantes, inductus. Postulat per literas ad utrumq;, sibi deferri disceptandæ controuersiæ arbitriū. Abnuit neuter. Episcopus enim res quocunq; modo redditas hac occasione cupiebat. Brederodius haud obscurè aduertens quid à principibus Vltraiectini nominis talium rerum artificibus elaboraretur, fidem penes arbitrum constare iussit. Gelrorum Dux paucis pòst diebus, quàm ita inter principes conuenisset, occultè per literas arcis Meidensis præfecto imperat, ut extemplò ex ea deductis præsidijs, ditione Viennensi decedat: iam inter Vltraiectinum & Brederodium de pace cõuenisse. Ille uim hostium ueritus, priusquàm pacis fides omnibus innotuisset, nocte cũ præsidiarijs furtim transmisso uado, Vltraiectum fugit.

LAMBERTI HORTENSII RERVM *VLTRAIECTINARVM*

Liber Quartus.

LOCVS monet, ut intermissa paululum rerum Vltraiectinarum narratione, stilus ad ea recensenda reuertatur, quæ circa hos dies inter episcopum & Amorfortios agitata fuerunt. Hi cum principi ob supra relatas causas ad execrabile odium usq; inuisi essent, uia haud facile inueniebatur, qua eorum pertinacia retunderetur. Nam post tot insidias positas, cum nulla fœliciter successisset, omne penè consilium uindicandi se amiserat. aliud itaq; per hos dies cœpit. Iacobum Niueldium ex factione equestrium primaria, præfectum in præsidio Amisiano locat, paratum (ut uidebatur) certamina cum uicinis serere, inimicitias & odia infestè exercere. Primũ is adortus est Amorfortiorũ municipes, sparsim in proximis uicis agentes: ab his multa iniqua postulare: his iudicia, accusationes, mulctas minari. Ab his proœmijs ad ciuitatis iura & plebiscita inusitatis commentis uiolanda animum appulit, ut ex compacto rem geri palàm appareret. Monitus à senatu per literas, ut ab incœpto desisteret: ac si quid uellet, iure secũ ageret: respondit, se principi suo iuratum, nihil nisi eius imperata exequi: sed uix quidquam adhuc à se tentari cœptum. Colonum quendam Vuaembergensem è uilla dominij Amorfortiani noctu in lecto oppressum arripuerat: hũc indicta causa, nulloq; iudicio damnatum, cum memorabili possessoris damno in uinculis per multũ tempus asseruabat. Ablato, abactoq; omni armento, ac supellectilibus, nihil præter rurestre ædificium, & uacuum fundum reliqui fecerat. Quare uillam, ut calamitosam ac fatalem, cum agrorum cultores abominarentur, deserta incultaq; aliquandiu negligebatur. Captiuo interea è uinculis causam dicendi potestas non fiebat. Mittuntur è ciuitate legati ad præfectum, ut ex fide ueterum priuilegiorum (quia sonticã obtendebat causam) reum liceret uadari: aut si pecuniæ res foret, bonis prædijs se cauere uelle. Sed ne hic quidem æqui

quidquam obtinuerũt. Vim (inquit præfectus) fecit in ſuburbana prin cipis iuriſditione: quare capitis iudicio damnãdus eſt. Vos enim haud fallit, eum nuper cum manu ciuium fœnum cuiuſdam igne in agro cor rupiſſe. Damnum infectum prius redditum oportuit, quàm de uadimo nio uerba fiãt, diſputetur ue, aut de priuilegijs maiorum agatur. Quare inanem operã ſcribendo legationibuſq; mittendis ſumere deſinite: pro crimine ſi nõ extremas, certè ex principis arbitrio pœnas dabit: ne ſimi lis inferendi uim per uos licentia alios in poſterum ad nefarium exemplũ inuitet. Tum Amorfortius: Dato damno in ſenatum ſtatim te maiorum tuorum exemplo ueniſſe, & iure egiſſe cum reo oportuit, & iniuriarum formulam principis nomine intendiſſe: ac non inſolenter in contumeli am Amorfortiorum hoſtiliter direpta uilla, abactoq; omni pecore, è cí uis prædio extractum prehenſumq; ruſticum in uincula conieciſſe. Son ti ſceleriſq; cõuicto certè ſua mulcta parata erat. Imprudens locorum, in quibus medius conſideas: & populi, cum quo ſeris (utcunq; cadat) certa mina, nunquàm inceptaturus, ſi cogitares, id quod maioribus tuis, qui in hoc ipſo præſidio præfecturam proximè geſſere, euenerit, poſtquàm populum Amorfortiũ laceſſere cœpere, tibi quoq; euenire poſſe. Memi neris ſi per occaſionem infortunium feras, retaliatum ex iure eſſe, & nõ læſum prius. Præfectus contemptis Amorfortiorũ expoſtulationibus, principis iuſſum obfirmatus obire pergit. Petit extemplò per literas ſe natus fidem ab epiſcopo legatis mittendis ultro citroq; Vuicam eundi, (non enim temerè erat, quòd contra ius gentium ſe uiolatum iri metue rent) à quibus querelas de ſuperbia & ui quorundam præfectorum iu riſdictionis Amiſianæ intolerabiles in agrarijs adminiſtrationibus co gnoſceret: à quibus ipſi & coloni ſui indignis contumelijs afficerentur. Reſpondit epiſcopus, Calen. Iun. ſe mirari, cur bonam pacem ab ſe exo rarent, cum ea non niſi ab hoſtibus, & ijs quorum fides ſuſpecta eſſet, peti ſoleat. Quod potuit, omnem beneuolentiam erga ipſos ſemper de claraſſe: nec dubitare, quin ita quoq; de ſe exiſtimarent. Tantum abeſſe, ut hoſtilem ſpiritum aut inſidias ab ſeſe metuerent. Nihil moratus ſena tus, legatos mittit quatuor ſenatorij ordinis principes, Iacobum Dolre rum, Ioannem Soſium, Gerardum Soſium, Nicolaum Gerardi filium. Breui pòſthi profecti Doreſtatum uenerunt. Nuncio in arcem Amor fortiorum legatos adueniſſe allato, poſtridie exponẽdæ legationis ijs co pia facta. Huc intromiſſi, principem pedibus holoſerico faſciolo obliga tis humili ſcimpodio ſedentem, pallidum extremaq; macie confectum, (ut qui ab aduerſa ualetudine nõdum reſtitutus eſſet) ac planè Tropho nianum aliquem offendunt. Aſſidebant dextra læuaq; ab intimo conſi lio, Iacobus Mindenus, Fredericus Seldenacker, Hadrianus Rhedius, Gysbertus Hardenbrochus. Atq; inter hos præter ſpem & expectatio nem præfectum arcis Amiſianæ offendunt. Et quanquàm hi commo dius eum coràm de ui & indignis contumelijs acceptis criminari, ac ui ciſſim ille ſuam cauſam tueri poterat, quàm ſi in abſentẽ multas acerbas

accuſa-

accusationes cumulaturi fuissent, non fefellit tamen Amorfortios, quid inter ipsos alebatur. Dissimulata interim in præsenti solicitudine, Dolrerus exorsus est acerrima oratione, indigna, quæ indies à præfecto paterentur, exponere, eaq; exaggerare, quantum dicendo ualuit. Per illum iura patria, instituta maiorum, beneficio priscorum antistitum accepta priuilegia, laudatas consuetudines forenses in suburbana iurisdictione, in uillas & prædia plusquàm tyrannica ferocia sæuientem euerti. Colonorum passim fugam fieri, alios arreptos indicta causa in custodiam trahi. Vt uis prosit, causas eum comminisci, ac principis imperium prætexere. Velle scire se, num hæc illius iussu exerceat, an priuato consilio. Poscere res ablatas reddi, indigna illata sarciri aliunde, atq; illũ facinorosum ob graues iniurias memorabili multa anquirendum. De his certiores fieri cupere, ut esset quod domum regressi ad senatum referrent. Finem dicendi fecerat Amorfortius. Legatis paululum exire iussis, Niueldius in consilio mansit. Dissimularunt tamen dolorem in præsenti Amorfortij, & indignitatem, quam paulo pòst aperto stomacho detexerũt. Intrò mox reuocatos, magnis certatim clamoribus toto consessu aggrediuntur: nulla uox satis grauis atroxq; inuenitur, qua dignè appellentur. Sub hæc paulisper silentio facto, Aulæ præfectus acerbè in eos inuehitur, nihil expurgans præfectum Amisianum, sed translatione utens: Nõ est, inquit, cur uos Amorfortij rogetis, quo consilio, suo'ne an alieno, uestræ possessiõis colonos arripiat præfectus Niueldius. Quod ut sciatis, quicquid huius gessit hactenus, episcopi iussu, cui iureiurãdo obnoxius est, gessit: et grauiora in sua iurisdictione deinceps ubi iussus erit, moliturus. Nec uestri fori possessiones iura'ue usurpat, cum extraurbanæ iurisdictiones ad episcopum pertineãt. Vana interim sub uestro nomine libertatis persuasione facinorosi homines agrarij tuti, quicquid neq; iure, neque conditionibus æquis obtinere possunt, ad id occupandum aperta ui palàm utuntur. Vestrum exemplum imitantes, libidinẽ pro iure habent. Peruicacię impunitas uobis ad omnia animos facit, ut ubiq; etiam iura libertatesq; allegentur. Habet in memoria adhuc princeps refractariam illam superioribus annis pertinaciam uestram, cum temporibus ciuilis discordiæ, per uos tantis & tot tumultibus conquirenda pecunia differretur. Qua ex re irritatum eius animũ multo adhuc inclementiorẽ experiemini. Iniuriæ tardè senescũt. Aduersus hæc, cum multa, quæ uiderentur opportuna, Amorfortius respondisset, quorum alia probabiliter refellendo, alia defendendo, continuis orationibus aliquot horas consumpsit. Exitus hic ad postremum ab eo orationi est impositus. Cõ clamando obtestati sunt, indignam uim sibi fieri, & opprimi suam libertatem. Vel illud rem ipsam coarguere, quòd is cuius criminãdi causa huc conuenissent, contra ius æquumq;, exeuntibus ciuitatis Amorfortiæ legatis, in consilio, reus actus, permaneret. Tot denique horis frustra disceptando absumptis, cum episcopus ad omnia obmutuisset, Amorfortiam legati redierunt. Per eos aũt annos, quibus otium reip. Vl

traiectinæ turbabatur, æris alieni, ob impensas, quæ in uarios legationũ usus factæ fuerant, ad quatuordecim aureorũ milia, & septendecim, conflatum fuerat. Vt ea redigerentur, breui dies ordinibus ad conueniendum edicitur his ipsis diebus, ut quantum impensarum factum esset, cõmuni ditionis sumptu dissolueretur. Quę res tametsi ad Vltraiectinos, à quibus id æris pecuniæ inopia tum conflatum erat, propriè attinebat, ad audiendam relationem, aliæ tamen ciuitates è consuetudine per literas ad conueniendum eódem accitæ, dictum diem quoq; seruarunt. Proposito hoc tum in consilio nihil aliud fuit actum, quàm ut in proximum conuentus diem, qui tum eódẽ indicebatur, consultatio integra reijcerẽtur, de conquirendis conficiundisq; milibus, quorum index capitatim recitatus lectusq; ibi fuit. Exemplum indicis, de factis impensis, ciuitatũ legatis petentibus est concessum. Domos quisq; suas reuersi referunt. Amor fortię, postq; legati quid in conuentu ordinum propositũ in consultationem proximi concilij fuisset, retulere, legendum exhibent indicẽ capitum, in quem usum ea pecunia insumpta diceretur. Nondum ad finem legendo peruentum erat, cum ab omni concilio uno ore recitanti sit reclamatum. Ecquæ inuerecundia esset, quod Vltraiectini nulla fronte proponerent ciuitatibus de contribuendo, ad ea debita, quę ipsi sua ipsorum stultitia, nullo sociarum ciuitatum neq; consensu, neq; consilio parassent? Quid si animam nexi deberent? Olim cum Amorfortij iniquitate fortunæ, simul per intestinam calamitatem omnibus penè Hollandici nominis ciuitatibus obærati essemus, ut capitá uix è portis exerere liceret, metu ne uel retinerentur, uel nexi intercepti in uincula ducerentur: nulla Vltraiectinorum ope adiuti, ipsi nosmet argento facto & infecto in ærarium certatim collato redimebamus. Tunc & matronarum pecunię signa argentea quoq; congerentium, nostrum ærariũ adiuuerunt. Smullingiacæ inimicitiæ nulli ferè non mortalium in conspectu adhuc sedent. Hæc & id genus alia huc spectantia absentib. occlamantur. Quare in dictum diem conuentus non seruarunt. Et quia sine illis neq; largitio agraria, neq; recensus domorum rusticarum constitui poterat, cum diem concilij non obseruarent, nec ad frequentiores ordines cõsultationem suam per literas saltem deferrent, rati illi id quod res erat, eos restitare ne conferrent: ad principem illico, qui satis ab ipsis stabat, rem integrã deferunt. Erat adhuc is à diuturno morbo inualidus, ægerq;. Quamobrem eum perpellunt (quia non minima portio eius pecuniæ illi addicta erat, quo alacrius negotium urgeret) ut diem Vuicam Batauodurorum conueniendi ordinibus indiceret: eoq; Rhenanos, & nominatim Amorfortios ab domo exciret. Cupidè & haud cunctanter postulatum Vltraiectinorum Præsul exequitur: ut principes facile omnes muneribus corrupti, diuina etiam humanaq; omnia uenalia habent: gurgites inexplebiles, & edaces populorum uoratores: quorum sitim Tantaleam neque Tagus, neq; Pactolus, quãtumuis auri arenas rebulliant, unquã expleuerint. Per hanc turbatum fuit ocium populi Vltraiectini, lõgæ paci assueti; hinc

ti: hinc calamitas & euersio ditionis magna gloria & opibus florentissimæ: hinc prima totius tragœdiæ scaturgio erupit. Breui quàm id receperat Præsul, XVIII. Cal. Iun. literas Amorfortiam dedit ad senatum. Lectiæ autem sunt eodem die in hæc uerba. Ex quo episcopus renuncia tus, & in hanc regionem procul ab domo accitus ueni, magni sumptus, cùm in alios usus, tum in crebras legationes, cõtraq; grassantem iam nuper sine duce latrocinij specie peditem, à me facti sunt. Scopus autem eorum hic fuit, ut in ocio & pace nostra ditio floreret: id quod sedulò pro uiribus nostris præstatum fuit. Sed aliquanto grauioribus impensis cõstitit controuersia idẽtidem ab Hollãdis iterata de paludibus: quas utinam publico & commodo & quiete circumcidere licuisset. Longè uerò maximam partem in equitum præsidia, atq; peditum, quę Vltraiecto aduersus seditionẽ secessionesq; ciuiles imposuimus, profusam esse, haud dubito quin uobis constet. Quare æquum est, & par, uectigal aliquod constitui, quo hoc æris conficiatur aliquando, uosq; redimamini ab ijs, à quibus mutuò pecunia absq; hypothecis accepta est. Quoniam autem impensæ in hos usus factæ communiter ad omnes ordines pertinent, in contributione neminem excipi debere censeo. Diem ac locum Vltraiectum conueniendi indictum oportuit, ut hæc res ad frequens ordinum conciliũ referretur: quẽ ipse quoq;, qui indixissem, obseruare cuperem. Sed quia à graui diutinaq; aduersæ ualetudinis conflictatione, corpore adhuc languidus sum & æger, ut conuentui interesse non detur, primo res ordinum, in primis autem religionis, magno consensu obnixè à me contenderunt, ut locus habendi conuentus Dorestati edicatur. Idẽ reliquæ ciuitates per legatos flagitarũt. His à suis quibusq; permittetur potestas, constituendi quod è re communi uisum erit: ne consultando tempus extrahẽtes, in nouos & inexplicabiles labyrinthos malorum denuò abripiamur: id quod superiori triennio heu nimium experti sumus. Velim uos legatos huc uestros quoq; ad XIIII. Cal. Iun. è senatu, cum integra transigendi cõstitutionem potestate citra relationem mittatis: ut eo die sub uesperum in diuersorio adsint. Mane postero die statim ad consultandũ maturè cõuenietur. Postridie uetus ac nouus senatus in huius rei deliberationem habitus, facto senatusconsulto, in hæc uerba per literas principi respondit. Non esse è repub. potestatem transigendi quicq; hac in re cum ditionis ordinibus, cuiq; permittere, quamuis tutum ipse obtenderet, & periculum auertere uideretur. Sed & causam eiusmodi esse, ut eius deliberatio sit, penes quos summum imperium in repub. esset. Retulisse itaq; hanc consultationem ad ueterem senatum & populũ. Decreuisse autem, scisseq; hos, ut ea quæ legatis mittendis mãdarentur, scripto ad concilium Dorestatum dato responderentur: ut ordinum atque ciuitatum auditis sententijs, Amorfortiorum resignatis literis, sentẽtiæ non desiderarentur, (non enim fefellit eos quò iret tam præceps ad decernendum consilium) ne quid obstinatiam calumniarentur. Cęterũ eorum sentẽtia scripto transmissa, hæc fuit. Multis inexordio uerbis spe

cioſis excuſabant, cùm illud, quòd conuocati cum alijs ciuitatibus legationes nõ decreuiſſent, tum quod extra neceſſitatẽ, integram rem ordinibus nõ permitterent: temporis rationẽ enim ad eam rem maturius cõſilium poſtulare. Velle tamen principi & ordinibus ſcripto id conſilij dare, quod per legatos daturi fuiſſent, utcũq; acciperetur. Omne ſtudium præſulis cõſeruandæ pacis, & ocij publici firmandi iuſtum ſe habere & bonum: uerùm hoc unum ſibi uideri ab eius dignitate alienum eſſe debere, quòd cum ditio omni difficultate, parta poſt horribilem tempeſtatẽ tandem tranquillitate, ſe euoluiſſet, & onere quinquaginta milium, quorum collatio difficilis fuiſſet, leuata foret: nunc eam ipſe in nouam malorum excetram conijcere adoriretur, quaſi tot tantisq; malis nondum ſatis edoctus eſſet, hac uia rem Vltraiectinam in ſuum ipſius exitiũ defluere. Impenſas autem has, de quibus ſoluẽdis in præſentia diſceptaretur, factas, nihil ad ſe aut communem ditionem pertinere: quarum cum bona pars ab Vltraiectinis per inteſtinos ciuilesq; tumultus nuper cõflata eſſet, in confeſſo ſtare, ad eoſdem illas ſeparatim pertinere. Iniquum peti à ſe, & aliarum ciuitatum legationibus, ut cum publica ditionis calamitate eorum amentiam in commune luerent. De paludibus uerò, in quarum lites cum aduerſarijs, & legationes, nõ tenues ſumptus facti eſſent, commentum impudens uerius, quàm ludibrij ſpeciẽ uideri. Et hos quidem nihilo magis publicos, quàm illos, ad Vltraiectinorum motus cõpeſcendum, collocatos. Placuiſſe ſemel frequenti ordinum cõcilio, cum luculento decreto facto, ut fundorum domini ad eas ſoli, quæ fierẽt, impenſas deinceps tenerentur: atq; illę in dominia earum, de quibus lis agitaretur, priuata conijcerentur. Se cum alijs antè tempeſtatibus, tum ſuperioribus annis in diſceptatione de iure paludum, legationes ſuas publico ſumptu ex ærario etiam miſiſſe, ſimulq; indies mittere. Et ne tanq; uanum id coarguatur, ſupereſſe quæſtores, quorum calculi relati eam rem teſtarentur. Quare non magis ſe teneri ad Vltraiectinorum impenſas, in domeſticos uſus, in legationes factas, quàm ipſi olim ad octuaginta milia tenebantur, ob quæ omnibus propè mortalibus ciuitas Amorfortia in Smullingiaco negotio obnoxia fuiſſet. Qua tempeſtate, ut ipſorum fides non implorabatur, quo pecunia adiuuarentur, ita nihil ſua ſponte uice humanarum fortunarum ciuitatis ſociæ eos commotos fuiſſe. Cum ea controuerſia iuſtiori ratione publica ad conferendũ, quàm hæc ſit, eſſe potuiſſet, quare ordinum fidem tum imploraſſe debuiſſent Amorfortij. Recitatæ in frequenti ordinum conuentu hæ literæ Doreſtati effecerunt, ut tum conſtituendis collationibus ſit ſuperſeſſum. Laboratũ nihilo ſegnius eſt ab ordinib. ut cõſtitutio tributaria aliqua excogitaretur. Et quamcunq; ingrediebantur uiam, unus is ſcrupus obſtabat, urgebatq;, quòd Amorfortij ubiq; intercederent, ut ipſi à contribuendo immunes eſſent. Ratus princeps cum eo populo mitius agendum, blandimentis eos adoritur. Quarto nonas Iul. Hadrianum Rhedium, quem ciuitati charum, & gratia populari plurimum illic ualere conſtabat,

ſtabat, legatum eò mittit. Poſtridie quàm uenit, ſenatus ei datus fuit: in quem introductus, quid miſſus eſſet, breuiter exponit. Repetitis eorum annorum uarijs caſibus, in quos pręſul infœliciter inciderat: docuit qua uigilãtia, ablata olim caſtella, oppida, arces, ditioni grandi ære reſtituiſſet. Inteſtinum inde incendium ortum: cui mederi cupiens, cum nõ poſſet, cauſam illi fuiſſe periculoſæ ualitudinis, à qua neq; etiamdum conualuiſſet. Omnia autẽ ſua conſilia huc intendiſſe, ut quanticunq; daretur, hinc à Gelro, inde à Burgũdis pacem & otium ſuis redimeret, iura maiorum tueretur: poſſeſſiones, dominia, & iura finium pertinaci ſtudio uindicaret. Quod quidem cum cõſtaret obnixè ab eo elaboratũ, quare magnos huc ſumptus factos oportuit: obteſtari ob eã cauſam prælulẽ, ſenatũ & pop. Amorfortiũ, ut in cõquiſitione pecunię ſe adiuuent, quo exoluatur ijs à quib. mutuò accepta eſſet: ne nouas interceſſione ſua (ut nuper) turbas motuſq; cõcirent. Sũma deniq; orationis huc tendebat, ſi grauarẽtur poſtulata per omnia decernere, petere uel impenſarũ factarum collationẽ decerni. Nec poſituros beneficiũ apud immemorẽ, ſi id impetraret. Inde legatus curiã egreſſus, in hoſpitiũ conceſſit. Eum Coſſ. cum ſenatus placito mox illò ſequuti, huiuſmodi reſpõſum retulerũt. Senatum Amorfortiũ, ipſamq; Amorfortiã, ſe ultro ſemper ad contribuendũ cum ordinibus ad quaslibet impẽſas, quæ iuſtè eſſent, & neceſſariæ, quæq; publicè in ditionis ſalutẽ in columitatẽq; fierent, principi obtuliſſe: quib. patria uita ipſa charior eſſet, adeò ut ſi hoſte imminente, à bello uacatio daretur, eam recuſaturi eſſent. id quod periculo breui compertũ eſſet, tantũ abeſſe ut pecunię cauſæ patriã communẽ parentẽ deſererent. Sin aliò pecuniæ ſiue publicæ ſiue priuatæ erogarentur, ſtare ſententiã, ne obolum quidem uelle contribuere: interceſſione etiam impedituros eſſe, ne qua conſtitutio decerneretur. In quem autem uſum hæc uerſa ſit pecunia (inquit) uobis liquet: certè ad nullam ſociarum ciuitatum publicè attinere, uel nuper in ordinum conuentu ſcripto à nobis abunde perſpicuè demonſtratum arbitramur: quod nec ipſi inficiabuntur, qui diſcriminis æqui & iniqui miſcẽdi principi authores hac in re ſunt, licet diſſimulanter id habeãt. Interiectis ſub hæc aliquot diebus, de eadem re, conuentus ordinum ad conſultandum iterum habetur. Cõſuetudo uetus regionis inferæ multis ſeculis tenuerat, ut cum de arduis ditionis negotijs apud principem diſceptaretur, in eo conuentu Vltraiectinorũ & Amorfortiorum primores iudicio præſiderẽt. Forma illius iudicij quia temporum & hominum uitio corrupta erat, multa perperam diſcrimine æqui iniquiq; confuſo perpetrabantur: ita ut ſententiæ ſuffragijs obtinerentur magis, quàm æquo. Ordines, qui ea tempeſtate in adminiſtratione reipub. omnia pro libidine impotenter Vltraiecti gerebãt, ad deprauatam iudiciorum conſuetudinem corrigendam, diem habendi conuentus indixerunt. Conſilium in ſpeciem laudatum, niſi fraudẽ ſubeſſe indicio compertum fuiſſet. Amorfortij cum aduerterent dolum: id ſcilicet agi, ut ſe poſſeſſione & dignitatis iure in eo iudicio deturbatis,

quælibet

quælibet decernendi in absentes etiam pro imperio reliquis ius foret: ut ordinibus hic fraus parum prodesset, in concilium per hos dies accersiti, diem non seruarunt. Lusos se suis artibus, quibus alios aggressi fuerãt frustra illi, sentientes, infecta re domos quisq; suas discesserunt. Hęc paucorum dierum spacio inter Vltraiectinos & Amorfortios incredibili animorũ certamine gesta fuere. Redeo nunc eò unde excurri, hoc est, ad ea quæ memorabili casu deinceps & uarietate ab exulibus & episcopo acta sunt. Episcopus, qui ad hunc diem fermè usq; firmus ab Vltraiectinis steterat, tum demum detecto dolo, labare cepit: utilissimus episcopatus functioni, si popularium, si uernaculorum ingeniorum prudens, initiò turbarum intestinarum, antequàm factio potentiam suam firmasset, auxisset q;, quod postea, cõsilium maturè sequutus fuisset. Quare cũ cura reconciliandi factionem & pulsos in gratiã, ut res Vltraiectina pristinæ gloriæ & opibus restitueretur, laboraret: simul ne qua inertia aut secordia in hac parte apud posteros nomini suo officeret, dubiũ est, per nicioſior'ne fuerit ditioni, an utilior. Cuius si indolem & animum ad pacis artes nati perspicias, uir fuit cuilibet superiorum episcoporum par: si casum & uices fortunarum humanarum, si mores eorum quibus domesticè in rerum administratione utebatur, pernicioſus, ut nemo alius. Cætera egregius, nisi credulitatis uitio, ab alijs egregijs artibus degeneraſſet. Sed superat omnia humana consilia, fatalis necessitas, ad quam regendam iacent consilia, et uiuax sagax q; ingenium humanum: ut falso ac temerè sæpenumero aliorum studijs nostra iudicia interponamus. Sudatum id interim ab exulibus, effectum q; est, ut partim à Transiselanis principis animus lenita ira ad partium concordiam, ac causarum cognitionem apud incorruptos iudices flecteretur: partim per principes & regulos Burgundici nominis, seditioſum populum semper exoſos, ut iudicio sisterentur. Horum secreto colloquio multa (ne indicio quæ agitabãtur palàm fierent) accepit, quæ aduersariorum deprehensas artes coarguerent. Dissimulauit, ac tacitum interim consilium habuit per totã propè æstatem: mansisset q; in occulto, nisi exules nimis luxurioſa lætitia impotenter exultantes, inimicis paria exilia indicio conuictis damnatisq; ubiq; insultassent. Quare Vltraiectũ his undiq; rumoribus allatis, à facti one trepidatũ seriò est. Metu igitur, ne plebs ad nouas res inclinata, per hos nuncios alios super alios è finitimis ciuitatibus in urbem repentes, resumptis armis cœmeterium occuparet, episcopum per literas ex arce Doreſtato ordines tumultuoſe Vltraiectum euocant. Iam à graui morbo utcunq; bonæ ualetudini redditus erat. Lætus ille sibi eam occasionẽ offerri, quam dudum dari sæpe exoptarat, per literas Florentium Burenorum Comitem, cuius nominatim consilio ad hanc rem etiam antea usus fuerat, illico consulit. Erat is per id tempus Iselsteinæ, (oppidum id ab Vltraiecto iustum miliare abest) dabat q; per literas è re præsenti natũ huiusmodi consilium. Quoniam ingens solicitudo ordinibus tranquillandæ conseruandæq; à nouis motibus reipub, ineſſet, nec id sine præsi

dijs arma-

dijs armatorum fieri posset: id quod ex superioribus secessionibus nuper expertis satis constaret: principem ipsum quoq; sui debere periculi admoneri: documẽto esse trium annorũ tumultus, quàm parũ inter armatos ciues sibi inermi ad illos à nouis rebus prohibendum tutum foret. Quare aduersus uim incertam, iniurias q; omnes, ad custodiam corporis sui item, ab ordinibus equitum turmam unam, peditũq; unam cohortem, quibus munitus urbem ingrederetur, sibi decerni ipsorum sumptibus exposceret. Fore id non solum ipsis ad quietem domesticam firmandam utile, sed etiam necessarium: nisi mallent ex tranquilla & serena luce in turbidam tempestatem, maiori quàm antea cum omniũ eorum, quæ reliqua sibi fecissent, periculo relabi. Nec esse cur id ad plebẽ ferãt, uelint, iubeant ne id fieri: positum in ipsorum ditione, quo dignitatem ac salutem suam tueantur. Instructus his artibus episcopus, literas Vltrajectum ad senatum trium ordinum dedit. Resolutis lectisq;, maior solicitudo uniuersos incessit: reputantes, quantum ipsi aliàs, quantum episcopus authoritate, blandimentis, cum ciuitas in armis esset, effecissent. tandẽ huc conuenere, ut (quoniam commune omnium periculum ageretur, et salus) præsidia peditum in urbe collocarentur. Decernendas eas copias principi per speciem tuendi corporis sui, ad quas conscribendas festinato opus esse: ut primo tempore cum his, non autem maioribus in urbem maturaret. Et quanquam decreta præsidia aduersus gliscentem ab integro coniurationem imponenda è repub. ducerent, tacita suspicio è sparsis exulũ rumoribus, primoribus factionis è nobilitate equestri inerat, & metus, ne aliò uerterentur. Auxere illum metum crebra cum Burensi colloquia, et insolens consuetudo, ac frequens: cuius pater, adeoq; ipse semper hostili animo erga se fuisset. Accessit ad hæc mali conscientia, in læuam partem ferè suspicax. Decreto ordinum factiosi quidam terrore armatorum perculsi, umbra Tribunorum freti, cum armati in publicum prosiluissent, obstare palàm conabantur ne procederet: uociferãtes, auxilia externa non ad cõtinendam ciuitatem à seditione, sed ad exules reducendos, sumendumq; ultimum humanorum supplicium de ijs, qui episcopo ad pellendos inimicos authores, quiq; actarum secessionũ concitatores extitissent, spectare: se clausuros illi portas, si præter suos, mercenarium aut stipendiarium equitatum, aut supra decretam unam cohortem pedestrem, secum adduceret. Consul Vuluenus, ne qua uis oboriretur, portam Albã qua urbem intraret, occupat. Vrbem eo iam lectica ingresso, multo maior fremitus exortus, conquerentium clamantiumq;, nunc se apertè & rempub. proditam: omnia ex compacto geri. Pedites ex infestissima nomini Vltraiectino gente, cũ qua natiuũ quoddam odium & fatale in æternum exercerent, conscriptos in se intra mœnia collocari. Hanc esse stirpem eorum, à quibus bis penè per proditionem urbis olim, auspicijs Frederici, Gysberti Strabi cognomento Isselsteinensis, & filij eius ductu Florentij capta fuisset: huic bellum etiam se ob acceptas illi iniurias intulisse, & oppidum obsidione cinxisse. Erat autem co-

tem cohors ſubitaria illa tumultuoſe è Benſcopijs contracta, atq; à Florẽ tio epiſcopo (quia raptim hæc agebantur) Vltraiectum properanti miſſa. Per hoſpitia his uixdum diſtributis, cum ſenſiſſet præſul talia inter ciues moueri, poſtridie quàm urbem introiſſet, Benſcopios exauthoratos dimittit: translata culpa in errorem & ignorantiam, facile iram fremitumq; uulgi lenijt, ac ſe ſuſpicione liberauit: magis ut id quod in animo tectum habebat, diſſimularet, quàm ut uulgi querimonijs, aut inſanis clamoribus, metu aliquo compulſus, morem gereret. Statim ordinum conuentũ habet: in quo de ditionis negotijs ordines diſceptarunt: præcipue autem de ui & iniurijs Hollandorum, aduerſus quas nullo iure gentium agi poſſet. Ciuium bona & uſurarias pecunias in omnibus locis manu iniecta publicè tenere: fructus agrorum pro libidine in ſua ditione occupare. Sponſione cum nollẽt contendere, aperta ui inuaſis omnibus, paludes non iudicio, ſed ferro atq; igni, niſi ſponte cederent, uſurpaturos. Poſtulaſſe ſe conſtituendum diſceptatorẽ, aut controuerſiam iudicio dirimendam, contentos eas ſibi abiudicatũ iri: oblatis præterea, dum pronunciaretur, fundis fiduciarijs: prædibus prædijsq; caue re uelle. Ad poſtremum (quando illa abnuerent) cauſam petere ampliãdam: uerùm ab illis nihil æqui obtineri poſſe. Hoc ipſo conuentu relatũ quoq; eſt, de certamine irarum inter Gelrum & gentem Tranſiſelanam, deq; eorum errore: quorum neutri, ira, cupiditateq; effaſcinati, cum alterius cauſam ſanè perſpicerent, ſeſe mutuò criminationibus infectari, incuſare, fœderis facti uiolatores expoſcere: animos reſumere, res repetere, queri pacis conditiones à Treuirenſi dictas non exequi. Suollanos contrà conqueri, nullas pacis leges, nullam fidem ſibi à Gelro ſeruari. Ille contrà, ferocius culpam à ſe in Suollanos auertere. His omnibus de rebus cum crebri conuentus ingẽti ordinum ſumptu habiti eſſent, parum fuiſſe promotum. Veriti itaq; ordines, ne paulatim ira ſtimulante in tantam rabiem certamen tandem erumperet, ut dirimi nequiret: idq; Gelrus annitteretur ut primùm Suollanos, inde uniuerſam Tranſiſelanorũ gentẽ ſub ius ditionẽq; ſuã redigeret, propoſuerũt quod è re ſuperæ infe ræq; ditionis foret: idq; maturè exequendum, antequàm ſerum auxiliũ malo accepto circumſpiceretur. Quoniam autem hinc ab Hollando, inde à Gelro in diuerſis cauſis & locis infeſtarentur, eorum alterutrum in gratiam ſibi reconciliandum cenſent. Legatos ab epiſcopo ad Gelrum (quia is ex eo, quo arma ferre potuiſſet, iureiurando propè hoſtẽ ſe Burgundionibus perpetuum fore obſtrinxiſſe, ob crebras in eorum agros incurſiones uidebatur) primo quoq; die mittẽdos, qui utili aliorũ principum & populorum exemplo, cum eo de ſocietate ineũda, quo res ſuæ ualidiores eſſent, poſito cum Tranſiſelanis certamine agerent. Fœderis leges, quæ iuſtæ eſſent ac bonæ, daret ipſe: quæ ſi placerent, ratæ haberẽtur. Hoc pacto propediẽ fore, ut per hanc initam ſocietatem, ſua potentia & opes, in magna gloria celebritateq;, & inimicis terrori ipſi foris eſſent: & eorũ edictũ de fodiendis paludibus editũ, ſine effectu intermoreretur.

retur. De exulibus uero, qui urbi imminere, alijs super alios nũcijs indies allatis ferrẽtur, ordinibus curæ fore, ut frustra essent. Refrixit interim res de legatis mittendis, ut multa alia per id tempus frigidè quidem, sed utiliter tamen in deliberationem ad consultandum deintegrò, proposita, segniter ad exitum deducebantur: siue id opera & artibus quorundam, qui inter ordines Burgundionibus impense fauebant, accidit: siue quod de fœdere desperarent: neutrum habeo cur affirmem. Erant apud Vltraiectinum & Gelrum in intimo concilio singuli prudentia inter suos conspicui: nec minus apud suos uterque principes gratia & authoritate pollentes: pacis concordiæq́, quod dabatur, alijs aliud suadentibus, semper authores. Hi ex composito suum uterq́ secretò, ignorantibus ab ijsdem concilijs reliquis, tentant, num uia ad æternum fœdus sanciendum inueniri posset. Abnuit neuter: quin benignè utrinq́ responsum, gratiæq́ insuper actę sunt: ut quibus principũ salus, & patriæ cuiq́ suæ res curæ essent. Hortari ad maturandum, quàm possent occultissime, conceptum fœdus, ne per dilationem & segnitiem, consilium, si indicio alicui innotesceret, disturbaretur: ut pacis & fœderum leges æmulantium studijs sæpe in bello & ocio distrahi solent. Cogitare quàm utilis pariter & opportuna ea pax utriq́ regno esset. Admonere suũ quẽq́ periculum, opus esse maturato, quòd res Transiselana haud procul ab armis abesset. Ab altera parte Hollandos bellandi cum Vltraiectinis materiam quærere. Quare cum hi utriusq́ gentis principibus in medio opportuni ad exitium starent, necessarias magis quàm honestas in ultimo discrimine quasuis conditiones cum Gelro societatis episcopo accipiendas esse. Distulit, dum hęc à duobus desudarentur, exulum destinatum episcopus negotium in aliud tempus: maximè cum pręter expectationẽ præsidio Benscopiorum tumultuario destitutus esset. Sed in fœderis legibus conscribendis acriter interea laborari cœptum: & habebat res tanto plus difficultatis, quanto hostilia inter Gelrum & Suollanam factionem feruerent magis. Cætera conuentura facile uidebantur. Et ut celerius transigerentur omnia, placuit principi utriq́, unum aliquem fidæ taciturnitatis, ac continentis linguæ in negotij participationem, utrunq́ assumere. Interim dum hæc peraguntur, dies ad cõueniendum in Apeldornam Gelro & Suollanis ut iniuriæ disceptarentur, indicitur. Seruato ab utriq́ die, frequentes illò conuenere. Eôdem ex ordinibus Vltraiectinis, quia apud ducem gratia ualebant, ad utroq́ in gratiam reconciliandos, Transiselanorum literis euocati, ut disceptatores legati sumpti mittuntur. Ibi ducis legatus acerba oratione in Suollanos inuehi exorsus est, nihilq́ grauius principem suum ferre dixit, quàm petulãtes quorundam linguas, & in se dicacitatem: qua cum liqueret eius maiestatem palàm imminui, posse se haud iusta minus in illos arma induere, quàm si rebus ablatis priores bellum intulissent. Fuisse Suollę item plebeiũ hominem, qui præter cõuicia multa, in frequenti comportatione Carolum Ducem proditorẽ appellasset: nihil aperto Marte, sed omnia Punica fi

de,& per insidias proditionemq; gerere. Hæc cum ab illo dicta fuisse omnibus mortalibus constaret, in eum lege non agi, supplicium non sumi. Quare nisi episcopi diuturnus morbus obstitisset, cuius rationē haberet: contumeliæ irrogatæ pœnas, uniuersos dudum exoluturos fuisse. Mensis spacium, dum restituatur, quiritationi, sumendoq; supplicio, de maiestatis reo concedere. Velle, salua ueteri cum Vltraiectino populo necessitudine, debito supplicio temeritatem linguæ petulcę utili aliorum exemplo & documēto ad posteros puniri. Excusantibus autem Suollanis hominis statim fugam, iussisq; se eum ad pœnam conquiri primo quoq; die, secretò de societatis legibus illi, quos suprà commemorauí, conscribendis interim colloquuntur. nam ij principes legationis data opera utrinq; ad summā quandam fœderis complectendam, ad hunc conuentum missi fuerant. Tabulas, quibus inuitus coactusq; præsul in secessionibus ciuilibus populi iussa de exulibus, de æquanda plebi in rei pub. oneribus ferēdis religione approbarat, Tribunis circa hos dies extortas discidit: plus (ut apparebat) ad legem de exulibus à se latam olim, abrogandam, quàm restituendam religioni ademptam libertatē. Nam cum, illorum quoq; tum pari ui expressas tabulas consignatas, hic repetere, & restituere potuisset, eas penes populum reliquit: odio quodam eorum, ut à quibus initium miscendi omnia ortum esset: & præbuisset hac uia paulo pòst, restitutis exulibus inimicis, in æternum pendendis uectigalibus uexandi eos opportunitatem, nisi fatū diuersum ursisset. Quare omni nomini religioso odio esse cœpit: eū criminari inter se, eū pārere id tandem quod diu parturire dictus esset: ijsdem se quibus ciues opprimeret, artibus sub iugum grauius propediem missurū. Fremere item plebs, et indignari, nec aduersari audere: quippe cuius uires eneruatę iādudum, fractęq; essent. Factio uarie his rebus affici. Nam ut ob fractam plebis uim lætior erat, ita cum ex his, & similibus colligerent, in eo rem uerti uideri, ut desistendis exulibus, rescindendisq; tot actis superiorum annorum moueretur: in metu ingenti erant. Auxit eam suspicionem & aliud. Episcopus nihil moratus, extemplò ordinum concionem aduocauit: in qua postquàm multa de difficultate continendi populum sub imperio disseruisset, rempub. non suffecturam perpetuis impensis, quæ in stipendium militare in urbe contra rebellionem fierent: ad ultimum postulauit, sibi concordibus suffragijs locum intra muros designandū arci cōdendæ suo sumptu decerni. Quod si id iudicarēt ad deformationem nobilium ædificiorum fore, tradi unam quatuor portarum præsidijs obtinendam, quam libero suo arbitrio muniendam permitterent. Alioqui, inquit, nullam spem conseruandæ intestinæ cōcordiæ habeo. Nam cum neq; mihi pecunia ad cohortem alendam, neq; uobis ærariū ad turmas equitum per aliquot annos suppetat, quibus artibus potissimum plebs tam efferata regi possit, non uideo. Et omnino tumultuandi licentia tantisper prohibenda est, donec ferox populus longo ocio assuetus, armorum obliuiscatur. Sed nimis remissos animos amplissimi

ordines

ordines erga rempub. gerimus, noſtra oſcitãtia ipſis arma in reipub. uiſcera ſuppeditat. Quid quęſo tanta noſtra cura, quid tot uigilijs à nobis effectum eſt, non operæ eſt commemorare. Ex eo certè, quo omnẽ uim, omnia flagitia facere occuparunt, uix nocturna una dimicatione, eaq; cũ periculo euerſionis reip. coniuncta, inermem multitudinis incõditę turbam poſt duos amplius annos, quod inteſtinum malum cœpit, cum ueſtra clade inſigni ſuperaſtis. Clauſi trabium uallo, et noctis beneficio caliginoſę tuti, niſi occupati fuiſſent, in equeſtres, in religionem, in omnes bonos ad cædem deſtinatos, cum prima aurora erupiſſent. At uos uiciſtis: ſed ea uictoria præſenti numini magis, quàm ueſtræ uirtuti adſcribenda eſt: ut mirentur homines militaribus artibus clari, ueſtram temerariam uerius & inconſultam, quàm circumſpectam audaciam uobis tam fœliciter cecidiſſe: neq; maiorẽ per tenebras cladem fuiſſe acceptã. An deinceps ſperatis ſtatum reip. pacatiorem abſq; præſidijs? Nullus (credite mihi) hoſtis grauior eſt, quàm qui uictus, ademptis ſemel armis per ignominiam, ad arma iterum conſurgat. Habemus eoſdem hoſtes intra muros, cum quibus ſexto Id. Decemb. collatis pedibus pugnauimus: ſed eo infeſtiores, eoq; grauiores, quo ſint occultiores. Minima eorum pars ſunt exules. At ij quos ego metuo magis, ſunt, qui intra eoſdẽ parietes multa blandimenta dando, nobiſcum uiuunt, ad omnem occaſionem ulciſcendi ſe intenti. Quare omnino præſidio opus eſt, & quidẽ intra muros, ne in poſterũ ad arma recurratur. Atqui quid è rep. his tẽporibus magis ſit ducendum, æſtimare libet. Aduerſus maleuolorum uim, certè nihil æque ad concordiam & ſocietatem animos conglutinabit. Bonis aſylum, facinoroſis & concordiæ turbatoribus multiplex terror erit. Quod autem imperium, quæ authoritas ſenatus olim fuit, iniecto metu reſtituetur, ſi in officio durantes in priorem habitum iterũ mã ſueſcant? Leones uidemus, & re ipſa experimur, & urſos, & ſi qua ſunt his truciora animantia, domari: adeoq; ut naturali poſita truculentia, ad humanum conuictum & conſuetudinem cicureſcant: peneq; inſiti ingenij obliuiſcantur. ſic efferati hi longa tumultuandi licẽtia, niſi perdomiti perpetuo metu, barbara ingenia exuere nequibunt. Leges huc uſq; ſepultæ, quantum obfuerint ad opulentiam tum publicam tum priuatam, experti ſunt ij, qui ex opere manuario numeroſam prolem domi alunt, quiq; uſuris defraudantur. Valuit uis: quippe quos nullus pœnæ metus coercuit, ij non cuſtodiam, non anquiſitionem, non præſidium in quod arrepti, tantiſper uincti detinerentur, dum quocunq; modo ſe redemiſſent, formidarunt. Emolumenta ditia hinc itaq; ad omnem ordinem prouenient. Iam ſi quod proprium eſt huius rei, libeat expendere: ad ciuem ſub ius & poteſtatem ueſtram redigendum, unum id eſſe neceſſarium, in cõfeſſo erit, extra quod reſpub. & omnes utriuſq; ditionis opes breui aliò delabentur: ſed magis in pace quàm in bello extremè opus erit. Portæ foris ab exulibus, intus ab infeſta omnis ordinis mortalibus plebe, quamuis tectè obſidentur. Arripiatur quis è nouarũ rerum

authoribus: cõsociemus & arma & animos, ut ab armata multitudine, si ad arma conclametur, nos ferro defendamus: quo præsidio ordines septi, tuti erimus, si armata secessione cœmeterium occupauerint: Præclusis fugæ portis, ad cædem, & supplicium de uobis sumendum uertẽtur, ne meo quidem capiti parsuri. Vincent illi perleui mehercle momento: quippe & numero & robore uigentium corporum superiores. Captus in hac ipsa urbe ad consimilem ferè modum fuit (sicuti accepi) Gulielmus Mechlinensis, à Lichtenbergana factione & pleraq; nobilitate: cuius tamẽ potẽtia quàm plebis minus formidabilis in intestina rabie est. Vt eò armorum non ueniat res, uerùm cum omnia casuum sint incerta, dementiæ est uelle eorum furori stare opportunos, ubi liceat esse securis. Me timor incessit ac horror, quoties mihi in mentem uenit ille dies, quoad trepidè allatum nuncium excussa epomide, è basilica excitus furẽti multitudini ad cratem cœmeterij occurrebam. An quisquã uestrum est, qui nõ horreat, quando subit illa trepidatio, cum plebe tota urbe cõcurrente, quisq; auro suo argentoq; signato, facto & infecto consuleret, metu ne opulentiorum ædibus diripiendis immineret? Præsidio uerò posito, sacra profanaq; omnia extra metum direptionis stabunt. Non imponent insueta religioni onera: non adigent ad uectigalia pendenda: non libertatem uestram oppriment: neq; quoties subit in mentem, consignatas tabulas armata ui extorquebunt. Porro peditũ in urbibus præsidia, ut magnis impensis constant, ita haud perinde firma sunt, atq; arx fossa uallo q; circumducta. Corrumpuntur familiari conuictu hospitũ: & cum urbano luxu, perpetuoq; ocio frangantur, contemptui magis q; formidini uulgo fiunt: ut si ad manus ex præparato perueniatur, rem in ancipiti pugnæ euentu ponant. E uestris annalibus mihi narrari memini, hanc urbem ualidissimis mille trecentorum peditum copijs à Dauide munitam, Henricum Niueldium cum parua Montfortiorum Amorfortiorũq; tumultuaria collecta manu, per portulã intromissum aliquãdo oppressisse. Quare rectè iuxtà ac prudenter finitimi principes mihi fecisse uidentur, qui populum sub imperio & ocio conseruaturi, arces & castella ciuitatibus imposuere: quamobrem nullo intestino incendio amburuntur, nullæ factiones ibi flagrant. Pacis ocijq; turbatores arrepti in uincula ducuntur. Illud autem interim uereor, ne taciti, nescio quid difficultatis rem habituram, apud animos uestros auguremini: nec dubito quin iugum inde metuatis, exemplo portæ Catharinianæ ab Edmõdano uallo fossaq; cinctæ territi. Frustra mehercle id metuitis: plebis enim potentia quassata, nemo cõtrà mutiet, tantum abest ut quisquam arma sit sumpturus ad opus impediendum. Eo iam absoluto, mea præsidia deducam, ac uobis tuendum tradam, ne per me libertatis uestræ iura labefactata ullo seculo dicantur. Vtile consilium & necessarium ad tradendam posteris rempub. Quod ni scirem, nunquam hodie ad id uobis persuadendum in concionem prodijssem. Sin quid secus uisum erit, eo utimini, meq; certiores breui deliberatione facite: ne consultando extrahẽtes tempus,

tes tempus, & uos, et rempub. in nouas turbas coniiciatis. res morã non patitur. Oratio principis sparsos de exulibus patriæ restituendis nũcios non tantum confirmauit, uerumetiam eum factioni inuisum fecit. Nunciabatur super hæc, exemplum ingentis præsidij in Brabantia delineatũ fuisse uisum, opus mirę magnitudinis, turritum, aggere intus, fossa foris circumductum, inexpugnabile: quantum ex picturæ lineamentis colligere poterant ij, qui uiderant ipsum in re præsenti præsidium effigiatũ. Adferebatur & alius rumor, eum cohortes aliquot Benscopiorũ in urbem recepturum fuisse, si cõsilium processisset. Huic trepidationi superuenere ex aula Burgundica literæ ad homines primariæ nobilitatis occultè datæ, ut circumspectè intenteq; portarum custodias agerent: ne externas equitũ peditum'ue copias in urbem reciperent: ali aliquid inter quosdam aduersus eos, qui tũ primas inter ordines tenerent. Agi item, ut ualido impositio præsidio, opes episcopatus ad Hollandos transferrẽtur. Quare noctu interdiuq; excubias in portarum murorum stationib. quanta possent solicitudine, tenerẽt. Alijs super alios his nuncijs allatis ordines serio perculsi, maturè deliberarunt, conueniuntq;, episcopo postulatum apertè negandum esse: tum enim subibat omnium mentes miserrima ciuitatis conditio, cum sub Dauide porta Carhariniana in Edmondani ditione, ablatis urbi tormẽtis omnibus, & seclusis, foret. Adfuit breui interim conuentui habendo edictus dies, quo principi certũ responderetur. Ibi prius ordines suis in præsulem multis commemoratis officijs, quę negari non poterant, gratias ei egerunt, quòd urbem incolumem quàm perditam magis cuperet: quem affectum optarent perpetuum. Deinde communem omnium ordinum uoluntatem eò specta re, ut retusa seditione ciuili, mutuam operam consociarent, ne pax parta discinderetur. Verùm consilium de præsidio collocando, aut porta in præsidij formam munienda, planè è repub. non esse: aliunde enim haud plus periculi sibi & ditioni, atq; inde fore. Nam cum inter duos potẽtissimos monarchas medij, atq; utrisq; proinde ad uim opportuni sederent, in procliui futurum (ut sunt omnia humanorum casuum incerta) ut uel ui uel dolo capta arce, in uictoris potestatem, & duram æternamq; seruitutem peruenirent. Dulcedini libertatis assuetis, morte ipsa iugum esse grauius. Maiores suos memorabili posteris exemplo id expertos, fœlicius excussisse, quàm prudẽtius aggressi fuissent. Simul hic commemorãdo exaggerarunt tyrannidem, quam ea tempestate domi foriscq; exercebant illi, qui tum portam tenerẽt. Iam uerò nullam arcem tam ualidam, tamq; munitam intra muros condi posse, quam nõ concors ciuium manus expugnarit, etiam si muri eius turresq; eductæ cœlum cacuminibus pertingerent. Atq; interim præterire se, ut omnes impensæ illæ siue eæ publicę siue priuatę forent, in sceleratos ocioso sq; milites factę perirent. Ad hæc, non uidere aduersus quem tantam arcis molem erigi committerent, qui nullum haberent hostem foris, ubi omnia intus ab armis pacata essent. Rebellantem intra muros ciuem ita constrictum teneri, ut facile legibus

cile legibus debellari posset. Extorrem cõtemptui magis quàm formidini nunc deinceps futurum. Episcopus indignationis cupiditatisq; plenus, dissimulata in præsenti animi ægritudine, concionem dimisit. Cõstituit alia uia singulorum animos explorare separatim, si eo pacto discissa sententiarum concordia, remp. in duas partes diuelleret: ita ipse eam, quæ à se staret, partem armis opibusq; iuuando, miscendoq; omnia, uoto ad extremum potiretur. Callidum profectò consilium, si perinde id uerendum eum atq; inuidiosum ordinibus feciſſet. Postridie separatim ordines in curiam ad se aduocati, iubetq; liberè apud se expromere, si pridie alij aliorum inimicitias fortasse ueriti, aut odium, sententiam dissimulassent, num suum postulatum iuberent liberi. Communiter à singulis responsum est, non uideri è repub. esse, libertatem publicam per id adẽptum iri. Stare sententiam, illam uelle retinere, adeoq; armis tueri, quàm diu daretur. Nõ assuetum populum Vltraiectinum ferre iugum: quod ij susciperent, quibus seruili ingenio, excussa libertate in uilia mãcipia de generare placeret. Spe collocandi itaq; præsidium in præsentia abiecta episcopus, simul consilio in aliud tempus dilato, ira ardens extẽplò Doresatum se cum præsenti equitatu abripuit. Preterierat interea tempus, quod præsuli ad Suollanorum res inspiciẽdas, Gelriq; querimonias delatas nuper, cognoscendas datum fuerat: quo temporis spacio curis Vltraiectinarum rerum impeditus, & à ualetudine ægra corpore adhuc marcidus, nihil exequi ualuit. Quare Dux ad ordines literas expostulatrices dedit: quibus deludi se ab episcopo grauiter tulit, quòd is diẽ præstitutum, ad deposcendum in pœnam Suollanum, maiestatis reum, nõ seruasset. Si uel contemptum hunc, uel ludibrium præsensisset, sibi iustã materiam ad certamen belli cum Suollanis serendum, esse potuisse: fore breui, ut se nõ segniter (quia ocioſe ille omnia ageret) ulciſceretur. Ad episcopum in eadem uerba eodem tempore literæ datæ sunt. Metu ille partim, ne quod consilium de legibus fœderis occultè agitabatur, temerè turbaretur, partim studio auertendi à Trãsiselanis belli statim perpulsus, per literas ab ordinibus contendit, ut per legatos ad Ducem excusata ualetudine, extrahendi negotij in Transiselanis spacium impetrarent, (sperabat enim fœdus & amicitiam talibus conditionibus interea coituram, ut fraus Suollanorum quælibet, quamuis capitalis, et turbarum fatores, in illis, noxę uenia concessa, continerentur) se primo quoq; tẽpore, cum per ualetudinem liceret, omnia cum fide præstaturum. Suscepta legatione Vltraiectini Arenacum, ueriti præcipitem Ducis iram, extemplò petunt. In locum, nulla mora, colloquio destinatum ubi sunt admissi legati, auditis grauibus Gelrorum principis de episcopo longa oratione querimonijs, multa blandimenta dando extenuare negligentiã adorti sunt. Mortalium nulli non clarum esse, quàm periculoso morbo, ad desperatam propè ualetudinem, continuò laborasset. Multa cõsilijs destinatis sæpe interuenire, per quæ, uelit nolit, etiam cordatissimus quisq; uanus habeatur. Nec ipsum Ducẽ diffiteri, fatalem necessitatem ineuitabilem esse:

bilem esse: cui repugnare perinde esset, ac si quis cum Deo pugnare con tenderet. Argumento uel illud esse, nihil ab Vltraiectino præsule per cõ temptum (ut ipse interpretaretur) omissum, quod præter inuiolatam ha ctenus amicitiam, nunc pacem etiam & societatẽ cum eo perpetuus iun gere cuperet: id quod propediem fore confideret. Comperendinãdam itaq; se petere Suollanorum controuersiam, ne quid animo iraq; extimu lante, temerè ante congressum cum episcopo tẽtaretur. Legatione beni gniter audita, Casuũ humanorũ et uarietatis (inquit Dux) memor sum, ut inter calicem & labra fortunæ uis suam tyrannidem sæpe exerceat. Et mihi multa sæpenumerò animo uoluenti, certoq; destinanti, præter cõ silium secus cadunt, quàm inducta fuerunt. Adeò diuina uis omnia pro suo arbitrio temperat, uersatq;. Sed et fœderis adiungendi, quæ conscri buntur leges, sincerum pectus episcopi mihi possent coarguere, si ex a nimo, id quod is simulat, & uerè ageret. Nunc quia aliud contẽptui mei committitur, quod nõdum in lucem editũ, per fidos amicos mihi subo leuit: cupiditate ulciscendi me, breuiter ita me explebo, ut ipsi doleat, a lieno magis consilio credidisse, quàm pactam fidem religiose non ser uasse. Responsum hoc referte, ne speret fore, ut in gratiam Vltraiectino rum, regis ue Galliarum, ipsiusq; adeò Imperatoris, unquam à uindictæ cõsilio deducar: quando prior ludibrium (quod grauius accipio, quàm si hostilia arma intulisset) me suum fecit. Neq; hic dicam quid sit, quod animum meum tantopere offendat: semetipse breui prodet. Cum nihil pacati legati exorarent, metu anxij, ne bellũ in Suollanos ex subita ira re nouatum præcipitaret, obtestando obsecrãdoq; tantum exorarunt, ne quid hostile prius moueret, quàm fœderis leges, quas in horas ingenti pacis firmæ ac societatis spe expectabant, scripto traderentur. Quæ si di splicerent, non deprecaturos amplius, quod pœnæ socia urbs trans Isse lam mereretur. Mora ad instruendũ bellum ægrè in hunc modum im petrata, legati domum reuertũtur. Cæterum quid nam Duci tantam in dignationem mouit, ut fœdere nondum perpetrato, uix paucos dies cõ cesserit, quo minus illico bellum appararet, ac statim omnẽ agrum Suol lanum immissis copijs infestum redderet, haud obscuris tum cõiecturis colligebatur. Longe princeps in urbe, cùm secessionum temporib. tum hoc anno, à quo ciuiles discordiæ intermissæ fuerãt, amicorum suorum factio erat. Hi ad potentiam domi suam contra pulsos inimicos confir mandam pro uiribus sedulò id annitebantur, ut cõciliato iunctoq; cum episcopo per fœderis conditiones Duce, spes omnis reditus ijs in ciuita tem incideretur. Et Gelrus ad suas suorumq; opes stabiliendas his occa sionibus opportunum ratus, ueteri odio, ob ignominiam, qua amicos suos affecerãt, exulum principes patria arcere conabatur. Hac uia haud dubiè sperans, se adiuuãtibus ordinibus omnibus, qui sui erant, prope diem in possessionẽ superæ inferæq; ditionis æternam peruenturũ. Sed postquàm fama de exulibus sistendis, multaq; alia signa, quibus eos pa làm in urbem reducere deprehendebatur, serpere occœpere: quia socie

tatis pactum, quod paucorum sententia breui coiret, certò aboleretur: et suæ item factioni exilia & direptiones perpetiendæ uicissim forent, indignationis plenus, furorisq́, consiliū pręceps ad omnia armorū strepitu in Transiselanis miscenda extemplò uertit: ea ratione præsulis Vltraiectini consilium de rebus nouandis, impediturus. Et colloquia crebra cū Florentio Burenorū Comite, speciem alienati à se animi et occultę fraudis præbebāt. Sed nihil animo eius ægrius fuit, atq́ id quod ad ordines de ponendo præsidio, & porta in præsidij formā munienda retulissent quæ res non ad sanciendam societatem, sed hostilem existimationē spectabat. Horum omnium internuncij ad Gelrum præpotens Vltraiecti na factio, quia rebus suis metuebat, erat. Quare Suollani, ob suspectā legationis fidem, cum præsule agunt, ut è suo consilio legatos ad Gelrum mittat: à quibus is amicitiæ cū episcopo admonitus, æqui aliquid concederet. Sed ne hi quidem benignius quàm superiores respōsum retulerunt. Vertit se inter hæc à Suollanorum cōtrouersia ad exulum causam disceptandam episcopus: quorum indefessa instantia ad postremum uictus, literas ad ordines Vltraiectinos in hæc fermè uerba dedit. Iam pridē cum uicinis oppidis expostulādo, quod exules suos tutarentur mœnibus se defatigari. Responderi sibi quasi ore uno ab omnibus, iudicia & leges in suis rebuspub. uigere. Exules indies queri, quòd indicta causa per summā ignominiam solum uertere subacti essent. Optare, neq́ recusasse unquam, causam iudicio incorrupto agitari: nullum suppliciū se abnuere, nisi bonam ac iustam probent. Constituisse se aliquando finire certamen, ne perpetuò sinister rumor de exulum iniuria sparsus, suū Vltraiectinorū q́ nomen apud uicinos populos inuidiosum redderet. Ob id accersiuisse se è populo Transiselano, coram quibus, quantum cōtrouersiæ esset, finiretur: ut exules aliquādo desisterēt passim occlamare, se falso crimine insontes opprimi. Statuit simul Vltraiectinis diē, quo ad indictum iudicium Vuicam conuenirent. Misit & circa uicinos populos literas cum publica fide ad XXIIII. dies, ut quantum exulum usquā Vltraiectinorum esset, decimo quarto Calend. Augusti Vuicæ ad sistēdum adessent. Acciuit ad edictum diem ad causarum cognitionem exercendam simul & Transiselanos. Conueniunt lętitia immodica illico effusi exules frequentes, ut uicisse eos iam crederes, antequam in ius peruētum esset: triumphare ante uictoriam: exultare insolenter. inimicis absentibus paria exilia minari, sibi gloriā promittere: qui lege de se lata dudū antiquata, principis humeris in patriam iam iam reportarentur. Episcopus ut ad dies aliquot belli à Gelro Suollanos ocioſos redderet, liberum ei arbitrium scribendi, quas uellet fœderis conditiones, per eos quibus hoc negotij ab initio datum fuerat, permisit. Nihil ille cunctatus, haud grauatè susceptit: ac breui eas à se subscriptas per fidum quendam hominem consiliorum utriusq́ participem, ad episcopum transmisit. Æterne autem Gelrorū Ducum cum episcopis populoq́ Vltraiectino societatis leges hæ fuerunt. NIMIS hactenus diuersis temporum difficultatibus ciuita-

bus ciuitates Vltraiectinæ ditionis cum Gelris principibus, per episco- «
porum creationes ad odium usq; penè immortale conflictati sunt: parũ «
nanq; ex utriusq; regni re habitæ credebantur. Cardines enim illorum «
ita se contingunt, ut in mercimonijs exercendis & permutandis, neutrũ «
penè alterius amicitia carere possit. Quod cum hactenus cæca certatim «
ulciscendi se rabie non sit animaduersum, grauia inter se populatis incẽ- «
siscq; agris bella gessere: quib. uictor ac uictus iuxtà gloriari potuit. Qua- «
re uotis omnibus precandum, ut ea in hostes nostros DEVS deinceps «
auertat. Itaq; ut aliquãdo duo regna in corpus unius populi coalescant, «
placuit in posterum cauere, ne eædem pestes ambos principes amplius «
bello committant: cui quo uia præcludatur, uiri his regnis consultissimi «
iussu principum leges amicitiæ æternas, ditionibus tum utiles tum ne- «
cessarias, in hanc formam conscripsere. Ne deinceps à religione Vltraie- «
ctina in interregno ad comitia episcopia Canonicorũ sodalitia in suffra- «
gia mittantur, nisi Gelrorum Ducis placito iussu'ue: simul et illius poste «
rorum, qui perpetua serie in eum principatũ succesturi sunt. Manebit, «
quoad uiuat, interim Henrico Bauaro & Palatino suus episcopatus inte «
ger & incolumis. Quo mortuo, sortietur demum hoc fœdus ius suum. «
Verùm id ut stabile sit ac firmum, & auspicio aliquo sanciatur: statim cẽ- «
præsenti numine religiose fides futuræ amicitiæ data erit, Vltraiectinus «
collegã, quem Gelrus ei dicturus est, quicq; defuncto in functionẽ succe- «
dat, ascisset. Dux in totum à rerum Vltraiectinarum administratione ab «
stinebit: easq; præsuli suo regendas relinquet. Et quo fausta hæc semper «
auspicataq; sint, fœdus percutient, quo domi ac belli in rebus gerẽdis so «
cij sint: benemeritis amici: hostes, hostilia inferentibus. Neuter absq; cõ «
silio alterius res moliatur. Denicq; communiter bellum parent: duo in u- «
num populum coalescant. Placet hoc quoq; in eodem fœdere exprimi: «
si horum alterutri princeps populus'ue alijs bellum indixerit, facereue «
occuparit, aut rebus ablatis prior lacessiuerit, ut prius inter se maturè cõ «
sulant, quàm bello arma repetendis rebus, quamuis pia ac iusta contrà «
induantur. Stultum est in discrimen cæcis oculis ruere, quod consultan «
do disceptandoq; auertere liceat. Sin minus ab armis quietis esse detur, «
ut ui subactis ferro iniuria sit propulsanda, tum demum bellum cõsocia «
tis animis communiter parent. Neuter agros, uillas, fundos, uicos alte- «
rius, uectigali stipendio insolenter impositò, aut onere ullo infestato. Li- «
beris populis suæ leges ac iura maiorum integra seruãto: & ipsi illi qua «
si sub uno principe in rerum commercijs habendis tutò ultro citroq; cõ «
meanto. Neuter alterius exulibus domum hospitium'ue tanquam asy- «
lum aperito. Multo uerò ei minus, qui alteri damnum dederit, publica fi «
des danda erit: nisi se sistendum lubentem, & ad dicendam causam offe- «
rat. Sed ne tum quidem nisi principis sui permissu, publicam ei fidem fa «
ciendam esse. Postquam aũt leges hæ ijs datæ fuerunt, qui huc operã «
omnem ab episcopo ponebant, haud negarunt utiles esse illas quidem, «
sed uideri grauiores, quàm quæ ad seuerũ unguẽ ita seruari possent. Re

sponsum

ſponſum ab alijs eſt: quamuis in ſyluam quandam rudem ita eſſent con iectæ, principum tamen arbitrio alia poſſe mutari, eradi alia quæ uiderẽ tur, leniri itẽ quæ cenſerent. Quare illico in hanc mutatũ formã fœdus, » mitigatumq; fuit. Comitijs cauſa creandi epiſcopi in ſuffragiorũ ſor- » tes, ſucceſſionem ue per translationẽ, aut collegam. aui denicq; ullã aliam » functionis huius ſuſcipiendæ formam, nemo petitor deinceps candida- » tus ue ueniet, niſi quẽ Ducis calculus iuſſerit. Reſtituet ille uiciſſim Gro- » ningam, ſatrapiam Druentonum, Couerdiam, Diepenheimum, & quã » tum agrorum urbi eccleſiæq; Vltraiectinæ ademit, deductis præſidijs » poſſeſſione cedet. Secundũ hæc, fœderis præſenti glutino uterq; prin- » ceps, & amborum populi ita alteris cõiungentur, ut ſi alterutri arma ali » unde inferantur, res ue auferantur, prius ipſi cauſam in conſilium com- » mune relatam diſceptent, quàm bellum contrà parent: ſi hoc pacto con » troverſia citra certamẽ componi poſſit. Sin ea uia bellũ diſcuti nequeat, » tum demum arma parent, bellum communibus animis ſuſceptum com » muni ſumptu gerant. Populis iura ſua patria integra ſeruantor: ut neq; » maiorũ inſtituta, neq; conſuetudines domeſticæ labefactentur. Neuter » alterius populo oneribus ferendis, grauis eſto: ut è gemina gẽte unus po » pulus cõfletur. Venditionibus, emptionibusq; rerum mutua mercimo- » nia exercebunt. Neuter alterius hoſtes, ob datum damnum, fide tutabi- » tur, niſi iudicio ad cauſam dicendam, uoluntarius ſiſti cupiat: ac ne tum » quidem fide adiuuandus erit, niſi placito alterius. Si per errorẽ inter fœ » dere iunctos animos (ut temerè multa ſolent uinculum humanæ ſocieta » tis incerta diſſolu ere) æmulationis ſtudium diſſidium ue inciderit, tene- » bitur hoc in fœdere, ut cura reconciliandi eos in gratiã, ij qui genere & » ſanguine proximi ſunt, diſceptatores ſumantur. Tranſmittũtur hæ ſo cietatis leges per ſecretioris cõſilij internunciũ ad epiſcopũ, cũ huiuſmo- di uerbis, ut liberũ arbitriũ ei & poteſtas, quæ uideretur, mutãdi reij ciẽ- diq; foret permiſſum. Haud cũctanter ille, acceptis ijs reſpõdit benignè, paululũ ſpacij ad relegendũ requiri: quare breui ſe omnia cũ fide remiſ ſurũ, quæ ad perpetuæ amicitiæ iura iungẽda facerẽt. Exemit ea res pau cos dies, cũ per internunciũ morã excuſaret, & curas quotidianas, quib. indies alijs ſuper alias obrueretur, ut uix fœderis cõcepti cõditiones per legẽdi facultas fuiſſet. Perlegiſſe tamẽ eas raptim cũ magna uoluptate: ut animũ ſibi fecerint, haud difficulter inter ipſos conuenturũ. Sũma ad ul timũ literarũ fuit, uelle ſe cõſultationẽ de toto negotio integrã ad fratrẽ ſuũ Bauarorũ Ducem & Palatinũ reijcere. Ad quod cum tẽpus ſumen dũ foret, ne ex cõpoſito ſe extrahi exiſtimaret. Cæterũ benignã hanc pol licitationẽ tum demum Dux ludibriũ eſſe (id quod è fama nuper iacta ta, ominatus fuerat) re ipſa deprehẽdit: nihil tamen per iram impotenter ſtatim molitus eſt. Obliteratũ inde deſperata concordia totum negotiũ fuit: ſiue quod perpetuæ ignominiæ epiſcopũ per eã ſeruitutẽ puderet: ſiue quod Ducis pertinaci ferocia in ſociã urbem Suollanam tactus, a- nimo ab eo alienaretur: ſiue, quod magis crediderim, detecto pridẽ con

ſilio, in

silio, in spem firmioris paciscendæ cum Burgundis societatis à Florētio adductus esset: id quod breui pòst exitus coarguit: utrinq; certè de pactione deinceps est superssum. Exulum capita Vuicam iam conuenerāt. Hi ne cœpta causa segniter procederet, per Comitem Florentium secretò episcopum submonent, ut Vltraiectinā factionē ad obseruandū iudicij diem edictum adigeret: nisi causa cadere uellent. Fecit id ille haud gratè: tametsi per inimicos, quorum aula principis referta erat, uix tutò ac sine arbitris id fieri poterat. Quibus submotis, eum edocuit, ne paterētur, quod procliue esset, sibi speciosis uerbis imponi. Vltraiectinos homines esse desertos, haud dubie cōsutis dolis & cauillis lusuros, ne in mala causa uadimonium obirent. Perspicere alterutrum sibi uictis necessariò faciundum esse: aut pulsos per inuidiam & uim in urbem recipere oportere: uel clausis & ipsi & exulibus statim portis, bellū parandū. Nosse se factionis sæuitudinem, quæ armorum fiduciam contra principes in opibus semper habeat. quæ tamen tantæ non essent, ut belli euentū in paucos menses traherent. Iam aliquando moderatū decere episcopū esse memorem, per quos uiros huius functionis fastigium, quibus eorum occlamantibus, qui nunc rempub. gererent, ipsi esset partū. Dedecorosum, ingratum appellari: nec iuuare nunc, cum sua opera & ope seruare illos posset. Res lætas præsenti fortunæ statu contentas, aduersas uerò & iacentes fidem postulare: neq; promitti uerbis tantum, uerùm rebus ipsis exhiberi uelle. Vt iam de ipso nihil essent meriti, pro quo illi gratiā repeterent: uel illud subiret, in tanta gloria & opibus res Vltraiectinas eos tot annos administrasse, quanta neminem alium antè. Excelsos semper uiros pro exhaustis pro patria laboribus ingratitudinis præmium summū ferre. Populum, ubi armatus ad uim euadit, nō discernere inter amicum & hostem. Eum hostem habere, qui præclare de repub. sit meritus: contrà prouehere incendia & regnorum pestes, homines nobiles & factiosos, per quos popularis administratio subuertatur. Quare urbes quasdam prudenter ac laudatè institutas, optimates à gubernaculo repulisse, ueritas ne firmatis opibus patriam in seruitutē pertraherent. Innatam esse ijs qui plurimum ualent, ad maiora semper aspirandi cupidinem: adeò ut affectibus & prauæ imperandi libidini moderari nequeant. Athenienses has ob causas olim, & Lacedæmonios, primæ nobilitatis homines in rebus pub. testulis pepulisse: non ut ob admissa flagitia de illis supplicium sumerent, sed ne opprimere ualentibus, copia in patriam peccandi aliquando foret. Habuisse eos tanquam oraculū in memoria uocē Solonis, quæ extat contra Pisistrati tyrannidē. Per summos uiros urbs corruit: ipse aūt populus uidens, at inscius in seruitutē cecidit. His à Burensi præsul præsentis periculi, & beneficiorū admonitus, consilium quod antè cum Comite cœperat, seriò persequi constituit: omnia uerisimilia reputans, unde primi motus essent coorti, quibus de causis, per quos homines. Quales uiri essent, quos exules feciſſet: quis præsens urbis status, quis olim fuisset: non potuit animo certum turbatæ per tot

bonorum

bonorum exilia, reipub. finem prospicere. Mittit Vltraiectum ad ordines per nuncium literas in hæc uerba: Quod uestri legati pro socijs Trā sisselanis sedulam operam apud Gelrum nauarunt, iplorū uerbis habeo gratiam: & illi plenius referent, cum se offeret uicissim remetiendi occasio. Nam quamuis in legatione nihil effectum est, aut certè parū: spes est tamen breui fore, ut in gratiam reconcilientur, ne nostra socordia extrahi se querantur. Restituta iam ualitudine pro me sedulò id annitar, ut pace domi foriscp facta, res nostræ in magna gloria & opibus floreant. Verùm quàm diu studium nostrū exules spe turbandi omnia aliò trahunt, non uideo quî consilium meum rectè instituam. Qua de causa stat sentētia (ut nuper ad uos scripsi) quantum potest, certamen finire, eiuscp cognitionem legatis Transisselanis deferre. Tria autem cum sint exulū genera præcipuè, quæ huc cēsentur: horum primi fuerūt Euerardus Soudenbalchus, & Godefridus Vordius Hērici filius: quorum causæ quia ante episcopatus mei inaugurationem cœpere, in tabulas separatim cōiectæ ad me mittantur. Secundum genus est ex eorum grege, qui postrema seditione ab urbis præfectis pulsi sunt. Postremum autem, qui ab initio tumultus ciuilis à senatu uel exules facti sunt, uel peregrinationis ergò relegati ad tempus fuerunt. Actiones itacp horum in suas quascp classes congestas, commissas noxas, causascp sonticas, ob quas anquisiti sint & damnati, excutiendas ante iudicij diem publicè exhibete. Cæterū de iudicio edicto die in præsenti nihil arbitror monendum esse: quem non minus obseruaturos uos scio, quàm illi seruabunt, quorum causa indictus est. Missus extemplò Vuicam est criminationū index à senatu. Tenebat factionis animos præsaga in sinistram partem rerum, tacita solicitudo: ne per speciem dicendi iuris, exulum externorumcp auxiliorum robore instructus urbi immineret. Anni solstitialis tempus tum lætius agebatur, quo ludi solennes ubicp gentium ad recreandos mortaliū animos ob pestilentissimi sideris exortum fieri solent. Indictum Vuicæ sagittariorum spectaculum è more est. Quod ut darius expectatiuscp foret, ad id certamen ludicrum honorificè inuitarunt, episcopum & Florentium Comitem, eorumcp pleramcp nobilitatem populus Vuicanus. Episcopus iam bona corporis habitudine factus, uolens uisendæ fabulæ, quæ è finitimis uicis huc excitorum oculos detineret, aliquod specimē repræsentare, familiam omnem singulis tunicis donauit. In his symbolum totius historiæ, quam in suo episcopatu ediderat, mirè aptum, intexi ad ludorum statum diem, iussit. Erat id autem huiusmodi: Cauea aurato filo dextræ manicæ intertexta, leonem hiatu linguam terribili exerentem ita inclusum referebat, ut unguib. insertis clathros refringere, & quasi diu coercita ira, fractis claustris erumpere cuperet. Intellexit factio quid symbolica pictura significabat: eam affirmāre scilicet, principem diu sedisse quasi conclusum domi: arbitriumcp administrandi, ut libitum esset, ditionem, paucorum potentię permisisse. Quare se clam, multa eos perperam tuendæ stabiliendæcp dominationis causa ex libidine magis quàm

æquo &

æquo & iure perpetrasse: quæ obliterare ipse collecto rursum uirium robore nunc aggrederetur. Cæterum in hoc certamine ludicro deiectę uolucris palma penes episcopum fuit. Populo Vuicano exuberante gaudio luxurianti, magnifica congiaria dedit: datáq; uicissim sunt dona illi honoraria non minus ampla, ad seriẹ in imperium auguratiõnis simulacrum. Missa illi sunt item ab Vltraiectinis ordinibus, palmam ad ostentationem opum suarum usq;, magnificè gratulantibus, singula laudatissimi uini plaustra. Accepit ægrè interim Gelrus, uerbis se specie amplis, (quod ad fœdus) ludi: sibiq; re uera nihil aliud quàm uerba data. Qua de causa ijs ipsis statim diebus literas ad ordines dedit, quibus infestè de perfidia episcopi & uanitate conquestus est. Omnem nauatam impigrè utrinq; operam in uentos abijsse. spem supersse nullam populos ac diti ones fœdere consociandi, ad quam multorũ animi erecti fuissent: ut miraretur, ausos fuisse quosdam, quibus non propius eius ingenium esset perspectum, tanta fiducia indubitatam firmandæ societatis expectationem affirmare. Edoctum se ab amicis fidei exploratæ, in eo rem uerti, ut consilio unius Florentij fide mutata, ad Burgundionum uires inclinaretur: cuius societatis lenocinio & se & Vltraiectinũ populum apertè prodi. Nihil fidi enim illi genti esse: agere, ut præsule conciliato, infida societate eum suo regno aliquando exuãt: & ueteri inde actione renouata, cõualescẽtibusq; nimis opibus se bello adoriantur. Hoc sibi solennia uelle ludorum sagittariorum illa spectacula: hoc benignam ad id certamen & honorificam inuitationem, & comessationes perpetuas principum Dorestati. Editurum se breui exemplum, quo sibi eam rem dolere testaretur. Accersuntur confestim Vltraiectum inter episcopum & Gelrum disceptatores, quos horum omnium quæ occultè transacta ferebantur, imprudentes esse ignarosq; liquebat. Lectis hi literis amentia non simplici perculsi, haud ualuerunt induci, ut crederent tantam inconstantiã in principẽ uirum incidere potuisse: rati nimis religiose pactam fidẽ, plus apud episcopũ ualuisse, quàm ut ullis promissis aliò flecteretur. Maturant hi unà cum Gelri literis propere Dorestatum, nouam societatem, si nondum coisset, auersuri, perplexi inter spem & metum. Episcopus audito, quæ suspicio per congressum & dierum aliquot solennes conuiuationes cum Florentio, coorta Duci esset: præcipitem eius iram nonnihil ueritus, in præsentia ita se purgauit disceptatoribus, ne clam id Gelro haberent. Quòd Dux (inquit) ob familiare colloquiũ, ob unum item aut alterum congressum cum Burensi, sinistrè suspicetur, equidem prohibere non possum: ut nec ipse, quoties mihi plusquàm domestica ipsius colloquia cum pleraq; nobilitate Vltraiectina, multo iustius in suspicionem rapere libeat. Decubui ad desperatam propè ualetudinem annũ & plus eò inualidus ac æger: quo tempore cum rebus tantum medicis uacarem, non admisi impendiò officiosiores in uisendo amicos. Vicinus ubi audiuit bona me habitudine nuper factum, cursu properè huc contendit, salutem gratulatum. Moti officio ibi humani Comitis Vuicani,

eum pileo donatũ ad ludos anniuersarios inuitarũt. Venit, absumpsitq; nobiscum in publico gaudio aliquot dies. Quid quæso est quod ille hic crimineturꝰ Si statim cum in hanc regionem descenderẽ, ob locorũ affinitatem, societatem cum eo iunxissem, credo probasset Carolus meum cõsilium: quia utile fuisset & mihi, & Vltraiectinæ genti. Ecquę tandẽ inuidia est, cur mare cœlo miscet, quod aliquot dies exhilarãdis animis unà dedimusꝰ Nec ipse tam superbus esset, aut inhumanus, quin rogatus benignè, lubens ad cõsimiles ludos aduenire t. Nec mihi stomachum ipse conciret: aut faciendi fœderis cum alio, exoleto priori, suspicionem pareret, si cubi cum hoc ipso, aut alio colloquia clam publicę ue seruisset. Sententiam non uerti (ne fingat) neq; dum uertere cõstitui, nisi qua spes me fallat. Tantum à me obuiando duci præstatum est, ut ultrà nihil possit. Quid si (ut cogitationib. humanis multa interuenire possunt) ad aliam societatem animum adiecissem, num acceptam iniuriã queri potuisset, cum dextris nondum datis, conceptæ solũ societatis leges fuissentꝰ Nũc id respondi modo, causam me integram ad fratrem reiecturum. Quid si is dissuadeatꝰ quid si ad firmiores opes exhortetur ꝰ Certè ne tum quidẽ quod indignetur, erit. Spacio, addidi, ad consultandã rẽ, opus esse. Cur igitur dilationẽ indignè fertꝰ cur per morã sibi dolũ necti suspicatur: ac nõ suspicatur solũ, sed etiam palàm affirmat: cũ argumentis probabilib. uanitatis conuincaturꝰ Agè dispiciamus quàm absurde id metuit, cuius liceat esse securo. Cum adesset hic Comes, grauiter cum eo expostulaui de accepta iniuria à Burgundis: qui in me, ut aduersus apertum hostem, animo feroci essent: nisi quod bellum non nunciarent. Non deesse animum repetendi uindicandiq; cõserta, occupata, manu, si perinde domesticæ opes paterentur. Hæc fuit per eos ferè dies nostra consultatio: quibus ut nimis credulus assentatorum quorundam uerbis, de nouo sanciendo fœdere cum Burensi tempus me absumpsisse credit. Id solum, ubi me expurgauerim, de ipso addam interim: ne uerbis specie blandis quorundam prior perfidus coarguatur: nec à me illi addetur prius fides, q; ubi nihil commissum erit. Expurgatio extemplò ad Gelrum, sed uerbis mollioribus relata, eius præferocem iram mitigauit aliquãtum. Eadem & Vltraiectinos in spem cœptæ societatis certiorem erexit. Mittuntur sub hæc Amorfortiam ab episcopo literę ad senatum, ne grauarentur ad IIII. Non. August. Vuicam legatos mittere, qui cum frequentiori Trãsiselanarum ciuitatum concilio exulum causas iudicio cognoscerent: ad ipsos ut integros iudices prouocationem factam esse. Habitus & Vltraiecti circa VI. Cal. Aug. à Consulibus de legatis Dorestatum mittendis senatus est. Dictæ à multis sententiæ, bis per omnia (ut dici solet) uariarunt. Censuerunt multi criminationes scripto per nuncium ad cõcilium mittendas: quo mansuetè episcopi imperio obedirent. Contrà alij, omnino nihil uel respondendum, uel nullam mittẽdam legationem, præter exemplum tabularum, quibus præsul in perpetuũ illos exules initio tumultuum intestinorum esse iussisset. Media inter has & æquior sentẽtia

obtinuit:

obtinuit: qua ido illi populi iudicio, approbãte senatu & episcopo, dam nati essent, turpè nunc fore, si cum postulentur, fugiendo iudiciũ, desertæ causæ rei conuincerentur. Censere ex omnibus ordinibus legandos eos esse ad conuentum, qui per totum triennĩ ciuilibus rebus & interfuissent, et prę fuissent: qui acta omnia memoriter tenerẽt. Hi cõmunem causam prę sentes & scripto et oratione tuerẽtur: neu discederẽt, (modo à ui tutos esse liceret) priusq; dñ judicatum foret. Superuenere in consiliũ literæ ab episcopo datæ, quibus cõtendebatur, ut quoniam scripto aduersarijs fieri non posset satis, ex equestri nobilitate communi omnium nomine mitterent, qui iudicio exulibus opponerentur. Facto senatuscõsulto legati nominantur Ioannes Vuluenus Cos. & Æmilius Vutenengus: minus, cq; reliqui, ciuilibus secessionibus nobiles. Voluit autem episcopus ex eo ordine huiusmodi mitti, qui uel breuem, uel nullum magistratum per id tempus gessissent: quos ante oculos uersantes obtueri, minus exulibus doleret, quàm principes ciuitatis, à quibus curia, foro, & patria pulsi essent. Exules cognito legatorum aduẽtu, in forum toto oppido undiq; confluunt, ac nisi iuris gentium religione icti fuissent, uix à pulsando eos temperarant. Legati apertum discrimẽ protestati, traditis scripto actionibus, domum reuertuntur. Veritus episcopus ne (ut fama ferebat) post legatorum discessum, Vltraiectini temerè ad res nouas auerterentur: trepidè ad ordines literas dat, in hanc sententiam: Audiuisse passim spargi rumores, sibi in animo esse, exules reducere: quod cum fictum esset ac uanum, imò ne cogitasset quidem, allatum ad se fuisse, ipsos consultare de auxilijs equitum accersendis. Velle se scire, num quid ueri haberet, quod ferretur. Responsum ab ordinibus episcopo per eius præsides: id ipsum pari ratione commentum, ad ipsum delatum fuisse, qua multa indies in sui odium ab inimicis persuaderentur: neq; in consilio unquam propositum, neq; mortalium ulli id in mentem descendisse. Egerat iam antea cum Florentio, secreto colloquio, de equitum auxilijs mittendis, cum peteret. Mittit statim ad eum literas, ut partem equitatus sui in destinatum locum inter Vuicam et Vltraiectum Cal. Augusti. prę mitteret: cum quibus & suis iunctis armatus, ex improuiso ordinib. urbem ingressus superueniret. Vetus consuetudo genti Vltraiectinæ ad eum diem usq; durarat, ut princeps in urbem uẽturus, ordines, præmissis cum armis culinarijs, coquis, aduentus sui certiores faceret: ad cuius ingressum ter signum tintinabulo, cui ab eo nomen factum erat, honorificè dabatur. Ministeria autem ita nunc præ se uehiculis in ciuitatem misit, ut eorum propè tergo cum equitatu hæreret: esset q; iam ad portã prius, quàm aduenire nũciaretur. Detectus fuit occultus episcopi aduẽtus, casu magis quàm destinato cuiusquam cõsilio. Accidit fortè, quod cum equites è ripa Culenburgana Leccam in citeriorem ripam transportarentur, in ijsdem pontonibus Culenburgani nominis unus & alter simul traij cerent. Ab his rogati, quò iter haberent, cũ nusquã essent bella: Vesperi, responderunt, Vltraiecti cultros nostros escarios stringemus.

ducentos præterea equites, qui eueſtig o ſequentur, adhuc operimur, et quingentos pedites. Vox ea non excidit ſurdis. Hi enim, dum loco conſtituto epiſcopū illi præſtolantur, in urbē anteuertentes, quid uidiſſent, audiſſentq; ad Coſſ. trepidè deferunt. Huic nuncio ſuperuenit & alius è conſilio principis miſſus: qui accuratè Coſſ. mādabat, ſi ſe ſuosq; & rē-pub. ſeruatam uellent, intentè portas præſidijs circà diſpoſitis cuſtodirent: ne ue plus equitum in urbem admitterēt, quàm quibus pares ſe futuros exiſtimarent, ſi ad uim res ſpectare occiperet. Peruenerat iam epiſcopus cum domeſtico equitatu ad eum fermè locum, ubi externa auxilia ſyluoſo ſalicto ob umbræ opacum frigus, ſtabant: (anni tempus caliditſſimum agebatur) hi defluentibus frameis quaſi ex inſidijs coorti, ad ſerij concurſus ſimūlacrum infeſtè admiſſis equis epiſcopo occurrunt. Quibus ille conſpectis, obuiam proceſſit: inde ſubuectis iterum alij frameis, infeſtum curſum effuſumq; illico cohibentes, equos circūagunt. Ibi inter equites ſalutatione ab equis facta, pergunt iter ad urbem facere. Factio his nuncijs alio ſuper alium allatis trepida, uix credēs principem cum tot armatis ad urbem accedere, exploratum unum emittit, quantas equitum turmas ſecum adduceret: ſimul quàm procul à ciuitate adhuc abeſſet. Ipſi interim, inuito Cōſule, atq; etiam obſiſtente ne fieret, (lāguidus enim adhuc & extremè macilētus, palliduſq; à diuturno morbo in publicum protrahebatur) ingreſſis commodum coquis epiſcopo portas claudunt. Sagittariorū ſodalitium armatum ad forum Palatinū occupandum edicto tumultuoſe conuocatur: ſed tumultuoſius habetur ſenatus. Fit ſenatuſconſultum, mittendos legatos obuiam de auxilijs dimittendis: non eſſe è rep. ueterum nomini Vltraiectino hoſtium equitatum portis recipere. Redit inter hęc ſpeculator exploratum emiſſus: nūciatq; principē cum ualido equitū præſidio, ſed incerto numero urbi appropinquare. Obuiam legati Ioānes Huchtenbrochus & Adamus Diemenus à ſenatu dicti, principi circa Vechten pagum, mille circiter paſſuum ab urbe procedunt. Subſtiterat ibi horā in equo, poſtquàm clauſas portas accepiſſet. Altius ibi Diemenus homo diſertus orationem orſus, oſtendit qua uia, quaq; ratione in epiſcopatū ueniſſet: competitoribus eum omnibus præpoſitum. Quam ob cauſam Burgundiones infeſtos multis in controuerſijs (ut ipſe ſciret) palàm populo Vltraiectino fuiſſe, et hoſtiles ſpiritus per eos annos in ſe geſſiſſe. Hos iam ſecum eum adducere: cum ordines id ſedulò hactenus annixi eſſent, ut nullius egentes, pacem domi, nullum bellum foris haberent. Aperiri uiam hac inuſitata intrādi ſpecie ad bellum. In illa multa eſſe, quæ hoſtilia præ ſe ferrēt: ſubitarium, ac non multo antè nunciatum, ſed furtiuum acceſſum cōtra ueterum epiſcoporum morem: externa equitum auxilia, pedeſtres, quæ adhuc expectarentur, copias: equitum item turmas. Senatum, optimates, adeoq; omnem religionem orare, ut miſſis auxilijs, cum ſuis urbem equitibus introeat, & cum præfectis: (nam hos paulo antè Vuicam ab domo accitos ſecum proficiſci iuſſerat) omnis ordinis mortales paratos

pro eo

pro eo fortunas ponere, & uitæ discrimen subire. Super hæc si corpori suo quid timeret, uelle eos pedites, qui urbi præsidio nuper impositi essent, sacramento ipsi obstringere, ut fideles & obedientes ad quoduis imperium & officium exequendum essent. Veniret iam saltem in mentem, ut omnes boni per omnia sine rebellione eius imperio obedientes se præstitissent: quos immerentes hac fraude, & omnem agrum ditionis Vltrajectinę bello infestum posset reddere. Si ne hoc quidem exorari daretur, uel equitum numerum ederet, ut esset quod ad consilium referrent. Episcopus obtutu in Ioannem Huchtenbrochum paulisper fixo, obticuit: post paululum ab equo, Numerus equitum, si uacuum est, oculis perlustrate, inquit, quantus sit. Audio uestras portas mihi clausas, utcunq; id uobis cedat: nec decreui nisi his copijs armatus in urbem uenire. Vos retro redite, atq; ad senatum referte, (quoniã hic dies festus habetur, quãobrem à largioribus poculis temulentis parum mentes cõstant) uti cras prima luce uetus nouusq; senatus habeatur: tum maturè in deliberationem proponatur, decernaturq;, num mihi, meisq; his quos uidetis, equitibus patebunt portę. Idq; denũciate, ut certus sim, in Oestbroeck: quò me recipio, (abest id cœnobium ad mille ab Vltraiecto passus) principem ne me an hostẽ patriæ iudicent. Simul circũactis equis illò se irę plęnus abripuit. Vesper erat diei, cum syluę Oestbrochianæ appropinquaret. Abbatem euocari iubet, sciscitaturq;, an ipse quoq; sibi portã obijceret, perinde atq; Vltraiectini fecissent. Hospitium, inquit, peto uel unam noctem, contentus pauxillo cibo, qualis decet præsentem fortunam: & pabulum equis ab itinere lassis, ut reficiantur. Michaël pistor, & Henricus fusor æramẽtarius, & homines id genus, me exulem lato priuilegio, esse iusserunt. Quare ostiatim hospitium & uictus mihi nunc emendicãdus est: primumq; ad te ut hospitalitatis haud rudem, exclusus statim diuerti. Si tu quoq; regiæ tuæ fores mihi clauseris, sub diuo cum his armatis pernoctandum erit. Sin lubens uolensq; receperis, non pones beneficium (si sospitem me seruet Deus) apud immemorem: sed quod, cum dabitur, cum fœnore tibi remetiar. Lætius nihil (inquit Abbas) illustriss. princeps, tuo ac tuorũ aduentu nũciari potest: quantũ esculenti ac poculenti est, et omne deniq; penu, tuũ ducito. Simul equites uia faciẽda totũ propè diem fatigati, ductis in stabula equis, ad reficienda corpora concedũt. Episcopus ægritudinem animi dissimulans, pulte paulula ex colatis pisis sumpta, cubitum abijt. Missus eodẽ uesperi est ex urbe ab ordinibus ad equitatũ panis, ac cætera edulia, honoris causa, haud secus q̃ si in ciuitate episcopus fuisset. Et exclusus ad hunc modum Cal. August. à pop. Vltraiectino Henricus Bauarus episcopus fuit, quarto anno q̃ præsul creatus esset. Postero die utrunq; senatũ Consul clausis portis cõuocat. Colligit se quoq; factio equestris gradus in cõcionis modum, ad consilia agitanda. Et quia subitò episcopo respondendũ erat, non uisum fuit senatui è rep. esse, eum intromittere: certum enim habebant ex tanto stratagemate, de tergo factionis, si reciperetur, satis futurũ. Auxerat eum

metum rumor, eadem nocte ad classem equitum Burgundicam, quæ Florentij erat, quingentos lectos pedites accessisse: quorum cẽturiones essent omnes Burgundicæ gentis: quiq; in multis bellis sub Carolo imperatore ordines ductarant. Hi, quoniam anno undecimo, quo bellum ipsis cum Iselsteina fuisset, sæpe agrum Vltraiectinum populando urendoq; infestum reddiderant, probabiliter argumentabãtur, se cum his copijs fraude ac dolo ab episcopo peti. Accedebat huc quoque aliud, quod omnia uerisimilia arguebat: aduenisse qui dicerent, exules inter armatam peditum cohortem uisos. Placet tumultuosè (quia dilationẽ nõ patiebatur subita res) aduocare ordines, ut eò relata re, ex ijs dicerentur, quos legatos ad principem mitterent. Nominantur legati utriusq; nominis religiosi profaniq;, qui à factionibus semper fuissent tam alieni, ut qui maximè: & inter hos Gysbertus Sulenus Consul. His mandatum est, ut precibus lachrymas miscentes, eò inducerent præsulem, ut uel cõmotus uice imminentis fortunæ, posita ferocia, auxilia domum ab se ablegaret, & in urbẽ ueniret. Cum mandatis his legati profecti, postquàm in Oestbroeck peruenere, copias non magnas illas quidem, uerùm formidabiles magis quàm ualidas conspexerunt. Quæ quantæ essent, primum non quiuerunt expiscari: postea tamen sciscitando compererunt, equites non plus ducentos esse auxiliares, & quingẽtos pedites. Admissi Vltraiectini, statim quàm aduenissent ad principẽ, decretum ordinũ exponunt. Addunt hoc quoq; priuatim, utcũq; uerteretur, intromisso eo cum præsentibus auxilijs, statim populum Vltraiectinum præsens et ineuitabile cum Gelro bellũ habiturũ, cuius quis futurus esset exitus, incertum esse: certè sex hebdomadũ bello se expertos, (& adhuc uomicam dolere) quid sit armis decertare. Negat se, obfirmato animo, nisi cũ præsentibus armis episcopus Vltraiectum uenturum. Egressis paululum inde ad colloquendum legatis, superuenerunt primores à consilijs principis. Hi se Vltraiectinis de istoc negotio expurgarunt: Cum Dorestato proficiscerentur, de auxilijs neq; equitũ, neq; peditũ sciuisse. Sed ne mẽtionẽ quidem ullam in consilio de ascisciendis illis unquã iniectam, unde uel leuiter, quid ageretur, subodorari licuisset. Ad eos uisos in itinere nõ minus se obstupefactos, quàm ipsos Vltraiectinos. Sed necdum scire satis, quid episcopus in animo haberet, aut quorsum tantum copiarũ pertineret. Intro paulo pòst regressi legati, exorant spacium ad consilium referendi uisa, auditaq;: et quidem in bonam partem omnia. Haud negatũ id quidem illis est, sed ut statim quàm domũ redissent, aduocatis in concionem ordinibus certi aliquid decerneretur, ne cauillando ludendoq; tempus absumeretur: ac se ante decimam meridianam certum, quæ staret sententia, redderent. uisi hic sunt inter armatam multitudinem exules. Cum hoc responso legati in urbem redeunt. Mœstos antè ordines atroci responso multo mœstiores fecerunt. Tum demum perspicuè animaduersum id est, quod toties fando auditum, de restituendis exulibus callidè episcopus dissimularat hactenus. Quamobrem alterutrũ sciscendum; aut

dum: aut rescisso priori decreto, illis reportandos: aut rem bello decernendam. Quod ut auerteretur, omnia prius periclitari statuũt. Eosdem legatos eódem redire cum priori mandato iubent: edicũtq́, ne locum ullum obtestationibus ac precibus prætermitterent: ut dimisso mercenario exercitu, cum consuetis equitibus urbem ingrederetur. Proponerẽt ob oculos uastitatem ditionis, incẽdia, rapinas, cædes, latrocinia ex atroci bello, quod præsentissimum essent habituri: & ea omnia quidem, quãtum possint, dicendo exaggerarent. At legati desperantes, obstinatum principis animũ à proposito dimoueri posse: siue uerecũdia moti, quod frustra domum regressi, nihil à consilio æqui impetrassent, legationẽ recusarũt. Circumspectantur alij, atq; item alij, qui tertiam legationem susciperent. Cum autem nemo legatus ire uellet, redeintegratus terror, amentiæ ad unum omnes impleuit: quamuis aleam subituros potius, q̃ ut exilio & bonis multatos reduci paterentur. Decursum tamen eò est, ne nihil renunciando, animum acerbatum furore magis accenderent: ut quod per legatos responsuri fuissent, id per literas significarent. Lectis præsul literis: Agite, inquit, quando ita stat sententia, omnia deinceps armis gerenda erunt. Cõscensis statim equis, egritudinẽ dissimulans, Vuicam redijt: neq; per iram quicquam ordinibus respondit.

LAMBERTI HORTENSII RERVM VLTRAIECTINARVM

Liber Quintus.

QVIS est, qui non omnium rerum in uita humana commutatione perspecta, fortunæ uicissitudinem in utramq; partem, ad modum reciproci æstus, attonitus obstupescat? Aut quis adeò eminẽtiæ & fœlicitati sugnititur, ut humana imbecillitate grandius quid aut cõstantius sibi promittere audeat? Communis enim uita tanquam à deorum aliquo, clauo adhærenti gubernata, bonis malisq́ uicissim perpetuò circumagitur. Quare admirabile uidetur, nõ si quid inopinati eueniat, sed quod nõ omnia quę gerũtur, præter spem cadant. Quamobrem par esse duco, historiæ narrationem aptè accommodare: gestarum enim rerum uicissitudine, ex immodica in secundis rebus agẽtium insolentia, & infortunio eorum qui uoto frustrantur, lapsabundi erigimur. Henricus episcopus in summa necessitudine cũ optimatibus, in publico foris ocio de improuiso hostis iudicatus, in atrox bellum incidit. Nam sibi restitutus, ac tandem perspecta fraude, rempublicam constituturus, cum opinione infœliciùs res caderet, paucorum nobiliũ potentiæ se parem ratus, & se fefellit, et ditionẽ inuitus ad aliena sopes transtulit. Clarus immortali nomine, ut nemo magis antè, quod ablata pomœria precio ecclesiæ recuperasset, nisi id æterno domus suæ dedecore nunc obliterasset. Postridie tormenta in publicum prolata expediri, atq;

omnia quasi ad bellū apparari iussit. Quo spectaculo terror Vuicanis, at effusa exultatio exulibus oborta est, clamantibus, bene iam rem habere, nihil alio duce opus fore, cum ipsum principem haberent eiusdē conditionis socium, cuius auspicijs ad reditū in patriā uia pararetur. Huic terrori ad nobilitatem pleramq; ab amicis ex Hollandia et Brabātia missæ literæ superueniūt, famam in ijs regionibus constantē ferri, pedestres copias Burgundici generis conscribi ab episcopo ad urbem inopinatò inuadendam. Haberi simul & equitum delectum: quare intente custodias portarum haberent, & nocturnas uigilias murorum stationib. collocarent. Auxit ad hæc pauorem hominū ex agris in urbem pecus armē tumq; omne trepidè agentium uulgus, penu & frumentū uehiculis pro se in oppida uicina quorumq; asportantium. Multi, quibus res esset lautior, cum supellectilibus, ut apertum bellum fugiētes, in ciuitates emigrabant. Ordines ancipiti re perculsi, uaria consilia agitare. Reputabant enim inter se Hollandorū iniurias, cū quibus nihil solidæ amicitiæ haberent, ab illis infida omnia ob nuperas cōflictationes esse. Exclusionē exulibus foris item, et exulū amicis intus animos facere: seq; eos, ac spiritus prę feroces suo indicio indies magis ac magis prodere. Super hæc ad ultimū, in quo extremā an corā fixerāt, ab ipso se deseri principe: pro quo fortunas & uitam in dubijs rebus ardoris ciuilis posuissent: quem defensorē urbis futurū semper rati fuerāt. Bona item ecclesiarū in ditione Florētij iniecta manu publicè possideri: quæ initio tumultus intestini in gratiam Vltraiectinæ factionis, & Soudenbalchi Vordijq; exulum inuidiā libera fecisset. Nunc eundem Comitem pari studio, quo antè ad prę cludendam reditus uiam, ad reducendos eos pro uiribus anniti: adeoq; ad eam rem non solum promittere episcopo præsentem opem, uerumetiā ultro equitum & peditū auxilia suppeditauisse. In hac ancipiti animorū anxietate, legatum dominū M. Vuesiū cum literis ad Carolū Gelrorū Ducē homines nobiles primæ factionis clam Coss. mittunt, oratum, ut quando omnia infida & hostilia in episcopo & Burgundionibus aduersum se cognouissent, ne ipse Vltraiectinā gentem infidijs à principe suo petitam, penè sub cultro desereret. Ad ordines relatum esse, Vuageningæ esse equites, eosq; sanguinis Vltraiectinæ nobilitatis. Petere hos, se accersendi ad tuendā contra uim, urbem, potestatē: nam ipsum Ducem ijs haud magnopere ad bellum indigere. Dux sępe antea cùm ab alijs, tum proximè à Suollanis lusus, primū negauit callide, se id facturū: probabiliter Suollanū certamen, quod nondū confectum haberet, excusans. Respondit tandē, posse fieri tamen, ut centū equites aduersus assultum permitteret, nisi suo insigni detrimento edoctus esset, hominū in speciē amicorū, & magnifica addicētium uerbis fidem magis non habendā. Quare si tabulis principū factionis manibus subscriptis sibi cauere uellēt, postulata eorum se facturū. Cum hoc responso legatus in urbem reuersus, offendit suorū animos ad quiduis faciendum inclinatos potius, cū eque stribus auxilijs destituerentur. Conficiuntur raptim tabulæ, subscribū-

turq;.

turq;. Quibus acceptis antequàm legatus proficiſceretur, prid. No. Auguſt. omnem rem Gyſberto Suleno Coſ. detegunt. Quantū ipſi dijudicare ex probabilibus argumentis ualerent, fore, ut nihil opinantes opprimerētur: ſic enim ſecum comparatum eſſe, ut amplius amicos ab hoſtibus intra extraq; urbem non dinoſcerent. Non audere diutius ſe tam infirmis peditum intra muros præſidijs credere, niſi centum equites ad urbis cuſtodiam conſcriberentur. Vera iſta ſunt quidem (inquit Coſ.) neq; mihi ſatis liquet, quos deinceps hoſtium, quos ue amicorū loco habeam. Adeò non poſſum diſpicere principium exitum ue huius, quod agitur, negotij. Autor tamen uobis nō ero ad accienda externa auxilia, neq; diſſuaſor: ut uobis liberum etiam faciam diſceptare, quæ è rep. uidentur. Vnum id exoratum interim mihi dabitis, ut tantiſper ab accerſendis externis equitibus deſiſtatur, dum ipſe ultro citroq; legatus ad principem eam, qui me Coſ. fecit: ut expiſcer, bellum ne nobis paret, an pacē portet: ſimul quo conſilio cum tantis copijs ad urbem acceſſerit. Ad ea quidam: Non fallit nos Coſ. quid tu agas, ut per ſpeciem legationis in apertum elapſus, omnino abdicatus magiſtratu Vltraiectum non reuertaris, ac nos in magno rerum diſcrimine derelinquas. Noſti ipſe omnia Vuicæ impedimenta, machinas tormentaq; apparari: non modò ut bellum nobis faciat, (quod præſentiſſimum habebimus) ſed etiam, ut dum cōſultando ſupinè tempus eximimus, ſcalas ad ſtātia mœnia inferat, impræmeditatosq; expugnet epiſcopus. Non faceres pro magnitudine & dignitate Conſulari, ſi rempub. prædæ ac cædibus in medio deſereres. Etſi ſtat ſententia (reſpondit Conſul) obita legatione domum redire: ſi tamen ante ueſperum craſtinum Vltraiecti non adfuero, tum facite quæ uobis uidebuntur, ne reſpub. detrimentum accipiat. His conditionib. Conſuli Vuicam ad epiſcopum profecturo, ex ordinum iuſſu adiuncti, Arnoldus Vuluenus collega in conſulatu, Bernardus Vtenēgus, Franciſcus Nienrodius: & ad hos nonnulli religioſi nominis homines, quibus priuatim Vuicæ negotia obeunda erant. Mane legatis uixdum urbem egreſſis, contra datam Cōſuli fidem nihil factio cūctata, conuentū habet tumultuoſe de equitibus è Vuageninga in incertum legationis euentum ad urbem euocandis: negotiū mandatur D.M. Vueſio, ut quantum poſſet, reditum domum cum auxilijs maturet, priuſquàm legatorum reditu è Doreſtato ſub ueſperum opprimerētur. Videbantur iam epiſcopum exoſi bellum malle, & cum Gelro ſocietatem, quàm ullas cōditiones quamuis tolerabiles, ut reciperetur, admittere: licet aliud lingua quàm pectore clauſum erat, gererent: ſiue ob paulo antè Duci pactam fidem, fœliciter conſuli celatam: ſiue quod, utcūq; conueniretur, parum epiſcopo crederēt. Quare cū nihil legatorū reſpōſo expectato, illud maturarent, id conſultabatur, ut eorum reditum in urbem auxilia occuparent. Ac ne detectum conſilium motum excitaret, ſimul ne Vueſius cum Gelro equite in inſidiarum locum imprudens traheretur, ſparſit rumorem, ſe indicti ludicri certaminis gratia, ab agraria plebe uolucrem eiaculatura

culatura inuitatum, in uicum Doranum iter habere. Et ut id quod iactabatur, similitudine ueri cõprobaret, neu fucus suboleſceret, diuersa porta cum Ioanne Varao equestris familiæ, quem postea sub arce Vredenburgo à Burgũdionibus feriri uidimus, urbem egreditur. Fortè tum in ciuitate erat Ducis à consilio intimo, Erculeus Groffius: qui cum priori ad Gelrum occulta legatione in ciuitatem per amicorum inuisendorum speciem, prudenter quod aleretur dissimulans, uenerat. Legati interea postquàm Doreſtatum uenere, ad episcopum nulla mora admittũtur. Consul ubi multa diſertè in utranq; partem, de pacis commodis & belli calamitatibus, commemoratis Vltraiectinorum in episcopum multis & magnis meritis, disseruisset: obtestatus est, ut positis affectibus, & belli cura auersa, copias dimitteret, atq; uernaculo equite satis cõtra uim armatus, urbem intraret. Audita benigniter legatione, postquàm placidè pauca respondisset, minus ferociter quàm antea percontatur, ecqui equites ab ordinibus acciti intromissi ue essent, num nam quos operirẽtur. Negauit Consul id factum, cum ex urbe proficiscereturr: neq; de euocandis quicquam decretum fuisse, quod sciret. Cõsul autem, ut ex sponsione pacta factionem à nouandis rebus auerteret, collegam Arnoldũ Vuenum & reliquos legatos præter Nienrodium maturè sub uesperũ domum remittit. Tota autem ciuitas in spem concordiæ extra factionem erecta erat. Conuocatur in concionem ordinum senatus eodem die. Recitatæ hic literæ sunt Consulis Suleni, quarũ hæc erat summa: Statim q; Doreſtatum uenissent, ad principem introductos se, ac legationẽ suam benigniter auditam fuisse, & certam concordiæ esse spem. Episcopũ responsum in insequentem diem distulisse. Ne quid rerũ igitur nouarent, priusquàm uel ipse domum reuersus esset: uel per literas, quid staret sententiæ, eos certiores feciſſet. Rogati reliqui legati, ecquid ipsi referrent: responderũt, nihil se cõperti ex principis uerbis elicere per multas obscuras q; ambages potuisse. Fecit ea res factioni fraudis manifestæ suspicionẽ, quòd incautis et ociosis superueniret episcopus. Haud diutius cessandũ rati, equo expeditum quendã subornant, qui quanta posset celeritate additis calcaribus Vuageningam properaret, nunciaret q; equitibus, ut sub diluculum posteri diei ad urbem adesſent: exploratũ habere per trepidè allatum nuncium, episcopum se totum ad oppugnãda mœnia apparare: id q; fortasse postridie euenturum. Emittuntur & exploratores, qui transuersis regij sq; itineribus circumquaq; omnia specularentur: ut si quid hostium usquam in agris diuagari deprehẽsum esset, celeriter uigilibus ad urbem sub mœnibus foris repentibus, & in murorum speculis excubantibus nunciarent. Sub noctem Cõsuli Vulueno per uim claues portarum (quia constanter negabat externum Gelrorum equitatũ intromissurum) extorserũt. Tota nocte à factione peruigilatum est, expectatus q; in horas eques, missis ex urbe, qui per mansiones eius accessum ad Albam portam denunciarent. Missus & Doreſtato eques sub mediam noctem est, exploratum, num quid ueri haberet rumor allatus.

Paulo

Paulo itaq; post noctis conticinium Rhenos præteruecti silentio, cũ ad Elstam usq; processissent Gelri, prætor loci ex interuallo per noctis silentium hinnito equorum accepto, celeriter equum conscendit: ac subditis calcaribus, Dorestatũ petit. Intromissus hic in arcem, episcopo rem denunciat. Haud segniter is statim lecto correptus, Consulem Sulenũ, & Nienrodiũ excitari iubet, nunciariq;, rem deprehensam nunc coarguere, haud uanum fuisse rumorem, de equitibus Vltraiectum occultè accersitis, ad se allatum: eos iam ultra medium itineris progressos ad urbẽ accelerare. Apparere hic factionis perfidiam: quam integra legatione nihil nouare decuerat. Mane sub illucescentẽ auroram Vltraiecti tanto silentio ad notam tesseram & signum patefacta porta in urbem uenerũt, ut nisi ungularum in silicibus strata uia strepitus equos quadrupedantes prodidisset, ducenti illi armati (tot enim erant) & uigiles in stationibus & plebem horum ignaram fallere poterant. Tum demum publicè luctus oboriri uisus hominum manus ad cœlum tendentium, querentium q;, nunc inchoatum esse bellum, quod execrabilis factio hactenus tacitè precata esset: iactam per istam causam defectionis ad excidiũ patriæ, aleam. Quin priusquàm numerus exterarum copiarũ augeatur, eas urbe profligamus? Compescuit frementem plebem blandimẽta dando factio: conuenturum de pace: uerum ob metum oppressionis præsidia esse imposita: ea deducturos, ubi pax conuenisset. Id quod propediem esset futurum. Ibi perditorum ex factione ciuiũ audacia sese prodidit. Michaël Pistor, Gerardus Nouiomagus cultrarius, cum paucis sui ordinis alijs, tanquam pœnarum metu per defectionem ad Gelrũ posito, impetum in ædes procerum collegiorum, qui principi uel ob honores ob noxĩ, uel functionem aliquam iurati erant, faciunt: easq; hostiliter diripiunt. Inde ad ostentationem præclari facinoris holosericis undulatisq; uestibus ad talos diffluentibus amicti, annulatiq; tota urbe sursum deorsum per publicũ ob oculos ciuium obuersabantur: ad imitationẽ lustrationis amburbialis rudendo uicos plateasq; circumeuntes, asininis uocibus omnia complere: nullum contumelię in episcopum, nullum insanię atq; stultitiæ spectaculum prætermittere. Iugum per hãc dissolutã quiduis patrandi licentiam exuisse uidebantur. Sed inter arma perpetuũ est iustitium. Opulentiores repentina urbis facie trepidi, quantum ex tẽpore dabatur, tumultuose aurũ argentũq; auferre, occultare, ne quid grassatoribus statim ad prædam obuium esset. Quisq; deniq;, qui munera ab episcopo gerebant, in magno direptionis metu esse. At Gelrorum equitum magister auditis ijs quæ tota urbe facinora licenter designabãtur, reputans secum quàm difficile foret alienam ciuitatem usurpatam diu retinere, si suæ factionis paucis sceleratis, uti cœpissent, potestatẽ quæuis flagitia in quemlibet perpetrandi impune ac licenter faceret, ad se secretè aduocatos illico grauiter castigat, eo se urbẽ non ingressum, ut ipsis eam prædæ aut deuastandam daret, uerùm ut ab hostiũ iniuria, si qua inferretur, assereret. Si id quod agerent, faustum esse uellent & fœlix, plebem

bene-

beneficijs deuinciendam esse: quo consociatis animis communiter rem pub. defenderent, ac non ut infestam satis, infestiorem redderẽt. Frustra autem foris se bellum habituros, si plus sibi ab interno hoste q̃ ab episcopo esset metuẽdum. Iam in armis nihil firmi fore, si legum repagulis domi ruptis, omnia miscere aggrederentur. Pauor iam pleranq; opulentiam ex urbe continenti agmine per uias exportantium bona supellectilia q; effuderat, quasi aperto bello utrinq; iam res gereretur. Gelrus ueritus ne ciuitas per fugam ditiorum, qui oneri ferẽdo in bello essent, præ-
» sidijs nudaretur, extemplò cauit edicto, Ne quis res bona ue sua ex ur
» be asportaret: deprehensi multarentur, bona prædæ forent. Qui belli metu paulò sub Gelrorum ad urbem accessum profugerãt, publicè per literas reuocantur. Fuerunt, qui edicto contẽpto, exules à senatu fierent. Consul Sulenus auditis, quæ circa urbem impotenter à factione gerebantur, à Vuica rus, unde nuper in urbem ad Consulatum extractus fuerat, concessit: ac mox paulò, quia belli horribilem tempestatem ingruentis prę uidebat, rebus ex urbe nauigio asportatis, Iselsteinam in pacatum abijt, priusquàm de bonis efferendis publicè cautum esset. Indicitur breui pòst iterum dies ad conueniendum in arcem Beueruuerdam, anteq; ire, quas utrinq; ingentes in pectoribus conceperant, in rabiem exirent. Huc ad conciliandos animos, hostiles inter se spiritus gerentes, ac bellũ parantes, conuenere et Transiselani. Legati, qui ab ordinibus ad statutũ diem in arcem adessent, ea conditione se profecturos paciscebantur, ne se absentibus quicquam nouaretur: neu ad prę sentia equitum auxilia, alia in urbem reciperentur. Postridie quàm profecti essent crepusculo diei silentio nunciatur trepidè, centum quinquaginta equites, & peditum cohortem unam extra urbem subsistere, ut intromitterentur. Consultus in spem sarciendæ cõcordiæ erectus, audito nuncio insperato, attonitus obstupuit. Antesignani Gelrorum equitum in urbe, accepto nuncio nouarum copiarum læti, haud elanguescendum ignauia rati, armati domum Consulis petũt: postulantq; portam Albam aperiri, ut eques & pedes faciendo tinere fessi, absq; mora intromitterentur: ne extra urbem pernoctantes, episcopo, cognito eorum aduentu opportuni forẽt. Negat id se Consul contra datam legatis fidem, facturum. Equitũ Magister ne quid mora suis ante urbem hærentibus officeret, & Ducis indignationem prouocaret, conuocat in Palatinum forum quantum equitum atq; peditum in ciuitate erat. Cum his iam multa nocte, lychnuchis cum funalibus prę euntibus, ad Albam portam descendit: atq; ea ui effracta, socias copias in urbem frustra reclamante Cos. recipit. Erat autẽ ea peditum uis nullo delectu raptim è fece rusticorum in agris contracta. Quare bene foris consulta neutrũ alteri iam reconciliare poterant: quod unum haud dubie ualidis præsidijs urbe firmata Gelrus spectabat. Prima luce nouæ copiæ per hospitia distribuuntur. In Beueruuerda à rerũ omnium, quæ circa urbem accidissent, legatis ignaris, de concordia disceptatur interea. Transiselanus disceptator inter episcopum & Vltraiectinos

iectinos sumptus, ubi multa diserte ac grauiter de incommodis ex bello præfatus esset, iussit Vltraiectinum priorem occasiones & causas repentinæ alienationis, repetitis altius ordine exulum controuersijs, exponere. Tum Vltraiectinus legatus exorsus, singula à temporibus primi motus in ciuitate, ut quęq; gesta erant, exponere cœpit: quibus occasionib. causis, principijs, quibus authoribus, qua uia, quo cõsilio, per quos homines, contra seditiones rempub. tutati essent, & cõseruassent. Nihil ab se aduersus sceleratos & seditionum concitatores, earumq; comites uoluntarios susceptũ, actum ue, nisi principis auspicijs fuisse, & iussu. Rebus ipsis fidem suam patriæq; persoluisse: ad quam præstandam iuramento adactos, eius religione exolui haud potuisse. Sed & concordiæ cum inimicis leges nullas unquã se recusasse: ut non possent satis mirari, quid illi in mentem uenisset, quòd non ut amicus, sed ut hostilem animũ præ se ferens cum armatis peditum equitumq; copijs, Vltraiectino nomini hostibus ad urbem furtim accesserit. Omnia quàm bellum potiora ducere, ac malle. Sed quando neq; pacem æquam obtinere, neq; uim suis opibus à mœnibus propulsare possent, par esse ut auxilia ad tuendos liberos & uxores aliunde accerserentur. Quæsitum inde est à Transiselano, quid de recepto Gelro in urbem equite futurum esset: staret ne incœpto consilio perseuerare, an integrum esset adhuc illum uel retinere, uel amittere facta pace. Exulum, inquit Vltraiectinus, quorum conatus toties irriti & consilia frustra fuere, animi, & insolens ferocia: tum autem & iniusta præsulis ira atq; indignatio: sed & quorundam in urbe exulum conatui fauentium terror, nos ad amicorum opem implorandam subegerunt. Horum autem cum nullus ferè sit, quin sanguine uel affinitate nobilitatem Vltraiectinam attingat, si pax cõueniat, nulla cuiusquam iniuria urbe cedent. Transiselani paululum ad consultandum submoti, ac mox intro regressi, actis gratijs Vltraiectino quod ad præstitutum diem conuenisset, quodq; nihil grauatus fuisset, ea quæ propria huius causæ essent, à principio ad finem exponere: rogant num qua uia inueniri posset, qua auxilia utrinq; statim dimitterentur. Respondit Vltraiectinus legatus, quòd ad se, id tum demum futurum, ubi controuersia de exulibus finita esset. At sciri oportere, quid animi ac sententiæ episcopo esset, pro quo fortunas & uitã depositurus esset semper: par esse, ut uicissim ille eũdem animũ in se gereret. Æquum, respondere Trãsiselani, eos postulare: neq; ex eorum usu fore, si secus ille contenderet: maximè uero cõp diu exulũ negotium integrũ staret: ne urbs nullis præsidijs firmata, inimicis ad insidias opportuna foret. Interrogatus Vltraiectinus deinde, an plus copiarum uel expectaretur, uel intromissum esset, negauit id factum: (fefellerat eum præter fidem abeunti datã, copias in urbe præsertes nouarum copiarũ accessu se absente auctas) neq; de pluribus adhuc decretum, nisi episcopus prior nouarum rerum autor esset. Conuenit itaq; in hunc modum: ne præsul prior bellum populo Vltraiectino faceret: quo per ocium de concordia ageretur. Sufficitur in locum Suleni,

qui se paulo antè Consulatu abdicarat, Ioannes Huchtenbrochus. Arnoldo Vulueno magistratus continuatur. Legationes interea Vltraiectinæ domũ approperantes, ubi haud procul ab urbe ab obuijs uiatoribus præsidia in urbe nouis copijs Gelris præter fidei religionem aucta esse accepissent: tanta eos consternatio & pudor, quòd dicta sua Transiselanis affirmata, & facta Vltraiectinorum non iuxtà conuenirent, cœpit, ut auerso ab urbe itinere, retro abire, neq; domum redire consiliũ sederet. Qua re ad urbem nunciata, mittũtur celeriter legatis obuiam, qui ordinum uerbis eos obtestando, orandoq; ne se in medijs malis destituerent, à fuga retraherẽt. Superuenisse quidem peditum equitumq; auxilia, sed ea non accita, ita ut ubi uideretur, exautorati domum dimitti possent. Quo autem errore id factũ esset, ipsos præsentes melius cognituros, quàm nunciari posset. Persuasi legati conscenso iterum uehiculo spe deducendi ex urbe quantum copiarum interea accessisset, iam multa nocte in ciuitatem reuertuntur. Offendunt statim ciuitatis opinione fœdus turbatum: ipsamq; factionem bifariam discissam, effringẽtium cum Gelrorum cataphractis portarũ seras, & obstantiũ id ne fieret. Ad hanc discordiam accedebant graues legatorum de ipsorum perfidia querelæ: quòd nulla cõscientia tacti, pactam fidem abeuntibus uiolassent: ut causa belli & initium, si quod haberent, ab ipsis ortum uideri posset. Cõtrà alij factũ excusabãt, in errorem depulsum. Non inficiabantur quidem, accitam cohortem, & portis receptam: uerùm curam eam omnibus inesse, ut amplis pollicitationibus preces miscentes, illam rursum ex urbe deducant, ac domos suas tantisper dimittãt, donec episcopus uel hostis iudicaretur, uel pax cum eo fieret. Addebant & errorem ueri similẽ. Ab se conductum fuisse quendam nuncium, qui cum literis ad ciuitatem accelerãtibus copijs properè occurreret, & Vuageningam retro à cœpto itinere auersans, ibi subsistere tantisper iuberet, dum reuocarẽtur. Spem enim in præsenti statu omnibus reconciliandi episcopum in gratiã, ostentatam. Nuncium autem ob uiaticum, quod per obliuionẽ differebatur, totum diem in ciuitate moratum fuisse, cum iam dudum abisse crederetur. Quare obuium cuidam eum factũ, acriter obiurgatum, castigatũq;, quòd iamiam serò profecturum, rediisse obito negotio oportuisset. Statim intellecta moræ causa, accepto uiatico sub quintam paulo uespertinam quanta maxima potuit celeritate in pedes se coniecisse. Noctis autẽ interuentu eum à uia aberrasse: atq; interim auxilia omnium circa urbem ignara ad portas peruenisse. Et ne belli causa quæreretur, postulantibus equitibus Gelris ut portæ clausæ aperirentur, à Coss. constanter reclamatum fuisse. Tum demum equitem præparatis antè ad id animis (ut apparebat) cum parte ciuium nouandarum rerum cupida, ui claustra serasq; portarum diffregisse. Nuncio nouarum copiarum, quæ à Gelro ad turbanda omnia nocte Vltraiectũ missæ erãt, Vuicam mane perlato, pauor maior oppidanos cepit: quod rebus adhuc stantib. non modo quod nihil fidum in factione esset, uerumetiam quod ad bellum

tota

tota animos pararet: neq; pacem neq; concordiam augendo uires quæreret, tametsi uerbis in speciem benignis pacem dari cupere uidebatur. Transisselani desperatis rebus, ne sui ad exitum conuentus intenti, præter expectationem imparati opprimerẽtur, domos quisq; suas illico maturarunt. Videbant iam non ab Gelro hoste seorsim, utrum illi secũ & cum episcopo bellandum esset, nec ne, consultari: sed qua bellum ratione gereretur: quosq; opportunos magis primùm adoriretur. Episcopus nihil iam amplius cunctandum arbitratus, ne occuparetur, lectissimos pedites ad intercludendum Vltraiectinis ad austrum è Rheno commeatum, in ostium Leccæ mittit: hisq; Pilanum Amorfortium, & Pellitium Buscoducensem duces præficit. Cum his coniunxit Fredericum Sombrenum cum ducentis equitibus magistrum equitũ. Magno aũt bello Vltraiectino leuum huius ostij brachium ualidũ præsidiũ iam olim habuerat, natura ipsoq; loci situ firmum, & ad utrinq; suprà infraq; nauiũ cursus intercipiendos idoneũ. Locus ipse à reliqua planicie ita eminet, ut utroq; uersum in amnem longissimũ prospectũ præbeat: & ad excurrẽdum ad urbem mirum in modũ sit opportunus. Hic intra paucos dies opere tumultuario ex arborũ trũcis rudiq; robore & gleba superiecta præsidium erigit: non altũ illud quidem, sed latitud. pedũ quinquaginta plus minus: cum cuniculis, & uallis præacutis in ipso aggere & præalta fossa circumducta adactis. A tergo (ut nauigio hostibus inaccessum foret) scaphæ in ostij faucibus tegulis onustæ demerguntur. Imposita metu proditionis in hoc deinde externa selectorum peditum præsidia sunt. Inde latè immissis peditibus hostium agros peruastauit: quantũq; hominum ac pecorum in possessionibus Vltraiectinorum oppressum esset, prędę fuit. A ferro & igni & strage uillarum solùm temperatũ est: promulgato simul edicto, ut quicquid hominum Vltraiectini nominis, ecclesiasticorum profanorum ue, absq; discrimine sexus ætatisq; interciperetur, hostium loco esset. Iam tum segetes maturuerant. quare quicquid earum hostium erat, Dorestatum ex agris conuehi: eódem & pecus omne compelli iussum. Sub hæc bellicas machinas omnes Vuicæ tanquàm ad expugnationem apparare, expedireq; aggressus est. His ex rebus matura ad hostilia uicissim inferenda Vltraiectinis data materia, cum alij atq; alij trepidis rumoribus de accessu episcopi ad urbem nonnihil affingentes alimenta suggererẽt, tumultuariorum peditum nouas copias scripserunt. Fuga ingens hunc terrorem è cœnobijs suburbanis penu omne in urbem asportantium, migrantiumq; ex agris longo agmine cum armento omni per uias spectãtibus auxit. Et ut bellum se ipsum aleret, uicos & pagos, ne hostilia paterentur, stipendio imposito episcopus ad paciscendum compulit in tres menses. Contrà Vltraiectinus, eos pro hostibus se habiturum denunciat, qui cum episcopo paciscerentur: ab eorundem uicis, ne hostilia acciperent, se quoq; pecuniam stipulaturos. Misera profectò plebis agrariæ conditio, quæ cum hostes non haberent, ab Vltraiectino, & Vltraiectinæ ditionis suo principe, ne prædę

essent, paciſci ſubigebantur. Vltraiectini adhæc non contenti hac ruſticorum calamitate, inſuper eos, quos inuitos reſtitantesq; operam ſuam in oſtio Leccæ foſſis ducendis poſuiſſe conſtabat, nocte arreptos, ac rure in urbem extractos, in carcerem coniecerũt. Erat totus interim in hoc epiſcopus, ut hoſti undiq; cõmeatus clauderet. Haud quieuit inter hæc Gelrus. Laceſſentibus ad hunc modum Vltraiectinis bellum in infera ditione contra epiſcopum, ipſe aliquot dies de bello Tranſiſelano cõſultauit. Ioannes Vuiſſingus cognomento Henricus Macer, & Matthias Ketellus è Tranſiſelana regione oriundi erãt: equitum par nobile, & ob belli artes Carolo Gelrorum Duci chari. Hi relicta patria multis & magnis bellis ſub illo meruerant: quare & prior ille in gradus interioris amicitiæ receptus fuerat. Corrupti precio, ſeu (quod magis affirmarim) ut gratiam apud principem Gelrum inirent, Haſſaliam haud procul à Suolla proditione tentandi negotium ſuſcipiunt. Poſtridie Id. Auguſt. lucis principio tanquam ad mercatum nauem armatis grauem, ſed aſſeribus ſparisq; inſtratam, ipſi oppidanis ut popularibus domeſticè noti in oppidum recipiunt. Poſtquam autem ad forum uentum fuit, ibi deiectis aſſeribus cum ingenti clamore ad faciendum ſubita hoſtium ſpecie pauorem oppidanis oriũtur armati, occupantq; oppidum. Trepidatio maior, quàm pro hoſtium numero, quantũ hominum in publico erat, in fugam compulit. Capto oppido, à direptione & cæde temperatũ eſt. Vnus, qui ſolus obuios foro arcere armis ac uirtute contendebat, à confertis multis uulneribus confoſſus cecidit. Ingentem interim hominũ armentorumq; prędam ex Batauia egit: diripuitq;, quicquid uillarum obuium habuit epiſcopus. Tum conſilium ordines Vltraiectini de abrogando publicè præſuli epiſcopatu, ac ſocietate cum Gelro iungenda cœpere. Quare XVII. Cal. Septemb. conuentus habendi dies ciuitatibus, ut Vltraiectum conuenirent, indictus eſt, ad audiendum publicè in frequenti ordinum concilio diploma ditionis Vltraiectinæ recitari: ſimul ut ea quæ uitio perperam quotidie admitterentur, mutarent & corrigerent. Spectabat autem eò Gelrus, & factionis primores, penes quos uis omnis miſcendi omnia erat, ut aſſenſu trium aliarum ciuitatum principe hoſte iudicato, ipſę quoq; in belli ſocietatem traherentur. Ex Amorfortia uenere legati Segerus Vuilda, & Nicolaus Gerardi F. Et reliquę ciuitates, quamuis extra belli ſocietatem Vltraiectini, quia commune trium ordinum negotium, cum accerſerentur, prętexebatur, legationes ſuas quoq; miſere: ne non ueniſſe fraudi fuiſſet. Poſtquam ad edictum cõuentum Vltraiectum in curiam magnam baſilicæ D. Martini frequentes conuenere, primarius decanus hiſtoriam quatuor ſuperiorum annorum dicendo texere exorſus, oſtẽdit quàm multa beneficia pop. Vltra. in Henricum epiſcopum contuliſſet, eaq; qua nunc ingratitudine uaſtãdo agros, ac claudendo undiq; flumina & cõmeatus, penſaret. Exaggerauit pericula, ſanguinem, facultates: quę pro eius dignitate tuenda, pro incolumitate ac ſalute patriæ conſeruanda depoſuiſſent. A quo tantorũ

beneficio-

beneficiorũ admonito, cum gratia par repeteretur, cõtra diploma religi
oſe à ſe iuramento inaugurationis die confirmatum, ipſe indies alia atq;
alia, quæ ad nomen Vltraiectinum extinguendum ſpectarẽt, moliretur.
Bellum illatum cum ordines auertere nõ poſſent, modica auxilia ad pro
hibendam, ſi qua inferretur, uim, non ad concitandum bellum, compa-
raſſe: legationibus mittendis, orando, donandoq; quantum in humano
conſilio ſitum eſſet, ſudauiſſe, ut id declinarent. Inde ubi hæc & alia mul
ta id genus in hanc ſententiam peroraſſet, rudem quandam ex tempo-
re delineatam formam decreti de iungenda ſocietate cum Gelro, et bello
cum epiſcopo gerendo, in medium è ſinu protulit: lectumq; illud publi-
cè eſt. Fuit id autem in hæc uerba, cuius exemplar Amorfortijs ad refe-
rendum petentibus datum extemplò eſt. " Nos collegiorum primates
" Decani, canonici v. collegiorum baſilicæ D. Martini, Seruatoris, Ioan
" nis, Petri, Diuæ uirginis, in urbe Vltraiectina. Poſt hos, equeſter ordo
" ditionis inferæ: Cõſules, Tribunitia poteſtas: uetus nouusq; Senatus ur
" bis Vltraiecti: tabularum harum lectoribus, atq; cognitoribus: tum au-
" tem & ijs quorum hęc cõtrouerſia refert, referet ue in poſterum, S. Epi
" ſcopus Henricus à quo in epiſcopatum uenit, nobis non minus geren-
" dis rebus peſtilens, quàm ditioni pernicioſus fuit. Primùm autem, cum
" nullo publico, ſed priuato quorundam conſilio, quos in interiori amici
" tiæ gradu habet, nuper arcem Meidenſem cæpiſſet, penè nobis bellum
" concitarat. Nunc quoq; uicis inferæ ditionis omnibus grauia ſtipẽdia
" imperat, præter ius & bonum: tributo ne humili quidem agricolarũ fe-
" ci remiſſo ac tenui. Arces & caſtella præſidijs impoſitis exterorum equi
" tum peditumq; infimi loci, excluſis ſummo loco Vltraiectini nominis
" natis uiris, firmat. Agreſtem ad hæc hominũ multitudinẽ totis agris ar-
" matam, cum foſſorijs inſtrumentis ad fodiendum, & loco munito inex
" pugnabile pręſidiũ in Leccæ oſtio collocandum, non ad tuendos aduer
" ſus communẽ hoſtem fines, ſed intercludendas uias aditusq; omnes in
" urbem conuocauit. Vt mittatur, quantum exterorũ auxiliorũ equeſtri-
" um ac pedeſtriũ indies conſcribit: quorũ bona pars eſt ex eorum genere,
" qui P. Vltra. ſemper infeſti hoſtes fuerunt: ſcilicet ut nos in anguſtijs cõ
" cluſos obſideat, & ad deditionẽ cõpellat. Ex agris ciuiũ noſtrorũ, quaſi
" hoſtiũ, bubulũ pecus egit: & quantũ armẽtorũ in paſcuis fuit, prędę mi
" litib. dedit. Cum aũt tutos nos ab hoſtib. eſſe exiſtimaremus, nulla qui
" uimus cõiectura aſſequi, quorſum iſta, quo ue cõſilio paret: quib. admiſ
" ſis, hanc iniuriã nobis cõciliauimus: cũ hactenus nõ fortunas modò no
" ſtras cũ eo, ſed uitã etiã periculis ingẽti animorũ conſenſu obiecerimus.
" Quare hoc eius conſiliũ & turpe & fœdũ, tũ cũ diplomate ex diametro
" pugnat, tũ ampliſſimis eius promiſſis aduerſatur. Spectat aũt id ipſum
" huc quoq;, ut cõmunis libertatis iura labefactentur, publica totius ditio
" nis libertas, laudatæ cõſuetudines, inſtituta maiorũ, iactura nominis Vl
" traiectini & agricolarũ, in præiudiciũ cõmune omniũ obliterentur, ab-
" rogenturq;. Itaq; ut hæc, & id genus alia maturè auertantur: ſimul ut, ne

„ nobis exitio sint, occupentur. has ob causas & pericula in posterum im-
„ minentia, quæ hinc pullulare nobis, & possessionibus nostris olim oriri
„ possent: simul ut diploma, iura, libertatem, consuetudines, sanctas cõso
„ ciatis animis tueamur: censuit senatus & ordines consultatione matura
„ amicitiam aliquam ineundã esse, ne incauti ex improuiso opprimamur,
„ & insidias declinemus. Quamobrem concordes societatis fidem sanxi-
„ mus, nobis & posteris utilem futuram: & fœdus adiunximus, ratũ san-
„ ctũq; auxilio senatus hoc decretum habituri, quod huic calamitati, hisq;
„ impẽdentib. periculis consociata animorũ concordia obstabimus: uim
„ armis propulsabimus. Quod impensarũ in bellum fiat, id ad uniuersos
„ pertineat. Alea secunda aduersaq; omnibus ad exitũ eius usq; cõmunis,
„ & par ex æquo omnibus sit periculũ. Placuit quoq;, in conferendo nemi
„ nem excipi mortaliũ debere: nulli remitti stipendiũ impositum, quo mi
„ nus cum alijs contribuat, sed ut compar profanis religio censeatur. Con
„ tribuent æqualiter huc imaginibus maiorũ illustres homines, & humili
„ loco nati: opulentia cum tenuis fortunæ & infimæ classis proletarijs, ut
„ res publica posteritati incolumis tradatur. Neq; magni quidem referet,
„ unde pecunia redigatur: ex mutuo ne usurario ue ære, ut agri pignori, si
„ necesse sit, opponantur: quo hoc negotium alatur, & ærarium sufficiat:
„ an alia uia. Quare apud Deũ datis dextris mutuã pacti fidẽ spondemus,
„ quod sicubi opus erit, summo omniũ cõsensu, aut certè bonæ ac magnę
„ partis uoluntate mutuã uicissim operã nostrã in hoc ponemus, ut oppo
„ sitæ hypothecæ redimantur, mutuũ fœnus dissoluatur, ut damni exper
„ tes inde euoluamur. Nemo tum ea in re tergiuersabitur, sed datæ dextræ
„ sanciteq; fidei quisq; memor, lubentẽ se ac uoluntariũ (ut par est) offeret
„ ultro. Inter ordines nemo ius sibi ulla ratione, aut uiam ad elabendũ ulli
„ us libertatis prætextu usurpabit, qua cõtra hoc decretũ ad asserendam
„ suã dignitatẽ tum uti posset. Quod si nos bellũ (quod deus auertat) ha-
„ bere contingat, cum hoste neq; pacẽ faciemus, neq; amicitiæ fidẽ adiun-
„ gemus, neq; ullas si quæ offerantur pacis recõciliationis ue leges quãuis
„ iustas & bonas, quæ hanc societatẽ impediant, ipsi ordines separatim re
„ cipiemus: sed ne ipse quidem, qui nobis ad hoc bellũ auxilia miserit. Si
„ uero interim tolerabiles dari pacis cõditiones usu eueniat, ea nõ per unũ
„ aliquem ex ordinibus aut socijs iungetur: sed eius faciendæ potestas tri-
„ bus ordinibus, aut bonæ eorũ parti permittetur. Et quæ in ea bona atq;
„ æqua uidebuntur, illa cæteri rata, iusta, ac firma iudicãto. Dolus fraus q;
„ abesto. Quoniã autem ista inuiolabilia esse placuit: nos collegiorũ proce
„ res & collegiorũ sodalitia, nostra sigilla: itidem & nos cõmuni equestris
„ nobilitatis nomine rogati, Ioannes Reneschius Vuluenus eques aura-
„ tus, Gysbertus Varaus, Vuolterus Hammo, Ernesthus Vuicanus. Cõ
„ sules itẽ urbis Vltra. tabulis sanciti fœderis magnũ urbis nostræ sigillũ
„ appendimus. Datum Vltraiecti, anno XXVII. super M. D. XIII. Cal.
„ Septemb. Postquam fœdus iunctum de bello cõmuniter parando in
frequenti ordinum ac ciuitatũ concione recitatum fuit, legationes ciui-

tatum

tatum, quarum nulla uox cõsentiens accesserat, acceptis exemplis ad referendum illico domos suas reuertuntur. Episcopus auditis ijs quæ circa urbem indies fierent, metuens ne ob superiorum annorum odium et simultatem Amorfortij à se per hanc occasionem alienarentur, literas ad senatum dedit in hæc uerba: Vestra fides & studium erga me effecit, ut apud uos animi mei ex iniuria accepta ægritudinẽ effundam. Dubium mihi nõ est, quin rumor de exclusione ad uos allatus, uarie uos affecerit. Lętor tamen, uobis eundem animum adhuc esse in me, qui superioribus annis fuit: uti rationem rerum à me gestarum, & conscientiæ rectæ testimonium uobis probem. Audio Hassaliam nobis in Transiselanis à Gelro per homines talium negotiorum artifices ademptam, à quo quiduis potius quàm hostilia expectaram: cum incolumi ad hoc tempus amicitia, pax à me prius, & quies ab armis data, uiolata non sit. Atq; utinã ea perpetua, quoad uiuerem, esse potuisset. Statueram nuper Vltraiectum ad tranquillandos discordiarum turbines armatus contendere, ut restituta repub. ocium pristinũ ditioni recuperassem. Erat consilij mei ratio talis, ne inermis urbem ingressus periculum, ut antea aliquando, subirẽ. Quare auxiliaribus copijs, & equitatu ad corporis custodiam instructus ad urbem ueni: non alio mehercule consilio, quàm ut intestinam facem partim per id tempus, quòd in Germania supera abessem, partim in ualitudine mea aduersa exortam, penitus extinguerem. Adueniẽti portas clauserunt. Quàm uero isti ea in re iuramenti religioni fecerũt satis, esto ad posteros de ea re iudicium. Super hæc externa equitum & peditũ auxilia in urbem receperunt. Nihil itaq; aliud humani consilij mihi superest, nisi ut à uobis contendam, ne, quod ad belli dubium principium attinet, uestri periculi admoniti, ad maturè consultandum oscitãtes opprimamini: reputantes identidem apud animos uestros, quid hinc sit exoriturum, uiam inueniatis, qua malum imminens propulsetur: ut si in rabiem propediem animi ad bellum parati exarserint, extra eius necessitatatem uos amicos habeam, ac colam: quibus fretus, inimicorum, quos hostium loco posthac habebo, illatã iniuriam ulciscar. Quod si obtinuero, beneficium non ponetur apud immemorẽ. Cæterum quoniã cùm aliàs, tum belli temporibus in speculis intentior custodia propter ditionis limites necessaria est: ne ciuis per nocturnas uigiliarũ perpetuas miserias nimium obruatur, è proximo Hoechlandios in ciuitatẽ accite, qui pro muris uobis in agendis stationibus auxilio adsint: ne per proditionem tentati, in hostium potestatem trahamini. Christophorus Lãgius, uir militari gloria clarus, qui nuper cum grassatore pedite castellũ Teutonum in Marsis ipso magistro ordinis cæso, expugnando ui ceperat ac diripuerat, per id tempus reconciliatus factioni Vltraiectinę, cohorti in urbe præfectus erat. Hic Calen. Septemb. cum quadringentis peditibus ad Emnessiorum agros effusa populatione uastãdos mouit: qui cum nihil minus quàm hostilia operirentur, pridie esculenta uenum Vltraiectũ importarant. Emnessæ accepto Vltraiectinorum aduẽtu, cum iam haud

procul à uico abessent, tumultuariò collecta rusticorũ manus, in auia loca aditu difficilia diffugit: unde eminus inordinatè irrumpentes, & ipsum robur agminis à tergo tardius sequentes, sclopis tormẽtisq; manuarijs carpserunt. Numero enim hosti longè impares, nequaquã acie occurrere poterant. Vbi uerò agmen citatum insidias præterijsset, clamore à tergo & ab latere terribili segnius ab itinere procedentes adoriuntur. Fit pauor ingens atq; trepidatio. cadunt alij globulorum nymbo: alij armis abiectis callium ignari, in circumiectas uię paludes diffugiunt, ubi à suis longo interuallo excluſi hauriuntur. Interim prægressum agmen effuse omnia uastat populaturq;, eoq; infestius, quod partem suorũ ab occultis insidijs carptam, ac compulsam in paludes accepissent. Quicquid graue nimis asportatu erat, corrumpunt. Fuit autem prẹda, nimis quàm opulenta armentorum & pecoris omne genus & pecuniæ ad septẽ milia aureum. Addiderunt & flagitio perfidiam. Opulentiores ubi in manipularibus fidem, ne hostilia paterentur, pacti essent, ex composito ab alijs superueniẽtibus se suaq; omnia redimere adigebãtur. Moti iniuria Emnessiorum Amorfortij, (nam amplas ibi possessiones habebant) literas extemplò Vltraiectum mittunt. Earum autem sententia hæc erat: Senatum Amorfortium accepisse, quàm hostiliter colonos suos, quos Emnessæ in agris suis collocassent, immissis peditibus ipsi diripuissent: perinde se eam populationem accipere, ac si ad muros suos arma scalasq; intulissent. Velle scire causam, quamobrem pro hostibus haberẽtur. Responsum ab Vltraiectinis est benigne & callide: Non debere mirum uideri, quòd infesta & hostilia nullam pacti fidem paterẽtur Emnessij, qui priores lacessiuissent. Superioribus enim diebus uoluntarios eos ad ostium Leccæ episcopo in ponendo præsidio fossorijs armis opem tulisse. Si à bello esse alieni uellent, hostem non adiutum opportuisse. Inde cum infesto agmine in Hamerssfeltios mouerunt, (uicus est sub prætura Lusdana, ad mille passuum ab Amorfortia) eosq; fœde depopulati, opimã pecorum & rusticorum prædã Vltraiectum compulerunt. Hac expeditione postquam ingens damnum prædijs Amorfortiorũ datum esset, per literas & legationes cum Gelro & Vltraiectinis grauiter de accepta iniuria expostularunt: quòd hostilia omnia paterentur, cum ipsi in hoc certamine à neutra parte semper stetissent: ut utrisq; animos suos donec debellatum esset, probarent: neq; aliud hactenus declarasse, q̃ id quod amicæ uicinitatis esset, coargui possent. Polliceri nihil aliud adeò deinceps Gelrorum principi & populo Vltraiectino se præstaturos. Super cætera mirari, quòd illi non reputarent secum, quàm infestus Gelri Vltraiectiniq; nominis ager reddi ex Amorfortia posset, si uellẽt in belli societatẽ discedere. Ad ea Dux benignè Amorfortijs respondit: Nunquã aliud animo suo persuasum habuisse: nec aliò se quàm ad perpetuã amicitiã inclinatum, & uicinitatis ius cum senatu & pop. Amorfortio colendum. Id ipsum quoq; suis ordinum ductoribus ab initio inchoati belli mandasse. Verùm ut multa sæpenumero absente principe peccantur, effecturum

fecturum se, ut primo quoq; die ipsis fundorum suorum coloni in integrum restituerentur. Qua de re & literas se dedisse ad Vltraiectinos, ut quemadmodum edixissent, facerent, si Amorfortij prius agros & prędia sua in indicem coniecta, ut dinoscerentur in posterum, exhiberent. Nihil illi morati, scripto ea Vltraiectū transmiserūt: quare aliquanta pars pecoris colonis illico est reddita. Hac prospera re Langianorū militum excitatus Arnoldus Faber, tertiæ cohortis ductor, ad parem fortunam tentandam, Driebergam (episcopi ea tum uilla erat) cum expedito exercitu eam depopulaturus proficiscitur. Erat in eo exercitu gregarius, seu lixa uerius, famulus cuiusdā Gerardi Eccij, è nobilitate Vltraiectina, neq; armis ferendis aptus, neq; ad militaria munera obeunda maturus: adolescens impuber adhuc, cęterum indole feroci, & truci ingenio supra ætatē. Hic officij causa exorato hero, agmē expeditus sequutus fuerat. Quoniam autem præda ob incolarum & uici tenuem fortunam non magni nominis contracta, non operæprecium uisum fuit diutius ibi castra habere: simul quia periculosum ob densati soli naturam erat, per quòd hostibus ab Dorestato opportuni fuissent. Quare celeriter Vltraiectū, priusquam nuncius depopulati agri Driebergij Vuicam allatus esset, iter occupant. Præcesserat iam agmen ducentos passus, cum lixa, quod agricolæ nullam pecuniam exprimere ad paciscendum secum posset, ardenti manipulo admoto, & uillam, & ditissima duo granaria incenderet. Robur & cohortis ductor exorto incendio stupefacti, mittunt speculatores extemplò retro, exploratum quid rei esset: iubentq; autorem patrati flagitij arreptum (mulcta extremi supplicij ab incendio abstinere iussi fuerant) atq; equo funib. alligatum, secum in urbem trahi. Rumor incēdij in agris tum primū à Gelris misti haud paulo concitatiore cursu Vltraiectum allatus, plus ciuitatem quàm ipsum hostem conterruit: quod quantum ædificiorum extra urbem & castellorum haberent, episcopo incendijs ac populationibus opportuna forent. Et quod præsagiebant, id opinione omnium celerius statim accidit. Episcopus insequēti incendiorum auspicia nocte, cum quingentis peditibus & modico equitatu ex ostio Leccę ad urbem accessit: ac copijs in ripa Rheni ad ducētos inde passus instructis, nequaquam Gelrum metuens, manipulares lectos ad suburbana tria incendio infestè uastanda emisit: addito tamen hostili spiritui clementi edicto, ut antequam ignis tectis iniiceretur, & omnia flamma absumerentur, quantum pecorum & supellectilium seruatum quisq; uellet, raptim è domibus auferrent. Dum in tenebris silentio hæc geruntur, pauci, quibus animus ad omnia paratus erat, placidè ad portarum uersatiles clathros succedunt auscultatum, num ij qui in murorum stationibus excubabant, suorum aduentū fremitu ue sensissent. Inde ubi sopitos uigiles, ut in nullo uicino metu sensere, tectis in tribus simul suburbijs ignem iniiciunt. Clarum exortum prius incendiū fuit, quàm stationarij hostem adesse cognouerunt. Et quia laborantib. suis, quod hostiliū copiarum uis incerta esset, per tenebras opem adferre nō audebant,

audebant, totis mœnibus & turribus tormentorum tonitru eminus ful minatum inde per plerumq; noctis in incertum est. Plebs cum armis ad muros adesse, quisq; in suis stationibus: religio uero in curiam pontificiam armata exciri trepidè ad omnem euentū iussa est: numerum magis auctura, quàm ad bellandū apta multitudo. Incēdio hoc suburbano tota urbe perturbata, præfecti militum, ut fuco aliquo inuidiā popularem ob prius datū incendiū à se auerterent, testarenturq; nullo publico consilio facinus patratum, ipsum incendiarium capitis anquirendū publicè condemnāt. Nec dubitant, quin plebes, pœna authoris ac spectaculo exaturata, fremitum remitteret. Peruentum erat in circū Palatinum, ubi reus iudicum sententijs damnatus percutereť. Ille autem inter triste supplicij ministerium cū semianimis nudatis scapulis in sabuli aggerem ductus esset, lictore ex compositò auerso, extrahenteq; animaduersionem, ad circumfusæ militaris multitudinis hortatum recepto animo, ut manibus uinctus stabat, in fugā se dedit: elapsusq; nullo insequente in Ciuici templi asylum euasit. Crebræ inde quotidie eruptiones utrinq; in hosticum factæ: frequentes item uelitationes, ac prælia multa commissa. Interim secundo mense quàm bellari cœptum esset, ærarium in urbe exhaustum (quia stipendium non persoluebatur) mercenariū militem tam ferocē fecit, ut nec ad contrahenda certamina, nec ad eruptiones in hosticum faciendas induci potuerit. Quare pecuniæ inopia ordines cōpulsi, D. M. Vuesium ad Gelrum quindecim aureorū milia mutuò petitum mittunt: pro quibus uicissim illi prædibus ac prædijs omnibus ecclesiastici nominis in eius ditione cautum est. Vuesius nocte (quia interdiu & indicium & occultas hostium insidias metuebat) iter emensus, breui cum pecunia domum, præsens gaudium & ciuitati ob direptionis metum, & militi secum ferens, redijt. Noluit autem factio locupletioribus, qui oneri ferendo essent, circa initium belli, ut tutius id traheretur, ne ue eorum animi à se alienarentur, aut ad nouas res excirentur, stipendiū imponere. His Doreſtatum allatis, episcopus, cui animus ad obsidendum Gelrum per hæc additus erat, cum sexcentis peditibus & centum equitibus impedimentisq; pridie Iduū Septem. ad urbem mouit, & quidem clara luce: occupauitq; cœnobiū Pacatæ uallis, mille circiter ab urbe passus. Agitabat id aūt, si in castris ibi positis perseueraſſet, ut iter aditumq; Gelro intercluderet, ne ue commeatus è Batauia in urbem portarentur. Et apparebat hinc ab ortu, inde à meridie in Leccæ ripa insessis itinerib. id facile futurum. Ne Gelrus receptum, cum uideretur, in urbem, aut ex urbe Arenacum haberet, statim quàm locum castris occupasset, à frōte lapidibus stratam uiam transuersam perfodit. A tergo uerò, ob difficilia accessu paluſtria pascua, minus tormentis admouēdis & equitatui apta, nihil erat, quod periculi ab hoste metueretur. Rumore de hostium aduentu & capto castris loco per quosdam ex agris trepidè in urbem allato, cum uanum unum id de duplici eorum numero sparsum inter cætera esset, claudi extemplò portæ iubentur. Et quanquam eorum accessu

nihil

nihil auxiliares Gelri perterrerentur, metu tamen ne præsidium in ipsis propè portis statim inchoatum intra biduum ita muniretur, ut indè exturbari nequirẽt, & utrinq; arcta obsidione pressi, fame rerumq; inopia turpiter ad deditionem compellerentur, tumultuose cum tormentis Albana porta erumpunt, occurruntq; hosti ad portam cui ab operis urbanis nomen est, trecentos ab urbe fermè passus. Constitere intra portam & proximum pontem tuti à globorum iactu, dum pauci cum leuiorib. tormentis emissi, hostem ad uelitandum eminus lacesserent. Episcopus nihil moratus, & ipse manipulares ad prouocandam pugnam Gelro obiecit. Stataria autem fuit nulla, sed procursando refugiendoq; per pascua inter leprosorum ędes & obiectam portam, Parthorum ac Numidarũ more inuicem procul ferire, simulacrum uelitationis præbere. Nec stabãt interim copiæ utrinq; ociosæ. Illæ enim grauiorib. in regiã adductis uiam sclopis infeste inuicẽ ex interuallo incessere. Cæterũ quia mutuus conspectus per intercapedinem extra globorum fermè iactum erat, & utraq; acies ita instructa stabat, ut neutra ab altera nec à tergo, nec à frõte lateribus ue uulnerari posset, (nam hi portę mole uelut uallo obiecto, illi syluæ densitate tuti, certaminis spectatores erant) nox imminẽs procursatores ad receptum utrinq; cõpulit. Ab neutra parte clades illa accepta fuit. Habebat hostis intra cœnobij pomœria sua castra, equitibus Gelrorũ inaccessa. Statuit Martinus Rossemus militũ Gelrorũ Tribunus per prata, à tergo castris circũiecta, cum omni pedestriũ copiarũ ui Episcopũ, utcũq; caderet, adoriri. Quare ea nocte impedimẽta, & cãpestria tormenta, puluerem tormentarium, cratesq; expediri apparariq; iussit. Mane ingens coorta nebula, caligine densa cœlũ obtexit: quam paulo pòst tempestas sequuta, consilium discussit, ac Gelrum intra muros continuit. Eodem die mulieres aliquot Vltraiectinæ in itinere ab hostib. intercipiuntur. Quæ de urbis statu, deq; auxiliariorum numero interrogatæ, ubi ea quæ fando domi audierant, fideliter exposuissent, nulla neque contumelia neq; ignominia affectæ, quò ire cœperãt, dimittuntur. Nocte insequenti duas molas iniecta flamma ad Albanã portam in Gelrorum conspectu manipulares aliquot corrumpũt. Rossemus uarijs curis animo agitatus, qua arte ex loco suapte natura munito sine suorũ clade hostẽ submoueret, ludibrio rem cum Duce ita aggressus est. Dux fictitias literas ad Rossemum in hæc uerba scripsit: Se sequenti die paulo sub exortum solis cum quatuor milibus armatorum, & mille equitum, ad Biltam adfuturum: ipse interea quantum copiarum in urbe esset, expeditum ad inuadendum à tergo securum hostem silentio portis educeret: se uerò circa aduersam portam cœnobij eum inuasurum. Has literas callidus princeps & gloria militari clarus cum huiusmodi mandatis tabellario tradit, ut ex composito in hostium stationem intercipiendus cũ literis diuerteret: ut ijs lectis, hoc dolo pauor hosti injiceretur. Erat tamen in urbe persuasio talis, ut seriò id futurum fuisse autumarent. Haud fefellit Gelrum ars sua. Nuncius ex industria in stationarios illapsus excipitur.

cipitur. Literæ extortæ, & ad Trib. delatæ, illico inter initimi cõsilij primores duces, rerum consiliorumq́, quæ Gelri inter se agitarent, cognoscendorum auidos, recitantur. Et quanquàm de nouis copijs cõscriptis nihil allatum esset, uanis literis tamen habita fides effecit, ut seriò extemplò ad uasa conclamaretur. Rati fugam occultò futuram, impedimenta cum bellicis machinis, ne à Gelro præuerterentur, diluculo Doreſtatũ præmittunt. Timorẽ uanum sequuta est fuga effusa inordinataq́ agminis, haud perinde metu, ne è proximo à tergo carperentur, atq́ ne nouarum copiarum occursu à fronte simul & à tergo circumuenti, memorabilem cladem ad internecionem usq́ acciperent. Gelrus cognita per exploratores effusa sine ordine hostium fuga, paucis in urbe præsidio relictis, fugiẽtes equitibus immissis assequuntur. Fugientiũ postremo agmine turbato, uersis equitib. pontificijs in Gelrum fit supra Sestũ equestre certamẽ. Paucis utrinq́ uulneratis peditũ accessu, Gelrus receptui in urbem canere compellitur: diremptũq́ in hunc modum prælium fuit. Statim quàm relictis castris episcopus Doreſtatum in hyberna abijsset, priusquam consilium mutaretur, Gelrus nouis copijs quadringentorum peditum urbem firmat: quæ per suburbium in hospitijs (plebs enim palàm eas tectis recipere recusabat) sunt distributæ. Cum his simul superuenit rumor duas cohortes secundo Rheno tectis nauibus, ut ab aqua et terra in Leccę ostio præsidium expugnaretur, indies expectari. Ac ne uanus rumor, coargueretur, quo aures omnium impleuerant, omnia, quibus ad demoliendum quatiendumq́ præsidij uallum, & fossas obruendas opus esset, crates atque scalas item apparant: commemorando accitos plures equites Iuliacenses. Ipsum adeò Ducem tantum auri propediem, quo bellum traheretur, adportaturum, ut eo Episcopus & eius frater Palatinus uendi possent: hac persuasione multitudini obsidionis & famis metum ademerunt. Et quia iam exacta æstate autumnus serus erat, ut hyems iam appeteret: qua pluuio cœlo, ad ostium Leccæ tormenta grauioris generis per præpinguem uiarum rotis hærentem & gleboſam terram adduci nequibant, multos sumptus superuacaneos fecerunt. Inter hæc media consilia, ne quid temporis remitteretur, Langius in Schalcuicanos profectus, inde magnam hominum ac pecorum uim præ se egit: à quibus paulo antè episcopus pecuniam quoq́ stipulatus fuerat. Et hactenus quidem Gelro sua societas cum Vltraiectinis impunè fuerat: cum episcopus animaduertens sibi necessaria in utrumq́ hostem arma sumenda esse, transmisso Rheno partem Batauorum insulæ peruagatus, incendio populationibusq́ omnia deuastauit: stipendiarijs Mauricanis, Rysuicanisq́ factis, præda onustus Vuicam redijt. Nec Vltraiectino quidquam iam pręter suæ ditionis uicos reliquum erat, & eos quidem paucos, unde stipendium ad bellum, ne hostilia sentirẽt, stipularentur. Consultabatur interim de circũsidendo hostium præsidio. Sed obstabant multa, quibus id quod agebatur, ad exitum perducere nõ poterant. Anni tempus, quo sub pellibus miles habendus erat: uires

infirmio-

infirmiores quàm quæ ad obsidionem sufficerẽt: suspecti plebis animi, ne urbe egressis præsidijs nudata portæ clauderentur. Tentandum omnino tamen erat aliquid, ne uel militũ animi bello desueti, luxu Vltraiecti no frangerentur. Cæterũ ut defectionis securi in hosticum cum omnib. copiarum, quas intra extraq; urbem habebant, uiribus ex urbe tutò mouerent, callidum consilium in speciem plausibile repertum est. Decreuerunt ex omni sagittariorum sodalitio, quod ea tempestate ex opulentia pleraq; urbis conscriptum erat, trecentos selectos, obsidum loco secum, suspicionem dissimulantes ad obsidionem abducere: et hi ipsi, ex operis, quos uideretur, binos sibi allegerent. Vbi uerò id detectum in uulgum promanauit, fremitus tota urbe multitudinis exortus est, indignãtium, uociferantiumq;, hasce'ne esse copias terrestres naualesq;, quæ à Lecca hostem circumsiderent? Hoccine illud auri, quod à Duce in belli usum adueheretur? scilicet ut ad cædem & obruendas corporib. suis hostium fossas destinarentur? Adeò tota multitudo cum episcopi esset, quia propter obsides adductos nihilo tutior à defectione urbs uidebatur futura, abscissum id consilij fuit: ne quemadmodum Vltraiectum Gelrorum facta fuisset, rursum sub nutum ditionemq; Episcopi peruenirent: ut solẽt nimis callida consilia euentu rerum tristia, mortales plerũq; fallere. Versi inde ad operas cõductitias publicas, & baiulorũ plebem, fossoresq;, quorum ministerio in castris ponendis, & ad alia quæ laboris maioris opera erant, pro lixis uterentur, uix inuitos restitantesq; factionis odio, addito edicto, fossorijs instructos armis secum urbe extraxerunt. Equitum præfecto cum ducentis equitibus ad occupandum opportunum castris locum prẽmisso, pars aliquanta urbi prẽsidio relinquitur. Equitem Dornam iter habentem (nam Vuicam oppidum haud perinde loci situ aut laboribus munitum, præter imminentem arcem episcopi sedem, mutato consilio prius circumsidere parabãt) cætera multitudo peditũ subsequi iussa, in Ameronga illi se iunxit. Viginti fortè equitum Gelrorũ ad eliciendum hostem Vuicam propè euagabantur, relicto à tergo in insidijs cætero equitatu. Fredericus Seldenackerus episcopi equitum Magister cũ una turma Gelro, nihil moratus, subitò patefacta porta occurrit. Gelrus ex præparato, quasi uiribus impar, prælium detrectans, paulatim cedendo, hærentes in tergo episcopios, in locum insidiarum pertraxit. Ibi à tergo Gelrorum insidiæ exortæ, & multitudine et clamore ingenti, hosti inopinata re perterrito pauorem faciunt. Itaq; quãuis ab oppido excluſi, in hostium undiq; potestate erant, acerrimum tamẽ, si quo pacto per confertum ordinem erumpere potuissent, prælium edidere. Aliquãdiu tentato certamine cum pauci hostium impetum, septi undique, non ferrent, neq; fuga elabi possent, Gelris se dedidere. Prẽfectus equitum cum paucis inter dimicandum per confertos hostes statim post contractum certamen in apertum dilapsus, armis in fossam occultã abiectis, ut ad fugam expeditior esset, equo Vuicam per Lambrocam se abripuit. Duodeuiginti capti, et Vltraiectum abducti, lege militari multan

tur, dimittunturq;. Mox paulo mutato rursum consilio auersis itinerib. VIII. Cal. Octobris Leccam cum pedestribus equestribusq; copijs Gelrus petit. Et quia nocte iter illud emetiebatur, ignes ex cōpositō è speculis, maximè turri Dorestatiana ab episcopo ijs editi sunt, qui in præsidio ostij erant. Hi ubi hostium aduentum sensere, adeoq; iam intra teli coniectum esse, mane horas aliquot tanto fragore acui tormentorū tonitruis fulminarunt, ut fumus in nubem coactus Gelris præsidijq; omnem prospectum, post clarum incendium longumq;, ademerit. Rossemus omnium Gelrarum copiarū ductor, uix dum positis castris, ne hyberno cœlo incœptum occuparetur, extemplò militibus in concionem aduocatis (præmiserat iam exploratum, quà minimo periculo præsidiū oppugnādum adiri poterat) ita dicere exorsus est: Nisi hyberni cœli intemperies appetēs, commilitones fortissimi, mihi necessitatem maturandi consiliū destinatum imponeret, nunquam hodie uos ad expugnandum hostis, quod in conspectu est, præsidium educerem: cum alioqui ne ocio marcesceretis, laboresq; militares leuiores uobis forent, in castris uos exercere liceret. Vix hanc periodum orationis absoluerat, cum clamor ingens sibilum militarē sequutus, parantem haudquaquam tempori conuenientia, dicere, exploderet, expoſcētium debitum prius stipendium numerari: cuius persoluendi spe, urbe egredientes, Persicos montes pollicēs, impleuerat. Id ne eum agere, ut postquàm agmen uana spe lactatum, blādimentisq; ex hybernis extractum, in castris habeat, pro stipendio speciosa uerba adnumeret: lanienæ hostium obijciat? Maiorum deniq; more menstruum stipendium pro subeūdo expugnationis periculo, certatim dissonis clamoribus postulare. ad hæc in sex menses autoramentum addici. Ac tum demum ad iussum exequēdum, loca ac uices se sortituros. His autem fremitibus cum personuisset undiq; clarum concio, Langius cum sua cohorte sacramēti religione exolutus, ad Galliarum regem, qui per id tempus arma contra Cæsarem parabat, ipse seditionis author transijt. Cum quo se coniunxit illa cohors, quam postremùm conscriptā in supplementum, paulo antè in suburbano per hospitia distributam fuisse dixi. Hac defectione militum Rossemus animaduersa, uiribus suis diffidens, priusquàm hostium inopinato impetu opprimeretur, castris relictis, reliquias copiarum infecta re in urbem reportauit. Nec fugerūt per hæc apertam suggillationem. plebs enim tota urbe collecta, redeuntib. ad portam turmatim obuiam processit, gratulataq; egregiā de infirmo hoste uictoriā, quem se difflaturos insolenter iactitarant, percontabatur ubi opima spolia episcopo detracta reliquissent. Ludibria passim exaudiri occinentium, Gelrum, apparatus armorumq; terrore tantum bellare: haud perinde manus in prælijs uigere, atq; linguas haberēt minaces, & insolēter temerarias. Episcopus triduò quàm hęc acta essent, ne quid commeatus Vechta amne ex Hollandorum ciuitatibus Vltraiectū portaretur, arcem Vrelandiam in fluminis ripa propè sitam, sed ruinis obuetustatem, & bellorum uarias tempestates desertam ac deformem, impositis

positis præsidijs firmare aggreditur. Fuit autem id præsidium olim, nulla ui propè expugnabile, ob parum densati circà soli pascua, maximè autem hybernis mẽsibus, inundatione excurrentis alueos suos fluminis irrigua, Hẽrici Viandensis episcopi opus ibi aduersus uim ab ea parte Hollandicam positum. Multos inde ab episcopis neglectũ annos (ut multa alia, aduersus uicinorum principum incursiones cõdita: præcipuè autem Gildenburgum in ostio Leccæ ab Anoldo Hornensi collocatum) uetustate collabi, ab alijs dirui inde laterum inopia in fundamẽta postea cœptum. At postquam ditio sub Hollandorum ius atq; imperium transijt, reliquiæ uetustarum ruinarum Vltraiectum à fundamentis subrutæ, ad arcem Vredenburgum auectæ fuerunt. Huius ruinas itaq; tũc, ne ab hoste impetu transcenderentur, tumultuario opere episcopus muniuit. Ad illum ab opere, antequam absolueretur, disturbandum, Dobbelstei nus cum cohorte una & leuioribus machinis profectus, nocte exploratorem emisit speculatum, quantæ profunditatis circumducta fossa esset, quam sudam fuisse persuasus antea fuerat. Cæterum noctis silẽtio remoto aliter comperta, postquàm audiuit stationarios aduentum suum præsensisse, inordinatè effusos in fugam suos, metu ne per tenebras carperẽtur, (id quod episcopijs haud factu difficile fuisset) in urbẽ reportauit. Per hos dies episcopus ex ostio Leccæ in Batauos rursum transmisso amne mouit, lateq; eorũ agros uastauit. Vnde præda omnis generis parta, Doreſtatum compulsa fuit. Non desedit Gelrus, hostium transitu accepto in urbe: quãta potuit celeritate trãsgressum subsequitur. Sed postquàm Taislicam, ubi traiectus est, peruenere: offendunt pontones in ulteriorem ripam, ne iter à tergo intercluderetur, de industria subductos. Spe fluminis traijciendi frustrati, ne spiritus ferocia relanguisse uiderentur, à cœpto itinere in Leccæ ostium ad lacessendos præsidiarios in pugnam, diuertunt: sed frustra eorum cõsilium fuit. Nam ij qui in præsidio erant relicti, pauci illi quidem, sed delecti, tutius rati, id armis de uallo tueri, quàm inuadendum, si ad uelitandum longè numero impares occurrerent, hosti patefacere, & quidem omnibus præsidijs nudatum, machinis eum retro submouerunt. Erat autem belli negotiũ in hoc statu. Cum Ioannes Dux Cliuẽsis, uir pacis artibus nulli principũ per eam tempestatem inferior, cuilibet uerò superiorum facile par, per Palãtum præfectũ regni hæreditarium è principis utriusq; sentẽtia efficeret, ut datis in octo dies inducijs, ad agendum de reconciliatione & pace, Hueſſenæ conuentus ciuitatum ditionis Vltraiectinæ superæ inferæq;, & principum amborum haberetur: ipse cura reconciliandi in gratiam utroq;, disceptator sumptus, quod posset, controuersiam dirimeret. Cõuentui uerò dies indictus est quintus Cal. Nouem. ac fides publica huc per eos dies ultro citroq; commeãtibus data: ne quis periculum causatus, disceptationem de reconciliatione pacis, si ea coiret, discutere potuisset. Veñerũt ab Vltraiectinorum episcopo legationes Iacobus Mindenus, & principis à scrinijs proximus Archigrammateus. Transisselani ad mittendũ quo-

que huc legatos (quia id concilium, ipsorum non minus quàm ciuitatũ aliarum referebat) rogati ab episcopo, ex equestri nobilitate & singulis ciuitatibus oppidisq; legationes miserunt. Oppida item inferę ditionis, Amorfortia, Vuica, & Rheni, quæ in fide adhuc erant, & partim extra belli etiam societatem, in principis sui gratiam è primoribus senatorij ordinis suos legarunt. Adfuerunt & à Gelrorum Duce. Ex ordinibus aũt Vltraiectinis D. Æmilius Niueldius Decanus basilicæ D. Martini, Gerardus Sukerodius Decanus ad Seruatorem, D. Marcus Vuesius, D. Fredericus Regius. Ex equestri autem gradu, Ioannes Renescius, Ioãnes Huchtenbrochus, equites aurati. E senatorio ordine, Adamus Diemenus Consularis, & Gysbertus Clutingus conuenerunt. Hi sub noctem profecti, episcopi insidias, quæ uano rumore ad montem tenere nunciatæ fuerant, ueriti, ab equitibus centum Arenacum deducuntur. Postq; uentum est eò, legati in sua quisq; buleuteria (sic enim uocantur loca consilijs designata) concessere. Primum legationes ciuitatum atq; episcopi in concilium, ubi uiri regni consulti ad cognoscendum causam consederant, introducuntur. Erant autem ex intimo consilio ad id lecti, Archidiaconus Cliuensis, Palantus præfectus, eiusq; frater: ac præter hos unus & item alter. Ibi Archidiaconus altius exorsus, acta per episcopum Treuirensem disceptatorem & alia in quodam Hussseno conuentu, de fœderis legibus inter Gelrum & ciuitates episcopumq; Vltraiectinum exposuit, ita orationem pertexens, ut æquior Gelris cẽq; par erat, & obliquè fœderis uiolati culpã in ciuitates transferre uideretur, ea ratione illas fortasse ad dandas accipiendasq; tolerabiles pacis cõditiones perpulsurus. Finis autem orationis hic fuit, ut expromerent, si qua uia æqua pax sarciri, omnis belli apparatus discuti, ditiones ab euersione conseruari possent. Remittendum esse utriq; aliquid de suo iure uolũtate, quod armis extorqueri non posset. Nullas inimicitias tam graues, nullũq; tam atrox bellum arsisse, quod non æquis bonæ ac iustæ pacis conditionib. potuisset componi. Quare cum ambo populi in spem pacis essent intenti, darent nunc operam, ne tam ad uerbis disceptandum, quàm studio finiendæ controuersiæ cõueniisse uiderẽtur. Ad ea cum parcè respondissent legati, è concilio digressi, post moræ paululum rursus intrò mittuntur: adhibenturq; & Gelrorum Vltraiectinorumq; legationes. Tum legatũ episcopi ad hunc modum dixisse accepi. Quod precatus est episcopus Henricus à Deo opt. max. eo die, quò armatus auspicatò inauguandus urbem ingrediebatur, lætor id exponendi occasionem uobis, pacis conciliatoribus, uiri regni Cliuensis consultissimi, mihi hodie datam: præcipue uerò iniurias querendi, quàm inuiti in hoc bellum nullo nostro merito, nullo consilio tracti sumus, & à quibus belli initium sit ortum. Precatus autem fuit, ut quemadmodum ad arduam prouinciam gubernandam Colonia excitus esset, mens principe digna inter ignotam gentem, daretur: ne meliorem amisisse quàm creasse dicerentur. Vt in id sedulò anniteretur, ne quem lęderet prior, aut ad uim prouocaret: pacẽ & ociũ

ac tranquil-

ac tranquillitatem inferæ ditionis pro uiribus non ſolum tueretur, ſed, quod poſſet, ad magnã gloriã & opes etiam proueheret. res in Tranſiſelanis amiſſas, recuperaret: turbatos componeret: denicꝙ nullũ locum ſocordiæ, quoad eccleſię rebus præſideret, aut ignauiæ daret. Hoc uotũ utinam obtinere potuiſſet, florentiſſimæ ditioni difficilis collatio certè fuiſſet. Sed numen magno luxui & ſummis opibus obiratum, nõ modo non audijt, ſed ſtatim in rempub. Vltraiectinam, facem inteſtini tumultus penè inextinguibilem immiſit: ut nullus ferè locus ſit in noſtro orbe tam obſcurus, ubi eius flamma non ſit conſpecta. Malum inde epiſcopatus principium, hoc eſt inteſtinum malum, peior exitus excepit. Sequutum eſt bellum funeſtũ, quod nunc habemus. Quod utinã uobis reconciliatoribus componatur. Cuius inchoati culpa quoniã paſſim in nos ab hominibus Gelri Vltraiectiniꝙ nominis confertur, apud eos qui negotij huius ignari ſunt, fit ut ab hoſte ſtent, et nos concitati belli nomine male audiamus: ac nobis parum propitij etiam ij ſint, qui uolunt ac debent eſſe æquiſſimi. Exponam igitur breuiter, à quibus prius ortum ſit bellum, & illatum, ut teſtimonium nos iuſta in hoſtes arma ſumpſiſſe, apud uos, ut pacis recõciliatores extet: neꝙ priores laceſſiuiſſe, ſed illatũ, iure gentium auertiſſe. In fœdere, proximo bello, quod Gelrus cum populo Tranſiſelano geſſit, ab epiſcopo Treuirorum, ſumpto ad id diſceptatore, ita expreſſum tabulis ea de re confectis fuit, ut Gelrus omnibus oppidis & caſtellis Tranſiſelanis, quæ tum tenebat, præſidia deduceret. Et in ſpem in perpetuũ firmandæ pacis, deinceps à præſidijs & ciuitatibus, quæ eccleſiæ Vltraiectinæ eſſent, abſtineret: nullum unquam ius ſibi in ea uſurparet: præter Groningam. Hæc pacta iureiurando, teſte numine, & tabulis ſcriptis rata eſſe iuſſa ſunt. Rurſum, ne ille arbitrium Treuirorum principis ut iniquum reijceret, ſed id damni uiciſſim penſaretur, Vltraiectinus epiſcopus inuicem Gelro quinquaginta aureorum milia pro redditis poſſeſſionibus perſolueret. Numerato itaqꝙ argento, deduxit præſidia, reſtituit omnia è fœderis pactis. Sed quid cũ huiuſmodi agas, qui neqꝙ ius nouit, neqꝙ fœdera ſancta habet: apud quem nec fides ullum dignum famæ laudatæ precium obtinet? Spes nos, minime inſidiarum perfidiæqꝙ ſuſpicaces, ita ſecuros, ac propemodum ſublatis pedibus altum ſtertentes habebat, ut conuerſi ad inteſtinum incendium extinguendum, cœlum citius ruiturum exiſtimaremus, quàm is fidei religionẽ, etiam barbaris ſacroſanctam, uiolaret. At quantũ nos fefellit Carole, noſtra de te exiſtimatio & ſecuritas. Rebus domi utcũqꝙ iam ex ſententia compoſitis, ex præparato Vltraiectũ occupauit, Haſſaliã in Tranſiſelanis per proditionem cepit, bellum nobis intulit: uicos Vltraiectinæ ditionis, impoſito ſtipendio in tres menſes exoluendo, tributarios ſibi fecit: uillas, horrea cum magni precij frumentis, ferro & incendio populatus eſt: agros abducta pecorum hominumqꝙ ingenti multitudine, hoſtiliter uaſtauit. Hæc cũ ne uerbo quidem tactus prior patraſſet, præſul ad bellũ uiciſſim ſe armare, & effuſe omnia uaſtanti obijcere adactus

fuit, magis ut suos ab hostili incursione, q̄ ut se ab iniuria uindicaret. Ad hæc si quid habet, respondeat, quare res nostras repetimus: deducat ex Vltraiecto quantum armatorū ibi habeat: decedat urbibus & oppidis: reddat ablata. Quātum damni utrinq; datum est, arbitrio principis Cliuensis æqua fiat existimatio. Pacem petimus cùm utilem, tum utriq; bonā. Et episcopi quidem legatus in hæc uerba loquutus est. Gelris inde Vltraiectinisq; legatis, ubi ille dicendi finem fecit, potestas dicendi, quæ uellent, facta est. His submotis paululum ad colloquendum è concilio, ac mox rursum introductis, Gelrus facto silentio, ita dicere exorsus est. Si perinde id quod principio episcopatus Henrici utiliter per Treuirū expressum fuit, ut ab iniuria utrinq; abstineretur, et nos intra ditionis nostræ pomœria uos contineremus, seruatum fuisset, bellum profectò nullum haberemus: pax fida, quæ triennium fuit, nunc quoq; inter principes integra, sarta tectaq; esset. Sed cum in exaggerando perfidiæ crimine, quod in nos cōgeris, sis immodicus, satius esset causas prius, cur huc rerum sit peruentum, excutere, quàm nos apertis criminationibus uiolati fœderis magno spiritu, et nullo ore temerè accersere. De præsidijs equitum peditumq; Vltraiecto impositis, de capta Hasselia, adde & populationes uicorum, & conflagrationem unius horrei: constat factum. Sed iure ne, an iniuria, quibusq; de causis hæc patrata sint, tum ad quos pertineat res, id in cōtrouersiam uenit. Nec hoc in negotio uelim nobis fraudi esse, quod uulgari ioco de nostra fide, tantum nō Punica iactetur: cū ne uobis quidem id, quod de ipso episcopo fertur, quicquàm prosit. Pacis arbitrio Treuirensi permisso, ab eo ita expressum fuisse, non nego: & paruit Dux lubens, propterea quòd multa de iniurijs uoluntate in gratiam reconciliatoris excelsi uiri remittere decreuisset: simul quòd bellādo fatigatus, utriq; regno otium restitutum mallet, quàm ulterius cædibus multoq; sanguine ditionis suę pomœria propagatum iri. Sed ne tam iniquum quidem uisum fuit fœdus, ut nō facile passus sit illi se alligari. Dissoluta ab episcopo expressa pecunia, deductis illico præsidijs, omnibus oppidis & castellis cessimus: & quidē ob id tanto celerius, quanto hostium, si quid cunctati fuissemus, maiori calumnia prægrauabamur. At in ijsdem pactis positum quoq; fuit, quod tu haud scio callide ne, an per imprudentiam suppressisti: certè ut omnem culpam cōcitati belli, uiolatiq; fœderis speciose in nos trāsmoueas. Positum autem simul in eodem fœdere fuit, (sic enim sperabatur, increscentem in posterum maleuolorum audaciam coherceri potuisse) ut à conuicijs in nos & dicacitate populus Suollanus deinceps temperaret: ut est ad maledicēdum & scommata iactanda, quàm ad benigniter loquendum pronior. Factis enim dictisq; inimicorum iuxtà principes læduntur, & ad arma prouocantur. Vtq; pax perpetua uindicaretur, legibus in conuiciatricem linguam animadverteretur: supplicium ad reos, exemplū ad uniuersos perueniret. Quod quidem utrum exequuti estis tum, an à nobis nuper prius rupta sint pacta, querimoniæ Ducis ad episcopum & Suollanos delatæ, indicio extant. Suol-

tant. Suollani, ueteri ſtatim à percuſſo fœdere, odio nondum exuto, feroces ſpiritus continere non potuerũt. Plebeij quidam, quos Suollę uix natos norant, nullum petulantiæ genus in principem noſtrum prætermiſerunt: & quidem impune. Querimonias per legatos ad ſenatum delatas pro ludibrio accepiſtis, tantum abeſt ut ad pœnas è fœdere eos de-poposceritis. Suollanos nunc appello. nam horum & peccatum & cauſa ad uniuerſos attinet. Additum item fuit reconciliationis pacto, ut exules, qui ob Gelri nominis ſectam in fugam acti ſuiſſent, extemplò in integrum reſtituerentur: decretum fieret, ut ædes, fundi, bonaq; omnia ipſis adempta, redderentur. Qua fronte uos audetis, datæ occaſionis ad bellũ ſuſpicione à uobis auerſa, nos perpetratæ pacis uiolatores, ad execrabile odium uſq; appellare, & damnũ penſari poſcere, res ablatas repetere, cũ iſta nec refellere nec refutare poſſitis? Super hæc Ioannem quendam Gorierum, conuentus habiti die uixdum exacto, hominem Gelro nomini amicum, arreptum in carcerem duxiſtis. Interea dum ibi pedore ſqualens per multum temporis computreſcit, longa conſultatio uos de eo percutiendo tenuit: illius capite ſcilicet fœderis auſpicia, quaſi porco mactãdo conſecraturos. Miror uos in eam inuerecundiam adduci, cum hæc ita ſint, ut adhuc commẽtum iſtud nobis uos probaturos ſperetis? Quare cum conſtet à uobis materiam belli exortam, nihil profectò eſt quod dicatur amplius. Quod uerò de occupato Vltraiecto obijcitis, ſic accipite. Cenſeo cum his agendum, (Vltraiectinorum legatos monſtrans) quam obrem ordines epiſcopum excluſerunt, & ad tutandam contra uim urbem equitum & peditũ auxilia ſuis impenſis conduxerunt. Eam per nos recuperare ab ordinibus licet, ſi queatis. Nec plus hoc belli negotium ad nos pertinet, quàm Gallicum bellum ad Ducem Cliuenſem, cum ad ſtipendium faciendum ex eius ditione illò manibus prompti equites accerſantur. Nec debet id tam ægrè ferre epiſcopus, quòd Dux patiatur, ſuos, cum nullum ipſe foris habeat bellum, ne armorum deſuetudine & ocio elangueſcãt, alibi ſtipendium facere: cum ſi ipſe prior eorum opem ad bellum promptam propoſito ſtipendio imploraſſet, haud grauatè permiſſurus fuiſſet. Id quidem ſic eſſe, uel illud coarguat, quod ipſe, poſita, quod ad ſe, armorum cura, in urbe nondum fuerit: licet uos pro hoſtibus eum habeatis, totamq; eius penè ditionem ad paciſcendum, ne hoſtilia patiantur, compellitis. Quod uerò ad Haſſaliam, nihil eſt quod agatur, ſi unum illud dicam, talionem eſſe iuſtam. quemadmodum uos homines intemperantia linguæ maledicæ in Ducem inuectos non arripuiſtis, ut in fœdere pactum fuit: adhæc noſtros amicos contra fidem priores leſiſtis: uicos Batauiæ pòſt graui ſtipendio imperato uobis tributarios feciſtis: ſic captum talionis iure oppidum, quaſi pignori oppoſitũ ita tenere ſtat ſententia, ut bello niſi coacti, nos nõ interponamus. Petimus nos quoq; concordiam, & utriuſq; ditioni pacem optamus: ſed damnũ datum, & contumeliam acceptam, per arbitros pacis, ut medios decet amicos, digna æſtimatione penſari poſtulamus. Quod ni fiat, nullæ pacis

conditiones erunt. Hęc Gelrus. Quoniam utriusq; oratio uehementior erat ob mutuum conspectum, quàm ut pax expectaretur, uisum fuit senatui Cliuensi, colloquium in posterum diem ita reiicere, ut unaquęque legatio separatim ab aduersarijs arbitris audiretur. Itum itaq; est in eam sententiam ab omnibus. Postridie Vltraiectinorum ordinum legatis coram Cliuensibus seorsim datum est concilium. Horum autem prima, adeoq; ferè tota oratio fuit, beneficia & merita in episcopum per trienniũ commemorantium: plus effusæ beneuolẽtiæ, plus studij in eum unum se cumulatè collocasse, quàm maiores suos, in uniuersos, si in unum locũ coacti essent. Egenum in episcopatum penè ascitum, ac propemodũ precio emptum. Cum reliqui competitores haud sine ambitu, rescissa ditionis pomœria se sarturos suo ære, nullo Vltraiectinorum impendio promisissent: illis repudiatis, Bauarum creasse: ac statim ipso penè inaugurationis die quinquaginta aureorum milia, communiter ditione pendenda, quibus amissa oppida & arces à Gelro redimeret, decreuisse. Ortam inde propter hanc pecuniam, antequam cõficeretur, atrocissimam ciuilem seditionem: quam tertio uix anno, cum totius nominis Vltraiectini ad internecionem usq; periculo, restinxissent. Media urbe se cum amicis eorum, quos ipse iam dudum cum assensione populi exules esse in perpetuum iusserat, conflixisse, & quidem fœliciter: neq; sine sanguine eam de ciue uictoriam stetisse. Paulo pòst eum ad ordines retulisse de præsidio in urbe erigendo: aut, si id obtinere non posset, de porta in præsidij formam fossa & aggere cingenda: prætexuisse nescio quem metũ ab ciue. Compertum mox, eum cum Burgundica aula, absq; Vltraiectinorũ ordinum autoritate, societatem pactum. Nuper autem ad urbem, cum multiplicibus equitũ peditũq; copijs accessisse, ut exules hostes urbis, senatus autoritate & populi iudicio, suoq; adeò ipsius edicto iudicatos, in ciuitatem reportaret: seq;, qui ad id temporis usq; cum ipso principe rem pub. gessissent, uicissim ad cædem destinatos. Quare se clausisse illi portas. Misisse extemplò circa eum legationes alias super alias, ut ijs quibus ueniisset copijs externis, à se amissis, à quibus metuebatur, ne quid ui ageretur, cum equite familiari urbem ingrederetur. At æqui nihil exoratũ. Exorsum inde, cõscriptis maioribus copijs, eum esse bellum: atq; undique intercluso commeatu in urbem, infestas copias ad mœnia admouisse. Nihil ad postremum hostile cum prætermitteret, perpulsos ordines fuisse, equestres pedestresq; copias contra incertã uim suis impẽsis (quia nihil satis tuti usquam erat) raptim contrahere. Acciuisse autem equites, qui sanguine ac propinquitate pleramq; nobilitatem Vltraiectinam attingerent: quos ut sibi fidissimos fore confiderẽt, ita eos dimittere, sibi, cum uideretur, liberum fore. Nullo fœdere diu se Gelro alligatos: abnuisse, ne secum aduersus episcopum arma caperet. Et ne hæc, tãquam inanis sonitus uerborum, uana coarguerentur, non recusare quæcunq; imperari possent, si ea hostis refutaret: imò uoluntate ab armis se discessuros. Apparebat cum gratia coram concilio, quod nihil absurdi habuisset oratio,

set oratio, eos pro se respondisse: & eo magis, quod ob Gelri amicitiã, æquiorib. aurib. ijs fauebãt. Intromissis sub ea episcopi legatis, ubi Vltraiectinorũ orationẽ totidẽ uerbis exposuissent, iussi sunt ad ea, si qua haberẽt, inuicẽ dicere. Tũ ad ea legatorũ alter: Non ignorabã, inquit, Vltraiectinorũ uerba specioſa magis fore q̃ uera: ut quorum oratio prępa rata sit semper, translata culpa ad purgationẽ. Neq; id nouũ mihi uidetur, cum mos is genti huic sit, orationib. in speciẽ uerisimilib. & blandis magis, q̃ ad probandũ aduersarijs præsentibus, in cõcionib. apud rerũ ignaros apparere. Sed multo uehementius mirabar, quid sibi uellet eorũ tam numerosa legatio: quę quidẽ nihil aliud prę se ferre uidebatur, q̃ quod numero et multitudine superiores nos obruerẽt. cum ea planè ad hunc conuentũ ociosa sit. Ex quo enim de urbe bellare cœptũ est, nõ cũ pop. Vltraiectino, quãuis ab eo belli principiũ cœpit, sed cum Gelrorũ Duce nobis certamẽ fuit. Sic arbitrari ergo uos uelim, de Vltraiectinorũ reb. me in mãdatis nihil habere: ut cum quib. separatim pòst agendũ sit: sed huc aduenisse, ut cum Gelro, si fieri possit, pacẽ faciã. Quare in præsenti nihil est quod his respondeam. His semotis, Vltraiectinorum iterum in concilium legationes conuocatæ, ubi sensere, se hoc consilio ab episcopo reijci, ut facta cum Gelro pace, ipsius tyrannidi, omni auxilio destituti, ad uictoriam exponerentur, uel paucis uerbis in scriptum coniectis ea edi, quæ aduersus se episcopus potuisset obtendere, petiuerunt: ut causam suam & ius, innocentiam q̃ reconciliatoribus probarent. Episcopi legatus paululo ad deliberandum cõsultandum q̃ spacio sumpto, in concilium reuersus, negauit ius agendi cum Vltraiectinis sibi permissum: quare ab hoc conuentu eos alienissimos duxisse. Sed quia Cliuẽsis principis dignitas causam illati belli cognoscere uehementer aueret, simul & iniurias, in episcopum, Vltraiectinorũ: ne superbiæ id quod iussi facerent, priuatæ tribueretur, aut causam parum æquã tueri apparerent, ordine se, gratificandi magis, quàm illos criminãdi causa, rerum seriem explicaturos. Pertexuit inde telam historiæ ciuilis tumultus ad belli externi cum episcopo initium, eius narrationem ita temperans, ut culpa & fraus omnis prius facti belli penes pop. Vltraiectinum esse palàm uideretur. Facto inde perorãdi fine, legatus Vltraiectinus uicissim atrociter recriminari episcopũ. Sed cum infirma prorsus eius refutatio esset, protulit in medium exemplum diplomatis, quod è ueterum episcoporũ more, inaugurationis die, iuramento sanctum se habiturum affirmarat: uix sibi à conuicijs interdum, ut nimis uehemẽtis expostulatoris ingenium non contineret, temperans. Primum omniũ eum superiori anno castellum Meidense Brederodio ademisse, & quidem sine ullo publico ordinum decreto, contra instituta maiorum, & diplomatis fidem. Quam temeritatem penè atrox bellum sequutum fuisset, nisi stultum incœptum opinione fœlicius cecidisset. Iam cum se ecclesiasticæ libertatis, & religionis immunitatis uindicem iureiurando, teste numine, fore recepisset, nõ obscurè periurum & perfidum conuictum esse. Quoniã ipse fidẽ prior

suam uio-

ſuam uiolaſſet, ſe nulla uiciſſim religione ad ulla officia exequenda teneri: ſed & uano ipſius ingenio impelli poſſe, ad ampliſſimũ Epiſcopĩj munus iure ei abrogandum. Compuliſſe inſuper omne religioſum nomen, remiſſis plebi oneribus tributarĩjs, ad uectigal de cocto potu pendendum: id quod nullo æuo fando auditum eſſet. Adhæc legem de exulib. promulgatam, & in tabulas relatam, inuitis reclamantibusq; ordinibus obliteraſſe. Hæc aliaq; id genus magno ſpiritu criminando, huc denique rem deduxit, has ob cauſas ſe coactos ſibi conſulere: nec in animo eſſe eum mœnibus recipere, qui reſtitutis inimicis, bonorum omnium fortunis & capitibus inſidiaretur: ſed ne fidem quidẽ ullam paciſci, niſi ex autoritate Cliuenſium. Atq; iſta quidem Vltraiectinus præſentib. Gelrorum legatis: hi enim conſilia conferebant. Poſtulatum ab ĩjſdem eſt, ut epiſcopi legatus, ne promiſſis extraherentur, criminationũ capita in indicem coniecta Cliuenſibus traderet. Nihil ille grauatè id extemplò fecit, hac lege illorum fidem pactus, ne Vltraiectinis ea inſpiciendi copia fieret, neu (quia cum illis agendi poteſtas permiſſa non erat) exemplum petentibus daretur. Reſponſum ad ea ab Vltraiectino eſt. Quoniam ſecum agendi ius permiſſum illi non eſſet, uiciſſim ſe religione ſolui. Sin illi ſcripto publicè criminationem ad conciliũ referret, ſe quoq; facturos, ne ad pacem epiſcopo defuiſſe in poſterum dicerentur. Propoſito inde ſeparatim epiſcopi legato, Vltraiectinorũ reſponſo, paululum obticuit: ac mox, Nihil, inquit, eſt, quod eadem toties ad tædium uſq; repetãtur: quando poteſtas, cum ordinibus neq; de bello neq; de pace agendi, nulla mihi permiſſa ſit: quorum cauſam à Gelri negotio ita alienam epiſcopus habet, ut eam ſui arbitrĩj integram relinqui uelit. Illud interim ordinibus publicè, ne uos ignoretis id quod ipſi diſſimulant, reſpondeo, ab ipſis prius incendium ortum: quo exemplo adductus epiſcopus, ferro et incendio uiciſſim populabundus in eorum agros irruit. Dimiſſo hoc è concilio, introducũtur Gelrorum & Vltraiectinorũ legati. Inter quos Gelrus, ad atrocem de incendio illato querelam, Si id quod priuata temeritate et licentia peccatum eſt, ille publico conſilio patratum eſſe interpretetur, nihil eſt profectò quod dicatur amplius, (inquit:) ſin militari licentia multa ſæpe peccari, quæ à publico conſilio abſint, fateatur, erit in quem autorẽ uobis æquis arbitris, à nobis culpa trãsferamus. Lixa fuit, qui Driebergam epiſcopi uillam populatum, cohortem ex urbe abſente atq; ignorante Tribuno proficiſcentem cum eſſet ſequutus: iamq; nulla præda graues urbem alĩj repeterent, ſolus in uico relictus, granaria iniecto igne exuſſit. Quam ob cauſam militaris ira ſtatim arreptum, atq; in equum manibus conſtrictis coniectum, in uincula abduxit. Triduo autem pòſt ad ſupplicium incendiarius educitur, utili exemplo, ne quis iniuſſu centurionum temerè deinceps ad urẽdas hoſtium ſegetes tecta ue raperetur: ſed ut è diſciplina militari, imperio parêre aſſueſcerent. Stabat iam arenæ obnupto capite admotus, ut feriendus erat, cum per militarẽ commiſerationẽ, clamore mixto tumultu exorto, hortantiũ ad fugam, ſubtrahen-

subtrahentiũq; reum, cum iudicũ fuga, in asylum ille dilaberetur. Cum igitur id publico consilio non factum esse constet, sed priuato audacia perditi lixæ scelero, quæso num à nobis rectè primum incendium excitatum dici potest? Nõ opinor. Alioqui in principum capita resiliret, quicquid priuatim usq; à naccis iniussis committeretur. Desinat proinde id obijcere, quod nec nostro iussu, nec à nobis factum sit. Cum circa hæc omnis disceptatio legatorum, quos dixi, uerteretur, aliquot diebus altercando magis quàm consultando ad hunc modum absumptis, inferæ ditionis ciuitatum legati domos reuertuntur, paucis relictis, quibus pro magno negotio erat bellum, quod fieri posset, componere: nec inde discedere, priusquàm in formam certam reconciliationis leges expressę essent. Sed in tanta legatorum ciuitatum Transisselanarum, & equestris nobilitatis turba, difficile erat pacem reconciliare, alijs aliud postulantibus: quare placuit, paucos utrinq; ad colloquium deligẽdos, quibus ita belli pacisq; arbitrium permitteretur, ut ex autoritate Cliuensium consilia ad suos referrent. Huc lecti sunt è legatis Transisselanarum ciuitatũ, Petrus Manuickius, eiusq; collega, Coss. Dauentrienses. Ex equestribus Ioannes Bockhorstius, & præfectus Volenhoæ. Cum his cõiuncti sunt legati episcopi. Erant autem isti in hoc toti, ut ita moderarentur concordiæ conditiones, ne ut parum ęquæ ab alterutro principum reijci possent, aut etiam offenderẽt: ita tamen, ut ipsis omnia adhuc integra forẽt, & ad unam communem utriusq; regni utilitatem, & cumulum florẽtissimarum opum cederent. Pacis autem leges exprimi cœptæ in hanc sententiam sunt. Omnium primum Vltraiectinus permitteret statim collegam sibi renunciari, quem Gelrus ei diceret: is esset aut Lunenburgensis Ducis filius, annum agens uicesimum secundum plus minus: aut Carolus, ipsius Gelrorũ Ducis è concubina filius, qui per id tempus apud Treuirensem episcopum agebat, natus annos uiginti, aut plus paulò. His relatis ad alios legatos, interrogatum inuicem est, ecquod cõsilium aut sententia huius rei esset, ecquæ ratio aut forma administrationis penes collegam foret? Nam episcopum Vltraiectinum collegam Vuormacienſi episcopo datum quidem, at penes eundem esse summæ rerum gubernaculum. Contrà Leodiensem & ipsum asciuisse collegam, uerùm sibi omnem prouinciæ administrationem seruasse, ne cum re nomen episcopi simul amitteret: & sub specie quietis, dominum sibi præfecisse diceretur. Huiusmodi constituendæ amicitiæ ratio cum ciuitatum legationibus prorsus displiceret, quod communi hosti hoc pacto adiungerentur, amplius consultare de pace supersederunt: discussumq; id consiliũ fuit. Inter has conditiones pacis item continebatur, si utrinq; placuissent, quod statim, ubi collega dictus esset, Gelrus quicquid castellorũ, quantum oppidorum, possessionis iuris Vltraiectini olim episcopatui ademptum occuparet, id uniuersum deductis inde præsidijs ita restitueret mãcupio, ut nullo seculo ecclesiæ res & fines magis integri sarti'ue fuissent: caueretq; in futurum, ne à successoribus in regnũ Ducibus, eius pomœria inua-

ria inuaderẽtur. Promiſſum mehercle ſpecie amplum, ſed ad ineſcandũ ad leges ſeruitutis, re compoſitum. Additum enim ſub hæc erat, In conditionibus fore, ne collega adminiſtrationis clauum antè capeſſeret, q̃ è priſca epiſcoporum conſuetudine religioni, equeſtribus, & ciuitatibus iuramẽto obnoxius, legitimis auſpicijs inauguratus eſſet: ipſiq; adeò ordines utriuſq; ditionis, inuicem illi ſe iureiurando obnoxios dediſſent. Adiecta inde fuerat turpis ſeruitutis lex: ne in futurũ comitijs epiſcopijs, præſul, niſi Gelri, & eius hæredum in perpetuum, nutu iuſſuq; deſignaretur. Harum conditionum prætextu, nõ inuaſorem regni, aut oppreſſorem metuerent, ſed tuendi iuris & latarum poſſeſſionum D. Martini, ac ſtabiliendæ ueteris libertatis cauſa, epiſcoporum tutorem & uindicẽ, ab Hollandorum ſuperbia futurum. Quòd ad Suollanos uerò, & uecti galis portorijq; ius Suollanorum attineret, nihil fore, quod amplius diſceptaretur, aut laborarent ipſi: id uniuerſum ſe remiſſurum. Iam ut Dauentrienſes aliqua beneficij ſpecie ſibi conciliaret, in pactis hoc quoq; tenebatur. Quoniam autem Gelrus Iſelam ſuprà infraq;, duobus præſidijs Lucifero & Vultenao in ripa poſitis, ne naues cum cõmeatibus ad ciuitatẽ conueherentur, obſederat: ut ueteri odio poſito, rem arbitrij Ducis Cliuenſis faceret: idq; adeò lubens exequeretur, quod is è re, ad indiſſolubilem gratiam inter ipſos conciliandam, eſſe cenſeret. quare id illius arbitrio ſe permiſſurũ. Hęc quamuis ita in concilio ab epiſcopi & Tranſiſelanis legationibus reiecta fuerũt, ut id ratum eſſe iubere. ipſis permiſſum non eſſet: niſi illi prius hoc integrum ad epiſcopum, hi ad frequens ordinum Tranſiſelanorum concilium retuliſſent: cõuenit, ut poſt octo inde dies circa Dauentriam rurſum conueniretur, ibiq; quæ uiderentur ad communem utriuſq; ditionis utilitatem uerti, durãtibus inducijs, diſceptarent. Scriberet interea epiſcopus Vltraiectinus per literas Palãto, ecquid animi, quæ ſententia ſederet, ubi ſatis deliberaſſet. Se itidem extẽplò facturum Gelrus promiſit. Datę hanc ob cauſam in octo adhuc dies induciæ. Intra quod tempus, liberum utriſq; populis commeãdi, quò uideretur, ius, ſine fraude eſſet: ſimiliter & legatis utriuſq; nominis, interea eodem ultro citroq; faciẽdi iter fides integra foret. Hæc tertio nonas Nouem. Accepta epiſcopus ea, quæ in concilio Huſſeno, acta propoſitaq; ab Gelro eſſent, perinde interpretatus eſt, ac ſi defectis uirib. et Duci et Vltraiectinis uictum ſe dedere compelleretur, nec ulla auxilia, copijs in arcto concluſis, aduerſus utroſq;, præſtolanda ſibi forent: omnem cogitationem in belli curas ſtatim conuertit. Paſſus tamen eſt, Gelros Trã ſiſelanosq; ad diem indictum concilio uel ob id conuenire, ſi mutata ſententia priori, ac collegæ nomine diſcuſſo, in diuerſam hoſtis abduci potuiſſet. Miſit extemplò Dauentriam D. Abſtemium VIII. Idus eiuſdem menſis, ut præſens ijs quoq;, quæ in eo colloquio dicerentur, intereſſet: ſimul, ſi pax non conueniſſet, rerum Tranſiſelanarum curam præſens ageret. Iter fecit per Amorfortiam. Veſper erat: & iam ciuitatem eo, quem dixi, die ingreſſus, ſtatim ad ſe Coſ. conuocauit. Percontatusq; eſt, ecquid

quid uideretur de collega aſciſcẽdo, deq; ſeruitutis ſub Gelro legibus, à quo deinceps in comitijs epiſcopus dictaretur. Alia item præterea, quæ in conuentu diſceptata erant, num è re cõmuni ea ducerentur. Si in conſilium adhibiti, ſententiam ſuper his interrogarentur, quid ad inſuetum et inſolens ditioni hoc uerbum, reſpõderent. Firmiores (inquit Coſ.) quidem, aduerſus fatalem penè hoſtem, uires haberemus, hoc adiũcto: cui et ipſi quoq; ſempiternum contra Burgũdiones odium innatum eſt. ſed cum imperiorum mutationes, propter inuſitatas leges & cõſuetudines, quæ ſimul ſolent irrepere, fermè ad graues motus inteſtinos ſint occaſiones: & ipſe Gelrus parum tenax fidei audiat: uix uideo, utrò inclinarẽ. Dicam tamen (ſed abſit dicto inuidia) quod non præmeditato mihi in mentẽ uenit. Ferunt Eumenẽ regem, de Antiocho, cum is multa inania & fumoſa, atq; in ſpeciem amplißima ſatrapis in concilio promiſiſſet, fabulam huiuſmodi retuliſſe. Accidiſſe aliquando, quòd leo puellam quãdam forma inſignem adamaret. Vbi hic cum patre uirginis multa de eius nuptijs diſſeruiſſet, reſpondiſſe patrem: ſe quidem ad dãdum eſſe paratum, ſed ungues eius formidare ſe, et dentes: ne quando abducta in uxorem filia, per occaſionem ac cauſam quęſitam, ad ferinum ingeniũ reuerſus, eam beluina ferocia inuaderet. Hoc audito, leonem ungues poſuiſſe, & dentes. Quare patrem, ſimulatq; uidiſſet eum ijs exarmatum, quibus eſſet formidabilis, correpto fuſte leonem extemplò interfeciſſe. Simile quiddam Dux molitur. ſplendidis enim promiſſis nos tãtiſper poſita ferocia inuitat, dum imperio potitus, ſubactos pro libidine mulctet. Quãobrem haud temerè illi credendum eſſe cenſeo. Mane Abſtemius inde profectus, Tranſiſelanos petiuit: atq; ibi moratus eſt ad id tẽporis uſq;, donec ſuperæ inferæq; ditionis uniuerſum ius ſub Burgundionum ópes imperiumq; tranſijt. Fruſtra interea Cliuenſis reſponſum ab epiſcopo expectabat. Conuenerunt legationes Tranſiſelanarum ciuitatum et Ducis dicto die in colloquium, ad Speculã Dauentrienſem. (abeſt is à ciuitate Dauentria locus quingentos paſſus) Erant in Gelri legationibus Harmannus Cnopperus, Doctor Vuinaldus, Doctor Langius, iudiciorum Arenaci præſes, ac Ducis à libellis ſupremus. Gelri inter eos legatus prior multa grauiter ac uerè de fœderis utilitate communi, quàm ingens, & planè neceſſarium utriſq; populis ſocietatis uinculum illud eſſet, orſus dicere: utq; errore magis, quàm inſito odio aut malicia huc uſq; bellum exarſiſſet, eò ad poſtremum peruenit, odijs tandem aliquando deſiſtendum, & utrunq; principem cum altero in æternum ſtabilito fœdere iungendum eſſe. Vt autem id ceu pignore aliquo interpoſito, firmius coiret, allegendum collegam, Ducem hęreditarium eccleſię decernendum tutorem: exequenda ad ultimum ea omnia, quæ octauo inde die ad Huſſenam dicta eſſent. Ad ea Tranſiſelani: Pacem ut utilem ſe quidem expetere: & in id ſæpe antea cõnixos, ut eam in uaria belli fortuna obtinerent, nec ad eam peruenìri potuiſſe. Semper ob dictum factum ue aliquod inſolens, ab altero rurſum bellum laceſſitum fuiſſe. At

de collega aſciſcendo, deq; decernenda in ſempiternum Gelrorum principibus tutela ditionis Vltraiectinæ: pro quibus omnibus in ſpeciẽ ampliſſima uiciſſim ille polliceretur: conditiones illas pacis, niſi aliæ excogitarentur, ciuitatibus, quæ adhuc in fide eſſent, non placere. Prætextu enim tuendi ditionem, et confirmandi uires, ſeruitutis leges impoſitũ iri. Tum autem, quod ea regni forma noua, & inſueta, in futurũ: quũ principum ferociã pertæſi, uincula eorũ ſoluere cuperẽt ciuitates & ordines, (ut aſſolent fermè in ſuos poteſtate parta paulatim abuti) calamitoſum exitum promitteret. Quare aliam rationem quærendam, qua pax fieret: utq; ſemel hic de ſumma rerum cõſultaretur. Ibi Gelrus ferociam, quam hactenus prudenter diſſimularat, (quia certam pacis fiduciam animo cõcepiſſe uidebatur) ſpe falſus, uerbis æquauit. Si nuper, inquit, in colloquio hoc reſponſi dediſſetis, nihil fuiſſet opus iterum huc ad conuenien dum legationibus diem indicere: ut tempus diſceptationibus, ſine momento ullo abſumeretur. Sed quia id factum non eſt, & cum pax oblata repudietur, nihil eſt quod de ea ad cõcilium referatur amplius. Illud autem etiam atq; etiam moneo, ne concilij, dum nimium cauti in præſenti & prouidi uideri uultis, in futurum pœniteat: cum uel alterius ultro ſocietatem noſtræ præpoſitum iueritis: uel bello deuictis, & pacem petentibus, quam nunc abnuitis, ea non niſi cum grauioribus oneribus, dabitur. Iam pax aliis legibus coire non poteſt: quæ uobis uel ob id tanto magis optanda eſt, quãto minus ſpei in epiſcopo ſupereſt, qui uix ad unum id caſtellum tuendum, in quo cõcluſus ſedet, ſumptibus ſufficiat. Reputate quam urbem, quæ oppida, quot præſidia uobis bello adempta tenemus: in quantas anguſtias res ueſtras compulimus: ut omnibus itineribus, Ducis præſidijs, obſeſſis, extra unum, & id quidem difficilè & anguſtum, commeatus uobis omnes excluſi ſint. Et ſicut ad bellum trahendum nimis exhauſti eſtis, ita intra menſem uobiſcum debellatũ erit. Veſtros etenim pollices Dux, uos quólibet circumacturus, morſicus tenet, ita ut manu propè conſertos, quamuis iam etiam reſtitantes habeat. Inter legationes Tranſiſelanus erat, Conſul Dauentrienſis: M. Gerardus Suauius, Legatorum facilè princeps, homo præter inſignem prudentiã, ſingulari faciunda clarus. Is inſolenti reſpõſo Gelri motus, paucis ad ea: Agite, inquit, quoniam ita res noſtras fractas dicitis, ut nobis hæc pax, quam offertis, neceſſaria ſit: tum & inopia commeatuũ atq; ærarij adeò exhauſtos, ut nos dedititios ueſtros facere cogamur: adde uel nolentes etiam ſine cunctatione: (quod quidem Deus non approbabit) quid igitur ſupereſt, niſi ut leges imponi nobis ſinamus? Non ſunt adeò acciſę uires noſtræ, nec ita circumſeſſæ, quin Ducis copijs obſtabimus: & tantũ commeatuum, quantum opus ſit, uel ipſo inuito, aliunde quoties libitũ erit, importabitur. Nec adeò contemnenda eſt Tranſiſelana ditio, ut nemo ſit, qui imploratus auxilium ferre nolit. Pacem ut utilem, ita & utriſque iuxtà neceſſariam, ſed tolerabilem petimus. Neq; uero quamlibet reijcimus (ne finge) ſed eam ut inutilem noſtræ ditioni & nimis grauem

libero po-

libero populo, & iugo ferendo insueto: tum autem ut impendiò superbam: quasi ita teneamur concluſi, castris uestris in portis positis, ut neq; auxilium speretur, fameq; contabescẽdum sit: aut deditionem faciendã. Testaris id nõ obscure: sed quàm prudenter, haud scio: certè parum circumspectè. Dicam paucis (quando per uos ad cõcordiam & pacem uia præcluſa est) id quod non tam uerbo in præsenti inane uobis uidebitur fortasse, quàm euentu ac exitu rei uerum experiemini. Satius est, quicquid sors belli ferat, pati, quàm hic quasi belli deuictos dedere. Pollicẽ, inquis, nostrũ ore morsicus uos tenere? Superbum me hercle dictum, & insolens. At faxo tamẽ, ut nobis utilius sit pollices præmorsos, utcũque cadat, amittere, quàm integrum corpus aut manum cum re simul in exitium præcipitari. Pacem superbi ac feroces tolerabilem recusastis, cum ad eam animos inclinatos omnes haberemus: & ne nesciat Dux nobis uires non defuturas, bellum rursum restaurate. Sciatq; id nos amicorum opibus fretos, ijsdem spiritibus gesturos, quibus uobis renunciauimus: utcunq; uertat Deus. Discessum ita utrinq; irritatis animis, è colloquio domum est. Ferunt postea Ducem, ubi paulo pòst opes uniuersas ecclesiæ Vltraiectinæ præter spem ad Burgundiones attractas uidisset, dixisse: Ferox responsum, de pollicib. morsicus compressis, ditionẽ utranq; è faucibus sibi eripuisse: qua certò potiturus fuerat, si pacis leges paulum mitigari passus esset. Sed imprudentia legati, cui per incogitantiam ea uox exciderat, è ditione decidisse. Itaq; utrinq; summa ui bellum reparari cœptum. Etiam exierãt inducię. Defecit circa hos dies ad Gelrum peditum una cohors, quòd æris inopia infideliter stipendium ab episcopo persolueretur. Reliqua signa, quia hyemis tempus maturum erat, paucis in ostio Rheni præsidio relictis, cum impedimentis Vuicam in hyberna duxit. Gelrus uicos statim circa Dorestatum tributarios facere iterum est aggressus, ac infesta populatione ad portas Vuicanas usque abducta nobili præda uastauit. Mox per aduersam portã in pascua, quæ humilia uulgo nuncupantur, euecti, quia imperatum stipendiũ soluere nolebant, quantũ pecorũ obuiũ fuit, præ se egerunt. Dauẽtrienses eodem tẽpore, transmisso Isela, in Sutphaniensem agrũ populabundi irruerũt. Qui dum cunctantius prædam colligunt, datis in pagis tota Velauia ad arma signis, penè hostiũ multitudine, quib. neutiquam pares erant, intercepti fuere. Præda amissa, cedẽdo procursandoq;, hostib. tergo hærentibus, uix inordinati ad ripã integri euasere. Huc postquã peruentũ fuit, dum priores in põtones se præcipitant, posterioribus, ne carperẽtur, cũ hoste à tergo infestè lacessente, uelitandũ fuit. Quo repulso, dum põtones cursu repetunt, partim globis fundũtur, partim saltu pontonũ, ubi moueri cœpissent, rudẽtes manib. nacti, è ripa uicina ita hærentes confodiuntur. Pugnatũ simul inter nauigandũ eminus tormentis acerrimè fuit. Stabat plebs in aduersa ripa certamen spectans ingenti animorum ægritudine, quod suis laborantibus, quos sic commistos, procliuius quàm hostes erat procul ferire, succurrere non ualerent. Paucis i-

taq; amissis, reliquos saluos & incolumes receperunt. Cum autem id anni tempus rebus gerendis sit immaturū, hoc bello nunquàm ab inferendis hostilibus, nunquàm ab excursionibus cessatum fuit. Circa hos ipsos dies duæ cohortes Doreſtato profectæ, Rheno traiecto trāsuersam Batauorum insulam populantur ad amnem Lingam usq; quem transgressæ, Tielreuerdam, hoc est, Tylæ insulam totam, effusa populatione peruastarunt. Vicus est cum præsidio in inferæ eius insulæ parte, iuxta Aspernates, Gelcomium. Hinc præsidiarij tumultuose effusi, abeuntiū terga, prædæ etiam aliquanta parte intercepta, carpsere. Addiderunt insuper in cæsos barbaricæ inhumanitatis horrendum exemplum. Cæsorum enim corpora membratim dissecta (quale supplicij genus legibus in proditores constitutum est) è ruinis feneſtrisq; turrium, qua hostes reuersuri erant, suspenderunt. Hac suorum clade & ignominia, cohortes in rabiem efferatæ, pro concione iurarunt, suorum cædem, hostium sanguine ita expiaturos, ut ui capto præsidio armatos simul et inermes ferro contrucidarent: nec uictis apud uictores uenia ulla foret. Cinctum inde præsidium undiq; illatis scalis, obrutaq; cratibus fossa, cum terribili clamore inuadunt. Præsidiarij primum eorum assultum satis fortiter sustinuerunt, scalas unà cum scansoribus ui ac uirtute deturbantes. Ceciderunt primo impetu fortissimi quiq; circa principia, dum uirtutē animis in suorum conspectu æquare certatim conantur. Clades quo erat fœdior ob oculos, tanto ipsi ira & pertinacia ad perseuerandum in oppugnatione accendebantur magis. Et qui in præsidio erāt, haud segniter se stationesq; suas tutabantur. Hostes occupata ea parte, qua præsidium facile aditu erat, dispositisq; in orbem bōbardarijs, qui à ruinis, ne qua uis inde oriri posset, alios arcerent, ingenti impetu illud iterum adoriūtur. Erat autē in eo tum præsidio prętor Arenacus Otho Scarpesellius. Hic dum incautus è sublimi feneſtra se prodit, sphæræ coniectu procubuit. Cuius casu cum militū animi & egregia uirtus simul elangueſceret, hostibus, quos ea res non fallebat, creuit rabies, et trux ira: captumq; præsidium ad postremum multo sanguine est. Tum hi qui in prędsidio erant, quamuis omnem spem ueniæ ab initio abiecerant, supplices orare abiectis armis, ne talionis memores, uim ultimam inclementer inferrent. At illi crudelitate in commilitones, & clade recenti suorum adhuc palpitantium efferati, eos ex arce super cæsorum cadauera protractos trucidant. Ad direptionem inde uersi, præsidio flamma iniecta corrupto, prędda opulenta onusti, Doreſtatum redierunt. Castellum Renoium in Lingæ ripa diuersa haud procul à Gelcomio aberat: hoc cum præterirent, nulla ui lacessiti, sed recenti uictoria ferociores, primo impetu raptim capiunt, corrumpuntq;. Rumor inde acceptæ cladis Vltraiectum allatus, nūcio è Batauia præmisso duas cohortes cum duabus equitum turmis exciuit. Hi citato agmine ad aggerem Leccæ profecti, ut à transitu amnis hostem prohiberent, traiectum occuparunt: sperantes à tergo rusticorū tumultuaria ui, in ea insula, contracta, mediū agmen se concluſuros. Hostis intel-

ſtes intellecto per exploratores Vltraiectinorum ac Gelri cõſilio, raptim foſſa aggeribuſq; ductis, in ipſa penè ripa caſtra muniũt. Quibus & ſua caſtra Vltraiectinus trans flumen oppoſuit. Interim abſentib. præſidiſs cœptum eſt in urbe trepidari. Recentem enim terrorẽ fecerat uanus rumor, incerto autore, trecentos armatos hoſtium diuerſis itinerib. et portis muliebri habitu urbem ingreſſos, in cellis ſubterraneis abditos teneri, ut nocte opportuna factionem cum modicis peditum præſidiſs relictis interficerent. Quare tumultuoſe tormenta leuiora circa Haſenburgum in omnem euentum diſponũtur: accuratius quàm antea ſtationes ſeruatæ, excubiæq; in foro & ſpeculis actæ. Extemplò è caſtris in urbem cohortes reuocantur. Edicto publicè inde cautum eſt, addita etiam mulcta, Ne quis poſt nonam ueſpertinam, lucẽtem candelam, luculentũue focum domi haberet. Epiſcopus præſidio in oſtio Leccæ nouos milites exules Vltraiectinos impoſuit: deductis in hyberna præſidiſs mercenariſs, quorũ fides propter colloquia cum Arnoldo Fabro duce tertiæ cohortis Vltraiectinę, ſuſpecta eſſe cœperat. Per eoſdẽ dies in agros Apcaudanos ex Vltraiecto prædabundi excurrerunt. Horum acceſſu per exploratorem accepto, collegit ſe raptim ingẽs ex omnibus agris ruſticorum multitudo, adiunctis ſimul iſs qui in arce erant tum, præſidiſs. Hoſtes intra coniectum teli poſtquàm eſſe ſenſerunt, exoriuntur ex inſidiſs cum incondito clamore & agreſti, cedendos hoſtes, nullicq; parcendum eſſe: ut eſt ruſticorum plebs, ob iniurias, bellorum tempeſtatibus, illi hominum generi infeſta, & inclemens, ſi quando ſuperat, quacunq; arte. Apcauda ita ſita eſt loco plano, & nimis quàm campeſtri, ut maturo uere ob ſolum paluſtre et minime denſatum, uix in paſcuis cõſiſtas: hyeme uerò excurſione lacuum & amnis Vechtæ latè omnia inundantur. Nondum tum aëris clementia amnes fortè ripas ſuas egreſſi, proxima prata perfuderant: niſi quod propter anni tempus hybernum, omnia ſalebroſa, præcipue autem paludes profundiores, quàm ſolebant, eſſent. Vltraiectinus inexpectato clamore ibi territus, cũ uideret multis ſimul locis inordinatè agreſtem hominum multitudinem, & inter hanc armatos milites in ſe ad cædem impetũ facere: abiectis ſtatim armis, metu ne locorum ignorantia paludibus immerſi, haurirentẽ, præſidiariorum fidei ſeſe aduerſus ruſticorum uim captiuos dediderũt. Duobus amiſſis, reliqui ſub rude militari amittũtur. Dux, belli initio Ordinibus in ſtipẽdiũ militare grandẽ pecuniã mutuò dederat: hanc cum iam repoſceret, religioni exactio imperata eſt. Habebat per eos dies Fredericus Palatinus conſcriptas aliquot copias in ſupera Germania, eas fratri miſſurus, cum per anni tempus illi eas uſui fore ſciret. Nuncius poſtquàm cum literis de iſs rebus Doreſtatum uenit, benigniter cõſalutatus, exceptuſq; à conſiliorum Principis primoribus, ipſis literas tradidit. Quibus illi lectis, ne non procederet, quod parturiebant: clàm epiſcopo, eius nomine, Palatino per literas ſuppoſititias, reſpondent: Habere fratri, pro ſolicitudine & cura erga ſe, gratias. hactenus animo ſuo ſe uirtutẽ gerendis

rebus ita æquasse, ut hosti non solum par, sed superior etiam esse uideri possit. Quare cum haud dubiè propediem debellatum iri confideret, petere, ut eas copias dimitteret, quibus opus non foret. Rossemus interim in urbe Vltraiecto nihil passus militem in luxuriam effundi, seuera disciplina, intra extraq; mœnia excurrendo populandoq;, ne per hybernum frigus ocio item frangerentur, egregiè exercebat. Præfecit sub hoc tempus episcopus præsidio Amisiano Alphardum Iselmondanum, cum duodecim expeditis militibus: quod fidem Iacobi Niueldij, propteruim amicorum eius per quos omnia belli huius impotenter gerebantur, suspectam haberet. Haud ille ibi cunctatus, & lætus, quod antequàm ab Vltraiectinis ad præsidium dedendum postulatus esset, successor ab Episcopo missus esset, relicta apud Alphardum uxore, Doreſtatum se recepit.

LAMBERTI HORTENSII RERVM *VLTRAIECTINARVM*

Liber Sextus.

TRIBVS mensibus à belli initio episcopi opes adeò acciſæ fractæq; fuere, ut iam debellatum esset, nisi ad externa auxilia imploranda, consilio eorum quos circa se habebat, animum adijcere compulsus fuisset: contempto immortali dedecore, quod hinc Bauarum nomen sequeretur. Nam cum ditionem nec ad alienum ius transferre, nec eius formam mutare, nisi ex autoritate ordinum utriusq; ditionis, sed ne societatẽ quidem ullam accipere dareue posset: spretis, quas Gelrus obtulerat, conditionibus, de summa utriusq; ditionis, ut se ulciſceretur, consilium cœpit: in lucri parte ponẽs, si inimicorum supplicio affatim exaturatus, sibi ipse sui exitij autor foret. Legatos ad Florẽtum Edmõdanum occultè mittit (nam à principio initi episcopatus magnam neceſſitudinem cum eo coluerat) per quos petebat, ut, nisi moleſtum esset, Doreſtatum ad se clam hostibus conueniret, uelle cum eo agere, & præsentis consilio de ijs rebus uti, quæ ad se & Burgũdiones communiter pertinerent. Nulla is cunctatione extemplò uenit. Ibi expositis ijs quæ proximo conuentu Husseno acta essent, ad postremum apertè ab eo contendit, ut (quando apud Burgũdionum principes plurimum ualeret) dies ad conueniendum aliquò indiceretur, in quo de ferenda ope, & trãsferendis Vltraiectinorum rebus ad Hollandos ageret: in quo denique de summa rerum nunc aliquando seriò deliberaretur. Sed cum æris inopia premeretur, & miles indies improbis clamoribus stipendium exposceret: ut bellum compararetur, pecuniæ aliquam uim celeriter curaret. Hoc itaq; ministro & totius transigendi negotij internuncio usus, tædio moleſtæ prouinciæ partim fatigatus, partim neceſſitate extrema adactus, ne desperatis rebus, uel hostibus supplex occurreret,

uel tur-

uel turpiter episcopatu discederet: id de quo diu inter ipsos & sæpe agitatum fuerat, transigere est aggressus. Vrgebant eum præterea ad maturãdum negotium homines plericq; à consilijs, famelici ac ieiuni, auro huc à Burgundionibus corrupti: ne dilatio bene cœptum negotium auerteret: ut solent plericq;, quos principum opes alunt, suum agere negotiũ. Abstemio quincq; milia paciscenti addicta sunt. Potuisset pari facultate (inquit Hochstra.) uel decem milia popposcisse amens. Persuadent utili in speciẽ uerborũ lenocinio, quæ uolũt. Admittũt excludũtq;, quos consilijs suis adfuturos obfuturos ue norunt. Atq; ita conclusus, ac quasi captus domi, uenditur optimus quisq; princeps. Edmondanus diu captatam prædam, & multis exoptatam sæculis, non amittendam per socordiam ratus, priusquàm elangueſceret consilium, Bruxellam in curiã contendit: impulsis in spem grandis pecuniæ, quos dixi, si principẽ in proposito continerent. Itaq; paucis diebus quàm Dorestato discessisset, dies conuentui habendo Schoenhouiæ XVII. Cal. Decemb. edicitur. Conuenere eò frequentes Burgundicæ curiæ principes, ad id legati, ut translationis leges inter Carolum Cæsarem & episcopum Henricum ex eius arbitrio conficerentur: adfuit & cum hominibus ab intimo cõsilio præsul Vltraiectinus. Cæterum, quia superioribus annis frequẽter, & paulo ante bellum, ac mox post exclusionem his de rebus leuiter uerba facta fuerant, nihil perplexum, hoc conuentu paucorum consultationem dierum exemit. Tum quia hostis Vltraiectinus omnia occupatum præceps ibat, qua potuit, celeritate, res transacta est. Cæsaris legationes fuere (ut magnificos fumosos q; titulos omittam, quibus dignitatũ nomina apud glorioſos ab assentatoribus, præter laudatam ueterum consuetudinem nostra tempestate commendantur) Florentius Edmondanus, Antonius Talauingus Comes Hochstratanus, Gerardus Mulardus libellorũ præfectus, Laurentius Dublious iudiciorum apud Hollandos præses, & archigrammateus. Hi, postquàm conuenerunt, tabulas de pacto tradẽdi episcopatum multo antè deliniari cœptas, his propè uerbis episcopo, ad ipsius arbitrium confectas dederunt. Missis principum titulis, in primis aũt Cæsaris regnorũ enumerationibus, quæ odiosè cùm ad illustrandas opes, tum ad imagines & potentiam apud populares ostentandam inscribuntur: omisso item ad attẽtionem parato exordio, sic pactũ fide sancitumq; fuit. Primum omnium Margarita præfecta regnorũ « Burgundiæ, Henrico episcopo Vltraiectino in stipendium militare ad « VIII. Cal. Decem. sedecim Caroleorũ aureorũ milia, nomine Caroli Im « peratoris præsentia, ob ea promissa adnumerabit, & certam fidẽ datam, « leges q;, quas hoc ipso die tabulis consignatis ac subnotatis expressas, le « gatis Imperatoris uicissim episcopus dedit. Tenebitur præfecta nomine « Cæsaris, episcopo in urbe Antuerpia apud Gerardum Storckiũ, in quin « que menses pensionem quinorum milium Caroleorum ita assignare, ut « singulis mensibus, quorum primus mensis inchoabitur VIII. Cal. De « cemb. postremus uerò VIII. Cal. Maias exibit, singulæ pensiones per- «

» ſoluantur, quæ ſummam uiginti quinq; miliũ faciunt: ut ea pecunia præ
» ſul Vltraiectinus exercitum alat mille peditum: ñsq; legibus & conditio-
» nibus, quas conſignatas ſubnotatasq; epiſcopus Imperatoris legatis tra
» didit. Si interim fortè uſu ueniat, Cæſarem fœdus cum Galliarum rege,
» aut pacem facere, nullam ſocietatem accipiet, niſi in ea epiſcopus Vltraie
» ctinus contineatur: eiq; urbs Vltraiectum & Haſſalia, aliaq; præſidia, præ
» ter fœdus à Gelro adempta reddantur. Quod ſi intra hos ipſos menſes
» Cæſar & Rex pacem nullam fecerint, nec interea præſentibus uiribus a-
» miſſa recuperarit, nominatim uerò Vltraiectum in poteſtatem non redę
» gerit: exactis his tum quinq; menſibus, heroina Margarita epiſcopum i-
» ta armis iuuabit, quemadmodum intra medium hoc tempus inter utrũ
» que conueniet. At interim ubi præfectæ legatos in Tranſiſelanos, ad a-
» gendum cum eius gentis ordinibus, mittere uidebitur: nõ grauabitur
» præſul è ſuo concilio tum quoq; legationes cum eiuſmodi mandatis eò
» ſimul mittere, qualia è communi ſententia interea temporis decernẽtur.
» Erit & illud quoq; in pactis: ut Cæſar, quantum fundorum, quantũ ęris
» uſurarij Vltraiectini iuris ac nominis in ſua uſquam ditione habeat, id
» uniuerſum publicè iniecta manu occupet: nec diſſoluat prius, dimit-
» tat'ue uſuras fructusq;, q; ordinum Vltraiectinorum concilium ſua au-
» toritate rata firmaq; ea eſſe iuſſerit, quæ ex utriuſq; legatorum ſententia
» pacta conuenerunt. Acta hæc inter epiſcopum Henricum, et legatos Cę
» ſaris, x vii. Cal. Decemb. Subnotauimus in fidem harum conditionũ:
» Henricus Florẽtius, Antonius Talauingus, Gerardus Mulardus, Lau
» rentius Dublious. Appendix habebat in hanc fermè ſententiam: Sum-
ma fide legatos Cæſareos pactis expreſſa ſe exequuturos: nec commiſſu
ros unquam, ut ulla ratione labefactarentur. Traditurosq; inſuper his de
rebus epiſcopo tabulas, intra menſem ſequentem. Et ne qua in fraudem
uerterentur, rurſum è more ſubſcripſiſſe. Atq; hæc quidem qua potui fi-
de & breuitate reddidi, ut eorum forma apud poſteros extaret. Sed pri-
die quàm hæc gererentur, hoc eſt, x viii. Cal. Decemb. oppidum Rhe-
ni à Gelro ad hunc modum captũ eſt. Iacobus Tuckius erat homo Gel-
rus natione, haud procul à Rhenis in proximo uico habitans. Hic belli
metu ex agro bona ſua & ſupellectilem in oppidum omnem haud ita
pridem exportarat: homo populo Rhenano ob ætatem maturam & ra
ram indolem charus, & magni nominis propter luculentas opes ruſti-
canas, quotidianamq; conſuetudinem. Mane hic paulo ſub ſextam con
ſulem adijt, petens ſibi portam Montanam aperiri, quæ tum clauſa pro
pter bellum tenebatur. Duo aiebat ſibi eſſe ante portam ſtramentorum
uehicula, pabulum pecori: quę metu incendij in oppidũ portaret. Haud
id quidem illi negatum eſt à Coſ. iuſſitq; is eam extemplò aperiri. Erant
autem uehicula, quorum alterum Iacobi priuignus agebat, adeò onera-
ta, ac tanta exaggerata ſtramẽtorum ui, ut in ipſa porta media, qua ob im
modicam altitudinem non caperentur, ſubſiſterẽt. Abdiderat ſe Gelrus
extra eam portam inter arbuſta, cum aliquanta parte ruſticorũ, raptim

è Batauia

è Batauia collecta. Hi postquàm captam portam prospexerunt, ex insidijs simul exorti, cum magno clamore effusi, oppidũ capiunt. Nulli uis illata est, præterq; uni Simoni Voelio, qui prima trepidatione in porta leuiter accepto uulnere, elapsus fuit. Inde duo alij in templo, casu nescio quo temerè in hostium manus illati, percussi perierunt. Dux capti oppidi nuncio, eodem die excitus, Rhenos uenit: atq; ædem sacrã ingressus, Deo pro parto oppido uotum soluit. Postridie cum omnibus copijs in præsidium Horestanum mouit. Huius præfectus tum erat Ernestus Amerõgus. Is accepto hostium aduẽtu, ne uim experiretur, ab tergo clam militibus, quos ad tuendam arcem paulo antè episcopus eò miserat, per auersam ab hostibus partem fugit. Præfecti fuga cognita, extemplò reliqui qui in præsidio erant, salutem pacti, deditionem fecerunt, cum nõdum tormenta usquam admota essent. Sed ne quando in episcopi potestatem iterum redactum, Vageningæ, cui oppositum erat, infestum esset, illico à Duce dirui iussum: & lateribus Rhenos conuectis oppidum muniri. Mox biduo post x v. Cal. Decemb. cum ijsdem copijs in Amisianum præsidium est profectus. Iacet id in fauce amnis, miliare unum expedito ab Amorfortia. Profectus commodum erat Dorestatum Alphardus Iselmundanus, puluerem tormentarium comparatum: relicto custodiæ in præsidio Godefrido Sapido prætore Amorfortio, cum triginta selectis uiris, quos è proximis uicis contraxerat. Et quia per anni tẽpus ob profundas paludes grauiores machinæ eò admoueri non poterant, arte utendum ad capiẽdum præsidium erat. Itaq; cauit Rossemus, ne quis nũcius de incerto suorum numero, deq; bellico modico apparatu ad præsidium præcurreret. Præmittit trepidè in aggerem Barensem manipulares aliquot, qui omnia uano illic rumore cõplerent, nubes hostilium copiarum ad obsidendum præsidium, euertẽdumq;, cum fœda clade omnium eorum qui intus essent, aduentare. Trahere secum numerosam machinarum bellicarum molem, quibus momento temporis omnia cum interiori præsidio euerti possent: adeò intolerandam hostium uim fore. Quare mulieres eas consultè facturas, si ex præsidio, priusquam hostes fossas subirent, & undiq; castris positis obsidione cingerent, maritos euocarent. Sperabat Rossemus, eo accepto, facturos fugam omnes: ac præsidijs nudata munitione, sine suorum clade ac sanguine facile se potiturum. Concurritur, his auditis, ad præsidium, ab uxoribus trepidè uiros excientibus: si uiui & incolumes liberis paruis & uxoribus superesse uellent, præsidium traderẽt. Oritur dissentio ad hos clamores & muliebres ululatus, deditionem facere uolentium, negantiũq;. Appropinquauit interea aggeri Barẽsi ipsum robur. Ac nihil moratus Rossemus, cum duobus tormentis traiecto flumine, ad terrorem augẽdum præsidiarijs, omnia ad oppugnationẽ expediri iussit. Apparebat procul spectãtibus, hostem ui acturum: & quidem sine mora. Misit extemplò ex ordinum ductoribus ad præsidium, qui dedendum postularent. Hi primò ex propinquo præfectum cum ad colloquiũ euocassent,

monue-

monuerunt ne uim ultimam experiri mallet, quàm clementiam præsentem, si se ipsum q; præsidium traderet. Deterruerunt simul eum à perseuerando in consilio, sustinendaq; oppugnatione, recenti exemplo expugnationis Gelcomianæ, & Othonis Scarpesellij cæde: cuius necem, si ui caperetur præsidium, ulcisci, stare sententiam. Minis his præfectus territus, simulq; ueritus, ne, si ab omni parte tentatis aditibus, summa ui oppugnaretur, Scarpesellij cladem luerent: uiribus simul suis diffidẽs, hortantibus insuper ad deditionẽ ingenti certamine rusticis, qui intus aderant, præsidium tradidit. Munitioni præficitur Vernerus prętor Harderuicensis. Gelrus arcis infirmitatem undiq; satis contemplatus, (quia una tantum fossatum cincta erat) extemplò eam, nihil hyberna intemperie retardatus, ęde sacra, quę à tergo adhærebat, euersa, latissimo uallo cũ cuniculis, & alia pręterea fossa cingere aggreditur. Fossæ adhæc mediæ aduersus hostium tumultuosum impetũ uallos præacutos, ne ue agger subiri posset, fixit. Multa simul prędia per eosdem dies episcopo ab Vltraiectinis, partim insidijs, partim ui, partim metu sunt adempta: arx in Ameronga, alia in Dorna: præsidium Hammense, castellum Scoenauua, & Mijerdense: ut iam omnibus fermè munitionibus & oppidis inferæ ditionis nudatus esset. Crescebat per hæc Gelro ferocia, non solum aduersus hostes, sed etiã intra muros in ciues. Multa enim indecorè conuicia in episcopum iacere: nunc demum uerè haud modo excluſum dici posse, sed itinera omnia ei intercluſa quoq; ad urbem esse: & uix in cauea se concluſum, modico stipatorum præsidio ad mensem tutaturũ. Quãobrem si saperet, maturè collectis rebus Heidelbergam fugam antè capesseret, quàm obęratus creditoribus retentus addiceretur. Hæc atq; id genus multa quotidie uictores cum in condita in episcopum per cõtemptum ferociter iacerent, exuberanti lætitia exultantes, securitas penè oppressos perdidit. Episcopus ubi per exploratores urbem præsidiorum uacuam esse, extra unius signi milites, & modicum equitatum: oscitãtius insuper stationes uigiliarum haberi: belli deniq; munera & disciplinã militarẽ absente Rossemo copiarũ duce, supinius ac segnius obiri, accepit: mœnia occultè, qua parte & adiri facilius ac tutius poterant, & infirmiora erant, & negligẽtius excubiæ agebãtur, aggreditur. Mittit XIIII. Cal. Decemb. lectissimorum peditum duo signa, auũs itineribus sub uesperũ è Doreſtato, ad eam urbis partem, quę præter alia illa opportuna, præterea ab Doreſtato auersa est, opprimendam. Pomœrio hærebant spacioſi horti, exulum, qui tum sub episcopo militabant: in hos, in urbẽ recepti, intromitti, ibiq; occultari hostes poterant. Erat præterea tota ea ciuitatis regio episcopi, cùm ob superioris anni nocturnam dimicationem, tum amicorum exulum uim immo dicam, nobilitati & factioni infesta. Erat uesper illunis & tenebrosus: augebatq; caliginem obductum obscuris cœlum nubibus, ut è speculis prospectantibus omnis in proximam suburbanam regionem prospectus adimeretur. Sexta hora seri diei erat, nec uigiles adhuc muros ad suas quisq; stationes conscenderant:

cum ho-

cum hostes silentio è suburbano scalis in fossam, quã cratibus instrauerant, demissis, ad occiduã eã urbis partẽ, ubi ædes Diuæ Gertrudis est, placidè muros subirẽt. Ibi dispositis circa murorũ rimas longo ordine à turri lignariæ operę, ultra ædem Gertrudis, tormẽtarijs, ut ex occulto oppidanos à pomœrio submouerent, tribus locis mœnia cuneis perfodere aggrediuntur. Fecerant iam tria mediocris latitudinis foramina: unum uerò in latere turris patentius, per quod manipulus hastatorum unus aut alter intro iam receptus erat, cum fortè eques sub uigilum stationariorum in speculas accessum, locum præteruectus, crepitu ac sono, ferro lateres confringentium, mixto obscuro murmure, accepto, paululũ subsisteret. Nec fefellit pauidè auscultantem anceps metus. Hostis quãuis à diffringendo accessu stationarij equitis absisteret, nõ potuit tanta armatorum multitudo tamen tam altum silentium continere, quin ad aures attẽto animo aduertentis, uel sensus aliquis armorum collisorum inter sese, tussientium ue aut screantiũ peruenirent. Tum ille additis equo calcaribus, cursu in uiam Desultoriam ablatus, quantum potest, clarum ad arma cõclamat: Hostem ad stantia mœnia scalis illatis, muros ad Diuę Gertrudis, cum maximis copijs & obsepsisse, & iam intrasse. Hoc clamore undique excitis, signum tota urbe, ne uspiam deesset pauor, ad arma datur. Miles in forum Palatinum, eques ciuibus immistus ad muros armatus ruit. Interim cum se proditos indicio hostes, & incœptum irritum esse audirent, relictis sub mœnibus bombardarijs, cum robore copiarum retro abiuere. Hac trepidatione inter primos prę fectus urbis comes Mursius euocatus, celeriter ad muros hosti occurrit. Hic dum præeunte ministro cum funali incautus locum insidiarum prę teruehitur, penè, traiecto per collum, equo, ab hoste cæsus fuit. Confluxerant iam tota urbe frequentes ad murum: cum tormentarij receptis, per effractã turrim, ad se ijs qui iam irrepserant, introrsum simul cum magno fragore emissis in incertum, ob crassam caliginem, quæ certum de rebus iudiciũ ademerat, machinis, frustrato incœpto recederent. Nec ex tanto sphęrularum nymbo quisquam tenebrarum beneficio cecidit, extra Gerardũ Eckium equestrẽ, & primi in factione nominis: qui per femur traiectus, ęger domum abductus fuit. Ea nocte totis mœnibus, & per stationes tota urbe, in foro, in curia peruigilatum est, & ignes accẽsi. Nec minus horrendum è turribus in abeuntes tonitruatum cõtinuas aliquot horas est. Manè lucis principio primores urbe egressi ad lustrãdum fossam, num qua cæsorum corpora reiecti hostes circa murum reliquissent, unum in fossa tum adhuc uadosa inuenere. Sed cum in nudato corpore spoliatoq; neq; uulnus neq; liuor ab ictu appareret, uulgo creditũ fuit, eum lapsum in receptu, pedibus suorum proculcatum perijsse. Inde à factione in religiosos profanosq; impotenter, quos hostilium consiliorum conscios suspicabantur, sæuiri cœptum est: ueluti fieri assolet bellorum temporibus, cum inimici iniuriam propè uetustate exoletam ulcisci uolẽtes, per inuidiam aduersarios, non apertè, sed ex suspicione, clàm apud uicto-

ria superio-

ria ſuperiorem factionem nominare ſolent. Vidimus exemplū hoc tempore, homotechnos non laudata mehercle ęmulatione mutuum exitiū moliri, cum de ipſis nullum extaret indicium. Sacrificus erat in ea urbis regione integræ ſemper famæ, & innocentis uitæ. Prandebat is eodem tum fortè die (quia ſanguinis propinquitate me attingebat) cum paucu lis alijs utriuſq; nominis feſtiuis doctisq; amicis apud me. Extractū erat conuiuium in ſerum diei, ut plerunq; ſolent lepidis ſermonibus, & eruditis quæſtionibus horas mortales fallere. Hic audito ſigno quod ad arma dabatur, cum reliquis qui unà aderant, domo excitus, compēdiaria uia per tenebras, rerum ignarus domum fugit. Habitabat autē is in Gertrudis cœmeterio, propinquo ei pomœrij regioni, ubi hoſtes muros ſubierāt. Itaq; correpto, quod ſe primum obuium dabat, telo, medio ſuorum ſe immiſcuit. Caſu tum retro hoſtis abierat. Hilarior à recenti ſympoſio & liberior Harmannus, (id enim ſacrifico erat nomen) cœpit in præſentem urbis ſtatum & factionem, plenis faucibus inuehi: (ratus credo, ſe multitudine uicinorum ciuium tantùm circūfuſum) quod uero principe excluſo, paucorum hominum factioſorum tyrannide ciuitas oppreſſa, inopia annonæ ad inediam famemq; extremam redigeretur. Pellenda Gelrorum auxilia unà cum autoribus cōcitatoribusq; belli eſſe. Vox ea à circumſtantibus quibuſdam excepta, mane ad factionis primores ſtatim delata fuit: quaſi cum alijs nonnullis proditionis occultæ, de qua adhuc nullum indicium extabat, cōſcius fuiſſet. Monitus ab amicis ut maturè, quamuis inſons, priuſquàm à Gelro, & feroci à tot uictorijs factione arriperetur, à quorum ui nihil eſſet tutū, aliquò ex urbe per fugeret: reſpōdit, recti ſe conſcientia fretum, ac nullius indicium ueritū, Quinquiuiris obuiam iturum. Quęſtiones non timere: quarū ui, (quādo furioſorum hominū criminatio, ex uana calumnia eſſet) fide nixus, animum æquatum haberet. Arreptus itaq; paucis horis pòſt, in uincula ducitur: & quæſtiones aliquæ de eo tormentis habentur. Cæterum cum nihil præter impudentem calumniā, torto inſonte inclementer, eſſe multorum teſtimonio compertum eſſet: & quorundam etiam Gelri nominis autoritas, inter quos erat Theodoricus Morrius, eū perpurgaſſet, in exilium pulſus eſt: exulauitq; ad recuperatæ urbis tempus uſq;. Ex ſimili ſuſpicione & alij nonnulli capti ſunt, & torti inſontes: inter quos fuit, inuidia homotechni cuiuſdā, Cornelius organopœus, celebris ea tempeſtate in his regionibus artifex. Qui diu quæſiti, cum conſimili pertinacia inter quæſtiones ſe nullius rei conſcios teſtarentur, urbe excedere iuſſi ſunt. Erat in hoc ſtatu res Vltraiectina, & belli ardor. Sollicitus epiſcopus ne unicę reliquię Amorfortij incauti à Gelro opprimerentur, aut uoluntarij, cincti undiq;, deficerent: pro magno habuit negotio, animos eorum, quia necdum in belli ſocietatem tranſierant, per legationes tentare. Et quia equitum & peditum præſidia portis recipere uolebant, metuit ne Gelri arte, ac uulgo nota bene fraude in naſſam attraherētur. Mouebatur præterea memoria iniuriarum: ut eum populum ſuperiori

bus annis,

bus annis, in contentione cum Vltraiectinis ordinibus haud magni fecisset: insuper in id laborasset, quo consuetudines patrias & libertatis iura, pro quibus tũ certamen acre fuerat, uiolaret. Minæ adhæc, & conuicia multa: quod aduersariorum consilia ut seditiosa, & ditioni inutilia simul et pernicioſa repudiassent: sua item uindicassent. Horum episcopus conscientia ictus, apertè de illorum fide (quanquã frustra) dubitare cœpit: metuitq; ne se in Gelri potestatem cõmitterent. Quare ut eos sub suo iure & ditione contineret, ac præsidijs firmaret: misit VII. Cal. Decẽb. legationes Hadrianũ Redium, & Fredericum Sombrefum. Hi in senatum introducti, ubi multa de populi Amorfortij fide, & propensoprincipis erga eos animo uicissim commemorassent, ad postremum huc deducta fuit oratio, episcopum de nulla re perinde sollicitum, ac de ipsorũ salute esse. Et nunc etiam timere, ne paribus artibus à Gelro, ut alia oppida & munitiones occupatæ essent, incauti opprimerentur: quando nulla æquè aliarum ciuitatum, atq; Amorfortia, ob finitimos regionis cardines, ad obsistendum episcopo, illi perinde opportuna esset. Quare petere, ut equitum peditumq; suorum præsidia reciperent. Ac ne metuerẽt, ea alenda reipub. sumptibus: episcopum stipendia suppeditaturum. Deniq;, quantum impensarum in ea fieret, id uniuersum ipsum prębiturũ. Digressis in diuersorium è curia legatis, dissentio in senatu orta est. Censentib. nonnullis, imponenda præsidia sine publico ullo priuato'ue sumptu esse, quod omnibus circum locis, Gelrorum præsidijs obseptis, illis expositi starent, à diuersa parte reclamatum est. Illud enim inter omnes constabat, futurum, ut statim quàm armatos in ciuitatem admisissent, pro hostibus haberẽtur: & in belli societate forent, cum extra id in ocio permanere liceret. Bona ad extremum pars huc in Cons. sententiam pedibus discessit: ad tuendam ciuitatem imponenda quidem esse præsidia: sed ad propulsandum, quàm diu daret, à mœnibus bellũ, reipub. impẽsis: quo in ea & ipsi imperium haberent, & societatis nomen declinarẽt. Responsum ad legatos relatum, haudquaquam placuit: quippe qui deteriora omnia ab eo populo timerent. Interim accitis ad se consulib. secretò exposuerunt acta pactaq; episcopi, & Burgundionũ in conuentu nuper Schoenhouiensi: quod scirent, senatum & populum Amorsfortiũ grauiter ferre, hæc absq; se arbitris trãsacta fuisse: cum sępe antea episcopus fidem eis dedisset, se nunquam cum Burgundis, nisi ipsis in consiliũ adhibitis, quicquàm acturum, pactionem'ue ullam initurũ. Quod quia non seruarat, non temere de fide hæsitans, placare eos blandimentis studebat. Accidit eodem die quiddam peropportunè, quod magis terruit legatos, & perplexos iniecto scrupulo tenuit. Tum demum peruiderũt, quanto eius gentis fides & recta consilia leuitati & fuco quorũdam hominum, per quos huc rerum uentum esset, pręstitissent. Seriò metus iniectus est, ne, memoria acceptarum contumeliarum nondum uetustate exoleta, hostium amicitiæ posthaberentur. Prandentibus Coss. honoris gratia apud principis legatos, (qui mos est ei genti, quoties uel ciuita-

tum principum'ue legatos,uel principes ibi hęrere usu uenit) superuene re cum literis ad senatum,à Gelro,& Vltraiectinis ordinibus, ac Rheno rum præfecto missi duo nuncij. Sed nihilo lætius ad paucas horas,dissi- mulato metu, continuatum tractumq; conuiuium est. Cogit consul extẽ plò senatum: diuinans id quod res erat. Lectæ literæ sunt in hanc fermè
» sententiam: Habere se gratias senatui et populo Amorfortio ,quod cum
» hactenus fœdus cum Vltraiectinis adiungere renuissent, in neutrã par
» tem prudentes inclinarentur,bello finito uictorem haud dubiè sequutu
» ri. Vnum interim se mirari, aliįs super alios rumoribus allatum: quod
» postq; iam propè cum episcopo declarato debellatum esset,eius legatos
» equitatumq; intromisissent: communicarent de ineunda cum illo socie-
» tate,consilia: rectius facturi,si Gelrorum duci,ditionis tutori,quiq; plus
» posset,occupasset q; armis fermè omnia,portas aperirent. Multum se spe
» & opinione de ipsis falsos. Sperare tamen, hominum uanitatem rebus
» multa affingere,maximè cum ipsi perspicerent, in societatem hostis, de-
» ducti,in quantis angustijs circũcluſi essent. His tam perplexis literis, quia non satis in expedito erat,quod responderetur subitò, paucis pau- lo pòst se expurgarunt: id quod facile erat,rebus integris adhuc. Recita- tę sunt statim Gelrorum literæ, & prȩsentibus episcopi legatis: ne teme rè præsidia,ne in belli societatem deducerentur, ficto uerborum præte- xtu, reįcere coarguerentur. Vehementius hic noua re, & minus expe- ctata tum perculsi legati, nihil æquè solliciti fuere, quàm ne Gelrorũ frau de,aut coorta in ciuitate seditione,in uaria multitudinis uoluntate,ex im prouiso occuparentur. Metu ne hostium insidijs opportuni forent, ali- quot dies ibi sunt morati. Rhedius nihil omittẽdum ratus,in tam dubio negotio,consulem accersi occultè ad se iubet. Hunc absq; arbitris primũ blandè ac benigniter, inde ferocius specie expostulationis aggreditur, & liberius profectò petulãtiusq; quàm temporis ratio ferebat. Quis De us,inquit, uobis mentem sanam cõsul ademit? ut, cum undiq; hostium armis obsepti,adeoq;,quàm nos,periculo propinquiores sitis,tam secu ri imminentium insidiarum,stertatis? præcipue qui toties non boni me hercle uicini,tentatum per proditionẽ impetum, pacis temporibus ex- perti estis? Hinc à dorso, hostiũ ditio tergo uestro imminet: inde occu- pato præsidio Amisiano, iter aditumq; in ciuitatem cõmeatui excludit. Alia parte Rhenos tenet,et in cõspectu à fronte Vltraiectum est. Ad hæc cum nudos inermesq; ad uim expositos habeat,amentiæ est, uestri peri- culi non admoneri. Offert episcopus, equitum peditumq; præsidia suo sumptu se comparaturum imponenda: non ut secum aduersus Vltraie- ctinos arma induatis, aut fœdere aliquo illi alligemini: sed ne consuetis Gelri artibus inuiti in diuersam partem,exemplo nonnullorum oppido rum(ut hostes nunquam dormiunt)attrahamini. Si receperitis,nõ erit, ut uos nobis, perinde ut multa alia, ademisse ille glorietur. Ad ea Cos. Quenquam'ne esse existimas in ciuitate,qui se hostibus prædæ obijcere uelit,ubi bello se interponere nihil sit opus? ubi eorum occursum de cli-

nare liceat?

nare liceat? Vidisti coràm (ne uana fingendo uerisimiliter, disertior q̄ uerior dicar) quàm molestè Gelrus, quàm grauiter Vltraiectinus unam hanc legationem uestram acceperit, perinde ac si iam senatus cōsulto uestra postulata, decreta fuissent. Si tãtus fremitus, si tanta indignatio, ob semel datum uobis senatũ, de obtinenda præsidio ciuitate orta est, quid existimas eos non dicturos tantum, sed facturos etiam, ubi uiderint uestrum equitatum, & pedestres copias mœnibus nostris receptas? stipendiũ ab episcopo pręberi? illi sacramento militari inautorari? Vides quid extemplò nobis patiendum erit. In primis constaret pactam esse societatem, quamuis hostilia priores non intulissemus. Ergo ex societatis iure, incendia, populationes, agrorũ uastationes, omnia deniq; hostilia & expectãda, & perferenda nobis essent: & nullo quidẽ uestro emolumẽto. Quod autem de præsenti discrimine, in quo, à fronte & à tergo, simul et à lateribus, excepta una arctę frontis parte, cincti medij uersamur, disputas: ut propemodum quasi caueæ, muris inclusos nos obsediſſe uideantur, cum nondum pro hostibus habeamur: ita in animum inducere uos uelim. Gelrus cũ ijs copijs ad ista mœnia apertè non aduenier, ut ui quicquam agat: nec temerè, neutri parti se coniungere uolentes, ad arma coget: cum sat hostium cis ultraq; Iselam habeat. Vt nihil deprædicem robur ciuitatis, quod nobis penè ipse notius habeat. Nec ita sublatis interim pedibus altum stertimus (ne finge) ut sopitos, quamuis extra societatem belli, noctu lucí ue sit oppressurus. Si, cum nusquam is bellum gerat, excubias nocturnas in mœnibus, stationes diurnas in portis pro septo ac maceria inferę cōmunis ditionis intenti seruamus, bellum eo cum socijs ciuitatibus, cum episcopo declarato, in portis propè nostris gerẽte, cæcam speculationem ageremus? Prouisum præcautumq; hucusque est, ne insidijs tentatos occuparet: & cauebimus, dijs benè iuuãtibus, ne consuetis suis artibus nos in suam ditionem trahat: nisi fortassis existimes, eum in ciuitatem suprà patentem, quàm diu testudine tecta nõ sit, inuolaturum: quod certè ne tum quidem prohibere possemus, ubi omnes anguli armatis prę sidijs obsepti essent. Accensus his consulis uerbis Rhedius: Quid quęso, inquit, consul tantum de te commeriti sumus, ut haud aliter nobis & uiribus & consilio obstes, quàm si hostilia patrassemus? cum totus senatus, extra uestrum quatuor, aut ad summum quinque, stet ab episcopo? Nisi forsitan Vltraiectinorũ ordinum exemplo, Gelri societas, in cuius potestatem te et rempub. commissurus sis, quàm nostra, uobis magis expetẽda uideatur. Quod si obtingat, haud dubio autore id euenisse, ipse satis hic profiteris: qui, quo minus postulatũ obtineremus, dissuasor fuisti senatui: adeò ut in dissensione per te nunc inter se sint. Quare non obscurum est, neq; tacitum habebitur, si qua defectio insequatur: cuius opera portæ uestræ episcopo clausæ sint. Ad ea cõsul: Id uanum est, & falsum. Nam quod è totius senatus uerbis tibi respõdi, in id discessio à bona utriusq; senatus parte pedibus facta est. Factũq; inde ueteri more senatusconsultum, quod uniuersi calculis suis ratum esse

iusserunt: tametsi antea multi in diuersa sententia fuissent. Sed à quibus è senatu id enunciatum, & ad te, linguæ incontinentis hominibus, sit delatum, non me fugit. Hi, quoniam nihil pensi habẽt, malunt terram cœlo miscere, quàm pace & ocio hucusq; uindicato in reliquum frui. At interim mirum tibi uidetur, quòd populus turbata pace omnino nolit in belli statim participationẽ descendere: cum ad id neq; ansam dederint, neq; ut susciperetur indicendũ Vltraiectinis, in concilium sint adhibiti: Non dico iam eos, pensatis utriusq; bonis et malis, illud tantopere formidare, quòd ocium armis, forum castris, infinitis partibus sit anteponendum: quanq; uel ob id solum mortales omnes arma detestamur, quòd nihil sani habeant. Illud in animis omniũ hęret, quòd episcopus ad hoc usq; tempus, nos penè quàm hostes ipsos magis exosos habuit: animũ à nobis auertit. Et miraris, si animos talibus meritis dignos nũc uicissim experiatur. Num ullam clementiam suam erga nos, num munificẽtiam commemorare potest: Reuoca in memoriam, (potes meminisse) in quæ maledicta & conuicia effusus, (aderas ipse coràm) principes concilij legatos nostros questum de superbia & iniuria Iacobi Niueldij, ad se missos, nuper aggrediebatur: in quos perinde atq; in tresses agasones pluribus inuectus, è concilio eos, relicto ciuitatis inimico, & iuris libertatisq; uiolatore, iussit excedere. Hæc & alia id genus multa, quoniã in memoria habemus, non est quod impotẽter debaccheris, si populus Amorfortius episcopi copijs suas portas patêre nolit. Porrò quod ad me, curabo ut laudatius de me testimonium relinquam, quàm tuus stomachus uaticinatur. Non spero ita te Amorfortiorum uanitatem experturũ, ut nunc episcopus Vltraiectinorum uestro consilio expectatus est. Ita cũ neutri ab altero pacati quicquam responderetur, utrinq; è colloquio discessum est. Consul haud modicè de perplexo negotio sollicitus, uiam quærebat qua bellum declinaretur. Et quanquàm decreto senatus placuerat, peditum præsidia omnino imponenda, non episcopi, sed populi impẽsis esse: illud tamen unum metuebat, ne, cum exactis mensib. populus, ex magnitudine tenuitateq; suæ quisq; fortunæ ad collationem pecuniæ in stipendium conferetur, difficultatem auferendi motus intestinus ac seditio cõitatura esset. Imminẽs hoc malum ut declinaret, auerteretq;, tale cum tribus adhibitis consularibus apud Hadrianum Rhedium & magistrũ equitum ex tempore init consilium: quò, haud dubia spe, & pax conseruaretur, & episcopi gratiã Senatus & populus Amorfortius emererentur. Id autem fuit huiusmodi: Locarentur in ciuitatem conscripti armati, qui à senatu decreti fuerant: dicerenturq; uulgo è stipendio ærarij, populo Amorfortio inautorati. Adde & illud: ut senatui sacramento iurati essent, ne non omnia uerisimilia apud principis hostes apparerent. Interea per literas negotium Gulielmo Turco ad conscribendum unum signum mandaretur, eosq; pedites occultis itineribus in ciuitatem mitteret. Ipse interea episcopus stipendia ita occultè in singulos menses suppeditaret, ut ne tenuis quidem eius rei odor ad hostem perueniret. Persua-

sio relin-

sio relinqueretur, è publico (ut dixi) in pedites impẽsas fieri. Placuit callidum impense commentum in speciem tutum legatis: ac nihil indidem morati, ad referendum Doreſtatum sub noctem repetiuerunt. Paucis sub hæc interiectis diebus VII. Id. Decemb. in ciuitatẽ uenerunt septuaginta quinq; pedites, duce Godefrido Noueſio: quos Cõsul senatus ac populi nomine illico recensuit, & ad sacramentum compulit, nusquã ullam expeditionem facturos, moturos ue, nisi ex imperio suo & senatus: & illis sine rebellione ad officia facienda fideles se præstarent. Et seruatũ id quidem fuit usq; ad Non. Ian. Omnibus inferæ ditionis oppidis & castellis ad istum modũ amissis, cum nihil reliqui episcopo Vltraiectinus feciſſet, præter oppidulum Vuicam, ubi in arce, quasi undiq; hostiũ castris septus sedebat: & Amorfortiam, quæ sola in fide remanserat: penes quam omnis receptę urbis Vltraiecti gloria postea, sed nulla cum gratia, extitit. Peſſimè affectæ erant res Transiſelanorum interea. Quorũ cum castella & præsidia fermè omnia, & ciuitates aliquot Gelrus occupaſſet: pro situ locorum, reliquas etiam ciuitates nouis in fluminis ripa præsidijs positis, ad famem usq; penè circumsederat. Cum itaque & animis et opibus diutino bello exhaustis, nullam opem prorsus ab episcopo expectarent: audirentq; acta conuentus Schoenhouiensis, in quæ tandem sibi quoq;, præsertim ita affectis, uadendum foret: in frequenti ordinum concilio ex autoritate episcopi decreta est, sub ius & ditionem Burgundionum defectio. Indictus dies est ad conueniendum circa Non. Ianua. Seruarunt diem Burgundionum missi legati: Florentius Edmõdanus, Georgius Schenkius Phrysiæ præfectus, Gerardus Mulardus, Iodocus Sasbautius, Petrus Saudanus, Petrus à libellis secretis rerũ Hollandicarum. Ex equestri nobilitate Transiſelana legati fuere, Ioannes Mulardus, Burchardus Vuesterholtius, præfectus Volenhoæ: Lubbertus Mulardus, Ioannes Stellingus. A Dauentrienſib. legati missi sunt, Gerardus Critius, Henricus Plaetmãnus, & Henricus Terspillen. reip. scriba. Campensium legati fuerunt, Lubbertus Hattemus, Gerardus Burgærdes, Ioannes Vechtus, Timannus Veno. His additus fuit Ioannes Breda scriba. Suollani miserunt Ioannem Heruerdenum, & scribã Vernerum Pufflingũ. His permissum fuit, quib. antè inter ipsos in frequenti ordinum & ciuitatum conuentu decretum fuerat, legibus & conditionibus, transferre in fidem Caroli Imperatoris & legitimorum eius hæredum Brabantiæ & Hollandiæ principum, agros, fundos, prædia, ciuitates, oppida Transiſelanæ gentis: ubi cõsensum ad id episcopi, legati Cæsaris protuliſſent. Hi ut inde nomine ordinum & ciuitatũ, & omnis posteritatis Transiſelani nominis, fidem & obedientiam eidem iurarent, si mulatq; id ipsum item ex autoritate episcopi sibi permissum cognouiſſent. Quare legati Caroli Cæsaris uiciſſim populo Transiſelano hæc libertatis iura, ex principis sui autoritate, inuiolabilia esse iusserũt. PLACVIT omniũ primùm Cæsari, ut equestrib. familijs, ciuitatibus, & oppidis Transiſelanis sua libertas integra in perpetuum maneat: publica iura, priua-

» ra priuataq́, clientelarum, castellorum, possessionum, consuetudinum,
» ut quisq; ea frui pergat libertate, qua usq; ad præsentẽ diem fretus esset:
» Iudiciorum in suis quibusq; locis ratio, & legibus agendi forma apud
» suum cuiq; iudicem & forum salua, è patrio more seruetur. Quod si per
» regnorum ciuitatum'ue mutationes, à pontificibus Rom. alijs'ue Tran-
» siselani aliquando in posterum infestentur: ea uis ac controuersia auerte
» tur nullo ciuitatum, gẽtis, possessionum'ue sumptu aut damno. Promi-
» sit ob ea Cæsar, quicquid Transiselani iuris fuisset, id uniuersum suis im
» pensis se restituturũ. Iam quod ad stipendium in hoc bellum attinet, nõ
» oneraturum se pensionibus, suprà quàm ut soluendo essent: quando bel
» li impetum sustinendo tot annos exucti essent. Quoniam autem Transi
» selani se priuilegium habere, & iura ab Impp. accepta affirmabant: qua-
» re in posterum se ad suscipienda arma contra Imperatorem cogi non de
» bere: Respõsum ad id fuit, Legibus illis nihil detractum iri, quod eas uel
» læderet, uel labefactaret honestum. Fuerunt item pacta, ne quis ob debi
» tum alterius, æs'ue publicum ditionis Transiselanæ, extra ditionẽ Tran
» siselanam in eiusdem principis regno accusetur, retineatur'ue: sed ob su-
» um quisq; debitum solum ut par est. Et quia graui bello pressi erant, in le
» gibus id quoq; tenebatur, ut Cæsar extemplò arma contra Gelrum pa-
» raret atq; indueret: neu ullo omnino fœdere illi alligaretur, priusquam
» oppida, agros, castella, & quicquid Transiselani iuris unquam fuisset,
» armis repetiuisset: possessores incolæ in suos fundos restituti essent, ubi
» cunq; ij siti forent: & quidem absq; fuco, ne quid contra ea hosti conce-
» deretur. Porro autem, quia Gelrus præsidijs positis contra Dauentriã
» in Iselæ ripa, amnem obsederat infestè, ea cõprimum tollerentur. Quo-
» niam aũt Transiselani per bella, quæ magna habuissent, ære alieno one-
» rati essent, & creditoribus obnoxij, permissum foret equestri loco natis
» & ciuitatibus, ex autoritate Cæsaris, aut eius præsidis, è cõsuetudine pa-
» tria collationem tributariam constituere, ut se redimerent. Depoposce-
» rant Transiselani uicos aliquot Gelræ ditionis, suis finibus, hosti adem
» ptos adijci, ac superæ ditioni donari. Respõsum ijs fuit, Cæsarem genti-
» Transiselanę postulatum, quod ratio ferret, tum demum concessurum,
» ubi id regnum bello in potestatem uenisset. Pactum insuper fuit, quoni
» am tabulas de decem aureorum milibus Transiselani episcopo, pro ne-
» scio quibus hypothecis tradiderant, contenderunt à legatis, ut cum epi
» scopo de restituendis tabulis agerent. Receperũt illi & in id se annisuros
» pro uiribus, atq; impetratas daturos in ipsorum gratiã, quod fieri pos-
» set. Nec cum Gelro adiungerent fœdus, pacem'ue facerent, priusquàm
» quingentorum aureorum pensio in annos singulos remissa, quam Gel
» rorum princeps Suollanis extorserat, sublataq; foret. Si posteris tempo
» ribus dissidium aut certamen inter ciuitates ortum, ullam cõtrouersiam
» moueret, huic dirimendæ non ultrà Cæsar se interponeret, quàm bonũ
» & æquum principem deceat. Quod si ab hoste rebus ablatis damnũ ac-
» ceperint, ab illo eos defendet, perinde ut alios, sub suo imperio, popu-

los: fas

los: fas iusq; erit, iure in suis cõtrouersijs agere, in eius regni ciuitatibus, pariter è communi iure ipsorum incolarum. Non committet Cæsar super hæc, glebulas palustres proximo triennio è Transiselana ditione exportari, mulcta cymbæ cum merce, principis fisco sextans: delatori uncia. Exacto triennio, cõsultabitur, cauebiturq; in posterum rebus Transiselanis, ut par illud atq; utile uidebitur. Persoluetur inde cõsueta in singulos annos Cæsari sua pensio, quo in reliquũ hac in re, regioni Transiselanæ prospectum sit. Cæterum quod ad monetam ciuitatum Transiselanarũ, ut ea pari cum principis numismatis dignitate, per omnes ipsius regiones æstimationem suam obtineat: id quoniã ad principis maiestatem, & communem omnium eius regnorum ex æquo salutem pertinet, cum præfecto monetæ consultabitur, atq; inde permittetur, ut æquum uidebitur. Postremò ut pacta hostibus ab episcopo, eisq; præfectis, ne hostilia paterentur, concessa, rata & integra seruarentur: ut ea pecunia inde conflata, in stipendiũ militare uerteretur. Hæc ferè summa est pactorum inter legatos Caroli Imp. & gentem Transiselanã. De his tabulæ postea confectæ sunt. Per eos dies episcopus, propter hyberno-rum tempus, copiarum partem dimisit. Vnum signũ cum modico supplemento, quod ex robore ueteranorum constabat, Vuicam ad hybernãdum reduxit. Verebatur Gelrus, ne remittente hyberno frigore, sub uernum tempus episcopi stipendio rursus inautorarentur: quando ad circumcidendos sumptus, ad tẽpus solum eas dimiserat. Quare tumultuaria manu ex Batauorum ac Velauiæ agris contracta, adiunctisq; ijs copijs quæ in urbe Vltraiecto erãt, raptim ad duo milia peditũ confecit. Cum his Vltraiectũ, inde in Rheni ostiũ profectus, illas ab episcopo dimissas securasq; hostium inopinatò adortus, dissipauit. paucis captis, reliqui fuga sunt dilapsi. His copijs auctus Rossemus, mouit in interius ostium Rheni. Hic dum incautius cum Vito Munstero equitum magistro ad occupãdum idoneum castris locum cum modico equitatu ante alios euagatur, penè in hostium insidias incidit. Interuentu suorum ad classicũ datũ, pulsis insidijs, periculo extractus fuit. Iam cum haud procul ab ostio, pararet ea locatis castris, quibus ad oppugnationem præsidij opus esset, nunciatur, Genemudenses transmisso Isela, effuse Velauię uicos incendio passim populari. Hoc nuncio, discusso obsidionis consilio, Rossemus trepidus rerum suarum excitus, sublatis properè rebus castra mouit: ac dimissa ex agris passim collecta multitudine domum, reliquas copias Vltraiectum reportauit. Eodem tempore Gelrus castella aliquot, in limo palustri Apcaudano & circa Vechtam per deditionẽ cepit, Hammum, & castellum Miertanum. Tentata est per proditionem Montfortia: sed irritum incœptum fuit. Crescente inter hæc caritate rei frumentariæ in urbe per annonæ inopiam, cum duobus signis & omni equitatu in Batauiam frumentatũ proficiscũtur. Episcopus nũcio, Rhenum hostes iterum traiecisse, accepto, sperans se ab itinere eos excluſurũ, circa Amerongam copias dispositi. Sed ubi audisset ex præmissis ex-

ploratoribus, utroq; eos armorum genere se duplo esse superiores: & in frumentatione copias, ut tutò commeatus in urbem portaretur, auctas: omisso itinere, quod ad claudendum transitum insederat, Doreſtatum rediit. Vilescente per crebras frumentationes, frumenti precio, æris inopia in stipendium Vltraiecti laboratum est. Quare ut milites ad officia promptiores essent, senatus opulentioribus ciuibus, ex priuato conferẽ dum stipendium imperauit. Bubile erat in agris Camporũ, quò bubulci è propinquis pascuis sub imminentem noctem pecus compellere consueuerant. Id tanquam opportunum ad reprimendos Campenses, & prohibendum Genemudensium effusas in Velauiam excursiones Dux occuparat. Ac statim excitis tota Velauia fossoribus, paucis diebus uallo fossaq; aduersus omnem belli impetum, nihil hyberna intemperie impeditus, impositis præterea ualidis præsidijs ita muniuerat, ut nulla operũ ui penè expugnabile uideretur. Et situs ipse loci id ualidius quoq; reddebat. Hinc crebræ excursiones ad Camporum portas usq; fieri: frequentes dimicationes & certamina cum Genemudensibus haberi. Dauentrienses præsidium Diepenheimum, quod Gelrus ualido impositio milite tenebat, obsidione cingere adorti, breui quàm castra locassent, omnia, quibus ad oppugnationem opus esset, opera expediuere. Euocatus in colloquium præsidij prefectus, ut de deditione ageret, cum nihil pacati, sed superbè etiam responderet: arreptus in hostium potestate mãsit. Indeaggressi machinis & operibus præsidium, cum machinarum iactus fermè omnes irriti essent, irruunt ingenti impetu ad opplendam fascibus ac cratibus uimineis circumductam, & eam quidem præaltam fossam. Intulerant ad obiectum uallum scalas: ibi Gelri è cuniculis ac propugnaculis in confertos hostes grandinare, cladem magnã edere. Fractis Dauentriensium, principio oppugnationis infœliciter tẽtato, animis, in castra receptui signum datur. Territi præsidiariorum fiducia, soluta obsidione, exercitum domum reduxerunt. Et cœli inclementia, & loci natura eiusmodi erat, ut militum corpora pessimè affici potuissent. Gerebantur autem ista circa principium anni uigesimi octaui: cum episcopus nullum ocium militibus ab armis & incendio daret. Castella aliquot quorundam nobilium primæ factionis Vltraiecti, in lutfasio ussit. Pugnatũ per eos dies quoq; est à Dauentriensib. fœliciter, duobus simul locis, ad Vuilsenam & speculam: qua uictoria, ipsis additi, hostibus uerò fracti animi non parum fuere. Vltraiecti nulla pacata consilia extiterunt: nam insequenti mense exacto, ubi stipendium menstruum ferociter poscentibus militibus persoluendum esset: in consilio de constituenda in singula ciuium capita, pecunia agitatum fuit. Sed quia haud dubiè eius collatio, ob tenuissimi census humilem multitudinem, difficilis foret, & seditionem peperisset, id consilium discussum fuit. Interim blandimẽta multa dando factiones primores milites circumire, feroces spiritus mitigare magnificis promissis, indies grandem pecuniam à Duce expectari. Denicq; extrahendo magis cupidos animos, differre solutionem, quam negare. Ac

gare. Ac niſi ductores ſignorum, ſua fide interpoſita cauendo etiam fremitum repreſſiſſent, ipſa urbs ad direptionem expoſita, præmium belli pedeſtribus ordinum auxiliȝs fuiſſet. Breui quàm hi motus quieuiſſent, pecunia allata eſt. Caſtellū erat in Dorna iuris Archidiaconi ꝯdis primarię Philiberti Naturelli, à conſilio rerū Burgundicarū. Is, ut aliarum rerum in urbe Vltraiecto, ſic & caſtelli huius curatorē reliquerat D. Marcum Vueſium. Hoc belli initio Gelro, quòd ualde opportunum eſſet ad prohibendas hoſtiū excurſiones: tum quod eſſet tutus ſuis illam in urbem receptus, aperuerat. Quare Archidiaconus ira accenſus, ad Vueſium, & baſilicæ Martinianæ Canonicorū collegium literas dedit, quibus querebat (audierat crebras inde in hoſticū excurſiones fieri, & uiarum tranſitus claudi) caſtellum eorum fidei mandatum, Gelro iam patere ſine ſua autoritate: cum in hoc nequaquam ab ſe magnis rerū ſuarum ſumptibus conditum eſſet, ut uel publica pax inde turbaretur, uel in bello hoſtilia inferrentur. Situm in eo loco eſſe, ex quo, quoniā Gelrus plurimum poſſet, ut epiſcopi inſidiȝs ac fraude interceptū temerè deleri, ſoloq; æquari poſſet: id quod perfacilè factu eſſet, quando non ad uim ferendam, ſed ad delicias magis comparatum foret. Si quod interim inde damnum acciperetur, ſcirent, id uniuerſum in ipſorum capita caſurū: damnum infectum eos reddituros. tametſi Vueſiȝ bonis in poſterum ſibi ſatis cautum eſſet. Epiſcopus in ſpem adductus eo per hos dies potiundi, bipartito equeſtres copias circa radicem montis ita mittit, ut diuerſis itineribus ad Dornam, quaſi hoſtes hoſtibus, neutri alterorū gnari occurrerent. Altera turma cum ſigno Gelro per montem circumducta, ut ſi ab urbe Vltraiecto adfuiſſet, turmæ cum epiſcopi uexillo in cōſpectu caſtelli loco ſatis plano dēſatoq;, ſed uaſto ac ſterili, fit ex compoſito obuia. Nec mutuum occurſum facile erat ſine prælio declinare: partitiq; ita erant, ut pauciores ſub Gelro ſigno cum pluribus commiſcerentur. Editur infeſtis lanceis ſeriȝ certaminis, ſpectantibus è caſtello prę ſidiȝs, ſimulacrum & ſpecies. Tandem Gelri ſigni eques ſimulato pauore, paulatim retro cedendo, ad clamorem & manus eorum qui in præſidio aderant, quaſi multiplici terrore, uiribus impar, perculſus fugæ conſilium capit. Aliȝ poſtquàm illos fugientes cōſpexere, circūactis freno, et additis calcaribus equis, ſtudiū inſtandi inſequendiq; fingūt. Ad hanc pugnæ equeſtris ſpeciem non mentes Dornenſes cum oculis tantum intentas habebant, ſed receptum ad ſe habentes patefacta porta, ſtratoq; ponte manib. trepidè ac clamoribus accerſentes, adiuuabant. De tectis tormentorum ui, et turribus, in terga cedentiū, carpere ſimulantes, tonitruare: eos machinarū campeſtriū iactibus, pro uiribus retro cōpellere. Subierant iam aliquot, tranſito ponte, caſtellū, cum ſignifer inter principia inuectus, exuberanti lætitia nondum capti caſtelli nimis calidus, indicio teſſeræ, nec abſq; ui in primum obuium ſe proderet. Ibi ille fraude detecta, in fugā intrò ablatus, ad arma trepidè cōclamat: hoſtes pro amicis trans pōtem intrò receptos: emittenda ea quæ in expedito ad manus aderāt, tormenta, in

ta, in confertas turmas, priusquam hærentes tergo pontem transgressi, aream interiorem & aditus occuparēt. Ad hunc clamorē principia hostiū perculsa, metu ne subducto à tergo ponte, simul et obiecta porta, nube missiliū obruerētur: circūactis freno equis, et additis calcarib. in fugam se abripiūt. Dolore inde amissæ è manib. uictoriæ exasperati, cōiunctis turmis uicū Dornā infestè peruagant: ac capta aliquanta rusticorū præda, inter quos uici prætor quoq; erat, Vuicam receptū habuerunt. Per id tempus episcopi copijs Nerdam frumentatū profectis, ex Vltraiecto insidiatum est, sed nulla re memorabili. Tentata quoq; Schoenhouia est à trib. peditibus, habitu muliebri oppidū ingressis: sed irritū incœptū fuit. Indicio deprehēsi, & in Hagā missi, confessione tormētis expressa, supplicīū dederunt. Per hæc Hollandorū oppidis præsidia impo sita extemplò sunt. Appetebat interea uernū tempus, quo omnib. copiarum Burgundicarū uirib. ex pacto cū Gelro bellandū, et Burgundioni bus de tradendo episcopatu cauendū esset. Quare cōcilio habendo dies episcopo & ordinibus Transiselanis, à præfectis Burgundicarū regionū Dordraci dictus est. Eò postquam conuenere, transactis ijs quæ ad ditionis utriusq; translationem et pacta attinebant: decretū quibus quātisq; copijs bellum, & quibus ducibus ad Cal. Maias, cum Gelro geretur. dicti sunt duces, Comes Florentius, Comes Gulielmus à Renneberga, & Georgius Schenkius: ex heroibus illustribus Tautenburganis, Phrysiorum præfectus. His mandatum est, ut omni cura copias cōscriberent. Decreta sunt ad id bellum peditū XVI. milia, equitū uerò sesquimille. Interea Georgius Schenckius, quantis uideretur copijs in Transilelanis, adiunctis in supplementum eorum auxilijs, nulla mora res gereret, simulac anni tempus id patereť. Agebatur principium anni uicesimi octaui. Reuocantur, referente factione, à senatu Vltraiectino, facto in id senatus consulto, in urbem Calend. Febru. quotquot metu belli in pacata oppida perfugerāt. Senatusconsulto non parentibus, decem annorum exilium publicè iussum: præter multatitiam centenorū coronatorum pecuniam, ærario inferendam, & ius puniendi amplius etiam, quod penes Ducem esset. Supplicationes ad hæc in sex menses sunt decretæ Veneris diebus, ut res belli fœliciter ac prosperè euenirent: & ieiunium simul institutū est. Motus nouus, ab equitibus stipendiū quinque mensium ab inchoato bello postulantibus, obortus, à Ducis legatis, qui huc ad res inspiciendas trepidè accersiti fuerant, superuenientibus, cōpositus est. Comitiorum tempore propter ciuium paucitatem (nam partim exulabant, partim direptionis periculo, nonnulli etiā odio factionis urbe post cœptum bellum dilapsi fuerant) in duodecim dies dilato, cum interea spreto edicto nulli redissent, conuenere quidē operę in suas quæq; è prisca consuetudine, curias: sed adempto sortiendi suffragandiq; iure, Dux per epistolā homines suæ sectæ senatores ac tribunos dixit. Coss. facti Fredericus Regius, Godefridi Regij prætoris filius: & Fredericus Vochtius. Nec fuit clam amplius Gelro, quid consultarent Dordraci:

Dordraci: quare finitimos Leccæ uicos episcopum redeuntem operiẽs, cum toto exercitu insedit. Ille non ignarus, Vuicanos ingenti sui desiderio teneri, Schonhouiam è concilio reuersus, ad eos literas dedit in hæc fermè uerba. Anxij sui expectatione esse, simul & solicitudine pro sua salute agitari desinerent, quòd hostis citeriorem amnis ripam infestis armis obsedisset. Se propediem tantis copijs stipatum, domũ aduerso flumine adfuturum, ut per medias illorum stationes iter suum posset uertere: Ipsi interea accuratè uigilias pro portis & mœnibus aduersus hostiũ artes & impetum haberent. Missus ijsdem diebus cum literis nũcius ab episcopo ad ordines Vltraiectinos è Schonhouia, de actis & conuentu Dordraceno, (ne ignari essent) in stationem incidit Gelrorũ. Hi, lectis literis, ac nuncio citra ignominiam retrò dimisso, adeò incredibili lętitia perfusi fuerũt, quòd longæ militiæ & maioris nominis belli certi essent, ut in noctes feras conuiuia & compotationes largiores producerẽt. Datæ sunt breui pòst de ijsdem iterum rebus ab episcopo ad Vltraiectinos literæ. Postquàm Gelrus ingens sibi à potentissimo hoste bellum parari palàm aduertit, (quia passim delectus per Hollandiam habebatur) & ipsa oppida ualidis præsidijs impositis permuniri: adeò ut communibus armis contra se belli impetus uniuersi uerteretur: conscripto nouo exercitu suas ciuitates, & commeatu maturè munire aggreditur: mittitq; circa omnia præsidia, qui mandarent, ut intentè custodias haberent. Idem & ab episcopo, per eos dies nauigio Doreſtatum reuerso, ad eas munitiones & ciuitates, quæ in fide remanserant, factum est: ab eoq; additum fuit, ad Cal. Maias momentũ belli alicuius operæprecij fore, præut hactenus fuisset. Gelri, qui aggerem Leccæ oppositũ & proximos pagos insederant, cognito per exploratores episcopi accessu, & copiarum, (erãt enim ad duo milia peditũ) quę expedito agmine aggerem, dextrãq; adnauigantis ripam tenebãt, ut eum in tutum prosequerentur: in minus gleboſa montiũ iter flexere: ueriti, ne traiecto Lecca hostibus cõuictis, in discrimen, locum'ue iniquum deducerentur. Dilabentem Gelrũ manipulus sub noctem exploratum insequutus, ubi castra metarẽtur, in parum notis callibus incautus in hostis stationem incidit. Capti hi cum ad Martinum Rossemum deducti essent, interrogantur, quãtæ copiæ suorum fuissent: ubi corpora curarent, quo'ue iter haberent? Ille singula edoctus, in primis autem, omnes Leccã iam transiuisse, ac castra Langostratia petiuisse, extemplò moueri castra, & expediri arma imperat. Atq; ita à media nocte nihil moratus, sublatis impedimentis, lentè flumẽ Leccæ repetit: ne miles cursim per difficilem præpinguemq; glebam iter faciendo, priusquàm ad hostem peruentum esset, lassitudine frangeretur. Paulo sub exortum solis ut ad Taislicã diluculante iam aurora uentum est, Rossemus copijs traductis, pontones subduci custodiriq; mandat, ne transitus à tergo suis clauderetur. Inde expedito agmine, quantum potest, Burgũdicas copias ad uesperam penè usq; sequutus, cum ab obuijs uiatoribus accepisset spacium itineris, quod adhuc aberant: nihil ultrà tende-

tra tendere ausus, tum quia miles totum diem itinere faciendo defatigatus erat, ab insequendo abstitit. Sequenti die superato amne contra Culenburgum castris locatis, corpora suos reficere & animos iussit: atq; ibi haud multū temporis moratus, in castra Dornēsia copias reduxit. Ferebant interim omnia conscribendis copijs per omnes Burgundici nominis regiones. Sed nihil æque terrorem belli, quod à potente hoste parabatur, auxit, atq; id, quod transportatis in Phrysiam è Brabantia impedimentis, Schenkius, habito delectu, euocatoq; Phrysij Burgundicíq; nominis milite cum exercitu Iselę appropinquare diceretur. Perculit hic rumor supra modum cùm finitimos Gelros, tum Vltraiectinum populum: quippe qui concitati belli conscientia tactus, grauissimi hostis aduentum, cum quo tot seculis, odijs certatum fuerat: sed & infestiorē multo, quo iustius iratus erat, episcopi accessum, si victor euaderet, formidabat. In ea turbatione, multi Burgundici sanguinis mortales, aduertētes præsentibus reipub. Ordinibus nec uirium nec animorum satis esse ad ferendam instantis belli tempestatem, cum hactenus non sufficissent: simul quàm parum spei in Gelro foret, simulatq; uniuersus belli impetus in eum conuersus esset, urbe furtim excessere. Quorum fuga per factionem & Gelrorum præfectos uulgata, quamuis ad eam diem usq; in pacatorum numero habiti erant, confestim hostes iudicantur: ac militibus in domos eorum immissis, penu omne diripiendum absumendumq; datum est: illud identidem cōsonante clamore occinentibus Martis id ius iusumq; in patrię desertores esse. Multi, quos apertè episcopi uel hinc esse norāt, quod nusquā factiosorum consilijs interesse uoluissent, urbe, se natus autoritate pulsi sunt. Indignatio ingens ex ea re, & clamor plebis aduersus huius conturbationis autores exortus, expostulantis cum prę fecto urbis comite Mursio effecit, ut non solum moderatius deinceps, & leniùs rempub. gererēt, sed milite extemplò ædibus fugitiuorum deducto, à ui etiam temperarint. Interea dum à Burgundis ea, quibus ad bellum opus esset, citra ultraq; Iselam apparātur, urbi aduersus longam obsidionem commeatu Dux prospiciendū edixit. Magna frumenti uis circa Non. Martias Rhenis Vltraiectum portata: motaq; simul sunt castra propius urbem è Dorna. Dux nihil amplius noui hostis lentos apparatus & aduentū moratus, antequàm in se moueretur, Rossemo rem claram facere, & expectatam, ac facinus memorabile apud omnem posteritatem, rebus adhuc integris, perpetrare mandat. Quod ut tutius facili usq; conficeretur, misit ad Vltraiectinum exercitum sexcentos selectos pedites è Batauis conscriptos. Qui cum alijs recensi ad mille trecētos fuerunt. Lucis principio eas copias in campum Oudeuicanum prope urbē deductas, ad concionem Rossemus conuocat: ac in frequentem coronā, hastā quatiens, progressus, ita loquutus est. Næ profectò sterilem, contubernales fortissimi, militiam ingratis hactenus sequuti sumus: episcopum enim persequendo, nihil aliud sub nostris auspicijs, quàm quod incōmoda multa, multūq; laboris in expeditionibus citra ullū priuatæ rei emolumen-

emolumentum exhauſiſtis: ut ſæpe nocturnus diurno labor per itinera difficilia hyberna intemperie, cum magna animi mei ægritudine, nulla prædæ ſpe oſtentata, à uobis ſit continuatus: qui alioqui in pingui ſolo, quamuis laſſos egregiè iuuare potuiſſet. Nunc quoniam pro uno, gemini hoſtes nobis parti ſunt, ut aliquando fructum aliquem militaris operæ ſentiatis, aperiam uobis hodie ditiſſimum opulentiſſimi hoſtis regnũ: ubi tantum auri argentiq; & precioſarum rerum prædæ uobis milites cõcedo, quantum per omnem uitam, ad luculenter uiuendum ſatis ſit futurum. Cæterum, quis hic ſit hoſtis, ecquæ urbs, cuius diripiendæ opima præda uos onuſtos reddam, tum apertius uos edocebo, ubi propius peruentũ erit. Me ducem iam ſolum ſequimini. Sic paucis milites alloquutus, effuſo curſu in ſuburbanum è concione pedes ſeſe abſtulit. Magnis clamoribus, Dij approbent ea uerba: copiæ fugientem, inordinatè ſequutæ, oppidanos è muris & turribus proſpectantes, in tam ſubitæ lætitiæ & inexpectatæ admirationẽ uerterunt. Cum peditibus omne penè equeſtre nomen, relictis in urbe equis, quod eorum per Hollandiam cùm propter itinerum anguſtias, tum glebæ præpinguis hybernis menſibus difficultatem, nullus aut perq; tenuis eſſet uſus, ſe coniunxit. Tenebantur interim portæ clauſæ, ne quis internuncius ex urbe in Hollandiam, Gelrorum infeſtum acceſſum indicatum præcurreret. Iam ter mille ab urbe paſſus proceſſerant, Roſsemus poſtquam omnia circumquaque tuta ab auſcultatoribus eſſe uidit, ad militem in concionem rurſus aduocatum huiuſmodi uerba fecit. Credo uos commilitones, magno cognoſcendi deſiderio, quò expediti iter habemus, accendi: nec immeritò. Nam ſimulatque hodie animos ueſtros ſpe ditiſſimæ prædæ impleuerim, non poteſt repentina illa lætitia, omnino defecata metu curiſque eſſe, quàm diu hoſtis genus, locus, periculorum difficultatisq; ratio ſit incognita. Equidem uos ſecuros eſſe iubeo, atq; laborum intrepidos: ut quem hactenus ducem, nullum diſcrimen, nullum tempus, nullam tempeſtatem unquam, quamuis ſæuientem, cauſatũ habuiſtis, eundem nunc inter principia ſitis uiſuri. Hollando imus bellum indictum, non per fœcialem (ut olim) ſed armis & incendio. Hagam totius regni caput, ubi opes pluſquam Crœſi aut Perſicæ ſunt, direptum contendimus. Hanc ego uobis auro argentoque ſpoliandam, & quicquid preciоſarum rerum ſit, quicquid ex ea aſportari poterit, ita nudandum propino, ut nihil reliqui faciatis: quantum item uirorum obuium eſt prædæ Vltraiectum abducendum, ut ſe à uobis redimant. At potẽtis populi nomen nihil uos cõterreat. Fuerunt olim ſtrenui: at nunc nihil minus. Si reputaueritis apud animos ueſtros, ſub quo principe ad hoc uſque tempus cum magna nominis ueſtri & gloria & æſtimatione militaſtis, qui uincere ſolum, & nunquam uinci nouit: qui belli artibus & rei militaris laude unus clarus habetur: Deinde, ſi ueſtram ipſi uirtutẽ, tot uictoriis florentes copiæ, uobiſcum cogitaueritis: contrà, Hollandorum imbellẽ gentem, et ignauos uentres: facile opinor apparebit, quàm per

inertem hostem medium, iter uobis faciendum erit. Quàm breui tẽporis interuallo omne propè nomen Transiselanũ uestræ ditionis fecistis? Quot arces episcopo quàm paruis copijs uno simul tempore ademptas, Vltraiectinæ reipub. restituistis? Taceo Horestam, taceo Amisianum præsidium, terrore aduentus exercitus uictoris magis quàm ui in deditionem concessisse. Adde, episcopum intra angustum, & quidem haud perinde munitum præsidiũ, ut sibi persuasum habet, conclusum teneri: adeò ut præter Amorfortiam, nec arx, nec munimentum sit, ubi testudinis in morem, collectus in suum tegumen, tutus ad omnes ictus lateat. Hæc uestra, commilitones, uestra inquam, uirtus paucis mensibus, tantam nomini uestro célebritatẽ, tantam existimationem conciliauit, ut ipso accessu formidabiles, in fugam, antequàm ad decertandum acie uentum esset, hostes compuleritis. At Hollandorũ possem numerosos nostra memoria exercitus, sed secunda prælia nulla: multas item fœdas clades diuersis locis acceptas, commemorare, in quibus Gelri nominis uirtus enituit. Quid? ubi ingentes eorum exercitus paucissimis copijs fudimus? ut planè uetus illud uerbum uerum esse, re ipsa compererim: Ignauam esse opulentiam, &, Timidas diuitias. Quàm exigua manu superioribus annis Vuasseneri instructissimas cohortes, in Carthusianis, procul ab domo asperrima hyeme cecidimus? quantam militum uim cum eorum duce cepimus? Nonne innumerabiles penè copias prope Harderuicam in maritimis locis, per eadem fermè tempora tumultuaria manu rusticorũ delectæ iuuentutis, è Velauia, cum modico equitatu, cõtracta, ad internecionẽ deleuimus? Recẽtior est illa insignis uictoria ad Termeidam, ubi capto Gulielmo Turco, hostilium copiarũ duce, accepto graui uulnere, plures cõtrucidabantur propè, quàm acceptæ cladis nuncij fuga euadebant. Nihil itaque metus, nihil trepidationis uobis faciat, ô milites, Hollandici nominis inanis fumus: cui, ppter tot uictoriarũ decora ipsi pauori estis. Quo ad alia igitur pericula promptiores, & ad nouos militares labores subeũdos sitis alacriores, nũc tempus poscit, ut uobis ditia stipẽdia, uobis grandia operę precia, magnę mercedes, pponantur: ne semper uictorias uestras infrugiferas esse queramini. Hic senatorios homines euparyphos circa abacos rationarios occupatos, hic causidicos et patronos mercenarios luxui & crapulę ociosè uacãtes, & planè Sybaritas, in prodigiosa opum affluentia opprimetis: hic deniq; quantum auri, quantum argenti infecti factiq;, ab extremis usq; Indis & Arabibus in septentrionalem orbem est transmissum, opportunum expositumq; estis habituri: ut nemo omniũ, cognito nostro accessu, nisi in manus nostras fuga dilabi queat. Ecquis uestrum est, qui negabit tanta mercede priores labores abunde pensari? Quis hostem quamuis potentem uiribus, talibus castris ad diripiendum concessis: spolijs tam opimis, ad legendum, datis, non contemnat? quæ omnia uno uos die tanta opulentia onerabit, quanta in omnem senectutem, ad lautè splendideq; in ocio uiuendum rudiarijs satsit futura. An non quæuis ad ultimum pericu-

la,

la, præ huius præmij expectatione leuia, imò uerò nulla æstimanda sunt? Mea profectò sententia. Iam uerò duplex induendæ in nouum hostē indignationis causa animos uestros meritò accendere debet. Primū quod per Hollandos stetit, quo minus episcopū tota ditione exutum (cum tantum armis polleremus) iamdudum expulimus: quæ sola res uos uictoriæ uestrę fructu defraudauit. Hi enim occultè mittēdo illi auxilia, stipendia liberaliter suppeditando, pecunia iuuando, ditionis nostræ propemodum factum episcopatū, interuerterunt. Deinde ita nouo fœdere cum hoste societatem adiunxerunt, ut bello huic illigati, siuictores euaserint, alieno, in ius ditionemq; suam, omne nomen Vltraiectinum, superum & inferum pariter cogant. Hæccine tam indigna nobis toleranda? an differenda hostilia tantisper, dum apparent? dum egregiè armatorum milibus instructi, transitum nobis in Hollandiam, aditum in Hagam, bello translato claudant? dum itinera, dum calles insideant? Maturè nunc obstandum est milites, & uirtutis documentum ipsis cum magno gloriæ uestræ additamento, & commodo circa noui belli procœmium, edendū est. At id interim metuo, ne, quod aliquot hostium ciuitatibus à tergo relictis, mediterranea regionis penetrāda sint, paucis ignauis trepidatio pauorq; oboriatur. Hos ego indignos honoratæ militiæ nomine exautorandos, & domos dimittendos censeo. Etenim nullum facinus magnum in bello sine periculo, nihil memorabile sine difficultate geritur. Illa ubi absunt, ibi nihil gloria, nihil triumpho dignum patratur. Quanquam uero non uideam, quid obuiū esse possit, quod terrore ullo uos percellat: pauorem ue faciat, quamobrem inanem metū fingatis. Loquor hic spiritibus militaribus, quos gloriæ cupido uersat: non ignauis, qui ad quamlibet curam, & agitatæ arundinis susurrum inhorrescunt. Nusquam hic hosti castra sunt: à tergo perpacata omnia, regionesq; ab hostium copijs tutæ. Montfortia, quanquam nec in pacatorum, nec hostium numero habet, quod suo principi pareat: nec inde hostilia sint illata, nec portæ nobis pateant: nostro tamen nomini ita est amica, ut nisi nobis, nulli auxilia unquam ad bellum miserit. Duo inde oppida, quorum alterum humile modicis admodum præsidijs, alterum haud multo maioribus munitū, ita prętereunda sunt, ut à tormentorum uiè muris, planè tuti sitis futuri. Ex cōposito milites hæc expeditio suscepta est. Quare non permittetur præsidijs, senatus autoritate, portis ad uelitandū nobiscum erumpere: ne transitus in Hagam impediatur. Quid si ex omnibus oppidis præsidia deducta in unum agmen conflentur? quod quidem futurum non est: cum mulieribus pugnandū, haud cum uiris erit. Nam quantum militum urbibus impositum est, ex fullonibus, nautis, pellionibus, subulcis, agasonibus, & id genus uulgo Hollandici Brabantiq; generis imbelli, tumultuario, sine delectu contractum est. Vt taceam, quanto exercitus uictor & longo usu exercitatus, tyronibus, & ijs quidē luxu urbano & ocio corruptis ac diffluentibus præstet. Vici inde, quotquot ultra citraq; in ripa Rheni siti

sunt, nobiscum ad paciscendū subacti, liberaliter ad ipsam usq; Hagam nobis commeatum suppeditabunt. Porrò autem nulli amnes iter remorabuntur: nulli pontes, quibus intercludamur, difficilem transitum impeditum'ue receptum dabunt: nulli obstabunt montes: nulla præcipitia: nullus iniquus locus subeundus, sed per plana & solida uiarum, sine certamine, ad destinatū locum iter stratum est. Sine sanguine, quod mirum super hæc uidebitur, tanta cimelia uocis tradam. Iam cum neque muros, neque fossas habeat Haga, quibus contra impetum alioquí permunita esset: nullum periculū erit, ne portæ nobis claudantur: aut fossæ cæsorum cadaueribus inter expugnandum repleantur: ut opima illa præda nullo prorsus sanguine sit nobis statura. Quanto uero grauiores labores, quanto asperiora pericula, in statarijs prælijs hyberno-rum tempore in castris pertulistis: quoties niualibus diebus, congressuris cū hoste, uix manibus retinendorū armorum esset potestas: quoties per obiectos amnes transitu prohibiti, salutis spē in sola uirtute militari haberetis. Scio milites, animos uestros à uerbis meis ad uirtutem haud perinde, atq; iucunda recordatione ditissimę prædæ excitari. Quā quidem non solum in conspectu, sed persuasum uobis, in manibus esse, habere debetis. Si extimulamini tot uictoriarum gloria, si uestri spiritus longa militia efferati, terrori sunt militi Hollando, ocio in ciuitatibus luxurianti: si nulla confragosa, nulli anfractus montium, flumina nulla iter obsepient: dijs bene iuuantibus, me ducem uestrum, si hactenus, nunc uerò maxime lubentes uolentes'que sequimini. Sic loquuto, ingenti applausu ab uniuersa concione acclamatum est: se illo duce uel Orci fauces expugnaturos. Proin, quocunque uaderet, sine detrectatione alacres promptosq; sequturos. Inde Montfortiam prætergressi, Vuordā contendunt. Quamuis operis initio breuē Rheni urbisq; Vltraiecti descriptionem posui, ut quiduis potius quàm in fine eiusdem à rerum ordine declinare institutum fuerit: tamen, quoniam in interiorem Hollandiā expeditionis narratio nobis cœpta est, non inutile nec inamœnū legentibus erit fortassis, in eius regionis ueluti diuerticulum quoddā obiter decurrere. Primū omnium apud scriptores constat, Rhenū in duo cornua diuisum olim, non ut hodie in tria, oceanū septentrionalem intrasse, sed longè alia ratione. Etenim præterquàm quod Isela tum uel obscurus admodum, adeoq; nullius propè celebritatis riuus, uel planè omnino nullus fuit, alterum etiam eius brachium, quod ad Batauodurorum oppidum usque Rheni adhuc nomen seruat, non ijsdem alueis, quibus nunc, in mare fundebat (Lecca enim suis tū ripis perquàm angustis, ex illo nullo memorabili nomine, ut alij nonnulli riuuli, emanans, uix paruis lembis nauigabilis erat) sed propè Vicā anfractuoso cursu retortus, urbis Vltraiecti muros alluebat. Inde in occasum rursus uiolento flexu à dorso urbis reiectus, Vuordam ac Leidam (hodie ea sunt Holandiæ oppida) præterlabens, ad Catuicam oceano miscebatur. Retinet adhuc toto illo tractu ueterem suam nomenclaturam: sed & pleraq; circà loca.

Quantum

Quantum itaq; terrarum à Lobico, inter Vuaalim & ueterem Rhenum ad oceanum usque duobus quasi brachijs constringitur, olim Batauia appellata fuit: insula profectò omniũ quas Rhenus facit, nobilissima, & ferax cum primis frugũ. Iam uerò ut Linga ex Rheno paulo infra Arenacum ortus, insulam aliam, eam dissecans, quæ nostra tempestate uulgò Batauia dicitur, facit, dum ad oppidũ Gorcomium Vuaali commiscet: eodem pacto amnis inde ad Vltraiectum effusus, primum Isselsteinam, inde Montfortiam, Veteres Aquas, postremò Gaudã præterluens, in sinum maris pariter cum Lecca, contra Roterodamum se exonerat: & Hollandiæ longè iustissimam partem, quæ ad septentrionem uergit, cũ ueteri Rheno in insulam concludit. Vnde ipsi Iselæ nomen est: modico nunc quidem, scaphis remisq; uix nauigabili, sed nihil ad ueterem illum, Rheno alicubi, latitudine atque altitudine penè olim parem, quantum ex aggeribus oppositis, quibus utrinque eius excursus constringebat, cõiecturam facere licet. Infra Veteres uerò aquas in tantã uastitatem paulatim sese aperit, ut ad Gaudam Vuaali non sit inferior: maximè autẽ hybernis mensibus, cũ pleno mari retro in mediterranea refusus, ripas obiectas uel superare, uel aggerũ molem refringere connitit. Iam uerò quã uis hic obscurus, & suprà quàm infrà sit angustior, quàm qui inter celebratos scriptoribus, Germaniæ amnes forsan debeat recensèri: habet tamen aliquid celebratu non indignum. Septenis statis horis, rapido maris æstu ac cõuersione, perinde ut Mosa, et ipsum adeò mare prope Roterodamum, Dordracum, Brielam, Veterem item & Nouam syluam, memorata oppida (ad quæ etiam pontibus iungitur) prætercurrens, hyeme ad Geinam usque, æstate ad medium spacij inter Montfortiã & Isselsteinam, simul reiprocatione perpetua fluit, refluitq;: & quidem haud sine miraculo rei. Vnde minus mirum mihi uidetur id, quod de Eurypi prodigiosa reciprocandi celeritate, inter Phocidem & Eubœam, à ueteribus scriptoribus memoriæ, prodigij loco, proditũ est. Causam uero cur in tantas riparũ angustias, temporum uetustate Isela contractus sit, non difficile fuerit tradere. Tantũ enim salebræ è mari fluxu suo secum turbulẽtus introrsum trahit, ut simulatque refluxu siccas propè ripas aqua destituerit, ingentẽ salebrosi limi uim, & illius quidem præpinguis ac tenacis, toto illo tractu à tergo relinquat. Quare mihi uidentur maiores nostri, glebæ pinguedine capti, tantũ flumini ademisse, quantũ licuit: ubi laboris atq; operę, quę illi repurgando quotannis impenderet, et sumptus, pigere cœperit. Nec est ferè toto terrarũ orbe gleba pinguior, aut solũ feracius, quàm in his regionibus. Nisi Gaudani subinde prodigiosos sumptus desiccando uado facerẽt, iamdudum obturata fauce, nullum hodie Iselam haberemus. In huius ripa ex effosso limo, inter Montfortiam (ea mihi patria dulcissima est) et Gaudam, laterculi coquuntur, quibus ab Isela, cognomentum tota ea regione, celebre est. Quondã totus hic tractus ab Vltraiecto, usque ad oceanũ, uasta fuit & nemorosa regio, horrendis q; latrocinijs infesta: proinde & inhabitabilis, nullis q;

aut certè perquàm raris oppidis habitata. Quare à uastitate syluosa Holtlandia, et paululum corrupta postea uoce, Hollandia nuncupari cœpit. Quod quidem ne tanquã commentitium & fabulosum repudiet, habeo in eam rẽ probabilia argumenta. Tota passim regione ultro citroq; procera robora ex agris ꝑpenumero effodi uidimus. Sed quibus autẽ temporib. quo'ue casu sylua ea corruerit, difficile est pro cõperto tradere: nisi quod illud haud dubia coniectura affirmare, et pro uero penè prodere audeã: eo anno, cum Rheni faux, æstu maris tempestuoso ad Catuicã harenæ aggere prꝛcluſa, ipsum amnẽ inundatione per uniuersam Holtlandiam effusum, cursum suum per Leccã auertere compelleret, aquarũ uentorumq; ui syluã prostratam fuisse. Argumento est, quòd roborum omniũ capita quotquot effodiunt, in Eurum porrecta inueniantur: ut à Zephyro, aut certè Thrasea, qui uiolentior est, ꝓcella coorta, et os Rheni obturarit, et syluæ stragem dederit. id q̃d accidit anno D.CCC.LX. Nisi ea res ad multo recentiorẽ inundationem fortasse referenda sit, quæ incidit in annũ M.C.LXX. quo aquarum uis ruptis omnib. maris aggeribus, ad urbis usq; Vltraiecti mœnia penetrauit. Tenuere ab initio orã septentrionalis oceani maritimã, seditione domestica pulsi Catti: quorũ reliquiꝛ adhuc durantes, Catuica ad Rhenum et oceanũ appellantur. Mox triennio post syluæ ruinam, postq; regio habitabilis facta esset, Caluus Gallorum rex eam Theodorico cuidã nobili homini, odio Imperatorũ ecclesiã Vltraiectinã, cui pulsis barbaris donata fuerat, tutantiũ, dedit, annos CC. L. postquãea condita esset. Sed incredibile dictu est, quanto successu breui tempore eius res creuerint. Nam finibus uirtute & armis propagatis, principes non solum magnũ nomen, & gloria florentissimas opes sibi pararunt, sed per connubia ad regũ fastigia etiam, & Imperatoriã maiestatem peruenerunt: ut planè ad summum nostra tempestate ueniſſe uideantur. Habet autem ea quæ propriè Holtlandia appellatur, clarissimas ciuitates, Schonhouiam, Dordracum, Amstelredamum, Alcmariam, Gaudam, Vuordam quondam Vltraiectini iuris, Leidam, Veteres Aquas, Harlemum, Delphos, Hagam. Montfortia, quamuis in Holtlandia sita est, ad ditionem tamen Vltraiectinam pertinet, à Godefrido Rhenano episcopo, uti & Vuorda, aduersus Hollandos cõdita: habet suum principem cui paret, quemadmodũ Iselsteina, & Vienna, aliaq; obscura quædam nullius celebritatis oppida. Redeo nunc ad cœptam narrationis seriẽ, unde me Hollandiæ chorographia abstulit. Rossemus Montfortiam prætergressus, & Vuordam, omnes uicos citra ultraq; Rhenũ ad paciscendum, ne hostilem uim experirentur, cõpulit. Præsidijs Leidæ impositis, cum uelitandi causa cum hoste, exeundi potestatem poscerent, clausis portis id negatũ fuit. Quare uulgò per totam regionem postea iactatum est, hanc expeditionem Hagensem ex cõposito à principe Margareta Gelro permissam fuisse: ut est hominum uulgus in deterius semper, cõtra principes & rerum publicarum gubernatores suspicax. Constat Leidæ, rumore aduentus Gelrorum allato, tantam trepidationem

& pa-

& pauorem oppidanis iniectum, ut edicto publicè cauerẽt, statuta mulcta, ne quis è muris aut turribus, hostem prætereuntem tormento feriret, lacesseret ue, ne prouocatus mœnia inuaderet. Processerant iam ad Voerscotam, (mille passus is pagus ab Haga abest) Rossemus horreum cum casa una & altera, iniecto igni incendit. Siue quòd pertinaciter stipulationem pagani abnuerent: siue (quod plerique tum affirmabant) ut editum incendium nobilitati Hagensi signũ foret ad maturandum fugam: non habeo quod affirmem. Nunciantibus trepidè ex agris proximis, Gelrum cum infestis signis Hagæ appropinquare, tantum abest creditum fuisse, ut uix etiam à ui sit temperatum. At postquam alijs super alios idem adferentibus, hostes à se uisos, signaq; militaria numerata, rumor ciuitatem peruagatus, pleroscq; effusos in obiectam syluam exploratum exciuit: clarum ob oculos incendium exortum, & hostis cõspectus, rumori allato fidem fecit. Tũ demum trepidi rerum suarũ, omnibus relictis, fugam fecere. Festinare sine præsentibus animis amentes: senatorũ reconditos thesauros, ut obuij erant, in cymbas præcipitare: uehicula carrasq; raptim magno comparare: in ea aurum infectum factumq; conijcere. reliqua omnia diripienda relinquere. Multi quibus uita ac salus fortuitis rebus charior fuit, crescente intemperantius rumore, hostem syluam iam ingressum, mensis relictis, atq; omnibus prædæ datis, Delphos fugêre. Continens agmen fugientiũ uirorum, ne in hostium potestatem uenirent, impleuit uias, respicientium crebro nũ Gelrus persequendo tergo instaret. Itaq; pars Delphos terra nauigioq; ablati, nonnulli Roterodamum, multi in proximas oceani insulas fuga delati, in pacatum euasere. Delphos per fugam Hagensium, & captã à Gelris Hagam, tanta trepidatio item cepit, ut si hostes eò accessissent, diffisi mœnibus, quæ tum infirma erant, se uel in fugã, Hagensium exemplum sequuti, per aduersam portam abripuissent: uel de deditione cũ illis pacti turpiter fuissent: ut tantum non consultatio eos de fugiendo teneret: Interea Gelrus Hagam diripit. Et præda eo fuit ditior, quo aduentus minus expectatus, & oppressio magis improuisa. Quare nulla pecunia plusquam regiæ opes ibi direptæ æstimari possunt, aurum, uestes, argentum, & quantũ rerum pretiosarum ad luxum comparatarũ esset. mensæ pateris inauratis, & epulis uinoq; onustæ: ut repens terror quemque in fugam expulerat. Claues scriniorum seris hærentes: ut apud se tantisper non essent, dum signatum aurum argentumq; in sarcinam conijcerent. Rossemus occupatam arcẽ, adiuncto comite uno aut altero, pactione in deditionem accepit. Parsum est paucorum ædibus nobilium, quibus uel sanguine, uel ueteri amicitiæ iure coniuncti erant. Miles præda oneratus, statim in luxum & libidinem effusus, omnia stupris & adulterijs compleuit. Multæ nobiles matronæ, metu ne hostilia passæ, captæ insuper abducerentur, militũ libidini expositæ fuere. Virginibus nobilibus uitium oblatum, quo rem familiarẽ redimerent. Tertio quàm Hagam ingressi fuerant die, acceptis obsidib. pro imperata x x. milium pecunia,

cunia, octo milibus argẽti infecti appensis, inde discessêre. Miles, qui in ciuitatũ præsidijs erat, cum uellet itinera & calles notos insidere, ad intercludendum hostibus transitum, id facere prohibitus est. Quàm quidem facilè id factu fuisset, uel hæc satis coarguunt: quòd integri & recentes itinere faciendo defatigatis, expediti præda impeditis, sobrij uino grauibus, & crapulam spirantibus occurrissent. Adde & illud, quòd refecti corporibus, continua tridui ebrietate & uigilijs fractos, facilè funderе potuissent. Vt taceam, plus eos in sua quàm hostes in aliena terra ualuisse. Cæterum multitudo agrestis ex agris collecta, ubi terga inordinatè discurrentium hostium carpendo, & insequendo aliquandiu, certamẽ lacessiuissent, nec pugnandi copia fieret, nec admodũ poscerẽt, nox superueniens uelitationem diremit. Postridie uici pacata in xi. hebdomadas pacti, partim soluerunt, partim obsides imperatos dederunt. Interim dum Gelrus populando atq; urendo eam Hollandię partem peruagatur, episcopus suburbium Vltraiectinũ, quà Rhenus in urbem influit, incendio uastat. Gelrus ubi accepit è castris circa Rheni ostia Burgundos mouisse, ut à fronte ipsi simul & à tergo circumuenirentur: tum autem ex agris undiq; inconditam multitudinem contrahi: iam non amplius palantium more, sed ordinatè ad dimicandũ instructi, paratiq; per ueteris Rheni tractum, scaphis præda opulentissima oneratis, in urbem redierũt. Non eo quidẽ, quo exierant in hostem, habitu, sed ouantium specie, mardinis, sabelinisq; & holosericis talaribus, ad ostentationem prædæ, & ludibrium nobilitatis Haganæ, & patronorum mercenariorum induti. Parte inde copiarum per suburbiorum hospitia, ad reficiendos animos, distributa, reliqui postero die domum dimissi, prædę partem Arenacum ad Ducem deduxerunt. Processerant ad Sestum, cùm à uici incolis adfertur, episcopum cum omni equitatu & peditum cohorte in cauis montium itineribus ad intercipiendam prædã, & præda graues, tenere. Rossemus, ne rerum fœliciter gestarum gloriam hic amitteret, nihil territus, misso nuncio Vltraiectum, qui relictas urbi præsidio reliquas copias accerseret, ibi instructa acie substitit. Auctus post moræ paululum parte copiarum, exploratum in subiectos montes tres equites misit, quantus hostium numerus esset, & quæ itinera insiderẽt, pugnę copiam obuijs haud dubiè facturus. Hi dum incautius collium sinuosos anfractus, locorum ignari (ut apparebat) obequitant, in insidias hostiũ illapsi, ab episcopi copijs intercipiuntur. Ab his cognito Gelrorum robore, cum ad confligendũ suæ uirtuti diffiderent, (nam peditum numero neutiquam pares erant) cum tribus captiuis Dorestatũ repetiuerunt. Erant interea res in urbe nihilo pacatiores. nam cum factio uideret prædam Haganam & manubias non in ærarium, ut inde militi sum stipendium persolueretur, & bellum aleretur: sed partim militi relictas, partim Ducem sibi usurpare, seq; indies magis ac magis collationibus grauatos exhauriri: magna disceptatio ad altercationem usq; de iniurria, inter pleramq; nobilitatẽ & equestres Gelri nominis coorta est. Qua re al-

re alter Consulũ Fredericus Vochtius, ad Ducem missus est. Illeut eos in fide contineret, blandimenta dando, alia excusando, quod deinceps militẽ longè magis uoluntariũ & alacriorem essent habituri: promittendo in posterum meliora, presentem dolorem mitigauit. Sæuitũ interim in urbe est impotẽter & inhumanè in obsides, sponsores, captiuosq; Hagenses: non solũ publicè, sed priuatim etiam, ad exprimendũ tormentis, quanti se redimere uellent obsides Hagenses, cum xx. milia non soluerent. Arena cum abducti biennium in uinculis fuere. Mittuntur per omnes Hollandiæ uicos, ut in urbẽ ad paciscendũ quatriduò adessent, nisi extrema hostilium operiri mallẽt. Publicè per eos dies Burgundionibus indictum est bellum. Episcopus cum infestis signis nocte ad suburbanum Albanæ portæ progressus, molam Gerardi Feutij, factiosi hominis, iniecto igne ussit. Gerebantur ista circa Vltraiectum ad Cal. Martias. Schenkius cum ijs copijs, quas tum in armis habebat, Iselæ uadum transgressus, cum Campensibus, Bubile, quod Gelrus ademptũ in præsidij speciem dudum munierat, obsedit. Huc ut aditus Burgundis clauderetur, paulo sub eorum accessum perfosso Iselæ aggere, factisq; circà prælatis, quibus demergerentur, puteis, proxima prata inundarant: nec poterant illi dolum, ubi omnia aquis tecta erant, facilè aduertere. Septimo idus Martias signo expugnationis proposito, cum præmissum militem ad postulandũ in deditionem presidium, iactũ globi Gelrus uiolasset, percussissetq;, ira atque indignatione accensi militum animi, datis prædæ atq; cædi omnibus hostium, per inundata pratorum arcem duobus simul locis, ab Isela, et alio à Camporũ conspectu auerso, inuadũt. Primùm alijs super alios passim in puteos ruentibus, postquàm dolum sensere postremi præcedentium, qui hastis cautius loca prætentabant, uestigia insequentes uallũ tandem subiuerũt. Inferunt scalas, nituntur q; triplicibus ordinibus in summa. Gelrus contrà, hostem unà cum scalis adstantes aggeres illatis, hærentibusq; deturbare, corpora pro muris opponere, stragem edere. Et Burgundus receptui iam iam, multo labore fatigatis, signum dedisset, nisi duo signa è Campanis ciuibus scripta, aduersam Iselæ præsidij partem, & præsidijs Gelrorum nudatam, duobus fœno onustis uehiculis in fossam cõuectis, à tergo adorti essent. Capiunt Bubile, cæduntq; in uallo Gelrum, fortiter Schenkianum deijcientem militem. Tum demũ undiq; in summum emicant: ac trucidant, quantum militum in præsidio erat: uno uix aut altero elapso, qui hostibus immistus paulo pòst in pacatum euasit. Cæsi fuerunt centum sexaginta sex. A Schenkianis desiderati sunt, maximè Campensibus, xxxvii. Capto presidio, ad direptionem milites conuersi, cæsos spoliant, ac nudãt. Fortè ita accidit, ut corpora & animos reficere iussi, militari licentia compotationem in seram usq; noctem inter spoliata cadauera extraherent. Cæsorum unus, ut erat nudus, & multis uulneribus laceratus, pro exangui tamdiu in reliquo congesto mortuorum corporũ aceruo iacuerat porrectus, sese erigens, cum supplex uitæ incolumitatem precaretur,

caretur, exterriti omnes quotquot ibi aderant, & ſtupefacti, penè militares ſpiritus, quamuis uino iam graues, exanimabantur: rati unius exemplo, ſtatim alios poſtalios ſurrecturos. Sed quia animorū uictorum ferocia iam deſæuierat, uita donatum, Campos in xenodochium auferri iuſſerunt. Nec Dux ſuos diu circumſideri paſſus, quantum copiarum per id tempus in armis habebat, ad liberandū eos obſidione miſit. Audito circa Hattemā, præſidium captum, & ſeram opem eſſe, exuſtis hoſtiū nauibus, quæ infrà paulo in ripa ſtabant, haud procul ab eo oppido, caſtra fecerunt. Burgundus hoſtium opus demolitus, præſidium Vuinſenorum ex aduerſo trans Iſelam, adoriri conſtituit. Copias itaq; extemplò Campos reductas, ubi per pontē appropinquare Gelri procul conſpexere, nihil obſidionem morati, arcem iniecto igne deſerunt. Hac Schenkius ſolo æquata, ad Atræ Paludis oſtium nulla mora caſtra mouit. Trabes in uadum ad diſcutiendam uim fluminis fiſtucis adactæ erant: quibus paſſim ternos pedes extantibus, aliæ decuſſatim ac tranſuerſim impoſitæ, onus & molem uniuerſam præſidij ſuſtinebāt, ne ſub terlabentis amnis impetus aggerem inuectum cōuelleret. Quod, quia difficile erat à terra oppugnare, naues, quas eius loci incolæ Ollas uocāt, admouit dux Burgundus: quibus operibus, tormentisq; impoſitis, ab uno latere trabes uado fixas, quæ ipſum præſidium gerebāt, tamdiu quaſſauit, donec uallum & rimas ageret, & ruinam ab ea parte minaretē. Cæterū paucis diebus, quàm circumſideri cœpta fuit, in deditionem uenit. Inde ad Haſſaliam caſtra translata ſunt. Roſſemus inter hæc expeditionem cum omnibus copijs in Septem ſyluas ſimulat. Ea fama erectus Epiſcopus, pridie Idus Martias, ſexcentos delectos pedites, & equites LXXV. ad utramque Batauiam depopulandam, Rhenum tranſportauit, ratus Gelro Iſelam tranſgreſſo, totam inſulam præſidijs nudatam fuiſſe. Roſſemus, qui circa Zutphaniam adhuc caſtra habebat, literis ſuorum certior factus, epiſcopi copias uadū tranſiſſe, adeoq; iam intra duo uaſta flumina clauſas teneri, præmiſſo nuncio mandat, ut quacunque uaderent hoſtes, à tergo mobiles aggerum uectes, ne equiti retrò receptus in fugam foret, occluderent: (nam una tantū regia uia prope ripam Rheni ipſis tenenda erat:) ipſe uero extemplò ſublatis caſtris Vuageningam crepuſculo diei quanta potuit celeritate ad prohibendam populationem feſtinabat. Graſſabantur interim ſecuri inſidiarum & hoſtiū, populando prædationibus & incendio omnia, Epiſcopij. Amorfortiæ eques erat Albertus Lumannus: hic allato in ciuitatem Gelrorum à ſimulata expeditione reditu, in Batauiam, conſcenſo deſultoria celeritate equo, ſub noctem Doreſtatū ſubditis calcaribus petit. Et quia portę clauſæ erant, inclamat uigiles, qui in murorū ſtationibus excubias agebant, iubetq; Coſſ. ut intromitteret, ocyus accerſi: eſſe, inquit, quod de communi ſalute, ſi exercitū ſaluum uellent, communicaret. Detrectantibus autem illis aliquandiu ob præſentem noctem aperire portas, uix multis obteſtationibus equitis Amorfortij, & diris imprecationibus, qui mos

homini

homini habebatur, portula ei aperta fuit. Ductus inde in arcem ad episcopum, narrat de Gelrorum in Batauiã transitu, suasq; copias, ni matu rè, misso extemplò cum literis nuncio, trepidè domum, priusquàm longius euagarentur, reuocaret, ad internecionem haud dubia clade consumptum iri. Triplo enim hostium copias peditum equitumq; numero auctiores esse, quàm sui essent. Et ut fidẽ uerbis suis faceret, uinciendum uinculis se obtulit, ni occidione tam delectus exercitus deleretur. Risu exceptis hominis uerbis, tantum abest creditum ei fuisse, aut de reuocando cogitatum, ut uix ab iniuria sit parsum. Mane diluculo diei Rossemus supra Vuageningam ad Rhenum peruenerat. Hic paululum dum exercitus à nocturno itinere fessus, raptim corpora reficeret, & episcopiorum iter, missis ad id speculatoribus cognosceret, moratus cum exoriente sole, uadũ transit. Episcopĩ tametsi in expectato hostium aduentu primùm nonnihil attoniti subsisterent, (quippe quos Isselam transmisisse persuasi erant) uirtute tamen & singulari audacia freti, copias partiuntur: ignari quantus hostiliũ copiarum numerus esset, (erant ad duo milia peditum, & ducentos equites) Itaq; præmissi ad ducentos leuis armaturæ episcopĩj, qui cum hostium leui armatura uelitarentur, minimo momento eos fuderunt, fugaruntq;. Hac uictoria elati, cum reliquo robore in Husdam, Gelrorũ reliquis signis obuiã processerunt. Ibi apparuerunt & signa hostiũ plura, & acies longius quàm pro numero explicata. Prẽsulis copiẽ ubi sensere, retro obiectis repagulis, et obicibus itinerum, fugæ copiam intercluſam esse: ac proinde uel pugnando fortiter in uestigio moriendũ, uel abiectis hastis in hostium ditionem uadendum: ne tentata quidem pugna, armis positis Gelro se permiserunt. Equitum partim capti, partim cum equis Rhenum tranarũt. Stabant pedites capti sesquihoram, expectantes quoad militari lege dimitterentẽ: cum consultatio de uindicanda clade, ad Camporũ Bubile nuper accepta, duces interim teneret. Tandem postquàm diu consultatũ fuit, ualuit nefas, ut fides data, quæ apud barbaros sancta & religiosa habita semper est, uiolaretur. Itaq; Gelra religione ipsis seruata est fides. Ductores in mediam concionem progressi, crudelitatẽ cladis Campensis uerbis exaggerarunt. inde inhortati suos ad sociorum necem ulciscendam, ut eam sanguine hostili nunc expiarent, in inermes, captiuos, in acceptos in fidẽ, in dedititios ferro irruunt, trucidantq; occidione omnes: paucis exceptis, quos militaris gratia cædi subtractos in pacatũ deduxit. Periit ibi membratim penè discerptus, secundæ cohortis dux Pellicius Buscoducensis. Capti sunt Pilanus Amorfortius primæ cohortis ductor, & Fredericus Sombresus magister equitum, ductiq; Arenacum. Fama inde cladis Batauæ Doresatati accepta, cum magno tumultu concursus in forum adepiscopũ populi est factus. Alĩj portis effusi turmatim, inter spem & metum hærentes, quanquam audierant, redeuntẽ equitem percunctantur, quę fortuna exercitus, quis'ue casus pugnę esset. Episcopus, qui omnem uictoriæ obtinendæ spem semper in ijs copijs posuerat, ob robur uirorum,

rū, quos è multis cohortibus dimissis delegerat, diu mœstus consedit, tacite apud animum suum illos detestans, qui authores ipsi ad eam expe ditionē extitissent: sibiq; haud minus iratus, qui cum tot signis futuram cladem & multorum uaticinijs edoctus esset, nulli omnium fidem habu isset: optans id temporis potius ocio & quieti datū fuisse. Vltraiectinis uero ante meridiem, nuncio partæ uictoriæ accepto, multiplex contrà tantaq; adeò lætitia oborta fuit, ut si iam cum episcopo ac Burgundioni bus debellatum fuisset. Facti igitur hoc successu ferociores (quia rumor increbuerat, insignia Cæsariana apud multos ciuium in occulto haberi) de proditione inquisitionem fieri iusserunt. De nonnullis quæstiones in uinculis sunt habitæ. Quidā metu, ne indicio proditi pœnas legibus darent, uoluntario exilio se multarunt. Per eosdem dies in urbem nunciatur, castellum Miertanum, in quo ditissimum commeatum, Vltraiectum importandum negotiatores paucis antè diebus condiderant, ab Amsterodamis obsidione cinctum, ad deditionem inclinari, ni maturè missis auxilijs subueniret. Redierat domū opportunè exercitus uictor. Mittuntur eò raptim duo signa, delecti roboris, quæ pulso ab obsidione hoste, quantum commeatuum ibi sepositum esset, in urbem deducerent. Sed recentis Batauæ cladis Hollandus nuncio, et Gelrorum accessu cognito, obsidionem soluit: territus credo, ne similia pateretur. Confluxere ex omnibus item Hollandiæ uicis Vltraiectum, contra edictum principis, cum pacto pro rerum incolumitate, argento. Cœnæ Dominicę et Ordinū ecclesiasticorum ratio, quod tumultibus bellorū omnia arderent, à D. Thoma Neoclesiano, qui ea tempestate exul Chorepiscopus (ut ipsi uocant) & Episcopi uicarius erat, Delphis habita fuit. Georgius Schenkius, quia res belli prosperè gerebat, VII. Cal. Aprilis. in Transiselanis Caroli V. Cæsaris Ducis Brabantiæ Comitisq; Hollandię nomine insigni apparatu inauguratur: iubeturq; cum omni Phrisiorum nomine ditionem Transiselanam præses obtinere. Rebus his cōfectis, ad exercitum redijt. Gelrus iam spe omni potiundi Transiselana potentia prorsus abiecta, ubi uidit eam ad Burgundiones translatam esse, ut suas opes aliunde confirmaret, Vltraiecti comitia haberi de renuciando nouo Episcopo, quem ipse diceret, statim imperat: ita ut ipse in tutelari ecclesiæ ipsius iure permaneret. Conuentum ab omnibus ordinibus in comitia est X VII. Cal. Maias. ad dicendum creandumq; Ducis iussu episcopum, hominem imaginum maiorum splendore clarum, Canonicū Colonienſem Comitē à Bichlia. Itaq; hic eo die, quem dixi, publicè more maiorum pro concione populi, additis consuetis ceremo nijs, episcopus Vltraiectinus declaratus est. Postero die huiusmodi lite ræ Amor fortiam (nam hinc nondum hostilia profecta erant, & in amicis habebantur, quod cum Episcopo arma non consociassent, licet præsidia quæ imposita essent, ex ærario ali, uulgò persuasum haberetur) ab ordinibus ad senatum mittuntur. Non ita diu est, socij atq; ijdem amici & fidelissimi & prudentissimi, quod ad uos scripsimus, nobis stare sententiam,

tentiam, in fide principis ecclesiastici permanere, uti boni populo, qui sub tutela atq; umbra D. Martini lateat. Quoniam autem, proh summe Deus, quotidie experimur, illustrem atq; excelsum uirũ Henricum Palatinum declaratum episcopũ nostrum, multa contra fidem suam designare: multa facere, quibus libertatem communem oppugnat: plura patrare, quibus diploma iuramento suo confirmatũ uiolat: quibus pomœria & cardines D. Martini non extendit, sed cõtrahit & coarctat. alienato enim sub ius ac ditionem profani principis Transiselano populo, metus nos tenet, utinã uanus, ne plura sit alienaturus. Quare aduersus inimicorum uim, & hostium uires, ad tuendum communis patriæ libertatem ac decus: ad defendendum ab Hollandis D. Martini ius: simul quo alienata recuperent, & rupta dissutaq; sarciantur, heri frequenti ordinum conuentu habito, concordibus omniũ suffragijs illustrem nataliumq; splendore clarum hominem, Comitem à Bichlia creauimus tutorẽ ditionis ecclesiasticũ, ad administrandũ maiorum more utranq; iurisditionem. Factumq; à nobis id est eo consilio, ut ubi primum interregnum erit, quacunq; uia id eueniat, cum episcopũ renunciemus: eum pro principe, omnibus iustæ inaugurationis & iuramenti cæremonijs datis, recipiamus. Quoniam autem hactenus uos ut fidelem obedientemq; D. Martini populum, in omnibus officijs præstitistis: non dubium nobis est, quin eadem nobiscum uobis stet sententia: sub ecclesiastici principis imperio manere uelle: tueri uestra iura, tabulas iuratas exequi: nec alios, quàm bonos uicinos sociosq; præstaturos. Itaq; quod ad hanc tutelarem gubernationem attinet, non uoluimus uobis clam esse, quòd sciremus uos à nobis staturos, eandem sententiã et mentem item fore. id quod pro certo tutori designato affirmabimus. Subscripserant ordines consueto more. Tabulæ impressæ signo Decani. Erat inter hæc Schenkius in hoc totus, ut ab ea parte, ubi infirmissima esset, binis castris munitis, Hassaliam graui obsidione circumsessam, breui oppugnaret. Gelrus diffidens præsentibus oppidanorum uiribus, & paucitati militum, quos sub hostiũ accessum imposuerat, nocte silentio sexcentos armatos tectis nauibus in oppidum misit. Haud inde diu moratus dux Burgundus, dum recens & terror esset, & minus paratus ad propugnandum tutandumq; haberetur, duobus simul locis tormenta admouet. Vbi quassi ita muri essent, ut per ipsas ruinas apertum iter in oppidũ armatis pateret, clamoribus id inuadunt. Duxerant incredibili celeritate oppidani introrsum fossas præaltas, quib. trabes præacutas ita infixerant, ut pronæ in hostẽ, eas trãscensuro illi aduersę forẽt. His agger humilis, cũ uallis insuper fixis, et occultis cuniculis oppositus erat: in his collocati latebant tormentarij. Ponè aggerẽ uerò stationes stabãt armatæ. Ad hanc fossam hostes confertos duob. ordinibus acie firmata progressos ubi propugnatores sensissent: è cuniculis occultis ingenti certamine ferire cœperũt. Et antesignani præcipitio obiectarum fossarũ territi, cum refugere conarentur, ui multitudinis tergo hærentis, alij

ſuper alios præcipitati, partim uado hauriuntur, partim nube ſphęrularum ex occulto obruti, foſſam cadaueribus compleuerunt. Schenkius ſpe potiundi oppido in præſenti abiecta, ſuos in caſtra extemplò reduxit: miſitq; illico, antequam ſpoliarentur, præconẽ, qui fidem oppidanorum pactus, cæſorum corpora ad ſepulturã depoſceret. Reſponſum à milite eſt uictoria feroci, id tum impetratum eos laturos, ubi ipſi occiſorũ ſpolia legiſſent. Poſtero die nuda corpora duabus nauibus auferre hoſtibus permiſſum fuit. Succeſſu hoc Gelrus elatus, non ſolum ſpem tuendi retinendiq; oppidi in armis & audacia habebat, ſed noctu diſcuſſos aggeres reficere: oppidum ualidius ſcrobibus, quas lupinas nuncupant, circa uallum factis, munire: interdiu crebris eruptionibus eos, qui circa tormenta, quiq; in ſtationibus erant, turbare. Tenuit per hæc Schenkius ſuos aliquot diebus in caſtris, partim ut uulnerati curarentur: partim quod inopia pulueris tormentarij, & aliarũ rerum, quibus ad perſeuerandũ in obſidione opus eſſet, penuria, ab oppugnando inuitus deſiſteret. Sed breui ijs Amſterodamo aduectis, acrius multo quàm antea, hoſtium opera & munitiones diſcutere, & oppidũ expugnare conſtituit. Et quia mœnia paulo antè machinis diſcuſſerat, priuſquàm ſuis ſignum daret, oppidanorum labores, quamuis humiliores quàm qui euerti poterant, diruere grauioribus tormentis aggredit: ut ruina ſimul ædificiorum, quæ proxima uallo erant, & ciues & præſidia introrſum à cura tuendi locum reijcerent. Simul dato ſigno, armati impetu uallos foſſæ infixos ſubeunt. Oppidanos, tantũ abeſt tectorum ruina perterritos ſtationes deſeruiſſe, ut etiam multo acrius quàm antea ad deijciendos Gelros intenti eſſent. Nuſquam Burgundi plus cladis accipiebant, quàm è cuniculis, unde uallos & modico interuallo obiectum aggerem tuebantur. Itaq; fœminis picem feruentem, & picato lino accenſas coronas, ſaxa, & tela omnis generis, ad uallum gerentibus impigrè oppidum eo item die defenderunt. Burgundus ſuorum ſtrage perturbatus, receptui ſigno dato, milites in caſtra reducit. Grauis interim frumenti, grauis annonæ inopia, grauis bombardarij pulueris, & globulorũ penuria, qua præcipuè in oppido laborabatur, poſtridie effecit, ut priuſquàm Schenkius ſeſe ad oppugnationem expediret, eum dum commeatũ & auxilia recepiſſent, arte extraherent, & colloquium de deditione facienda peterent: mittunt ſimul cum literis clàm nuncium ad Gelrum defrumento, et aliarũ rerum inopia, ſine quibus obſidio diutius ſuſtineri non poſſet. Schenkius quiduis potius quàm fraudem ſuſpicatus (erat enim, ut cætera cordatus & militari gloria clarus uir, ita natura in uictos & dedititios clementior, etiam poſt acceptam cladem, quàm credi par eſt: quare & hoſtib. formidabilis erat, nec minus quàm ſuis charus) & perfidiam, permiſit ut ad ſe in caſtra in colloquium, de cõditionibus tradendi oppidi acturos mitterent. Poſtquã in caſtra peruenijſſent, Schenkius leniter caſtigata Haſſalorũ pertinacia, legatos monuit, ut ſalutẽ publicam priuatis paucorũ conſilijs anteponerẽt, priuſ-

quàm

quàm extrema experirent. Quare si arbitriū liberum de se ipsi permitterēt, dicturū se æquas cōditiones populo Hassaliensi, & tolerabiles. Exprimere conantibus quarū conditionum arbitrium: responsum est benigniter, ut saluis fortunis & uita oppidū dederent: milites cum singulis uestimentis inermes, & singulis rudibus exirent: Vuissingum & Cetellum defectionis autores uiuos traderent. Has conditiones, si placerent, capesserent: sin minus, ipsis noxæ fore. Legatis petentibus relationē, haud negauit quidem ad referendum spacium Dux Burgundus: sed ut ad certum inducіarum diem responsum referrent. In oppidum reuersi legati, ubi in concilio Burgundionis postulata exposuissent, tantus fremitus ab hominibus Gelri nominis dicitur ortus, ut uix à Bernhardo Hacfortio, qui oppido præfectus erat, & senatus principibus sedaretur: adeò indigna & grauis postulatio ea uisa est: duos deposcere, cum ad armatas militum cohortes negotiū capti nuper oppidi pertineret, qui res Hassalorum per proditionem ad Ducem Gelrum traxissent. Quare communi consilio Gelrorum ita conuenit, ut ad ultimum inducіarum diem responso extracto, oppidum nauiter pergerent tueri: commune omnibus periculum & salutē fore. Quærebant moram temporis, dum cum magnis copijs ad pellendos ab obsidione hostes et frumenti copia breui Dux adesset. Missus interim nuncius cum literis ad Hacfortium, ut strenuè, sicut hactenus fecisset, res Hassalicas armis tutaretur: biduo quod roboris militum usquam haberet, ad futurum cum commeatu. Hic dum parum notis callibus oppidum petit, incautus in hostium stationes illapsus, ad ducem exercitus perducitur. Fraude Gelrorū ex literis lectis hic detecta, tempus inducіarum pactum, scilicet ut expectando auxilia omnia simularent, dum nouis uiribus adiuti, oppidum egregiè permuniuissent, nuncium in castris custodiri iubet: mittitq; speculatores, qui Gelrorum iter et aduentum explorarent. Horum ignaros omnium oppidanorum animos, iterum per colloquia tentat: simulq; machinas expediri ad terrorem, imperat. Tum demum desperatis auxilijs, legati iterum ad dedendum oppidū processerunt. Schenckius asperè increpita Hassalorum perfidia, quod aduentus auxiliorum spe, per inducіarū speciem, consultationē de faciendadeditione simulassent: quodq; eo cōsilio moram temporis solum quæsissent, nihil dixit se de cōditionibus superioribus subtracturum. Quare ea, in quæ de deditione tum conuenturum erat, capesserent, ne superbius & uiolentius plura addere cogeret. Oratio legatorum erat in eam sententiam, ut se purgarent, culpam capti oppidi in fraudem Ducis Gelri auertentes. Quod autem nuperas conditiones aspernati fuisse dicerentur: ipsum Schenckiū scire, penes Gelra præsidia imperiū esse, & clauium portarum custodiam. Obtestari eum se, ut cōsueta sua clementia usus in dedititios suos, permitteret præsidia, sub signis militaribus oppido excedere: neminem deposceret. Respondet Burgundus, id ita se permissurū, si sine puluere bombardario, sine globulis exirent: si mensem nulli aduersus Burgundiones inautorarentur.

Legatis in oppidum regressis, per exploratores Schenkius factus certior, Rossemum cum duobus peditum milibus & quingentis equitibus castris appropinquare, pro uallo in conspectu ciuitatis illico aciem instruit, hosti copiam pugnæ facturus. Gelrus quamuis paulo uiribus inferior, uirtute tamen delecti roboris sui confisus, tum quia equitatu præstare uidebatur, suos contrà in pugnã educit: loco tamen iniquiori hoc nomine fretus, quòd solem exorientẽ aduersum haberet. Inde cũ Schenkianis ad datum signum in genua prouolutis, hostiliũ tormentorum globi proiecti aberrassent, Burgundi ita alacres & læti sese erexerunt, ut eos iam uicisse crederes. Et primum emissa tormenta ingentem hostium stragem edunt. Mox dato signo pugnam lacessunt. Sed Gelri turbati certis globorum iactibus, illorum impetũ non ferentes, perleui momento pulsi loco sunt, & in fugã acti. Rossemus cum turbatos ordines frustra restituere conaretẽ, & hostis persequi desisteret, à fuga omnibus receptis, castra sua contra Burgundionum castra posuit: constituens iterum cum hoste ab obsidione moturo, pugnam conserere. Præsidijs interim sub signis Hassalia egressis, Burgundus oppidũ occupat. Ac priusquàm castra transtulit, præsidio imposito, aduectoq; commeatu, ualidius multo quàm antea communiuit: præcipuè ab ea parte, ubi omnia ruinis patefacta, & mœniorum strage nudata erant. Gelrus, principis literis cum copijs interim domum accersitus, quia ex ostio Rheni ingens exercitus Burgundionũ in singulos dies moturus ferebatur, per ciuitates parum munitas dispersus fuit. Auxit Gelro illud quoq; metũ, quod ad id robur præsidia ex omnibus Hollandiæ ciuitatibus contracta, in supplementum exercitus, paulo antè ad hoc bellum decreti, undiq; colligerentur. Vltraiecti est non minus ad hos rumores trepidatum. Nam in Transiselanis, omnibus recuperatis, cum in conspectu penè hostium castra haberent, certam obsidionem, sed frustra, sibi augurabantur. Arma edicto & tela publicè expediri, ad omnem euentũ, iussa: mœnia cæmentarijs operibus, muri & aggeres, si cubi ruinas egerant, aut corruerant, reficiuntur. Deserto castello Hammensi, præsidia ad tuendam urbem auocantur. Pars nobilium, maximè qui unà Haganę direptioni interfuerant, castella sua repetunt. Iisdẽ diebus pleraque nobilitas primæ factionis, excubijs nocturnis, per urbẽ sursum deorsum, incertis autoribus acta fuit: quod in omnẽ fugandi urbe post dies paucos Gelri, uulgò arreptum fuit. Toto belli tempore sub mœnibus extra ciuitatẽ, inter murum & circumductam fossam, per stationes turrium excubitores dispositi fuerant: quibus à re ipsa, uulgò, à rependo & placidè circumeundo nomen erat. Hi ad omnem strepitum & susurrum uel arundinis, uel auræ motæ, quamuis leuem, uigilias supra caput in murorum speculis inclamare cõsueuerant, ut intentè, ut accuratè, oculis prospicerent, ac circumlustrarent omnia. Per eos autem dies duo è Burgundionum castris in Rheni ostio, nocte Vltraiectinorũ excubias exploratum emissi, profundo facis primæ silentio, in suburbanum penetrarunt. Hi per fossam,

quæ

quæ eo anni tempore uadosa erat, placidè muros subeũtes, cum ab ea urbis parte reptatorem uigilem in tuguriolo humili stertentem oppressissent, arreptum obuersa ceruice, ferro iugulo admoto, si clarum mutiret, in uestigio moriturum, per fossam secum retro in castra abducunt, audaciæ suæ miraculum edituri: simul ut appareret, quàm negligẽter stationes uigilum dispositas, in tanto discrimine, castris hostium in ipsis portis penè positis, Gelri haberent. Sed ab hoc captiuo certè nihil aliud, quàm cõfessio trepidationis in urbe, expressum fuit. Ea cognita, ad duo milia peditum in agrum Vltraiectinum populabundi incursionem, ut pauorem augerent, fecerunt: atque aliquot ustis agrestibus ædificijs ab occidua urbis parte, in castra redierunt. Gelrus illico domos suburbanas portis proximas aut dirui, aut deiectis stramentis ac tegulis, tectorum fastigia nudari iussit. Hortos præterea, & quantum arborum circa urbem, præter Centesimarium, erat, succiderũt: haud dubiè in duas res usui futurum: & ut prospectus longissimus in circumiacentes agros esset: & ne hosti ad obsidionem, quam parare existimabatur, arborum syluæ opportunæ forẽt. Inde leprosorum xenodochium, & cœnobiũ Pacatæ Vallis tristi spectaculo, iniecto igni depopulantur: ueriti ne, ut maximè urbs castris positis non circumsideretur, ad intercludendam commeatui Vltraiectino uiam, in præsidiorum formã ualidè munirentur: id quod circa belli principium ab episcopo parari uisum fuerat. Relatum quoq; fuit de æquandis, ad dimidium miliare quaquauersum solo, omnibus: sed populi inde fremitu coorto, turmatim in forũ prorumpentis, id consilium reiectum fuit. Gentilitia episcopi Henrici insignia D. Martino tutelari erecta, per hos ipsos dies factio deiecit: decretumq; est, ne catalogo episcoporum adnumeraretur Bauarum nomen. Dies iam exierat, Hollandiæ uicis nuper inter Vuordam ac Leidam, ad redimendam stipulatæ pecuniæ, ne hostilia paterentur, fidem constitutus. Gelrus accepto edicto ne paciscerentur, ex urbe in illos excursionem populabundus nulla mora, fecit. Inter prædandum passim aliquot leuibus prælijs consertis, tertio quàm exierant cohortes, die domum redierunt. In suburbio Catharinano sequenti nocte, molam usit episcopus, sperauitq; subitò illo terrore nocturno Gelrum se pellecturũ. Spe destitutus triduò pòst sacellum Antonij extra Lauuenrechtã incendio euertit. Vltraiectini Montfortiam prætergressi, Veteres Aquas excursionibus leuibus lacessere aggrediunt. Sed cum ex oppido uiribus diffisi, se effundere non auderent, uico proximo Rosauellensi incenso, præda armentorum non contemnenda onusti domum redierunt. Burgundi, qui in ostio Leccæ in statiuis tum erant, Rhenum prope Dorestatum transuecti, totam Batauiam infestè populantur. Et Schonhouiæ uano proditionis metu his diebus trepidatũ fuit, & ad arma conclamatũ. Ex Leccæ ostio sex signa ad excidendum urbe Gelrũ ad mœnia propè mouerũt. Vltraiectini cum neq; militum robore, neq; animis ad certamen Burgundis pares essent, clausis portis aliquandiu intra muros se conti-

nuerunt. Præcipuè timor inceſſit Roſſemum, ne in locum inſidiarũ tractus, & ab exitu & urbe excluſus, ipſum Vltraiectũ amitteret. Quare ne pugnã detrectare omnino uideretᷣ, multitudinem tormentariorũ cum aliquanta monophrattorum parte ad laceſſendum leuibus excurſionibus magis quàm conſerendum prælium, ſubitò porta in hoſtem effundit. Sed uix tentata procurſionibus uelitatione, fugantur atq; in urbem retro compelluntur. Rebus ad iſtum modum Burgundionum auxilijs proſperè geſtis, epiſcopus recepto animo, cum trecentis equitib. Amorfortiam pridie Id. Maias uenit. Poſtridie petenti, ſenatus uetus & nouus in curia, & populus datus eſt. Huc poſtq; eſt introduci cum Gulielmo comite à Renneberga, & Vuolfio Abſtemio doctore iuſſus, Abſtemius longam orationem ad conciliandos populi animos exorſus, ordine narrare ea cœpit, quæ hominum memoria à Carolo Gelrorũ Duce iniqua in Vltraiectinorum Epiſcopos acta eſſent: ducto narrationis principio, à clade Oldenſalenſi memorabili, ſub Frederico Badio accepta: exaggerando indignitatem facinoris, & caſum illius oppidi ad internecionem uſq; deleti miſerando, oſtendit, quàm nulla affectus iniuria, infeſta tum in ſocios arma mouiſſet, inſolenterq; uictoriã ſuam exercuiſſet. Pacis tum leges factas, mox uiolaſſe, cum ſociali, adeoq; inteſtino bello in Tranſiſelanis laboraretur. Quare cum Suolla, quemadmodum irrepſiſſet, excluſum pòſt paulo fuiſſe. Sed nulla pacta, nullas conditiones, nullaq; adeò fœdera tã expreſſa, tamq; arcto uinculo adiuncta fuiſſe, quàm poſtrema per Treuirum. His cautum ſatis Epiſcopo, ne ille unquã in urbes, oppida ue, aut quicquid Vltraiectini nominis eſſet, ius ulla ratione ſibi uſurparet, ablata reſtitueret: & quantum præſidiorum haberet, inde deductis, intra ſuos fines deinceps ſe contineret. Hęc fœdera in ea pro pè uerba icta, XL. milibus aureorũ, & plus eo, quos Vltraiectinus Gelro perſolueret, comprobata, fuiſſe. Contra ea nihil autoritate Treuiri, nihil publico ciuitatum utriuſq; ditionis conſilio motum, Haſſaliam cepiſſe, Rhenos inuaſiſſe, Vltraiectum occupaſſe, bellum indixiſſe, præſidia & arces ademptas, armatis impoſitis, iamdudũ obtinere. Vbi multa copioſè de iniuria accepta diſceptauit, ad poſtremũ, ultima hæc eius fuit oratio. Quoniam autem coactus Epiſcopus eſſet, iuſta arma, non ſolũ ad recuperanda amiſſa, ſed etiam quod reliquũ adhuc eſſet, tuendum, induere: eum quod potuit, hactenus præſtitiſſe. Cæterum cum bellum diuturnius, & hoſtis potẽtia maior eſſet, quàm cui par eſſe poſſet: cõpulſum Caroli V. Cæſaris opes implorare. Peruiciſſe ſimul, ut armis & pecunia ab eo adiuuaretᷣ, dum amiſſa uel per deditionem, uel ui recepiſſet: in primis autem Vltraiectum, caput & arcẽ gentis. Habita inde gratia, quod obedientes principi ſuo in dubijs rebus debitam fidem præſtitiſſent, ibi affirmauit religioſè pectori admota manu, nunquã Epiſcopum, utcunque res & belli alea caderet, commiſſurũ, ut iura & libertates populi Amorfortij à quoquã uiolarentur: ſed effecturum, ut rata ipſis, ut ſarta tecta perpetuò eſſent, & ſeruarentur: additurũ ſe prẽterea in poſte-

rum

rum ad ea cumulatè, quæ à maioribus accepissent. Postquam Abstemius dicendi finem fecit, extemplò Albertus Colsterus ex autoritate Heroinę Margaretæ, à qua omnia eius arbitrio permissa fuerãt, quod prolata tabula signo impressa testabat̃, ea omnia rata esse iussit: responditq́, Episcopum rectè fecisse: ac promisit ex autoritate & iussu Caroli Imp. ob insignia populi Amorfortij merita, regię magnificentię olim libertates, quæ reipub. honori forent. Inter hæc V. Cal. Iunias Florentius Comes castra è statiuis Leccæ mouit: atq́ Vltraiectũ cum omnibus copijs prætergressus, cœnobijs urbi imminentibus igni iniecto, ad arcẽ Amisianam obsidendam maturauit. Castris hic locum in utraq́ Amisiæ ripa, robore in Barena relicto, cepit. Postero die Comes nihil morandum ratus, præsidium dedi postulat. Negantibus ijs qui intus erant, eo pacto haudquaquam sacramento suo satisfactum iri, turrim mediam magnis machinis ea parte traiecit, qua trabes inferioris tabulati iuncturas sustinebant. His duobus missilibus, ita disclusis, ut uniuersa moles trabium fulcimentis destituta rueret, aliquot cohortes extra ordinem, dum recẽs esset præsidiariorum & metus & perturbatio, absente reliquarum copiarum robore, uallum improuisò inuadunt, capiuntq́ adeò primo impetu. Gelrus è ruinis hostem cum passis fluentibusq́ signis uallũ tenere, & interiorem areã occupare conspicatus, & partem suorum porta, quæ à tergo erat, elapsam Bunscotiam fugere, magna ui in aduentantes tonitruare tum demũ cœpit: sed nulla Burgundionum prorsus clade, pręter unum equũ. Interim accedentibus alijs copijs, ubi non solum uallũ, sed interiora areę etiam hostium plena, iamq́ crates ad opplendam fossam, et scalas ad parietes præcipites inferendas, expediri parariq́ cõspexere, extemplò deditionem faciunt, seseq́ hostibus permittũt. Horum duces erant, Rodolphus Itersemus exul Suollanus, Mauritius Neoclesianus uir elegantis eruditionis, Vuernerus prætor Harderuicensis. Inter hos Mauritius pridie Cal. Iun. Amorfortiã missus, tolerabili precio à Lubberto Turco traditur comsanguineis Arnoldi Pilani, qui per id tempus à clade Bataua Arenaci adhuc in custodia tenebat̃, ut duorũ horum permutatio captiuorum fieret. Postridie eódem reliqui captiui ad XXXII. missi, partim in publicam custodiam (quæ obtusa turris appellatur) ducuntur, partim in carcerem Marianum conijciuntur. Est locus cõcameratus sub præalta turri D. Virginis, quantum spacij in quadratũ intus medium complectitur: in quem ad læuã, ubi sursum ascensus patet, deorsum per decem gradus descendit̃. In hoc subterraneo specu pars conditi fuerũt. Huius testudo summa ante aliquot annos casu rhoptri campanarij fortè perfracta fuerat: & resarta quidem cæmentariorum opera postea. Sed cum laterum recens iunctura haudquaquã ueteri reliquo operi uetustate indurato compactoq́ responderet, facilè accidit, ut motu ponderis ænei, & pedum cõcussionibus, saltuq́ quotidie trahentium pulsantiumq́ laterum compago eadem dissolueret̃. Eam infirmitatem testudinis ciues tũ fortè inter se admirantes captiui ab imo exaudiebant.

Itaque noctu unus aliorum humeris sublatus, eam testudinis partem manibus explorat: sentitq; non solum exempto uno latere reliquos esse mobiles, uerumetiam sua sponte unà cum tessellis areæ æquatæ, quæ testudini instrata est, in suũ aliorumq; capita ruere. Lætus ob insperatam inexpectatamq; fortunã, primus in summã testudinẽ èmicat. Inde alij post alios mutuis humeris leuati, ubi ad unũ omnes sursum euasissent, in tutũ cœmeterij Franciscanorum fratrum asylum fugerunt. Florentius interim armatis arci Amisianæ impositis, & alijs quæ ad tuendum præsidium opus essent, cum impedimentis & machinis Amorfortiam uenit, simulq; mandat consulibus extra ostia ciuitatis, exercitui naues tabulis repandis instratas, & alia parari, quę ad transitũ Amisiæ opus essent. Itaq; pedes trãsportatus, quia nox instabat, uesperi in Hoslakia (primus is uicus Gelræ ditionis, quingentos passus ab Amorfortia abest) metatꝰ. Posterus dies item corporibus curandis datus est, apparatæq; in ciuitate uineæ crates, & scalæ in obsidionum usus. Tertio inde die Comes, omni armorum genere instructus, cum impedimentis & machinis bellicis, exusto uico, castra mouit: ac Velauiã peruagatus, crepusculo diei Hattemam uenit. Expectabatur Schenkius, Transiselanarũ copiarum dux: is uerò, quia cum exercitu nondũ aderat, ea nocte in Hulsberga Comes castra fecit. His paucis pòst horis cum militum tribunis præfectus Phrisiæ, transito Iselæ uado (sita enim Hattema est in eius amnis ripa) & omni peditum robore, superuenit: atq; horis aliquot consultando de belli obsidionisq; ratione absumptis, sub diluculum ternis castris positis, oppidum cinxerunt. Harmannus Verhellus arcis præfectus commodum paulo antè trecentos pedites in oppidum præsidio, & ad suorum animos cõfirmandos receperat. quare quo breuior angustiorq; orbis mœniorum erat, eo facilius muros tueri, & diutius obsidionem tolerare posse uidebantur. Coss. tum erant, Nicasius Isselus, & Arnoldus Allerus. Hi ne ciuiũ animi recenti terrore labarent, ad uigiliarum munera & in stationibus militum eos miscuere. Peditum duces, Bernardus Ketellus & Altetus Harderuicẽsis, suos paucos quidem, sed pro oppidi angustia satis multos hortari, ut uirtute sua apud Ducem gratiam inirent, & gloriã sibi ac laudẽ pararent. Burgundus ratus oppidanos extemplò metu fluctuantes, deditionem facturos, oppidum, dum recens terror teneret, dedi postulat tertio quàm obsidere cœperat die. Abnuerunt pertinaciter id facturos sese, sed pro fide erga principẽ suum, quicquid fors ferret, experiri uelle. Tum demũ Burgundi opera & machinas simul undiq; admouere iussere. Inde pridie Id. Iun. duobus locis ad Vicinam & Hœnuersam portã quinquaginta ualidis tormentis mane quarta hora cum exortu solis cœpta oppugnatio est, atq; ad tertiam usque pomeridianam producta. Hàc aditu ita in oppidũ patefacto, decussis & muris et aggeribus, ut per eorum ruinas intrò descendere potuerint armati, extemplò ductores signorum uices et loca sortiuntur. Inde impetu muros subeunt. Clamor utrinq; exortus, oppugnantium defendentiumq; animos

mos accendit. Sed ij qui oppido præsidio erant, nullū laborem fugere: hostem è propugnaculis & cuniculis ferire: ingentem cladem adulteratis globis, & sphærularū grandine edere. Contrà hostibus labore fessis, integris succedentibus, nocturnus fermè diurno est continuatus labor. Arbitrabatur Burgundus, fatigationem causam haud dubie oppidanis futuram, ut dimicando cum integris tandem fracti, & continuo labore domiti, facilè loco mouerent. Sed expectatio eius rei ipsos fefellit. Octauum postremò mœnibus pulsi, in castra receptum fecerunt. Creuerant oppidanis animi, confidentibus contra hostem quamuis frequentē oppidū se defensuros. Burgundus turpe ratus, & ignominiosum, tam humili oppido non potiri, pedite corpora prius curare iusso, equites ab equis descendere imperat, & peditibus miscerí. Ibi in magna copia militū Burgundis ad mœnia succedentibus, atrox deintegro oppugnatio redeintegrat, et pluribus quàm antea locis. Apparebat uel capere oppidū, uel mori in uestigio, stare. Interim dū ardet pugna, Ernestus Schenkius Georgij præfecti Phrisiorum F. quia improuidè mœnia subierat, globi iactu cecidit. Concidit eodem fermè momento Gerardus Longus præfectus præsidij Arkesteinæ. Horum casu perculsi milites, fugam trepidè relicto oppido, illico in castra faciunt. Tum demum oppidani in refugientia hostiū confertim agmina è cuniculis & turribus tela globosq; conijcere: alios super alios ruentes præcipitare: pro se quisq; è stationibus suis uirtutis exempla edere. Nec latuit eos tam inexpectatę fugę & omissæ oppugnationis caussa. Quare dum trepidatio exterritos suorū clade teneret, uallum sarcire, scrobes alias straminibus contectas iuxtà fodere, nihil laboris quamuis tot continuis oppugnationibus fatigati, ad patentia murorum munienda intermitttere. Eadem nocte ostentum in cœlo uisum, oppidanos uehementer perculit, & hostiū animos in spem potiundi oppidi erexit. Signum decussatum in cœlo supra oppidum luteo colore (horrendum aspectu) terribile apparuit. Id quia Burgundici nominis intersigniū est, utrinq; ita interpretati sunt, oppidū breui Burgundionum ditionis futurum. Fuere tamen inter Hattemios, qui id in longè diuersam religionem uerterent. Tutelaris ei loco D. Andreas est: persuasum inde multis fuit, eum diuum pręsens oppido auxilium ut obsidione solueretur, allaturū. Mane circa lucis principium porta Hœnuersa, quia magnis operibus hostium fœde deformata, diuq; quassata, ac propè decussa fuerat, procidit: cuius ruina aditus armatis in oppidū per apertū planumq; iter patefactus fuit. Tū oppidanis animi feroces, alioquí ad diutinam obsidionem sustinendam paratis, ceciderunt: atq; habito tumultuose concilio, mittunt legationes in castra ad petendam pertinaciæ suæ ueniam, & pacem: ad dedendum se, suaq; omnia. Conditionibus, quibus uideretur, hostiū arbitrio ac potestati se permiserunt. Fuerunt illæ autem huiusmodi * Clades hostium, in primis clarorū hominum, oppidanis fraudi non foret. Hattema saluis ciuium fortunis, incolumi omniū uita, in ius ditionemq; Burgundionū concederet. Præ-

sidia

sidia traditis armis oppido excederẽt. Atq; his quidem legibus acceptis, sine cunctatione aduentu ducũ deditio facta est. Miles edicto ne quem uiolarent interposito intromissus, quamuis ex pacto tradendi oppidi, à direptione abstinendum erat, egrè à dissoluta licentia, capitalis supplicij multa proposita coerceri potuit: à recenti enim clade suorum, spiritus pręferoces adhuc efferati erant. Captum oppidũ fuit Idibus Iunij. Dum miles interea corpora curat, cæsorum corpora (quia calidissimum anni tempus agebatur) sepeliuntur. Reficiuntur munimenta, & ruinis patentes muri, sarciunturq; alia, quæ globorum ictibus uulnerata, rimas passim agebant, & ob id minabantur ruinam. Triduo quàm hæc ad Hattemam gererentur, C. quinquaginta equites ab Amorfortia in Rhenorum agros prædatum profecti, haud procul ab oppido nocte prædam armentorum prædam Vuicã auerterunt: simulq; castellum Leuendalam inter Rhenos & arcem Horstanam, à Gelro circa belli principiũ, captum, primo impetu inuaserunt. Elburgani cernentes Hattemiorũ ui cinum exemplũ (qui quod initio obsidionis pertinaciter se facturos negauerant, calamitate tandem domiti fecissent) ad conciliandos sibi hostium animos, & principis sui iuxtà gratiam retinendam, literas ad Ducem mittũt, quid ab sese in extremo discrimine positis, fieri iuberet. Respondit, ab se nihil auxilij expectandum: quare ipsi sibi consulerent. Mittunt extemplò in Burgundionũ castra legationes supplices, ne ad mœnia sua infestas copias admouerent: cõmittere se & oppidũ & agros suos in uictorum potestatem, libentesq; imperata omnia se facturos. His in deditionem acceptis, nihil stipendij imperatum: sed præsidia imposita sunt, quibus prouisum præcautumq; fuit, ne in posterũ rebellarent, aut Gelri impetu consuetis ue artibus opprimerentur.

LAMBERTI HORTENSII RERVM *VLTRAIECTINARVM*

Liber Septimus.

PER eosdem dies, quibus ad Hattemam iam captam in castris à rebus gerendis cessabatur, mittitur ex Altena (præsidium id in aduersa, Dauentriæ oppositũ, ripa, suprà dixi) exploratum quidam, quò castra sua Burgundiones mouere pararent. Fortè tum è castris turma equitum, interiorem Velauiã uersus, expatiatum exierat: ut erat anni tempus amœnissimũ. Hos explorator ille postquàm uidit palantes, ratus eos Iselam ad occupandũ castris locum petere, uerso equo, actoq; calcaribus, celeriter præsidium repetit. Ibi ex interuallo adhuc metu trepidans, & uix spiritũ præ lassitudine trahens, ab equo ille exclamat: hostes mouent castra, horsum iter habẽt, capessite rebus omnibus relictis fugam. Creditum adeò nuncio per errorẽ uano fuit, ut extemplò neglectis cum assis ad focum uerubus, uix spacium in fugam

se abripientibus, armandi colligendi ue sarcinas fuerit. Fugam horũ, trepidatio eodem propè temporis puncto Luciferianorum sequuta est. Situm autem id præsidium in eadem ripa (ut alio loco memoratum est) paulo infra Dauentriam uersus Campos erat: quod quia ciuitati imminere nimium apparebat, ob formidolosam propinquitatẽ uulgari loco Inspector ollæ appellabatur. Dauentrienses hostium fuga cognita, ciuitate confertim effusi, transmisso uado primùm Altenã diripiunt, ac demoliti cum aggeribus, solo ita adæquarunt paucis horis, ut uestigium propè inexpugnabilis munitionis nullum extaret. Inde Luciferũ adorti certatim magno labore (quia id longe altero, ob lateritia propugnacula & alia cæmentaria opera, ualidius erat) diſiecere. lateres in ciuitatem transuecti eodem ardore: atq; inde in foro domũ librandis ponderibus infrà destinatam, paulo pòst ædificarũt, quam Librã Dauentriensem, appellarunt: insculptis sempiterno apud posteros monumento & in hostis contumeliã, Luciferi, & Ollã inspectantis capitis symbolis. Eodem die Gelrus Nibeccam, ac præsidium Tulpicum iniecto igne, deseruit. Et ad istum quidem maximè modum æquato timore tribus munitionibus Dux amissis tot anteactas de Transiselanis uictorias, uno die obliterauit. Ita possessione ditionis Transiselanæ eiectus, de suo regno, ablatis iam duobus oppidis, sollicitus esse cœpit. Quanquàm terra ultra amnem præter Hassaliam, nullum oppidum, & præsidia aliquot obtinuerat, munitionibus tamen in citeriori ripa & Hattema Suollæ obiecta, non solum ipsum flumẽ usq; ad mare possederat, ut iter nauibus ad deuehendos subuehendosq; cõmeatus intercluſum esset, uerumetiam in ipsas tres ciuitates crebras incursiones facere, Dauentriã indies sclopis infestare, eius muros uerberare operibus, adeò per multũ temporis perseuerarat, ut consumptis omnibus, ægrè, ac non nisi è Vuestphalia commeatum peterent. Nec potuit profectò ullis castris positis grauius obsidisse ad earum quoq; possessionem obtinendã, quàm hac uia. Obsidione æquatis præsidijs itaq; exempti, & Iselæ & terræ possessionem totam illi eripuerunt. Amor fortia ijs ipsis diebus proditione tentata est à quodam Ioanne Vuesterseltio: qui arreptus, indicio facto, in carcerẽ conijcitur. De hoc extemplò quæstionib. aliquot tormentis, habitis, expressum fuit: octo aureis eum corruptum à fratre suo Iacobo Vuesterseltio famulo Groffij, qui tũ temporis bello occupatus erat, si ciuitatẽ Duci, ab ea parte, ubi D. Annæ sacellum est, tradidisset. Sumptũ de hoc illico supplicium est: ac quadrifariã dissectus, è portis suspensus fuit. Captus quoq; est Vuolfius quidam Gelri nominis quidem ex suspicione societatis: sed homo candidus & perhumanus, & ad tuendam magis cõmunem patriæ salutem, quàm proditionem natus. Sed re deprehensa, qua insons coarguebat, uinculis exemptus fuit. Cooritur simul occulta coniuratio quorundam ciuium, qui sub episcopo stipendium faciebant, ad uersus plerosq; optimates, ut eos prædæ opportunos haberent. Erant inter equites nobilitatis plebei quidam, homines audaces ac facinorosi,

& ad

& ad turbandã quietem inteſtinã direptionis, atq; aliena inuadendi ſpe, prompti. Hos ſibi conſiliſq; ſui participes ſocios Amorfortia illa iuuentus ſtipendiaria adiunxit: perſuaſos, ſi per dolũ primorib. ciuitatis animaduertendi poteſtas, & cõſtringendi licentiam militarẽ adempta eſſet, libi dinem ſolutiorẽ uiuendi fore. Querebantur adhæc inter ſe, illud quoq; intolerabile eſſe, quod æquato iure & ciuium & militum, ſibi ea innocentia in bello, qua in pace ſub legibus, citra ullum laxamentũ, citra ueniam, ſi modum excederent, uiuendum eſſet. Nullum inter ſeruum ciuem, & militarem uirum diſcrimen haberi. Penes ſe portarũ cuſtodias clauesq; eſſe debere, quo excurrendi populatum prædatumq; quoties libitum eſſet (id quod nunc negaretur) facultas foret. Rata itaq; iuuentus inautorata magnum haud dubiè adiumentum ſibi, nobilium auxiliariorum equitum ſocietatem allaturam: maximè direptionis bonorum ſpe propoſita. ex compoſito clàm primores ciuitatis, ut quiſq; optimus pariter & opulentiſſimus erat, apud principem criminantur, quaſi in Gelri factionem æquo inclinatiores eſſent. Nullum penè colloquium de Cæſaris opibus & Burgundionum potentia incidere, in quo hoſtis uirtutem, in quo decus & gloriã eius militarem contrà non ueherent. Periculoſum non modò ditioni inferæ, uerumetiam Hollandiæ, atq; oppidis maritimis, ſi clàm Gelrus nocte inciuitatem acciperetur. Ac facile quidem id factu futurum: quippe penes quos portarum claues eſſent. Hanc rem ut ſine tumultu epiſcopus opprimeret, tradito nominum indice D. Abſtemio, qui & ipſe pecuniæ quàm laudatæ famæ appetentior audiebat, conſtituit primum à Coſſ. uel arte, uel ui, ſi aliter nequiret, claues portarum extorquere: atq; inde cauſa indicta omnes, datis eorum bonis partim delatoribus, diripendis, partim fiſco inferendis, cõdemnare: haud quaquam ſycophantiæ huic crediturus, ſi clariſſimorũ præcepti legum latorum Solonis & Draconis, non habendã calumniæ fidem eſſe, memor fuiſſet. Neq; de controuerſijs quicquam à uacuis ira & odio ſtatuendũ prius, quàm utrius cauſa iuſtior atq; inculpatior eſſet, cognoſcendo compertum haberetur. Cæterũ Coſ. accerſitus ab epiſcopo, ac claues tradere iuſſus, nihil cunctatus tradit. Erant in principis tum conſilio, quibus clam ob id hæc conſilia ſtruebantur, quòd hoſpitali iure impenſius erga benemerentes ciues affecti uulgò crederentẽ: quare ne procederet, quod agebat, illis arbitris, in metu erant. Hi tum fortè, excepto ſermone cuiuſdam, ex intimo conſilio, de ſupplicio bonorum, ubi nefarium facinus agi ſenſit, detexit conſilium. Refertur tumultuoſè in ſe natum. Mittunt Coſſ. ad principem, quæſitum materiã atq; occaſionem, quamobrem, quibus delatoribus, ad cædem, ſummos uiros, de ipſius dignitate bene meritos, & eos quidem indemnatos, deſtinaſſet. Vbi id quod agebatur, è reſponſo epiſcopi, ſenſerunt, perpurgatis ſe ſuisq; aduerſus calumniam, oſtenderunt, quàm pernicioſa peſtis reipub. eſſet ciuis merens, qui patriæ ſuæ præſidio imponeretur. Si qua uetus ſimultas ſit contra ciuem, eum nullo legis metu, militari licẽtia diſſolutus impunè,

mulctæ

mulctæ formidine coërcitum, neq; audentem reuerberare, pulsat. Eundem insolenter nihil non perturbantem, ne commilitones quidem prouocatos, (ut qui in suo sterquilinio multum ualeat) audere offendere. Magistratum gerentes, ut populares suos, quibus ipse armatus adiutoribus armatis fretus, agenda omittendaq; dictet, uilipendere. Aduersus hos, etiam alios, quos pudor alioqui contineret, quos dignitatis reuerentia prohiberet, & militaris lex frenaret, sedulò extimulare. Hinc doli, hinc insidiæ, hinc sycophantiæ ab hominibus talium artificibus, aduersus magistratus consuuntur. Hanc calumniam fraude ciuium merentium in ciuitate consutam, adiutore equite externo, ipsi principi persuasam, totam rempub. penè euertisse. Cuius exitio ipsum quoq; præcipitem abiturum fuisse. Huiusmodi dictis Episcopus attonitus ac stupefactus, ignorantiam rerum & materiæ quæsitæ excusauit. Ægrè sibi persuasum id de populo Amorfortio: ut cuius fidē ad eum usq; diē sanctam & inuiolatam expertus esset, is nunc animis mutatis à fide D. Martini deficeret. Autores huius calumniæ senatus extemplò relegatione peregrinationis ergò, & pecunia multauit. Admoniti inde huius periculi posteris temporibus, utiliter cauent, ne ciues, principi inautorati, in ciuitatem recipiantur. Profecti iam ab Hattema Burgundi XVI. Cal. Iul, Harderuicam ternis castris circumsederunt. Machinæ, quia terra partim ob earū admirabilem molem, partim ob regionis palustrem montosamq; naturam, & uastitatem, sequi non poterant, mari nauibus circumuectæ, tardius applicuerunt. Tormenta quatuor regionibus contra ciuitatem ita sunt disposita, ut à terra & mari, ea oppugnationi opportuna esset. Tertio Cal. Iul. mane sub exortum solis undiq; machinæ adductæ: continuataq; oppugnatio horrendis tonitruis totum eum diem est, & insequentem noctem, usq; ad sequentis diei octauam horam. Harderuicani conspicati multis locis decussos bombardis muros ac turres, partem etiam ędificiorū circa pomœria machinis euersam: ita ut aditus pedestribus copijs per oppletas ruinis fossas in ciuitatem patêret: metu simul ne pertinax mora hostem offenderet, aut inexorabilem etiam redderet, oratores statim ad petendam pacem in castra mittunt. In colloquiū admissi interrogantur, ecquas deditionis conditiones peterent, cum pro captis iam penè haberentur. Responsum, easdem se petere, quæ Hassalis nuper datæ essent: eandem enim spem impetrabilis ueniæ post præstitam principi suo debitam fidem, in Burgundione habuisse. Inter cæteras deditionis leges: ut præsidia armata sub signis fluentibus sine fraude oppido excederēt. Huic uoci ferociter ab uniuerso consessu ducū reclamatum est: Non esse Hassalorum & Harderuicensium eandem conditionem. Illos enim tecta hostium fraude, non sua uoluntate, à fide alienatos, bello receptos fuisse: quare ob ipsorū merita, id capto oppido, hostili præsidio donatum. Harderuicenses uero nouos hostes iam propè manu confertos teneri: ac belli iure subditionem redactis, nihil tale expectandū. Cum nihil pacati responderetur, in oppidum regrediuntur; dato ad referen-

dum respondendumq; duarum horarum spacio. Dum intus undiq; ad contrahendū aggeris orbem pro se quisq; annititur, & senatus in curia mœstus, consultando tempus absumens, hostem extrahit, Schenkius nihil cunctandū in tali occasione, ad æquanda omnia, disturbandosq; ab operibus oppidanos, ratus: primus machinas ab integro, quanta maxima ui potuit, admouit: murosq; cœpit & turres quatere. sequuti eum deinde aliorum castrorum duces, totis uiribus oppugnationem redintegrant. Tum senatus uidens nihil uirium, minus uerò animorum ad tolerandam obsidionem se habere: destitutos insuper omni spe liberandæ obsidionis, deseri se à duce: trepidè ac tumultuosè de oratoribus iterum mittendis, aut euocandis in colloquium hostibus consultat. Creuerat interhæc tam breui obsidione fames, & rerum omnium inopia: non hominibus solum, uerumetiã armentis pabuli penuria pereuntibus. Perse ueratum est sternendo obuia omnia continuis globorum iactibus, usq; ad horam diei primam. Sed nusquam grauius, quàm à mari. Tum primores ad muros semidirutos progressi, colloquiũ ex propinquo postulant, excidium ueriti, si oppidum ui per stragem ruinarũ captum foret. Se suaq; omnia in fidem Burgundionum permiserunt, parati imperata facere. Dictatis pacis conditionibus, datum est ad deliberandũ spacium in posterum usq; diem. Sequenti die deditio facta est: promiseruntq; se imperata facturos, salua uita & fortunis. Pedes captiuus oppido excessit: similiter & equites captiuorum habitu sub rudibus more, militari. Equitum magister Bruno Schurrerius cum paucis alijs nobiliũ retentus est, ad permutationem quatuor illustrium equitũ, (inter quos erat Fredericus Sombreuus) qui per id temporis à clade Batana Arenaci adhuc capti custodiebantur. Accepta inde in oppidum præsidia sunt, & commeatus, cuius (ut dixi) inopia tam breui obsidione creuit. Inauguratur simul Cæsaris Caroli nomine Florentius Comes, in castrorum conspectu: ubi per aliquot dies, dum quassata murorum, unà cum aggeribus discussis, & obrutis fossis reficerentur, sunt morati. Huius statim à principio obsidionis, Vltraiecti primùm tumultus, inde furor quidam coortus omnia miscere cœpit. Rebus desperatis ex urbe dilabebantur furtim alij post alios, belli cõcitati principes: præcipue inopia æris, exhausto q; ærario, cum aduerterent, ob stipendium militi persoluendũ se petendos extrahendosq;. Horum fuga cognita (quia nusquàm cõparebant) multo impotentius tota urbe uociferatum est: palàm direptionem minari, ni alicunde contracta pecunia, stipendium persolueretur. His clamoribus militum, præfectus urbis motus, ueritus haud dubiè apertam rabiem sequuturam, in nemine quicquam spei, præterquam in Canonicorum collegijs habebat. Horum principes crepusculo diei in ædes Antonij Venrodij canonici ad D. Virginem (fuerat is quæstor toto bello à Duce lectus) silentio cogit. Ibi ostẽdit in quanto discrimine urbis res sitę essent: sed nullorum hominum magis, quàm qui religionis nomine atq; titulo censerentur. Laborari pecuniæ inopia: terribiles indies militum clamores &

res & fremitus ingraueſcere, ſtipendium expoſcentium: laborari annonæ caritate: creſcere commeatus inopiam, ut præter direptionem planè ipſis nihil immineret: quod penes religionē opes ſolam reconditæ crederentur. Ad ea alij: iniquum eſſe, totius belli onus in ſe transferri. Nudatos ſe non ſolum pecunia, cuius ingentem uim à cœpti ciuilis tumultus initio cõtribuiſſent, uerumetiam prouentus ac redditus ſuos in hoſtium terra & ciuitatibus retineri: fundos alios alibi pignori oppoſitos. Multos iam eſſe annos, quòd de uſuris nihil percepiſſent. Collationem igitur hanc diutino bello exhauſtis grauē eſſe, imò ſe non ſufficere. Non magni (inquit præfectus) refert unde conferatur, ex publico ne an ex priuato, modò conficiatur ſolum. Quanta autem ſit militum quod extrahant in omnia flagitia, diſſoluta licentia, ipſi uidetis: quæ paruo momento redacta pecunia compeſci poterit. Vobis hucuſq; pepercerunt, diutius profectò non parſuri, ſi longiori cunctatione efferentur. Notæ opinor ſunt illæ (ut audio) rabie ac furoris plenæ uoces, licet uanæ, efferatorum ſpirituum tamen indices: breui futurũ, ut quatuor urbis regionibus, in ſtipendiũ ſoluatur, clarum incendiũ, direptis ueſtris priuſ ædibus, oriatur. Nocturnis horis audio, utinam certus, quibus autoribus, profugorum ciuium fores effringi: uitreas feneſtras quorundam è nobilitate excuti: uim omnibus locis fieri: haud futuram, ſi indicio autores deprehenderentur. Quod ſi ueſtro nullo periculo mouemini, uel patriæ caritati conſeruationem publicæ ſalutis, uel religionis nomini hanc pietatis partē præſtare debetis. Sunt uobis tot tamq; ocioſa ſigna, uaſa, aurea argenteaq; in delubris ueſtris diuorum: quorũ ſi aliquam partem in bellum nunc, cum maximè opus ſit, cõtuleritis, nullo id ueſtro incommodo fiet, & rempub. conſeruabitis. Quod ſi ueremini, ut eā rem poſteritas accipiet, primum nihil eſt quòd ipſi indignent querantur ue, à uobis ea alienari, quæ ueſtra cura ſunt parta. Veſtro ipſi, ſi placebit exemplo, aut noua donaria, noua ornamenta in templa inferant: aut ijs contenti ſint, quæ à uobis per manum ſunt accepturi. Scio quid hic mihi reſpondebitis: ſacrorum penetralium cuſtodes, ea omnia initio belli, ne prædę eſſent, in abditis ſpecubus ſe poſuiſſe. Ea autem, ne arrepti, et ſupplicijs fortè adacti, proderent, in pacata Hollandiæ profugiſſe. Scio hæc ueſtro conſilio & artibus factitata: ſed habetis uaſorum magnum numerum, quibus in liturgijs cœnæ quotidie utimini: inde aliquam partem ad quatuor aureorum milia in medium conferte. Quod niſi intra biduum, imperatum feceritis, experiar ſi quid opis in milite, ad extundendam pecuniam, ſitũ erit. Hunc in ueſtra bona poſſeſſum publicè quicquid eſculentorum ibi inuenerint, abſumpturos mittam, quoad imperatam ſummam, è publico priuato ue contuleritis. Territi collegiorum primores priuato periculo, id quod certum erat, calicum inauratorum magnum numerum, argentea item candelabra, & alia ſigna, ut imperatum erat, extemplo contulerunt, ut inde pecunia ſignata percuteretur. In baſilica Martini, ſupra aram ſummā inter arcuatas pilas paulo infra chori teſtu-

ri testudinem, crucis, cum signo argenteo Seruatoris, simulacrũ, quinquaginta (ut putabatur) plus pondo, sublime stabat: monumentũ, nescio cuius, uetus quidẽ: sed situ et squalore ita horrens et obductũ, ut uix albicantis argenti tenues scintillę oculis intuentiũ illucescerent. Id noctu tolli clàm iussum, ne (quia uetustate uisendum miraculum uulgò habebatur) luce sublatũ, suggillationem popularem excitaret. Mane statim desideratum, totam urbem ad spectaculum rei, tanquàm nouæ, exciuit. Ibi uariæ ominationes audiri, ut in superstitioso uulgo solet. Hi clamare, in exitu nunc bellum esse, postquàm fana diripi cœpta essent. Alij præsentem iram numinis haud dubiè Gelrum, ob impietatem, habiturum. Cæterum ut populi apertè frementis error, & uanæ ominationes tacitè reprehenderentur, sequenti nocte à squalore & situ repurgatum, totum nouum & candore conspicuum in locũ suum restituerunt. Sparsum inde in uulgus fuit, ad candefaciendum, non ad liquandum detractũ fuisse. Manauit hinc extemplò per finitimos populos, ad confirmationem uani simulacrorũ cultus, fabula, (ut est humanũ ingenium ad idolomaniam pronum) monetarij utranq; manum, signum liquandum in focum immittere tentantis, non solum ambustam, sed quasi detruncatã unà cum prehensa mole decidisse: quare ictos numinis ira in locũ reportasse. Et ut fabulæ sua constaret fides, editi sunt statim in Hollandia de prodigio fabuloso libelli Germanorũ lingua, & sparsi. Vrbs quamuis ad ultimam inopiã adducta, in obsidionis certæ expectatione erat, adeò ut Gelræ factionis principes aut fugam capesserent, spe tuendi ciuitatem abiecta, aut fugam meditarentur: incredibile dictu tamen est, quàm diutino bello præsidia imposita, & urbano luxu marcescentia elanguerunt. Omnia indiligentius facere: stationes nocturnas circa portas negligenter habere: uigilias in muris: portarum custodias parũ accuratè, minusq; multo intentè, quàm antea, obire. Quam rem ciuis qui ab episcopo erat aduertens, consilium de recipiendo per proditionẽ, in urbẽ, expulso principe, occultũ agitare per hos dies cœpit. Acuit ad eam maturandam paucos illos coniuratos metus direptionis: & expectabat constituta hora cum parte equitatus ex Arenaco Mathias Ketellus: qui furentes desperatione in urbe ad eam rem adiuturus uulgò ferebatur. Huius itinere Vltraiectum, pridie per exploratores Amorfortiæ cognito, undecim equites post occasum solis è ciuitate profecti, ad noctis horam decimam in Biltam, quingentos circiter ab urbe passus, peruenerunt: ac silentio proximum ei loco Virginũ cœnobium ingressi, hostium aduentum in insidijs ibi operiuntur. Ligulis equorum linguis ad hinnitum prohibendum constrictis, ipsi armati circa portulæ ingressum, ad omnem auram intenti steterunt. Et nox illunis facile armorum fulgorẽ, ne proderentur, conspectui ademit. Paulo pòst nuncius ad urbem cum literis, equitũ appropinquantium indicibus, pręmissus, in hostiũ insidias incautus illapsus, excipitur. Ex hoc ubi confessionẽ spacij, quod adhuc aberant Gelri equites, tum autẽ quàm multi essent, expressserunt:

ſerunt: eo ibi retento, quia hinnitum aduentantiũ iam accipiebat equorum, illico equos ſuos deſultoria leuitate cõſcendunt, expectantes dum è ſabuloſæ uiæ anguſtia, in lapideam euadentium equorum ungularum pulſum ſtrepitumq; acciperent. Quo accepto, tubicine ſubitò tuba canere iuſſo, infeſti in hoſtes inuehũtur. Gelri improuiſo illorum impetu pauidi, ne tentato quidem prælio in tenebris, ignari quantus hoſtiũ numerus eſſet, abiectis haſtis illico ſe dedidere: duplo fermè Amorfortijs plures. Inde nocte ſera retracti, auerſo itinere Amorfortiam abducũtur. Tres fratres Vltraiecti in ſuburbio ſeptentrionali (Vuerdam Vltraiectini uocant) ab Albana porta auerſo, Lubberti cuiuſdã F. erant. Hi occultũ conſilium recipiendi epiſcopi, per eam portã, in urbem ſtruxere: aſſumptis in ſocietatem conſilij ciuiũ paucis, qui haud procul ab ea porta habitabant. Inter hos erat Bruno Phocas. Ex his profecti aliquot Amorfortiam aulis itineribus, rem primum exulibus, inde epiſcopo communicant. Docent quàm facile factu id eſſet futurum in tanta ſecuritate uigilum: præcipue præſidiorũ, quæ illi portæ impoſita erant. Conſtituitur ibi dies: dicit locus, in quem cum armatis Cal. Iulij mane paulo poſt exortum ſolis conueniret. Datur teſſera, ſignum nolæ ad D. Iacobum circiter ſextam horam auditum: & mulier dextro brachio corbem geſtans: cuius hortatu ad urbẽ accederet. Portæ illius cuſtodem omnium conſiliorum participem ad id adiutorem futurũ. Cætera ſibi curæ fore, nullam pecuniam, nullum præmium pro beneficio recuperatæ urbis repoſcentibus. Sed coniurationem hanc clàm habendam, ne cuiuſquam ſermone uel leuiter ab arbitrio qualicunq; excepto, proditio detegeretur. Interea ſe quibus opus eſſet aduerſus excluſionem, paraturos. Coniuratis iam dudum proprior familiaritas, ac penè domeſtica, cum præfecto & præſidio portæ, ob uicinitatis ius, interceſſerat. Quare crebrò compotare, & ad formam diſpoſitionemq; interiorem munitionis, qua parte parum munita porta eſſet explorandam, conuenire conſueuerant. Eoq; conſuetudinis adducta res erat, ut ſæpe in ſuperiori eius cuſtodia totas noctes potando continuarent. Quæ res effecit, ut præfecto et preſidio in nulla proditionis ſuſpicione eſſent. Iam tum per eos dies multo quàm antea, ad obſeruanda opportuna, ſimul amoliendã fraudis opinionẽ, crebrius conuenire: in multũ uini procedere ſtudio cœperũt. Tempus agendę rei ubi iam aduenit, epiſcopus pridie Cal. Iul. ſub octauam ueſpertinam portas claudi Amorfortię repentè, & peditem equitemq; in armis eſſe iubet. Pedites autem in ciuitate præſidio à Burgundis paulo antè octuaginta, equites ducenti quadraginta quatuor, relicti fuerant. Cum his coniunxerunt ſe è ciuibus uoluntarij omnes ad quadringentos. His mandat expeditionem paulo antè edoctis, ne quis inter eundum Vltraiectum, uia diuerteretur, aut ordine excederet. Equitibus ante peditum aciem diſcurrere per uiam, et perluſtrare oculis omnia præcepit, ne ſpectatoribus agreſtibus accedentis agminis, conſilium detegeretur: obuios interciperent: prægreſſos, ſi quos uiderẽt à uia

retractos, penes se ne fallerent, cõtinerent. Dedit inde illis prędę ac direpti oni hostes suos: ipsosq; oppressos, uiuos sibi custodiri in publica custodia ac tradi imperat. Inde post occasũ solis è ciuitate mouere pedites equites q; ad sexcentos: atq; triũ horarum uiã emensi, iam multa nocte Lauuenrechtã silentio ingressi, in pomarijs, pximis et domib. se occuluerũt. Quibus post horæ unius atq; alterius spaciũ nocte cõcubia superuenit è Vica peditũ unum signũ, ac tardius aliquanto capta iam urbe cũ quadringentis ex ostio Leccæ, Gulielmus Turcus. Duces erant & antesignani, exules: quorum opera in hac expeditione, uindictæ pariter ac prædæ, tum autem & gloriæ parandæ cupiditate enituit. Mane portis consueta hora apertis, exploratum Albana è more emittunttur, an tuta omnia ab hostium insidijs circa eam urbis partẽ essent, (est ea enim Amorfortiæ ac Vicæ aduersa, ut Gelriæ) rei'ue nouæ quid ea nocte agrestes accepissent. Et nebula casu coorta in cœlo, densam pluuiã diei induxerat, quæ prospectum in agros adimebat. Michaël Pistorius, & Henricus fusor æramentarius (quia proximè eam portã habitabant) tum fortè unà cum eius portæ præsidio emissi, cum in colle editiori molæ paulo antè ustę, ponè Albas uirgines stantes, omnia oculis circumlustrarent, uident partem hostilium copiarum per densum imbrem paulatim increbrescentẽ, per palustria circũduci: (Turcus segnius, quàm iussus erat, cũ suis accedebat) sed rati populabundos prędatum ea loca hostes aduenisse, agrestium raptim collectorũ multitudinis uirtute, facilè eos repellendos affirmabãt: cum interim parte alia insidiæ & signum & tesseram expectarent, & iam ad patefactam portã silentio ducerent paulatim. Eam tum excõposito, absq; præsidio & præfecto arbitris, quos casus ea nocte multo mero obruerat, custos coniuratus aperuit: nam interiori, quæ introrsum disludebatur, à satellite seminudo aperta, & ob crapulam nocturnã nondum edormitam satis, sursum in lectum rursum abrepto, ille proditionẽ, coniuratis septus, tutò exequit. Inde fluminis fores disludit. Stabãt interea, ut conuenerat, pditores in porta tectis armis ac securibus, quibus haud dubie ad missiles trabes interioris portæ refringendas, mox opus foret, instructi: cum signo ad D. Iacobi accepto, portæ Lauuenrechtæ insidię appropinquarent. Qua suburbium ingressis, mulier dextra corbem gestans occurrit. Hęc quasi exagitata, procedite, clarum inclamat, ac maturate: uigiles è stationibus abiuerunt. Hac uoce cõfirmati episcopij, silentio urbem inuadunt. Prioribus ingressis, tumultus ac clamor à factione, quæ circa eam portam habitabat, excitatus, qualis captis ciuitatibus esse solet, effecit, ut qui posterioris agminis tergum claudebant, metu ne excluderentur, scaphis ad id pręparatis, accepti in urbẽ inueherẽtur. Coniunctis ibi pedestrib. copijs (Turcus adhuc aberat) collegerat se undiq; factio & Gelrum præsidium: nam clamor captæ urbis breui momento totam ciuitatẽ peruaserat. Occurritur hostium uelitaribus ab Vltraiectino, circa ingressum fori boarij: sed perleui momento retro per Ollarẽ uiam in pontẽ Iacobi uertuntur. Episcopij grauioris armaturę, frontem

suorum

suorũ ad fugam inclinatam cõspicati, restituta raptim acie, redintegrant prælium, ac Gelro pullo, forum boariũ occupant. Præfectus portæ circa principiũ tumultus somno excitatus, sed pedite iam undiq; in urbem infuso, appropinquantibus portæ equitibus, adeoq; aliquot iam inuectis, trepidè trabes missiles, alias post alias, ad illos excludendos, dejcit. Stabant proditores ad eius rei euentum securibus egregiè subactis, & ad hoc ipsum preparatis, instructi: quib. admotis modicè interioribus, aduersus fortuita hostiũ tela, foribus, ingenti ui certatum eas aggressi, perleui momento circa medium ut superiores partes simul ruerent & ordine subire possent, exciderunt. Hæc porta sola omniũ, cataractam, quæ funibus demitteretur subducereturq;, nullam habebat, sed eius loco trabes, nullis laminis ferreis prẹmunitas (id quod à proditoribus utiliter antea obseruatum fuerat) quarum aliæ post alias dejciebantur. Transitus suprà, ingredientibus ad læuam, ab ea in exteriorem portam erat. Inde ne quis ad equitum peditumq; cædes inter duas portas transcurreret, oppositi sunt aliquot tormentarij, qui ab imo excursum præsidiariorum ex ostiolo prohiberẽt. Vnus casu imprudens prosiliens, momento multis sphærulis simul traiectus, ante ipsum limen cõcidit. Tum præfectus ubi uidit undique se intra extraq; urbem ab hostibus circumuentum, libera potestatem in pacatum abeundi, sibi & prẹsidio pactus, portam dedidit. Aderat inter hanc morã cum suis cohortibus Gulielmus Turcus. Gelrus interim palatium, obiectis scamnis & sedilibus, aduersus equorum impetũ, à circumiectis plateis, intersepire, una excepta, fronte aduersa, qua hosti instructa acie occurrere uolebant, raptim aggreditur. Erant in urbe duo signa lecti roboris peditum: sed perpauci equites. Dum in boario foro episcopij aciem instruunt, pars equitatus maxima, uias per totam urbem infestè circumuecta, Gelrum è publico, qui nondum in palatium confluxerat, arcent: obuios passim cum telo cædunt, sternuntq;. Tum Gelrus hostiũ plena omnia conspicatus, in ciue, præterquàm suæ factionis, clausis tota urbe, ingenti fragore, foribus, nihil opis, quam frustra implorabant, expectandum esse: summã rei in extremo discrimine, & euentu unius pugnæ necessariò posituri, in tres partes ita sese partiuntur, ut quadringentos hosti per prætoriã uiam, obijcerent: manipulum in præraltum domus alicuius foro imminentis tectum, ad turbandam inde hostium aciem immitterent: reliqui in palatio circa tormenta in stationibus relinquerentur. Domus erat ad coniectum saxi inde, parietibus ac frontispicio pinnato prærealta è secto lapide & polito, regiæq; penè forma uisenda: unde in boarium apertus patebat prospectus: (Keisericam à sumptuosa structuræ magnificentia conditores dixere) in huius pinnas manipulus tormentariorum celeriter acceptus, episcopios ex alto haud parum ordines turbauit. Amorfortij suos deorsum globulis obrui, & cẹde sterni cernentes, aliquot exulũ in Hadriani Palatini, Keisericæ à latere oppositæ domus tectũ, per posticulum furtim immittunt. Hinc traiecto uno atq; altero, in aduerso fastigio, reliqui erecta dextra ex interuallo

ſeſe hoſti dediderunt. Stabant circa boariũ grauioris molis, in incertum euentum, aliquanto antè onerata, tormenta. At hæc in confertum hoſtium agmẽ emittenda, è procurſatoribus Gelris emiſſi, cum fruſtra admotum ignem puluis propter pluuium ab auſtro cœlum, non conciperet, retro in forum anſerinum ad ſuos, quò è palatio iam proceſſerant, telorũ nube pulſi ſunt. Tum Amorfortij omnia ſibi ſecunda cõſpicati, ex ea fortuna animis uirtuti additis bifariã diuiſi, in Gelrũ ſeſe direxere. Pars dextra in pontem Piſtorium uerſa ad Palatium occupandũ ſe auertit. Reliqui aliã, aduerſa fronte cum ipſo robore, hoſtilium copiarum conferto agmini occurrerunt. Tormentarij ad procurrendũ in uiam Prætoriam immiſſi, primo impetu Gelrum loco ſubmouerunt. Oritur inde acris inter haſtatos dimicatio omnia cæde fœdantes. Hij pro gloria pugnantes, turpe ac dedecoroſum arbitrabantur, uictoriam quæ in manu erat, ſibi extorqueri. Illos nonſolum ſtimulus ad demendã amiſſæ urbis ignominiam, ſed ſalus communis, & factionis ultimum periculũ exitiumq; præſens ad pugnam etiam accendebat. Extractum in longũ per ipſum increſcentem ardorem fuiſſet certamen, niſi equitatus Amorfortius in Gelros inuectus, eorum aciem turbatã penè obtriuiſſet. Cæde ſuorũ territi, coguntur anſerino foro cedere, & ferro uia facta à tergo, in Palatinũ receptũ habere. Ibi reſtituta acie, præliũ circa geranion (ſic enim tympanum appellant) infeſtius redintegrant: ſed nè tum quidem impetũ Amorfortiorum rabie furentium ſuſtinuerunt. Poſtquam uidit Gelrus cæcos ſe, fruſtra obnitentes, in ſuam perniciem ruêre: & clamorem à tergo ex deſperatione ſublatum, non poſſe diutius latera tueri (undiq; enim iam, ſed maiori ui ad piſcarium forum, ubi carcer eſt, quod Macellũ captiuorum ipſi uocant, oppugnabantur) ſatis abunde honori factũ rati, relicto Palatino, compoſito agmine portam Tolſtecham petiuere. Epiſcopij in palatio iam capto nihil morati, tumultuariè inſtructa acie fugientes in ueſtigio ſequuntur. Iamq; Gelrus in pacatum euaſerat: cum pars ductorum hortatu, pudore tam turpiter amiſſæ urbis, per anguſtam portulam, qua eruperant, ad demendam acceptam ignominiam, intrò ſe iterum conijcerent, rati reliquos ſequuturos. Aberant à porta ad coniectum ſaxi hoſtes uictores, cum Gelri alij ſuper alios motu præcipites ruentes, ægrè rurſum portula elaberẽtur. Clauſerant ſuorum agmen poſtremũ ducto res duo, Dobbelſteinus, et Gulielmus Gandauus. Hos ubi unus è duplicarijs in prima haſtatorũ acie intuitus propius, agnouit: Hij (inquit ſuis) illi ſunt qui nuper noſtras cohortes, & inter eas, fratrem meum in Batauia præter datam fidem trucidarunt: ſed non impunè: nam hic cæſorum noſtrorum animas iſtorũ ſanguine exaturabo. Inde ad hoſtes, Nunc eſte Batauæ cladis memores, et nobis date meritas, quas meruiſtis pœnas: ſimul fuſos in genua ſupplices et aureorũ milia pro ſalute offerentes tranſfigunt. Nec hec pœna ſaturati, in mortuos inde inhumaniter ita ſæuierunt, ut multis uulneribus datis, membratim penè diſcerperentur. Nudatis ibi corporibus, ſpoliatiſq; deformi ſpectaculo, & ad angularem, in

decliui

decliui ponte, silicem relictis, in palatium reducuntur. Capti ad centum pedites, qui principio tumultus ab hostium equitatu à suis exclusi, & è publico prohibiti, intra hospitia sua se continuerant. Multi auijs locis in ipsa fuga oppressi transfixiq; sunt. Sed nusquàm plures quàm circa pomœria ponè ędem Gertrudis. Itaq; XLII. à Gelris, III. ab Amorfortijs desiderati sunt. Rumore superati Gelri fugatiq; per totam urbẽ diuulgato, capita factionis, per Albam portam, in quã urbis regionem hostilis uis nondum penetrarat, effuso in pacatum se abripiunt. Alij è muris humilioribus delapsi, quia ab ea parte fugientibus uictor nõ instabat, Ducem petiuerunt. Multi, quos rei familiaris tenuitas inopia ultima urgebat, medio tumultu, ubi animaduertebant, suis foro pulsis, urbem captã esse, ne præter exilij malum egestate etiam & penuria rerum premerentur, in monetariam officinam Petri Montani trepidè, metu amentes se conijciunt, onerantq; se raptim pecunia neutro latere adhuc signata, quæ è sacris uasis signisq;, iam nuper in hunc usum collatis, percuti ceperat. Ea onusti per funes è mœnibus in apertum sese abstulerunt. Post paululum moræ tribuni militum cum manipularibus paucis ad Albam portam, quæ una adhuc à præsidio Gelro retinebat, profecti, eam tradi in potestatem postulant. Negantibus Gelris deditionem sese facturos, duas machinas, ab latere alteram in aggere, alteram à fronte circa Album pontem, portæ opposuerunt. Territi eo spectaculo Gelri, nihil expectato portę haud dubio casu, cuius strage ruinarum ipsi simul obruerentur, salutem pacti deditionem fecerunt. Capto ad istum modũ Vltraiecto, emissisq; sine fraude Gelris, eodem die auxiliaribus captis, iussi extemplò tota passim urbe pacati Vltraiectini tesserã episcopi assumere: (fascia straminea ea erat ab humero dextro in axillam læuam transuersim utrinq; porrecta) nomen item Palatinum domorum suarũ foribus inscribere: eæ uerò quæ inscriptæ non essent, diripiendæ militi uictori datæ. Si quis foribus ciuis Gelræ factionis inscriberet, bonaue abstruderet, eum pro hoste habendum. Cum iam per totam urbem fores symbolis ac titulis notatæ, exiguo momento temporis discrimen militi ignoto pacatæ domus ab hostili fecissent, illico ad direptionem ædium factionis passim discursum est. Præfectus urbis, qui medio tumultu cum uno duntaxat comite porta trepidè elapsus in pacatum aufugerat, ad Sulam in ripa amnis Vechtæ ab agrestibus agnitus, retro in urbem reducitur, & Gulielmo Turco seruandus traditur. Durauit direptio totum triduum cum miserabili rerum facie: ubi plus ualuit auaritia peregrinorum militum, & rabies uesana exulum in inimicos, impotẽter nimis sese ulciscentium, quàm patriæ amor aut pietas. Prædæ erant non solũ capita primæ seditionis & principes belli cõcitatores, autoresq; clausarum episcopo portarum, sed illi etiam, qui ab initio pacis conciliandæ studiosi fuissent: tũ qui toto belli tempore adeoq; à primo motu magistratum aliquẽ, remq; pub. gessissent: ꝓpterea quod inderes ab inimicis Soudenbalchianæ gentis administrari uisæ essent. Tum si qui uel inuiti in cõcilio fuissent. Multos sua opulẽtia, quod principis

cipis causa uoluntate solum non uerterant exilij gratia, prædæ exposuit: ualuitq; ad ultimum uis extrema tantum, quantum iræ uictoris libitum
» fuit: quemadmodum fieri solet in captis ui urbibus, ubi per iram & auari-
» tiam militum arbitrium, quàm ducũ imperium potentius est. Et priuata etiam simultas nonnullos in rerum suarum naufragium traxit. Edictũ deinde publicè est, ne quis illorum quem reciperet, celaret, ope iuuaret, & indici præmium propositum. Sæuiri sub hæc cœptum in dominos fortunis omnibus spoliatos, nullo nominis religiosi profanique discrimine. Arrepti ad unum omnes, qui opprimebantur, in carcerem Catharinianum mixtim deducuntur. Principes religionis per id tempus, præter sacrificorum uulgus, capti hi fermè erant: Gerardus Sukerrodius Decanus ad Seruatorem, & Georgius Solmius ad D. Petrum Decanus, Ioannes Realis Canon. ad D Martinũ, Godefridus Cunretorfius Canon. ad D. Ioannem & illustris iurisconsultus, Antonius Venrodius Canon. ad D. Virginem, Martinus Leuenbergus Canon. ad D. Martinũ, Crollius Canon. ad D. Virg. Consulares uerò, Fredericus Vochtius Cos. eo anno, Ioannes Huchtenbrochus, Arnoldus Vuuluenus, Godefridus Regius prætor urbis, Gerardus Semmius: & extra hos multi alij. Equestris ordinis hi fermè, Gysbertus Varaus, Ioanes Vicanus Loripes uulgo dictus. Ciuium & senatorũ præterea ingens multitudo, præsertim quos constabat à prima secessione partes Soudenbalchianas, animis quamuis postea mutatos, infestè oppugnasse. Æmylius Niueldius primarius Decanus cum biduum conquisitus nusquam inueniretur, edicto publicè promulgato cautũ capitis pœna & bonorum publicatione fuit, ne quis eum hospitio tecto ue iuuaret, neue quẽ è factione in operto haberet, indici præmium auri uis proposita. Hunc non tantum in tam ancipiti perturbatæ ciuitatis terrore nemo indicauit, sed habitu baiuli squalido sordidatus ne nosceretur, cum per biduũ pauore consternatus per sepes et macerias hortorum sursum deorsum oberrasset, ab inimici sui Godefridi Vordij (huius enim maximè ductu urbs capta erat) exulis uxore religiosa, pro eo apud maritum deprecata, seruatus fuit. In huius ædibus ubi aliquandiu, donec furor recens elanguisset, occultus latuisset, uestis uariæ habitu, & capite obnupto, ne facie nuda proderetur, conscenso equo cum Montfortiorum principe urbem egressus, Montfortiã in pacatum periculũ euasit. Libuit huius singularis pietatis memorabile exemplum hoc loco cõmemorare, propter quosdã, qui religionis titulo, ab aura & fauore populari uulgò commendati, contemptis cæteris mortalibus, soli pietatis ambitioso cognomento nobilitari uolunt: cũ longè diuersum hic specimen, ubi res ipsa pietatem postulabat, in proscriptos & captiuos ederent. Confugerant pauidè ad primum statim signum, quo ad arma conclamabatur, in Franciscanorum cœnobium tanquam asylum Canonicorũ quidam, rati illorum sanctimonia se & pietate tutos ibi latituros: simul deposita ingẽti pecuniæ ui: ut si fortè inde à cõquisitoribus eruti, & in custodiã abducti, dei alicuius beneficio, rebus alijs omnibus spoliati,

ati, postea restituerentur, fuisset, quo aliquã inopiæ egestatisq; partem utcunq; pepulissent. Irrumpentibus paulo pòst siue casu aliquo, siue accitis (nihil comperti habeo) conquisitoribus, non modò eos indicatos extrahi in carcerem passi sunt, sed parte etiam pecuniæ tradita ab eo, cuius credita fidei fuerat, aurum cum principe diuiduum fecere. Et antesignani factionis è plebe in tutum euaserant. Duo extremi loci homines, et obscuri aliàs, sed quos tempora secessionum ciuilium & belli, inter populares satis nobilitarant, quorum alteri Gisberto Ottero nomen, alter Henricus Porcarius à studij genere cognomento appellatus fuit, diu conquisiti sunt. Indicio tandem, multæ irrogandæ metu, ab amicis proditi, cum è fimo bubulo, diuersis locis, & palustri glebula, quibus in his regionibus passim lignorum inopia pro ignis alimentis incolæ utuntur, extracti à satellitibus ducerentur, exulum ferocissimorũ circumfusi globo, frustra militum opem ad arcendã uim suppliciter implorantes, & per principis genium ut sisterentur, obtestantes, alter in foro Anserino, alter circa curiã, multis uulneribus acceptis interfecti sunt. Tota Hollandia per eosdem dies frumentum in urbem conuectum, & aliarum rerũ commeatus: quia famæ & annonæ caritate non minus, quàm si ab hoste diutina obsidione circumsessa ad deditionem per inopiam subacta fuisset, laborabatur. Quarto inde Non. Iul. episcopus in urbem per eam portã qua capta fuerat, Albam quæ Gelrorum dicebat, & Tolstechã qua excluſus fuerat, ut fatales & calamitosas detestatus, uenit: ac supplicationes in unũ diem ob recuperatam ciuitatem, decreuit. Eodem die Gelrus captæ urbis nuncio perculsus, simul quia Burgũdi ab Harderuica castra mouere ferebantur, Rhenos deserit. Octauo inde Id. populus Vltraiectinus in forum Boariũ aduocatus, in episcopi fidem iurarunt, quod in reliquum illi sine rebellione ad officia exequenda fideles se præstarent. Sublato in uniuersum comitiorum habendorum iure, ab iniurijs & conuicijs deinceps absisteretur, præcipuè in eos qui ante bellũ in partibus fuissent: quiue in posterum rempub. gererent. Nullæ inimicitiæ exercerentur, memoria iniuriarum exoleta. contrà qui facere deprehenderetur, noxam lueret: eoq; opem quisq; suam præfectis pro se ferret. Nouus à populo exigendi iusiurandum, & insolens mos: cum ad eum usq; diem Cal. Feb. comitijs ius exigendi iurisiurandi à Coss. prætori urbis in principis curia sub diuo ad abacũ fuisset. Capta Harderuica, Burgundiones XVI. Cal. Augusti, promotis castris trinis Tylam obsidione cinxerunt, sed minus arcta quàm Harderuicam, propter præterluentem Vuaalim, in cuius ripa posita est. Eam opportunitatem Dux haudquaquam negligendam ratus, maximè dum hostes, machinis nondum præparatis, circa castrorum locationem occuparentur, octingentos expertæ audaciæ pedites, tectis nauibus secundo amne, nocte quanto maxime silentio potuit, in oppidum portauit. Factum id Florentij consilio uulgò per omnia castra ita calumniati sunt, ut oppidum armis egregiè munitum obsidione, propter appetentem hyemem soluere cogerentur: quia sanguine Gelro iunctus,

ctus, cum ad pacem faciendam, capto Vltraiecto inclinatior uideretur, a-
pud suos gratiam amisit, & omnium odia in se uertit: passim hoc militari
conuicio iactatū in se celebrari audiens, Tylam à Tylanis circumsederi.
Auxit illi insuper inuidiā in castris insolens uox: alijs ducibus et militibus
omnibus cōcordi clamore oppugnationis copiam postulantibus negan
ti, atq; identidem porrectis manicis respondenti, In hac pacem, in illa bel-
lum porto. Dum ad Tylā bellum h ęret, episcopus Vltraiecti per Vuolf-
gangum Abstemium aliquot captiuos è custodia produci iussit. Abste-
mio cum equitatu luce in forum Boarium profecto, concursus tota urbe
populi ad ferale spectaculum factus est: imperatumq; lictoribus, produ-
cere Godefridum Regium prætorem, Gisbertum Varaum equestrem,
Cornelium Haccium, Iacobum Blomum, Nicolaum Pauli F. Hos pro-
ductos indicta causa percussit, ut quorum consilio ac sententia descitum
maxime ab episcopo, & omnium primū turbata ac uastata seditionibus
respub. fuisset. Corpora in publico insepulta usq; ad uesperā relicta sunt;
nec sepeliendi ea ꝓpinquis facta potestas prius est, quàm auro ad sepul-
turam à præfecto rerum capitaliū, capita redempta essent. Inde XII. Cal.
Aug. Abstemius cum eodē equitatu in forum reuersus, producere è cu-
stodia lictoribus imperauit, Ioannē Vicanum Loripedē equestrem, Cor
nelium à Martino, Gerardū Feutium, Iodocum Eccium, Petrū phrygio
nem, Gerardum Rhodiū, Gulielmū Canisium, Petrū Coppium: et cum
his nonnullos, primi inter suos nominis canonicos, quos illis admistos
ex composito ad perturbandos metu apparebat: cum paulo quàm pro-
ducerentur missus ab episcopo quidā adesset, clarumq; inclamaret, Non
morientur hodie, qui è religione sunt, retrudantur in carcerē. Forica erat
in summa testudine carceris Cathariniani, ad lęuā ascendentib. in pariete
austro obuerso. Huius cloaca ac fistula lateritia muro extrorsum ita ad-
hærebat, ut ad quindecim pedes, eius ima pars à terra, quò excrementa
deferebant, herbida distaret adhuc deorsum. Sub qua tuguriolū ex stra
mentis factū ac tectum, imę basi portę adiunctū erat, in quo apricatores
aduersus intemperatum solis ardorē æstiuis temporibus latitare, ac mo-
losti telarū custodes peruigilare solebant. Inter eos qui in summa custo-
dia ad cædē destinati erāt, parabanturq; ut ad supplicīū producerent, Pe-
trus Coppius erat: qui dolore uentris simulato, uerecundè uincula solui,
et potestatem aluū exonerandi orat. Haud negatū id quidem homini est.
Admoto inde ille placidè ostiolo foricę, dum lictores ligandis alijs haud
sine strepitu et clamoribus occupant, strinxit se per orificium angustū fi-
stulę, cecidit q; extra urbis muros in fastigiū straminei tugurij, q̄d erat fi-
stulę subiectū. Ac priusquā desiderarent, per obiectā fossam tū uadosam
passim, per plana & abrupta, qua potuit celeritate abreptus, in proximis
segetib. quæ tū fermè maturæ erant, reliquum diei delituit. Cōquisitus e-
odē die à persecutoribus, ad id emissis, depræhensus nō est. Sequenti no-
cte in pacatū euasit. In porta interim Catharinianā lictores hominis mo-
ra offensi, cū Coppius neque uocatus, neq; quæsitus ibi, quò uinculis ex-

emptus

emptus dimissus fuerat, compareret, fraudē illico persenserunt. De alijs inde supplicium sumptum est. Inde postridie episcopus cum omni equitatu Dorestatū redijt, secum è custodia uinctos abducens Georgiū Solmium decanū ad D. Petrum, Antonium Venrodiū Canon. ad D. Virg. Godefridum Cunretorfium Canon. ad D. Ioannē. Ioan. Huchtenbrochum, equestrem & proconsl. Horum amici, & quorundam aliorum nobilium, qui Vltraiecti in carcere erant, absentes Mechliniæ summa ope apud Comitem Hochstratanū connitebantur, ut quando satis cædibus sæuitum esset, reliquorum animaduersio & supplicium in suum aduentū differretur, per literas episcopo imperaret: ne mora ad impediendum calidum inceptum, sera foret. Et episcopum non fefellit suum augurium, id ita euenturum: quare priusquam citus eques, cum literis à Mechlinia ueniret, approperandā rem duxit, ne impediri posset: ut cum acta esset, serum ad eam impediendam foret. Antonium Venrodium, quòd quæstor sub Gelro fuisset: et Godefridū Cunretorfium, quòd de belli suscepti iure consultus, aliquid contra episcopum respondisset, culeis insutos in Rheno nocte prope arcem suam Batauodurorum submersit. Tanta fuit in quibusdā uindicandi, & sanguinis hauriendi sitis (de ijs loquor, qui episcopo autores ad orsum et plausum huius miserabilis tragœdiæ erant) ut, nisi citato equo ueredarius à præfecto regni Burgundici, exacto de his supplicio, cum literis, quibus ulterius grassari phibebatur, adfuisset, ad unum omnes, qui xx. & plus in carcere clausi custodiebantur, ultimo humanorum supplicio, mox in ipso uastandi ardore, affecti essent. Suasor credebat ad eā rem Abstemius, homo asper, durusq;, & ad tyrannidem usq; immaniter crudelis, quam uel ipso aspectu plusquàm Titanico præ se ferebat. Alijs, Schonenburgus quidā, ipsi episcopo à consilio intimo. Fuerunt qui causam in exulum principes transferrent, ob inimicitias, quæ propter factionē domesticam, his cum illis multos annos ante primum motum intercesserant. Et cędibus quidem hic factus est finis, sed non sine magno animi dolore: quòd ius sæuiendi ad sati etatem, in inimicos, ademptum esset ab Hochstratano. Exitum hunc belli qui fanaticæ factionis hominibus paulo antè familiariter uaticinabatur, is mentis inops habitus, statim clandestinæ coniurationis reus fieri incipiebat, & principis causæ fauere nolens uolens cogebatur. Si speculis, si uigilijs & stationibus nocturnis, si intentissimis portarū custodijs proditionē intestinam, hostisq; insidias mille opposuisses, quarum passim exempla in historijs extant, Argum occulatum, aut peruigilem draconem citius falsurus uidebaris, quàm Vltraiectinorū excubias. Conuicijs simul & cauillis in episcopum ludentes, foras Heidelbergā illi breui facessendum esse aiebant: non enim amplius floralia celebrari. Alius omnem illi panem se præbiturum, quē in urbe absumeret. Hic dicacior quàm honestum erat, iurare se pro opimo & suaui uelle absq; fastidio e-ligurire, quantum excrementi, in urbē ille reuersus, deijceret. Tanta fuerat hominum id temporis in armis & uirtute ad tuendam urbem aduer-

ſus epiſcopū confidentia. Sed ille abliguritor, capta iam ciuitate deprehenſus, cum ad principē qui eius hominis uidendi cupidus erat, ductus eſſet, interrogatus num ipſe is eſſet, qui humanū ſtercus pro lautitijs epularum appoſitum comedere didiciſſet, tremore membrorum ita corripi cœpit, ut uix hiſcere potuerit, & propè exanimatus conciderit. Tandem pauidus in genu ad pedes epiſcopi proſtratus, id inficiari, lacrymando obteſtari, ne capitale ſibi uerbum ab inimicis in ſe confictum uerteretur: eaſdem preces identidem ita aduolutus genibus repetere. At repentina hoſtium procella oppreſſi, cum defectionis pœnā luerent, & admiſſam noxam ſanguine expiarent, clari eiulatus toto paſſim foro audiri: tum demum ſe inſanire cœpiſſe, cum hortatu quorundam, qui fœliciter dilapſi eſſent, principi ſuo portas clauſiſſent: & aduerſus eum Gelri auxilio adiuti arma ſumpſiſſent. E carcere poſtea alij dimiſsi, iuſtè hunc miſerabilem plauſum ſe ſortitos fatebant, qui orſum fabulæ à ſeceſsionibus ciuilibus, tam ingrati erga principes ciuitatis optime de patria meritos, tanta amen
„ tia inchoaſſent. Rerū regnorumq; uiciſsitudines ut pernicioſas, ita haud
„ diuturnas, ſi uel impotenti & nimis calido conſilio fiant, uel per tyranni dem adminiſtrentur. Ex longo ocio in luxum ſe effuſos, pacem diutius ferre non potuiſſe. Et quum belli materia foris deeſſet, domi ſe quęſiuiſſe: qua inuenta, meritò mutuis uulneribus cecidiſſe. Duces Burgundionum interim Tylanorum muros tormentis tribus locis quaſſauerant. Poſtulantibus militibus inſano clamore oppugnandi copiā, cum diu extrahendo rem aliquo prætextu, Florentius negauiſſet, tandem improbis uociferationibus eorū uictus, duces ſortiri inter ſe iuſſit. Et Schenkianis caſtris oppugnationis uices ſorte obuenerūt. Nulla mora extemplò indignè ferentib. gloriæ fructu ac prædę ſe defraudari, oppugnandi poteſtas VI. Cal. Aug. fit: ac dato ſigno, ad claſsici cantum, per oppletam cratibus foſſam, ad ſtragem ruinarum & oppoſitum intus uallum, plericq; umbilicō tenus per aquam impetum faciūt. Oppidani è uineis & recenti opere pari celeritate, qua hoſtium tormentis dirutum erat, obiecto, in confertos glandes immittere: aſcenſum in uallū tentantes omnibus telorum generibus obruere: magnam ſtragem edere. Gelri præſidia ad octingentos pedites in foro armati hoſtes operiebantur, ad conſerendū prælium collatis ſignis parati, ſi oppidanis loco pulſis, oppidum captum foret. Dux Burgundus oppidanorum rabie conterritus, ne ſui lanienæ obiecti internecione cæderentur, receptui cani iuſſit. Multo ibi in receptu maior clades, quàm circa uallum accepta eſt. Præterquam enim quod Tylanorum machinis effuſe refugientes obruebantur, alij etiam ſuper alios cæci ruentes, integri à ſaucijs trepide ſe recipientibus, in terram per lubricum prouoluti multo plures perierunt. Depoſcentibus inde, cæſorum corpora ſepeliendi poteſtas permiſſa eſt. Florentius ad nuncium accepæ cladis ferebatur ſubridens dixiſſe: Et meus miles Tylam expugnare uoluit. Per eoſdem dies ad nuncium tumultuoſe allatum, Gelrum equitatum agros populari, Amorfortiæ trepidatum eſt. Equites, qui tum pauci præſidio

in ciui-

in ciuitate relicti fuerãt, citatis equis porta Campensi hosti obuiã euolant. Mille circiter passus profecti, cum percontando obuios nihil certi de hostium incursionibus acciperent: rati id quod re ipsa apparebat, experiendi causa, quid opis in se esset, si usus expostularet, ex cõposito ad arma cõclamatum: insidias simul ueriti, si longius in angustias anfractusq; uiarum aueherentur, in ciuitatem reuertuntur. Iam ab equis descenderant, & ocreati adhuc defricabant arma, cum repente iterum signo ad arma conclamatur. Eques manifestas insidias tum animo cernens, sed quas fœliciter, maturè sese recipientes, declinassent, in capita hostiũ minas execrationesq; detestari, quòd posita uixdum arma iam, iterum induenda essent: apertè tergiuersari, ac restitare, pedites hostium equitatui immistos formidantes, quorum ipsi præsidio carerent. Plebs contrà magnis clamoribus omnia complens, instabat, ne bene gerendæ rei occasio negligeretur. Se armatos hostium uim excepturos: tantũ eques ex interuallo à tergo insequeretur. Et ut animis confirmatiores, & insidiarum securi, certiq; fierent, quantus hostiũ equitatus esset: pedes explorator Gelrus circa portam in segetibus comprehensus, extractusq; in mediũ, cum addicta & accepta fide, de equitum suorũ peditumq; numero, ut uerum diceret, ecquæ fraus latêret, rogatus esset: respondit, non plus LXXX. equitibus manipulos duos mixtos: nec plures Arenaco profectos, nec insidias usquã ad fallendũ dispositas esse. Hac fiducia equites animati, rursum conscendunt equos: monentq; identidem ciues effuse inordinateq; porta ruentes, uti iuxta turmas confertim sese cõtinerent, ne palantes hosti ad cædem opportuni forent. Paruerunt suorum cõsilio, & in hostem ad quingentos ab oppido passus, equite placidè tergo hærẽte, progressi, ubi in conspectum uenerunt, Gelrus paulatim cessit: ueritus ne à tergo fugæ exitus intercluderetur. Via erat anfractuosa ad dextrã, inter Amorfortiam & Hœflakiam, petentibus syluam Bileram. Ad huius exitũ Gelrus aciem instruit, pugnæ copiam equestris facturus. Ciues Amorfortij pro loci opportunitate bifariam se ita partiuntur, ut equitẽ hostibus ad equestre certamen obijcerent: ipsi utrinq; hinc inde eminus per sepes è tuto tormentis ferirent, ac inuaderent. Instruit se exaduerso Amorfortius eques, paulatim sequendo per spacia, ut in re tumultuosa, collectus. Inde utrinq; ubi tubæ & cornua canere cœperunt, infestè concurrêre. Sed Amorfortij armorum pondere & corporum uastitate superiores, post alteram concursationem, Gelrorũ uim facilè sustinuerunt: sed nihil æquè eos primo impetu loco submouit, atq; ciuium uirtus, cum ingenti clamore hinc illinc consternantium, tormentisq; certis ictibus debilitantium equos, passim cum uiris cadẽtes. Captus est nullo momento statim pedes, atq; ægrè seruatus. Equites ubi se peditum auxilijs nudatos conspexere: simul passim se ab hastato ciue & tormentario magnis clamoribus ad cædem peti: nec spẽ elabendi superesse, nec uiribus ulla parte se pares: equos undiq; glandulis corrumpi: gradus eorum à uulneribus tardiores lentescere, & destitui uiribus: equiti se ut à furore & rabie ciuium undiq; as-

silientium, seruarentur, supplices dediderunt. Pauci equitum, & in ijs Ioannes Vuisslingus Macer, equitum magister, inter tumultum elapsi, Arnimiam euaserunt. Reliqui aut capti, aut cæsi sunt. Ex Amorfortiorum equitibus unus dolore letalis uulneris accepti, postea mortuus fuit. Lætam uictoriam intestinum mox certamen excepit: trahentibus ad se huius laudem uictoriæ equitibus, ciues contrà eius gloriam in se transmouente, de prædę captiuorumq; iure orta contentio est. Equites, à se fusos captosq; hostes, se suæ potestati permisisse, cõtendere: id belli iure equiti cedere, quicquid ab eo captum seruatum esset. Ciues contrà clamare, sua maximè opera fusos hostes: quos uel remotis equestribus auxilijs, occidi one delere potuissent. Neque uerò perinde turmalem uim, atq; glandularum latrocinia, sibi hostem equisq; formidasse. Spectabat hoc certamen ad grauẽ & pernicioſum reipub. motum: et uis subsequuta fuisset, ni consulum autoritate controuersia in præsenti dirempta fuisset. De manubijs singuli aut bini aurei ciuibus, qui rebus bene gestis interfuerant, dati sunt. Vltraiecti custodiæ circa portas positæ sunt: ne qua factionis bona uehiculis, per fraudem, exportarent, accuratè prohibuerunt. Cos. captis, tribuni & senatores se magistratu abdicarunt. Et ne licentia militari, Respub. gubernatoribus destituta, & libidine exulum uastaretur, Tres uiri cõstituuntur, Henricus Verborchius, Antonius Beflandius, Henricus Husdanus. His mandatum ab episcopo, uti cauerent, ne quod flagitium noctu luci ue perpetraretur, uim prohiberent, & ad tumultum auertendum, controuersias, & lites, causamq; dicere uolentes, ad Abstemium urbis tum præfectum, qui iudicia exercebat, reij cerẽt. Ad res Vltraiectinorum inter hæc inspiciendas Margarita regnorũ præfecta legatos Comitem Hochstratanum, principem Assendelphium, Iodocũ Salbautium, Vincentium Cornelij F. misit: simul ut ad ordines, quas conditiones cum Episcopo iniissent, referrent. Ordinum nulla mora conuentu indicto, in concionem Hochstratanus introductus, longa oratione exposuit belli rationem cum Gelro suscepti: non tam ob iniuriã acceptam, aut res prius ab illo ablatas, quàm quod auxilium episcopo contra communem hostem tulissent. Illum ubi parum uirium, adeoq; nil opis in se uidisset, ad sustinendum Gelri impetum, auxilium Burgundionum implorasse, ut in episcopatum, unde eiectus esset, reduceretur. Neq; uero gratis tantas impensas in bellum à Burgundionum gente factas: sed utiliter ditioni Vltraiectinæ illum consuluisse, quod eius possessione Carolo Q. tradita, quamq; tueri suis opibus principes Vltraiectinorũ non ualerẽt, ultro cesserit. Legatos se datos, ut hæc acta ad ordines relata, ipsorũ quoque autoritate confirmarentur. Ad ea responsum: Magna quidẽ esse merita Burgundionum, & singularem fidem, quam eo bello ditioni Vltraiectinę præstitissent in liberanda patria à Gelri seruitute, & recipiendis amissis oppidis & castellis: sed uereri, ne fraudi ignominiæ ue sibi apud posteros esset, quod antiquissimum iuxtà & florentissimum episcopatũ sub ius profani imperij alienassent. Iam illud in sua manu nõ esse, nisi

pontificis

pontificis Ro. autoritas eam regni mutationē confirmaret. Productæ deinde signis impressæ tabulæ Imperatorum & regum à religione, atq; libertates: quas ab ipsis datas olim sibi affirmari uoluerunt. Responsum à legato: nihil esse quòd posteritatis reprehensionē metuerent, utcunq; acciperent, si cogitarent, fraudi uerti non posse, quod necessitas exprimeret. Quod ad P.R. attineret, aulæ Burgundicæ curæ fore, ne is huic rei intercederet. Religioni eam, quam ante bellum, Imperatorum, regum, episcoporū, Comitum, Ducum beneficio obtinuissent immunitatem, illibatam permansuram. Hæc postquam conuenerunt, legati ut domum renunciarent, Mechliniam redierunt. Hæc ubi Amorfortiam Vltraiecti acta fuisse, allatum est: senatus acerbè tulit, hæc absq; suo consilio ab episcopo facta. Sæpe enim præsens antea de alienatione episcopatus, quæ à multis passim ferebat, & fando accepta fuerat, interrogatus familiariter, quoties pernegasset fœdus ullū cum Burgundis se adiunxisse, aut de alienatione egisse, cur obnoxius illis esset: addere solebat, possessionē eius quidem ipsos affectasse sæpenumero, sed ius ad huc penes se integrum esse: istud identidem affirmans, nihil eius rei nisi arbitris Amorfortijs sese facturum, & quidem ob recentia in se eorum merita & fidē. Quare præter uectigalium & aliarum rerū libertates, quas haberent, alias Carolum Cæs. Q. etiam adiecturum, si ditio sub eius iudicium aliquando ueniret. Ratus itaq; se negligi senatus, ubi accepit tradendi pactum, remotis se arbitris, Vltraiecti in concilio conuenisse, censuit extemplò quinq; legatos Mechliniam mittendos, ad regni Burgundici præfectam, ad petendū diem & locum constitui, quo indicto concilio ipsi audirentur. Eò postq; uenerunt, benigniter auditi sunt, & eo propensioribus animis, quòd apud eam gentem sanctum semper & plausibile nomen Burgundicum ppter commercia & negotiationē maritimam, tum alia merita extitisset. Maxime uerò, quòd in bello soli in fide non tantum permansissent, sed quod capti Vltraiecti gloria penes eam fuisset. Cæterū ad VIII. Cal. Septemb. ipsis concilium indicitur Delphis, quò post direptionē Haganam iudicium atq; ius supremum Hollandiæ translatum fuerat, & opes ciuitatis, ut in tutum opulentię receptaculum migrarant. Eò legati sub constitutum conuentui diem missi, Euerardus Linerus oppidi cōcionator, Gerardus Sosius, Bott. Consul, Ioannes Sosius, Petrus Hardefeltius, Segerus Vuilda. Delphos postquam uenerunt, non multo pòst ijs audiendis è senatu princeps Assendelphius, Iodocus Sasbautius, Vincētius Cornelij F. publicè dati sunt. Introducti ad hos legati, primum Carolo Cęs. Q. gratulati sunt, quòd eius res ductu Florentij, & aliorum ducum prosperè ac fœliciter in Velauia aduersus Gelrum gestæ essent: deinde, quòd Vltraiectum caput atq; apicem episcopatus, pulso in suū regnum hoste, recepisset: & amplificare paternum regnum armis ultra pergeret. Postrema autem eorum gratulatio fuit, quod in ditionē nuper Transelanā inauguratus, in possessionem inferę etiam uenturus esset. Gratias sub hæc illi egerunt, quod non solum grata essent, quæ hoc bello fideliter ab Amorfortijs acta consultaq; fuissent, uerum etiā quòd honorifico

decreto præfectæ Margaritæ in amicis appellarentur: & ipſius beneficio, quæ haberẽt iura, leges, libertates illibatas in perpetuum obtinerent: promitteretq; per epiſcopum Henricum, & legatum ſuum Albertũ Colſterũ, ſua munificentia inſuper immunitates cumulate ſe aucturum. Quibus beneficijs ne populus Amorfortius indignus eſſet, ſemper dediſſe operam, daturumq; deinceps porrò, ne apud ingratos ea poſita uiderent. Quare uenire ſe, ut ſe ſuamq; ciuitatem in eius fidem permitterent. Collaudati à legatis Margaritæ, iubentur exponere epiſcoporum beneficia, quæ Caroli Cęſaris decreto confirmari, & quibus muneribus ciuitatem ſuam decorari peterent. Ad ea reſponſum à legatis: petere, ut quam immunitatem, qd ius de coctura ceruiſiaria, unde nundinatio quęſtuoſa & frugifera una eſſet, obtinerent, id Cæſaris munificentia confirmaret. Id enim amplum popularibus ſuis futurum eſſe. Deinde ſcriptũ huiuſmodi ex ſenatus autoritate exhibuerunt. Quoniam populus Amorfortius multis retro ſeculis ad præſentẽ uſq; tempeſtatem ſanguini Burgundico amicus & beneuolus fuiſſet, (id quod nulli obſcurũ eſt) & beneficia præſtitit: grauiter ob id terra ac mari bellis cum Gelro diuerſis, res ſuæ à cõmuni tanquam hoſte ſemper afflictæ fuerunt: agri uaſtati, opes domeſticæ magnis ſuis impenſis acciſæ: omni ope deſtitutus, compulſus fuit aduerſus Burgundionum hoſtes ciuitatem ſuam tueri. Nuper cum tumultibus inteſtinis & ciuili coniuratione omnia Vltraiecti arderẽt, unde uaſtitas regnorum orta, & direptio Hagana, quæ adhuc in omniũ mortalium conſpectu eſt: in eius ſocietatem pernicioſam nunquã iuerunt: ſed ſtatim ubi ea ſcintillare occœpiſſet, apud principẽ ſuum conſilio & ope aliarum ciuitatũ inſtiterunt, ut antequam fomentũ conciperet, incendium obrueret. Et quanquã extra cauſſam belli, ex illa officina profecti, planè fuerunt, ut ab eo quietis eſſe licuiſſet: gratia tamen & amicitia Burgundici nominis ad bellum animos conſociarunt, ut nulla regio, nulla ciuitas, ob ſitus opportunitatem pariter, & affinitatẽ locorum, nullus ager Burgundicæ ditionis propius uaſtitati & hoſtiũ populationibus expoſitus ſit, quàm populi Amorfortij. Sequuta ſub hæc perpurgatio eſt criminis paulo antè falſò per Hollandiæ ciuitates ſparſi, de ſenatu & po. Amorfortio: niſi epiſcopus maturatè Amorfortiam aduolaſſet, deſectionem ad Gelros ſpectaſſe. Cũ in ciuitate inter maximos minimosq; nemo fuiſſet, cui ea res in mentem ſemel ueniſſet. His ad iſtum quidẽ maximè modum expoſitis oſtenderunt, principes ciuitatis in eam ſententiam conſenſiſſe: & ſpem item magnam habere, eõdem & populum blandimentis ſe inducturos, ut ſe & ſua omnia, quæ ſacra, quæq; profana ciuitatis eſſent, fidei Caroli Q. Hollandorũ Comiti, & Brabantorum Duci permitterent, ſi ob fidem ſingularem, & recentia & uetera ſua merita, hæc ab eius munificentia, æqua ac iuſta impetrarent. Quorum primum erat, ut Cæſar, & eius hæredes principes permitterent, ciuitatem Amorfortiam iuriſdictionem liberam ſuasq; leges habere: ſua item omnia iura prędiorum, urbanorum clientelaria, agraria illibata eſſe. Paterentur eam gentem deniq;

in ſua priſtina libertate & immunitate eſſe: poſſeſsiones, uſus, conſuetudines patrias, publicas ac priuatas, quas ad hũc uſq; diẽ uſurpaſsẽt, affirmarent. Iudiciorũ & fori domeſtici, & iuris dicendi ratio integra ipſis foret: prouocandi ad extremum iudicem poteſtas abeſſet. Si per hanc mutationem rerum pop. Amorfortio, uicisue circà uicinis, pontifex Ro. aliusue princeps infeſtus eſſet: tollerent nullo ſuo incommodo omnẽ eam, componendo diſceptandoq; controuerſiam. Aut certè, ut ea res ipſis autoritate pon. Ro. eiusue unde petenda eſſet, affirmaretur, & quidem nulla pecuniæ ſua noxa. Cæſar nullam pacem, hoc bello, cum Gelro faceret, niſi poſſeſsione fundorum, qui ante bellum iuris incolarum Amorfortiq; ciuitatis fuiſſent: Gelrus pulſus, eos dominis redderet. Vectigal omnino nullum penderent: nullæ pacis conditiones Gelro darentur, niſi Amorfortiorũ prædia ac fundi in illis ſimul exprimerentur. Ad hæc, bellorum temporibus cum Gelro, Cæſar Amorfortiorũ uillas, prædia, armis tueretur, incẽdijs eximeret, à pactis incendiarijs uindicaret. Si Vltraiectum et reliquę ciuitates ditionis citerioris ſub iudicium Burgundionũ tranſierint, atq; controuerſia, aut diſsidium inter eas exoriatur: ibi Cęſar, eiusq; hæres nihil aliud, quàm æquum principem par eſt, aut ultrà præſtabit. Quod ſi idem populus belli calamitatibus, populationibus, incurſionibus hoſtium damnum accipiat, eum armis perinde ut gentem hæreditariam aliam uindicabit. Integrũ item erit, itidem ut alijs populis in eius regni foro iure agere, cõtrouerſias iudicio diſceptare. Quod ad ius finium de paludibus circa Goiolandiam attinet: ut populus Amorfortius, eiusq; poſteritas & hæredes in earũ poſſeſsione & uſucapione maneant, dum iudicio uictis lis abiudicata ſit. Ab anno XI. rem Vltraiectinam multis inteſtinis factionibus, coniurationibus, ſeditionibus, bellis iactatam & afflictam fuiſſe, liquidò conſtat: unde nominatim bellum, etſi haud magni nominis, pernicioſum tamẽ, Iſelſteinenſe cœpit: capta caſtella, & arces: et inter eas, Termeidenſis. Vnde uaſtationes agrorum ortæ: & re Vltraiectina in magnum detrimentum, impenſasq; in bellum factas, & æs alienum dilapſa, ordines hypothecas, oppignorationes pro ſtipendio militari, tabulas uſurarias dederũt. Vnas nominatim ſigno impreſſas, de C. & V. M. philipporum, & eas quidem trium ordinum factas conſcriptasq; nomine. Et quia P. Amorfor. nunquã in hęc certamina aſſenſit, ſemperq; obſtitit, id quod nemini non notum eſt, nec ipſi Vltraiectini uſq; ad hæc tempora rebus ipſis inficiati ſunt: qui in collatione tributaria ex recenſu agrariorum ædificiorum, uillas Amorfortiorum iuris, ac bona ſingulis annuis libera reliquerunt, & ut ante ea tempora fuerant, ſtipendiaria eſſe noluerunt. Quare cenſebit Cæſar, neq; Amorfortios, neq; Amorfortiorum colonos, aut bona, debere teneri ad eos ſumptus factos, unde tabulæ uſurariæ traditæ ſunt equiti mercenario, qui ad id bellum conductus ſtipendium fecerat, ea formula, qua communi ordinum nomine datæ fuerũt. Quoniã autem ea gens nullã materiam conſilium ue ad hoc bellum præbuit, & portis ſuis obuia beneuolentia arma ac copias Cæſaris rece-

pit: ibiq; iam aliquandiu per hospitia ac domos distributæ, cum hospitibus grandem pecuniam pro uictu alijsq; rebus deberent: his prius Cæsar persolueret ab eo tempore quo ciuitati præsidio impositæ, ipsius maiestati & episcopo inautoratæ fuissent. Ad hæc, turmales, qui ibi relinquerentur, sua pecunia, nullo uero ciuitatis sumptu, aleret: & quidē ab eo, quo permissu episcopi in ipsius ut Holl. Co. & Brab. ducis fidē à po. Amorfortio iuratum esset. In conditionibus & hæc ascripta fuerūt. Castellum Amisianū, quod nuper iterum Gelro ademptū fuit, quia prope Neocleſiam situm, ac Velauiæ uicinū, nimis magnis sumptibus ad alenda præsidia cōstabit: nec Gelrus antè quiesceret ad occupandos suę ditioni opportunos portus, quàm consuetis artibus per fraudem illud receperit. Qua ex re non tantum Amorfortia, eiusq; omnis ora maritima, sed Amstelrodamum etiam, & ciuitates circà maritimæ Hollandiæ peninsulares, quę Vuaterlandia appellantur, cùm incendijs, populationibusq; rursus uastari & exactionibus incendiarijs uexari, tum mare iam pacatum, nobis omnibusq; Burgundici nominis mortalibus, intercluso annonæ cōmercio, excursionibus & prædationibus infestum reddi posset. Ipsum igitur castellum, & alterum item haud procul ab eo dissitum Altenā funditus delebit: ne unquam hostibus sint asylum, eo ue receptum habeāt. Iam uero quia per hanc ad Burgundos transitionē, ciuitas Amorfortia immortale odiū & inimicitias susceptura sempiternas cum Gelro est: cumq; ipsa sit cardo omniū regionum Burgundicarum, iuncta hostium agris, eorumq; terminos ac limites pertingens: necesse erit in hāc, præter alias urbes, præcipuè, maximos sumptus, quotidie ducendis aggeribus, effossionibus, sartis tectis mœniorū cōseruandis, excubijs nocturnis habendis, & interdiu custodijs portarum intentè agendis, facere. Eritq; ea iam deinceps clauis ac uestibulum regnorum Burgundicæ gentis. Et quia hæc ciuitas inopia ærarij his tantis impensarum oneribus ferendis haudquaquam sufficit, eius egestatem Cæsaris munificentia annua, & ea quidem tolerabili pensione, ope reliquarum ciuitatum Hollandicarum leuabit: eaq; in hunc usum assignabitur, ut regna integra conseruentur. Olim po. Amorfortius episcoporum beneficijs ob certa merita hanc libertatem obtinuit, ne intra secundū à ciuitate miliare in uicis potus coqueretur, sed intra eius muros solum: ut Cęsar eandem amplificando, propagandoq; intra totidem miliaria in Gelri ditione ciuitati cōcedat, ubi eam bello deuicerit, aut è sobole quis sub ius Burgundionum debellatam redegerit. In arce Horstana nuper fœdè à Gelro ita ruinis deformata, ut nunquā appareat restauranda, quatuor sacerdotia ab episcopis Vltraiectinorū maioribus condita fuerunt. Et quia nostrum collegiū munere ecclesiæ grauatum adeò tenue est et inops, ut eius prouentus undecunq; conflati uix senùm librarum in singulos annos, ad præparcum uictum & sordidum alimentum suppetant: illa huc transferantur his legibus, ne in fraudē possessorum id fiat. Quoniam autem ad hoc usq; tempus ciuitas Amorfortia Hollandorū comitibus c. scuta Gallica in singulos annos pependit,

à tem-

à temporibus Gulielmi Bauari Comitis Hollandorũ, in renouationem amicitiæ, et beneficij accepti recognitionẽ. Dedit enim is Comes po. Amorfortio ob singularia & merita & fidem, quã bello & beneuolentia ei præstiterant, portoriorũ ac uectigaliũ per omnẽ suam ditionem, immunitatem. Postulat itaq; æquitatis lex & ratio, ut simulac po. Amorfortius exemplo aliarum sociarum ciuitatum in Caroli Cæs. fidẽ iurarit, itidem ut reliquæ eius ciuitates, ac populi, eandem libertatẽ obtineat: & uectigalium immunis sit: pensionem nullam amplius in reliquũ pendat. Hac remissa in perpetuum, concedet po. Amorfortio hanc insuper immunitatem, ne ipsi pro suis capitibus, pro'ue mercibus, portorium ullum terra mari'ue pendant in Burgundionum ditione ac terris, quas nunc obtinet Cæsar, aut successores obtinebunt. Postremo, ut præses citerioris ditionis prius hęc pacta iuramento se rata habiturum, semper affirmet, quàm po. Amorfortius obligetur in eius fidem iurare. Ad hæc, ut legati Cæsaris primo quoq; tempore has conditiones ab illius maiestate comprobatas affirmatasq; reddant, signoq; impressas tabellas senatui populoq; Amorfortio tradãt, antequam à se iusiurandũ exigatur. Adscriptũ quoq; fuit ab Amorfortijs, ut quæ uiderentur, modo æqua, addere, tollere, mutareq; liceret. Exhibitis his conditionibus XII. Cal. Septemb. Amorfor. uocatis, ad singula à Cæsaris legatis sic responsum cautumq; est, ut ea ita rata forent, si heroinæ Margaritæ autoritate comprobarentur. Placuit idem et Amorfortijs, si domum renunciarent: atq; senatus, quid censeret, cõsuleretur. Responsum insuper legatis fuit, ubi Comes Hochstratanus Vltraiectum ueniret, eò se per literas & Amorfortios cõuocaturos: ut de his rebus, ex utrorumq; sententia, pacta conficerentur: facilè tum eos de omnibus, & quidẽ amicè, consensuros. Cæterum ex legatorum sententia conditiones in hæc ferè uerba cum Amorfortijs ita mutatæ sunt, si autoritate Margaritæ comprobarentur: factaq; ad senatum domum reuersis potestas referendi est, sic conscriptas: Placere Cæsari, ut liberi Amorfortij suas leges, suaq; omnia iura urbanorum, prędiorum, uiarum, clientelarũ cùm ciues, tum incolæ, cum iuris ditione omni inferæ ditionis habeant: simul ut libertate, plebiscitis, possessionibus, immunitatibus, consuetudinibus, usucapionibus, quibus ante hoc bellũ fuerunt, in reliquũ utantur, ubi episcopi Vltraiectini placito ac iussu in eius & successorum Ducum Bra. Comitis Holl. utriusq; sexus, fidem iurarunt. Inter se iure ac iudicio apud iudicem loci proprium cõtrouersias, et nusquam alibi, disceptanto. Translationis forma ipsis autoritate pontif. Ro. affirmabitur. Et si qua infestatio alicunde eam ob causam nunc aut in posterũ oriat, ea nullo po. Amor. detrimento incommodo'ue auertetur. Pacem cum Gelro non faciet Cęsar, nisi in ea exprimatur, ut bona, possessiones, in eius ditione sitę eidẽ populo reddantur. Faciet & hanc conditionẽ, ne in po. incolarum'ue huius ciuitatis prædia, quæ sub Gelri iure sunt, grauius uectigal, quàm in ipsius gentis fundos, per omnes passim quatuor quaternionnes regni imperetur: & id quidem è formula pacti, quod inter

episcopum

episcopum & Gelrorum Ducem initum olim extat. Sin diuersum euenerit, ius tuebitur. Si urbs Vltraiectum & alia inferæ ditionis oppida in potestatem conceſserint, interq; ea controuersia nata fuerit, Cæsar, eiusue successor ad eam litem disceptandam nihil ultrà prestare debet, quàm æquum principem par est in populum suum præstare. A' damno eos uindicabit, à populationibus agrorum defendet, haud aliter quàm alios sug gentis ac regni populos: eritq; ipsis perinde ut alijs, lites disceptandi ius, ubicunq; nomen Burgundicũ imperat. Quod uerò ad paludes circa Goiolandiam attinet: hæc controuersia quoniam publica non est, sed priuata paucorum, de ea inter conditiones mentionem facere nihil est necesse. quare de hac re supersedendũ. Iis interim, quos hæc lis tangit, exhibendi quod ius habent, potestas fiet: adiuuabuntur gratia ad obtinendũ æquũ propter publica ciuitatis & beneficia uetera, & recentia merita. Non permittet Cæsar, quod ad hęc debita, & aliud quodcunq; æs alienum, Vltraiectinorum separatim consilio & culpa conflatum, in quæ Amorfortius populus non cõsensit, nec tabulas obsignatas tradidit, in eius agros, fundos tributum ullum imperari: uillasue stipendiarias prius fieri, quàm dato concilio causa gentis audita sit. Sed ne tum quidem inceptandum prius quicquam in ea noui, quod ipsorũ libertatem eneruet, quàm iure parerit fieri: aut ex ipsius populi Amorfortij sententia & consensu æquum censebitur. Equitum peditumq; præsidijs ciuitati impositis, deinceps stipendium nisi arbitro ac sciente populo, non persoluetur: è quo, quibus illi debito obnoxij sunt, omnium primũ examussim pernumerabitur, ad ipsorum usq; stipendium. Quod ad exactum uero tempus: huius perspicuum senatus indicem pecuniæ, quæ creditoribus hinc reliqua est, cum enumeratione debitorũ nominatim transmittet. Hoc accepto, Goudam ad prætorem literæ extemplò dabuntur, & ad alios item, penes quos stipendiariorum index positus est, quiq; quæsturam gerunt: ut id accuratè dent operam, ac curæ sit, his mandabitur, uti quantũ ciuibus Amorfortijs creditoribus reliquum supereſt, tantum illorum stipendio, ad id conficiendum debiti, abradant. Cæsar deinceps equitũ classes, quæ ciuitati præsidio imponent, nullo sumptu uel reipub. uel populi, sed suis impensis alet. Verum si in posterum, publico ditionis citerioris indicto cõcilio, Cæsari qua pecunia, ad eam defendendam decernatur, huc Amorfortij eorumq; bona ex æquo, cum alijs, contribuent. Placuit præsidium Altenam, haud procul à Neoclesia, si nondũ dirutum est, solo æquari. Arcem Amisianam delere, maximè hoc bello, non uidetur è re futurũ. Eo confecto, faciet Cæsar, quod in rem ciuitatis, & aliorũ regni sui oppidorum, fore uidebitur. Quoniam ea regnorum cardo est, decreuit illi Cæsar, tricenos aureos in singulos annos, quàm diu bellũ cum Gelro geretur: uti ea pecunia impensæ, quas uigilijs, stationibus, effossionibus, ducendis aggeribus, & alijs publicis operibus conseruandis faciunt, et onera leuentur. A' commercio cocturæ ceruisiarię, cum & nominis celebritas huius, & negotiatio pendeat, cẽsebit Cæsar, ne quis intra sesquimiliare à ciuitate

ceruisiam

ceruisiam coquat, cùm in Gelria, ubi in Burgundionũ potestatẽ uenerit, tum in citeriori ditione Vltraiectina, si nemo diuersam immunitatem ante hunc diẽ obtinuit. Cœnobia semper excipiunt: quibus ius copiaq; erit sibi faciendi potum, at non ob quæstum distrahendi. Consilio conditoris & mente sacerdotiorum in arce Horstana, inspecta, liquebit quid de ijs decernetur. Porro de remittenda pensione nihil cõstitui potest, sine permissu atq; autoritate ipsius Cæsaris: ad quam obtinendam, in Hispanias ad eius maiestatem scribendum esset. Cæterum de portorij immunitate, & uectigaliũ, quæ petitur: ne ea quidem affirmari potest. Nam Hollandis ea immunitas à seniori Philippo Burgundorũ Duce concessa est, ne cui similis libertas in posterum extra Hollandiam genti detur. Quod quidem usq; ad hanc tempestatem seruatum est. Ad hæc, ne ijdem Hollandi quidem portorij immunes passim sunt. Et ipsi Brabanti, Flandri, aliæq; multæ gentes imperio Burgundico parent: portoriũ tamẽ in Hollandia terra mariq; soluunt: uti Hollandi uicissim apud illos. Quare licet citerior ditio Vltraiectina sub imperium concedat Burgundicum: nihilo magis ob eam causam Hollandus in hac portoriorũ immunis erit. Censuit, Cæsar de his omnibus populo Amorfortio, statim ubi cõuenerunt, tabulas obsignatas iusta forma tradendas: eaq; ijs in perpetuũ seruanda. Mandauit præfectis & magistratibus suis, uti ipsis ad hæc illibata exequenda curæ sit. Placet ad postremum, ne quis ciuis Amorfortius, ob debitum alienum, seu publicũ ciuitatis æs, in Burgundico solo, nisi ob priuatam debiti noxam damnetur, retineatur'ue. Cum hoc responso legati ad renunciandum Amorfortiam reuertuntur. Postquàm autẽ in senatu conditiones, ut eas pepigisse uidebantur, sunt recitatæ, nequaquam per omnia placuerunt. Quare (quia eæ sic non conuenerant, ut ratæ firmęq; haberent: cum neutri legati, neq; Burgundi, neq; Amorfortij, cum liberis mandatis, decreto quiq; gentis suę, conuenissent: & Amorfortijs referendi potestas facta fuisset: & Burgundi earum comprobationem ad Margaritam & Comitem Hochstratanum reiecissent, quin liberum mutare, addere, eximere, quę uideretur, relictum esset) in diuersam formã ex communi utrorumq; sententia & uoluntate, postea sunt confectæ. Censuit itaq; senatus statim, ubi Hochstratanum Vltraiectũ aduenisse allatũ esset, aliam legationem ad eum, ut amicũ populo Amorfortio, decernendam: cum quo tanquam æquiori sibi suæq; ciuitati, sermones conferrent. Atq; hæc quidem directa libertatẽ maturè paciscendi formula magis ex prudentia Amorfortiorũ uisa est, quàm mora interposita, leges patrias, & immunitates, episcopi dementia fretos, amittere: cum restituto Vltraiecto, tum alijs oppidis traditis, ipsis quoq; sub Burgundionũ imperium, uel restitantibus eundum fuisset. Et ueterum item meritorum in Hollandorum principes fiducia: & quòd neq; ad hoc bellũ, neq; ad alia unquam cõsultores fuissent: insuper innoxij ad episcopi sui & Burgundici sanguinis gratiam plenius emerendã, in societatem belli cum haud dubio reipub. discrimine uenissent, rectè libertatem suã sibi affirmari debuisse arbitra-

bitrabantur, quæ priorum principũ decretis data esset. Iustius me hercle, quàm ijs, qui pulsis episcopis, alienos principes in societatẽ asciuissent: & ictum cum illis fœdus amicitiæ, cõmuni numismate percusso testati, immortale odiũ cum Burgundis semper exercuissent. Petiuerant Amorfortij à Cæsaris legatis Ioannem quendam Campanum, ciuẽ suum, paulo antè Nerdæ ab equitibus per errorẽ pro hoste captum, & XXXIIII. philippis multatum, remitti, quia in hostium numero non erat: responsum, sibi curæ fore, ut nullo damno dimitteretur. Questi adhæc fuerant de Nerdenorum iniuria, qui grauiori uectigali Amorfortiorum coctæ, quàm uernaculo potui impositio, illã oppido suo expellere conarentur. Ad quod responsum fuit, breui Comitẽ Hochstrat. Vltraiectum adfuturum: ubi is hanc utriusq; populi causam disceptaret. Ad ultimũ, cædem coactus perpetrauerat, uim à corpore suo repellendo, Rodolpus quidã Gulielmi F. petitum ab Amorfort. uti huius damnatio sustolleretur. Ad id Cæsariani, ut facinus quemadmodum patratum esset, scripto Margaritæ exhiberent: si eiusmodi foret, ut remitti posset, impetratum id ipsos laturos. Concionatori Euerardo Linero munera in singulos annos à Cæsarianis decreta, ob fideliter nauatam operã, L. aurei: & Segero Vuildæ prætura urbana. Ad pacẽ qualemcunq; faciendam, interea Gelrus in Burgundionum castra, ad Florentiũ, nuncium cum literis occultè mittit: satis diu honoris causa apud populares obsidionẽ tractam fuisse. Impetrabilior hoc illi ea fuit, quo propter cõsanguinitatem minus infestum Comitem sibi habebat hostem. Erant in omnibus castris in expectatione haud dubia, in dies rursum oppugnandi oppidi, cum Idib. Augusti subitò mane post lucis principium tanta trepidatione ad uasa cõclamaretur, ut si hostiũ procella repentè excitata, perturbatione & metu amentes ad effusam fugam compulisset. Mercatores, qui castra cum luxu preciosarum rerum, et merce omnis generis ad eum usq; diem sequuti fuerãt, cum in re subita spacium componendi farcinas non esset, multi ne uel à suis fugientibus deserti in hostium potestatem uenirent, uel in postremis carperentur, relictis rebus prædæ, immisti palantibus, & inordinatè in fugam effusis, Buscoducum auolarunt. Tylani cognito hostium discessu, nihil in tali occasione segnescendũ rati, ubi aliquandiu palantes instando urgendoq; sequuti fuissent, ad diripenda castra se conuerterunt, ac direpta incenderunt. Per hos ipsos dies uenerunt in Hollandiã bis mille pedites Hispani, à Cęsare auxilio suis missi. Hi, audito solutam obsidionem esse, tum autem & pacem & amicitiam Gelro dandam, à ducibus suis per aliquot dies Vltraiecti moratis, in Hispanias breui sunt reportati. Equites Burgundionum, quorũ bona pars Gallogermani erãt, per oppida sunt dispersi. Decreto inde concilij Burgundici Legatus Laurentius Dublionus ad Ducẽ pacis ac fœderis faciendi causa, quiq; ab eo iusiurandum exigeret, cum primo autumno mittitur. Erat is uir tanta animi ui, & ingenij ea tempestate, ut eum eximia prudentia ad summos honores prouexisset. Si ius consuleres, clarum ac celebre regni oraculũ: si causa peroranda

randa esset, eloquentissimus fuit. Quare ad arduas legationes obeundas sæpe datum uidimus. Inter sanciendum fœdus ex cõposito Duci pro dato damno concessum, ut integra pace in Goiolandiam & uicos Amisianos cum omni robore populabundus irrueret, & ad mulctam incendiariã cogeret. D CCC. delectæ iuuentutis pedites in armis habebat: ad hos delectu in agris habendo, biduo absumpto, M. CC. è Velauia ac Batauia conscripsit, & CCC. equites. Cũ his copijs Non. Septemb. paulo ante exorientẽ solem transgressus montem, in Amisianos & Goiolandos incursionẽ fecit. Susato, qui primus pagus hosti obuius erat, iniecto igni, usto, reliquis uicis undiq; metu ne hostilia paterentur, ad paciscendum effusi, obsides dederũt. Ad pacta maturanda hoc uehementius urgebantur, quòd metus hostes tenebat, ne si segnius institissent, à Burgundis reditu intercluso, undiq; circumfunderentur. Mittuntur extemplò Vltraiectum & alia propinqua oppida nuncij ex Amorfortio, ad contrahendum undiq; auxilia: constituiturq; hora, ad quam Amorfortiam à meridie conuenirent: non dubium, quin numero superiores, recentes item, integriq;, fessos faciendo itinere superfusi cæderent. Tenebant Amorfortij equites totũ interim diem in accliui latere montis, ut Gelrum à populatione montis prohiberent. Ac circa quartã diei horam ex Vltraiecto turmæ aliquot Gallorũ equitum uenerunt. Gelrus peractis interim pactionibus, in Gelriã, priusquàm Burgundionũ uires undiq; se collegissent, se recepturus, in summo montis uertice in ciuitatis cõspectu instructa acie sese aliquandiu tenuit. Et quia pedestrib. copijs & machinis tormentisq; campestribus ualebat, & summũ montis auerso sole, omnia opportuna deniq; occupabat, pugnæ copiã ex oppido Burgundi non fecere. Tenebat tamen circa portam equitatus in hostiũ cõspectu: certatumq; aliquandiu ex interuallo infestè bombardis. Concidit ex Gallis equitibus globi ictu fortè unus. Huius casu reliqui Galli cõterriti, uersis trepidè equis, in oppidum per confertam populi turbam ad spectaculum uelitationis porta effusi, amentes haud aliter quàm si tergo hostis inhęsisset, effuso cursu alij super alios retro sese præcipitarũt. Gelri delecto supplicio suspendij, in Gelriam inde cõcesserunt. Sub occasum solis, ad hostes iam in pacatũ ablatos insequendos, Amorfortiã cũ haud contemnendo equitatu superuenit Gulielmus Comes à Renneburga: ac paulo inde pòst, equites Rhenani. Postridie Comes, & Ioannes Schonenburgus à consilijs episcopi, Coss. ad se acciri iusserunt. Receperat se certamen inter ciues & equites, nuper (ut uidebatur) à Coss. compositũ, ius captiuorũ equitum certatim sibi uindicantes, ac prædã ad se attrahentes. Cõuocantur simul & equitũ nobiliores, ad disceptandam inter utroq; cõtrouersiam. Tuentibus obstinate Consulibus ciuium ius, quorum maxime uirtute fusi captiq; hostes essent: & equitibus contrà pertinaciter gloriam partę uictoriæ in se transferentib. clamantibusq;, suos, haud ciuium, captiuos esse: ubi medij disceptando nihil promouissent, Dorestatum se abripuerunt. Reuersi ijdem paulo pòst Amorfortiam, à Coss. & ciuibus cõten-

derunt, addentes id quoq; Cæsarem petere, ut nisi molestum esset, duos captiuorū principes, ad usum permutationis, sibi donarent; fore id amplum & gratum cùm episcopo, tum Cæsari. Erant autē ij, Ioannes Lindenus, & princeps ab Oio, summæ nobilitatis apud populares suos, homines. Affirmabat identidem Comes, in hos ciui nullum esse ius: ex lege enim militari seruari, ut captiui nobiles principi cedāt, cuius auspicijs bellum geritur. Ita se à patre suo accepisse, ac triginta plus annos, quibus ipse rem militarē sequutus esset, diuersis bellis obseruari uidisse. Id ita esse, neminem ferè militarem hominē latēre. Exarsit ea contentio in acerbam usq; altercationem. Hæc ubi à Coss. non paulo pluribus argumentis, ciuibus exposita sunt, ingens uociferatio exasperatæ indignatione & tanq; insolenti iniuria, multitudinis coorta est: iniquissimū id esse, quod flagitaretur: ut ea præda episcopus, pro qua uitæ periculū ipsi adiuissent, potiretur. Alioqui se maluisse ad unum omnes confodere, quàm in fidē accipere, si ad alienū, captiuorum ius peruenturū fuisse, præsciuissent. Velle eos se, in quorum potestate essent, pecunia ex sua libidine multare. Sed ne tum quidem adhuc certamen alij omiserunt. Consules ingens metus tenebat, ne principis odium, si hoc negaretur, in se prouocarent. Ægrè tandem à suis obtinuerūt, ut traditis captiuis duobus, ciuibus pro rebus bene gestis CC. philippos donaret episcopus. Legatus Cæsaris postquàm ad Ducem uenit, consultatio per dies paucos tenuit, quibus cōditionibus pax & societas perpetua adiungeretur: & deliberatio loci, quo legatorum concilium indiceretur. nam cum ijs solum mandatis Laurentius ad Gelrum missus erat. Ibi ex utriusq; sententia conuenit, uti Gorcomij conuentus haberetur. Quamuis hæc inter principes ita agebantur, ut dimisso exercitu ante factam pacem, dandæ adhuc Gelro amicitiæ & societatis leges essent: indignabantur tamen Burgundicarum gentium ciuitates, hanc speciosam pacem, nullo suo concilio, nullo suo iussu, post decies centena aureorū milia, quæ in id bellum intra quinq; menses, quibus gestum esset, contulissent, per speciem ludibrij ac conspirationis ex composito fieri. Sequutus hoc magistratuū passim murmur, & hominum plebeiorum ubiq; fremitus, querentiū indignantiumq;, cùm rerum penuria se urgeri & egestate, tum exactionibus in bellum exhaustos esse. Adhæc, mercimonia sterilia: nusquàm deniq; quæstum ex mercibus fieri, & mercatus frigere. Querimonijs ciuitatum facile ficto rumore à principibus Burgundionum ita statim occursum est, ut nullo præsenti certamine se infamia simul & inuidia exemerint: ut sunt homines talium, quæ non facilè refelli possunt, spargendorum artifices. Vbi aduertere illi se apud omnes mortales hoc consilio perpetrandæ pacis inuidiam sibi conciliasse, peruulgarunt rumorē, literas ex Hispanijs ab Imperat. Carolo allatas, ut pax qualiscunq; æterna Gelro daretur, et amicitia: si fœdus suum atq; societatem Gallo renunciare uellet. Pacem petijsse Gelrum, cuius æquas pariter ac tolerabiles conditiones haud esset aspernaturus: quare non esse ut acerbius in eum sæuiretur. His ipsis diebus, corpora canonicorum

eorum, quos ſaccis epiſcopus inſutos in Rhenum demerſerat, diuerſis Leccę ripis, ſed modico inter ſe interuallo appulſa heſęrunt. Corpus M. Godefridi Cunretorfij inter Lexmundam & Viennam inuentum, Viennæ magnifico funere elatũ, ſepultũq; in templo fuit: monumentumq; ibi conditum. Antonij Venrodij uerò, paulo ab eo loco infra, in inſulam, uadi uiolentia electũ eſt: ac in uico Iaersfeltio, in cœmeterio nullo honore ſepulturæ contumulatur. Animis hominũ iam hac fama à ſuſpicione talium, ut dixi, conſiliorum auerſis, indictus concilij dies aderat. Conuenerunt frequentes Gorcomiũ principes, & Gelri legati: at hi non cum liberis mandatis ſanciendi, niſi ex ducis autoritate. Burgundicæ legationis principes erant, Com. Florent. Com. Hochſtrat. epiſcopus Palharmitanus, Laurentius Dublio. A' Gelro legati miſsi uenerunt, Henricus Groffius, præfectus Tylanus, N. Collerus, M. Henricus Kieſpenningus. Ab his ita fœdus inter ambos principes conſcriptum eſt, ut ratũ haberetur, ſi id Gelrus authoritate ſua confirmaret, eſſetq; integrum, mutare, addere, tollere quæ uideret. Quare cũ in multa pacis leges haud cõuenirent, ſubinde Arenacũ legatus Gelrus ad Ducis authoritatem conſulendam ultro citroq; tamdiu profectus eſt, dum de omnibus inter ipſos conuenit. Quamuis factæ pacis conditiones adeò in occulto ſupprimebantur, ut nullis ciuitatibus, quantumuis & opibus præpotẽtes eſſent, et celebritate eminerent, earum omnium exempla petentibus fierent, conditionum tamẽ quędam capita è reliquis excerpta, à Comit. Hochſtrat. et à Laurẽtio Dubliono & archigramateo ſubſcripta, Amorfortiã ad ſenatum in hęc uerba ferè miſſa ſunt: Vt captiui, qui adhuc in cuſtodijs eſſent, religioſi profaniq; nominis, capti hoc bello, utrinq; dimitterent: liberi hi à mulctis, exactionibus, pactis poſt xx. menſis octob. diem initis, ſtatim ſunto: pro uictu tolerabile precium ſolum numeranto. Obſides ſponſores in hoc bello dati, pacta incendiaria, & ſi quę pecunię pactę debentur, ut pacati eſſent, utrinq; eo iure, quo ante bellũ fuerunt, deinceps ſunto: illi ſponſione liberantor: hæc remittuntor: tabulæ item & obligationes inde datæ redduntor: ijs tamẽ legibus, uti obſides id quod pro uictu debent, ſoluãt. Ad hæc in fœdere continetur, ut clientes, officia, ciues, cẽturiones, eques, pedes, mercatores, homines deniq; utriuſq; nominis, conditionis ac gentis cuiuſcunq;, qui ab hominibus Cæſarianarum Gelrarum'ue partium aut epiſcopi retenti fuerunt hoc bello, ita reddant, ut domum, poſſeſſiones, redditus, & quæcunq; in rutis & cæſis non ſunt, intraq; cuiuſcunq; regni fines continentur, quemadmodũ poſt euulgatam pacem ſunt inuenturi, ſibi perinde eôq; iure uſurpent, quo ante bellũ uſurparunt. Quod ad uſumfructum uero eorum, et prouentus exactos: quod de his prioribus decretis ad fœderis huius promulgationem ab inchoato uſq; bello, principes, eorum'ue adminiſtri cenſuerunt, id firmum ratumq; eſto: aduerſus quod, iure agendi poteſtas nulli conceditor: neu contra eos, quibus permiſſa res ea fuit, litẽ intendendi ius dator. Quarũ penſionũ, redditũ, prouentuũ, fructuum ex ædium, agrorum, fundo-

» rum locationibus, cuius'ue usurariæ pecuniæ dies persoluendæ ante
» euulgatam publicè hanc pacem exiuit, eorum ius penes hos esto, quibus
» principum, eorum'ue præfectorum administrorum'ue beneficio in bel-
» lo concessa fuerunt. In eiusdem fœderis legibus ascriptũ fuit: uti ruta cæ-
» saq́, ante pacis euulgatę diem nondũ loco mota, statim eorum iuris sint,
» ad quos ædiũ fundorum'ue dominia pertinerent. Exules Vltraiectini ac
» profugi utriusq́ nominis, belli huius, & ciuilis tumultus temporibus pul
» si, ante certam diem, hoc est Cal. April. in urbẽ ne redeunto: ne'ue ijsdem
» fundos usurpandi, aut possessionibus suis ante eum diem utẽdi ius esto.
» Intra urbem ne uersantor, antequàm iusiurandum, ab urbis præfecto ex-
» actum, Carolo Cæs. prę́stiterint. Inde ędes, ædificiaq́, uti tum erunt, usur
» panto. Idem de exulibus Suollanis decretum est, ne ante Cal. Ianu. in ci-
» uitatem redeant: atq́ ad formulã iureiurando præstito, ius ciuitatis inde
» ijs restituatur. Ne clientes, ciues aliorum, princeps alius, eorum'ue agros
» bonaq́, quæ in rutis cæsis non habentur, deinceps grauioribus uectiga-
» liũ constitutionibus, tributarijs largitionibus, quàm suos & suorũ bona
» intra regni sui fines onerato. Quo iure, qua'ue libertate, quibus'ue legib.
» alij sub aliorum principum ditione ante bellum fuerunt, ijsdẽ recte dein-
» ceps utuntor. Clientibus, ciuibus, populis, mortalibus deniq́ omnibus
» utriusq́ nominis & conditionis, alijs per aliorum principum fines eundi
» commeandiq́ terra, mari, fluminibus, manendiq́ item ius esto. Pristina
» hodœporia, portoria, uectigalia, mercibus, negotiatoribusq́ manento:
» ea ne augentor: merces negociatores'ue ne retinento: alijs per aliorũ re-
» gna pacatum iter esto. Ab his uiolandis fraus abesto. Nullæ tabularum
» speciosæ offuciæ prætextus'ue inusitati iuris, ad id infirmandum, ualeãt.
» Cuiusmodi sunt lites, actiones, sententiæ in bello ita latæ, ut eo perpetra-
» to, persequendi ius potestas esset. quæ in hac pace abolentur. Huc itẽ spe
» ctant tabulæ militarium equestrium'ue actionum, seu obligationũ de a-
» lendis cohortiũ ducibus, præfectis'ue equitum ab ipsis principibus, eo-
» rum'ue præfectis non solum in hoc bello datæ, sed etiam quæ alijs bello-
» rum temporibus concessæ sunt. Controuersiæ quoq́ per ea tempora or-
» tæ ne impediunto. Quibus uero eiusmodi sunt tabulæ, obligationes'ue,
» ijs ius suum persequendi, contra eos, à quibus illas acceperunt, potestas
» esto: ac cum ipsis iure agunto: eamq́ controuersiam iure ac iudicio
» illic ubi degunt disceptanto. Quam quis priuatim pecuniam debet, e-
» ius exactio esto: ipseq́ debitor retinetor. Positũ super hæc inter condi-
» diones fuit: ne Cæsar, Dux'ue, eorum'ue præfecti, alij contra aliorum cli
» entes ac ciues, in fraudem, tabulas pernicioſas immunitatum libertatis'ue
» ad gratiam concedant. Liberum tamen cuiq́ inter suos, quæ uidebunt,
» statuendi ius, integrumq́ erit, hac in re: præcipue, si rite iudiciorum ratio-
» ne & cæremonijs exactis, (quæ præcedere debent) ius cui negatũ fuerit.
» Quod ad XVI. milia aureorum, quos Dux Gelrus hoc bello ordini-
» bus Vltraiectinis mutuo dedit, ex pacto de hypothecis decedendi agro-
» rum sub eius ditione, cum tabulis signo suo impressis tradito: in hoc con-

uenit,

uenit, ut illi iudicio contra hos ac lege disceptandi ius sit. De usura au- "
tem pecuniarum, quę debentur, sic item cõuenit: uti ijs, à quibus ordines "
pecuniam accepêre sub oppignoratione agrorum eorũ, qui intra Gelri "
fines sunt, itidem ius persequendi copia permittatur. Quibus cum, ipsis "
principibus, in gratiam reconciliatis, recte conueniat, singuli principes, "
suos sanguine affinitate ue iunctos dicunto: & quidẽ à promulgatione "
perpetratę pacis intra mensem secundum. Ea de re intra secundum men- "
sem pòst, dicti à suis quicq principibus tabulas signis impressas, produ "
cunto. Pax, statim ubi perpetrata erit, in cardinibus horum principum "
uniuscuiusq regnorum intra tertium diem: aut ad summum, post quin- "
tum insequentem, intra omnium fines regnorum, promulgator. Affir- "
marat Laurentius sua manu infra, in has fermè leges, fœdus cõscriptum.
Reliquas uerò quæ regnũ Gelriæ attingebant, scripto non euulgarunt.
Serebant tamẽ rumores, ij qui primas in faciẽda pace obtinere uidebã-
tur, earũ hanc ferè summam fuisse: Vti Gallo fœdus & amicitiam renun "
ciaret Gelrus: nulla ei auxilia ad bellum mitteret. Cæsari & eius hæredi- "
bus Comit. et Duc. iureiurando fidẽ suam obstringeret. Cæsar uicissim "
ex oppidis Gelriæ, hoc bello ademptis, præsidia deduceret, eaq restitu- "
eret. Dux ditionem Gelriæ, & Zutpha. satrapiam fide à Cæsare ut Duce "
Brab. & Comit. Holl. obtineret. eiusq hęredes, ex legitimo matrimonio "
uirilis stirpis. Quo tempore uerò uirilis soboles è cõnubio deficeret, re- "
gnor extemplò ius hæreditariũ, ad Duc. Brab. & Com. Holl. eorumq "
posteritatem sine fraude perueniret. Groningam, & præsidium Couer- "
dam, earumq fines in Druentonibus, quoad uiueret, in sua ditione habe "
ret: post eius uero decessum, Burgũdici iuris forent. Mortuo Duce. sine "
uirili sobole, fœmineam stirpem relictam Princeps Burgundionum in "
regiam suam reciperet: eamq pro dignitate in summo honore habitam, "
eductamq liberaliter, nubilem cum dote magnifica pro sanguinis imagi "
nibus elocaret. Ne Dauentrien. ob contumeliam Libræ, in medio foro "
se uiuo Iselam ponte iungerent. Legati Burgundionũ iurarunt in hoc fœ
dus, placuitq primo quoq tempore mitti legatum Arnimiam, qui ab ip-
so Duce iusiurandum exigeret. Profectus eius rei gratia est Laurentius
Dublionus. simul ut cum eo ageret de legatis Mechliniam mittendis, uti
fœdus autoritate Margaretæ comprobaretur, de legatis ad Ducem mit-
tẽdis, placuit: exactio uerò iurisiurandi in aliud tempus est reiecta. Addi-
cta Duci equitũ classis, quoad uiueret, ad dignitatem suam tuendã, (con-
tinet enim trecentos equites) quam Burgundus suo stipendio aleret: &
pensio magnifica. Quarum neutra tamen ad exitum uitæ cõditio illi ser
uata est. Pax interim perpetua tertio nonas Octob. Gorconni primũ, ac
deinde intra alios aliorum principum regnorum fines promulgatur. Ii-
dem fermè legati, qui paci faciendæ ab Duce dati fuerant, Mechliniã pro-
fecti sunt, Martinus Rossemus, M. Henricus Kiespenningus, D. Erculeus
Groffius. Hi cum Cæsaris legatis, Co. Hochst. Co. Bur. Georgio Scheri
kio, ubi Mechliniam uenere, à Margarita honorificè in hospitiũ assigna-

tum deduci iussi. Breui pòst, quàm urbem ingressi essent, in ædem Remboldi cum senatu Heroinæ frequenti introducti sunt: ubi sacramenti religione ac synaxeos interposita, in fœdus, Ducis iussu ac nomine iterum iurarũt. Reducti hac peracta ceremonia inde sunt in hospitium. Et lautia ipsis decreta est: cuius epuli magnificentia quo celebrior esset, nobilissimi quiq; ex aula Burgundica, per speciem gratulationis illò frequentes conuenerunt. Responsum per hos legatis à Margarita: rectè legatos suos fecisse, quod Duci pacẽ dedissent: & quæcunq; illi honori forent, ipsamq; pacem se & comprobare & laudare. Dona inde legatis in singulos pateram argenteam, caroleis aureis onustã dari iussit: ac liberos immunesq; ex hospitio domum remigrare. Immunes & Antuerpiæ esse iussi. Pace ad istum modum cum Gelro perpetrata, animi principum Burgundorum ad peragendum quod reliquũ erat, cum ordinibus Vltraiectinis de translatione ditionis primo quoq; tempore, statim inclinati sunt. Mittuntur ad id exigendũ Vltraiec. Co. Hoch. & Com. Bur. Et episcopus assensu ordinũ in curia magna basilicę Martini, XII. Cal. Nouem. ius episcopatus Duc. Brab. & Comi. Holl. tradidit: cũ DCCCCet XVI. plus annos, res amplissimę ditionis, in uaria eius gentis fortuna, belli & domi ab episcopis administrata esset. Non hic disputo, utiliter ne id, fato nescio quo acciderit, an cũ florentis regni detrimento. Illud profectò, quod omnibus mortalibus in confesso est, affirmare haud uerear: ditionem Vltraiectinam, postquàm in prouinciæ formam redacta est, tot antè parta decorà, omnemq; pristinam gloriã non amisisse modo, uerumetiam exuisse suam libertatem. Nam antea quamdiu sub episcopis uiuebãt, nulli obnoxij, suis domi legibus utebantur: democratia annuo imperio cum consulari potestate finiri. Domi respub. à senatu: publica ditionis negotia à tribus ordinibus, quorum caput religio erat, administrari. Immunes ab omnibus oneribus, præter uectigalia in potum & frumentum, haberi. Episcopis in ciuitates nullum ius esse: solum suburbanarum rerũ curam habere. Interdum ducem belli esse, sed non sine Ordinum decreto: nec leges, ut in ciuitatibus ingenuis, absq; rogatione populi condi: nullum unquàm uectigal in capita ciuium cõstitui. Episcopo largitionem agrariam semissem in singula iugera petẽti, pernegare. At postquàm possessio utriusq; ditionis episcopis & ordinib. per istum modũ adempta, sub Burgundorum ius redacta est, ueluti eneruata, nihil pristini splendoris retinuit. Vt alia omittantur, in quibus à sua ingenuitate degenerauit. Iacent imaginibus illustres: uehuntur, utinam noui homines tantũ, ac non Gigantum fratres. Illud tamen commodi sequutum constat, ut nihil certè aliud: quòd populo per libertatem nimiã domesticis seditionibus in omnem rabiem dissolui consueto, licentia mouendi intestinum malum in reliquum cohercita sit. Hanc ob causam dubium, lętandũ, gratulandumq; ne, an ob illas dolendum fuit: certe episcopum dementiæ suæ pœnituisse postea, certa argumẽta habeo. Dorestato discessurus, cum in superã Germaniã iter rursum adornaret, sæpe apud familiares in lachrymas effusus,

paucorum

paucorum, quos fidiſſimos ſibi crediderat, & conſilio & uerborum diſerto lenocinio ſe epiſcopatu excidiſſe, querebatur: diras in eorum capita execrans, ut ipſi aliquando perfidiæ ſuæ ultrices furias inuenirent. Intellexit tum, demum hos ſibi & epiſcopatui fatales conſultores datos fuiſſe. Vt iam huius mutationis regni memoria apud poſteritatem extet, operæprecium fecero, ſi quibus uerbis eo die translatio ditionis, in frequenti ordinum & principum conuentu peracta fuit, literis prodam. Non totidem, quot in Germanorum lingua uocibus (nam id riſum iuxtà & faſtidium prouocaret) me hercle: ſed quantū Latina puritas, excluſa nauſea pro noſtra facultate feret, ſententiam reddam: cuius quidem hic tenor, ſicuti ego accepi, fermè fuit. Henricus Bauarus epiſco. Vltraiec. ijs quibus hæc olim cognoſcendi poteſtas fiet. Carolus Gelrorū Dux maiores noſtros Vltraiectinorum epiſcopos bellis grauibus, præcipuè Fredericum Badium, nulla iuſta de cauſa armis ſemper afflixit. Cuius temporibus Oldenſaliam nobis ultra Iſelam non hoſtiliter, citra directam belli denunciationē ſolum ademit, ſed per latrocinij ſpeciem, cum fœda clade incautum oppreſſit. Quo bello Trāſiſelanorum agri populationibus incendijſq; peruaſtati, prædationibus, pactis incendiarijs, calamitatibusq; alijs, pulſis poſſeſſoribus afflicti ac uexati fuerunt. Durauit autem hæc miſeria temporis, dum epiſcopus magnis ſuis ſumptibus eam rurſum ui captā huic eccleſię reſtituit. Badio ſucceſſit Philippus Burgundus, quem ego ſequutus fui. Huic Suollam abſtulit dux: ademit oppidū præſidiūq; Couerdam, Dipenheimam, & agros Druentonum, præſidium Lagam. Multa ſuper hæc præſidia & caſtella in agris Tranſiſelanis, cum inſigni eorum & detrimento & ſtrage & ruina. Tractum id bellum fuit cùm diuturnum, tum atrox, uſq; ad Philippi mortem. In huius iam mortui locū inde ego ſuffectus, ubi epiſcopatū per manus accepi, ditionē Tranſiſelanam belli terroribus ardentē adhuc offendi, & motibus & excurſionibus infeſtis æſtuantem. In hæc ego epiſcopatus mei illapſus exordia tragœdiæ, pacem illico, ad uindicandam ab excidio gentem Tranſiſelanā, cum Gelro, per epiſcopum Treuirenſem, belli pacisq; diſceptatorem, feci, ac fœdus adiunxi. Et cōuenit de pace inter nos ita, ut pro redditis, quas arces, oppida, præſidia, eccleſiæ Vltraiectinę ablata, teneret, Genemuda, Laga, alijſq; caſtellis, L. aureorum milia renumerarem. In quibus conditionibus expreſsè item additum fuit, ut Dux oppidū arcemq; Couerdam cum Druentonum agris, oppidum item & præſidium Dipenheimam, à nobis, donec uiueret, his legibus in fiducia poſſideret, ut eorum & finium circà ius rurſus ad ditionem eccleſiæ uerteretur, totidem milibus tum reſcriptis, ſi ſtirpē è matrimonio hæredem decedens nullā relinqueret. Per hæc ſpes propè indubitata nos tenebat, ſyncera fide in pace perpetua noſtrum populum per Gelrum fore. Sed q̄ nos noſtra de eo fefellit ſpes & exiſtimatio, uel ipſa res ſtatim coarguit. Præter inuiolabilem fœderis religionem, cum diutius ab armis & ſuis conſuetis artibus, quieſcere non poſſet: nullis iuſtis de cauſis, citra directam denunciationē ullam

» belli, quo gentium ius uiolatur, rursum impulsoribus talium artificibus
» quibusdam è pop. Vltr. anno XXVII. occulta fraude instructus, Vltra
» iectum inuasit. Mox Hassaliam & nonnulla castella alia in Transiselanis
» ademit: agros populatus est, fœdis irruptionibus, ceu inflatus amnis, la-
» te mortalium stragem dedit: omnia denicq; recenti ac noua belli specie im
» pleuit. His ego caussis, in ultimum discrimen abreptus, ad opem Caroli
» Cæsaris aduersus uim implorandam adactus fui. Cuius opibus & ma-
» gnis impensis in bellum factis adiutus, tantum auxilij ex stratagemate in
» Gelrũ parato sensi, ut Vltra Rheni, oppida, et castella à Duce ablata in
» citeriori ditione, recuperata sint, & quidẽ benignitate dei. Quia uero cli-
» entes nostri, ciuitates, populiq; Transiselani bello, quod cum Gelrõ nu-
» per gesserunt, in tantas angustias rerum suarũ coacti fuere, ut illud neq;
» diutius trahere, neq; Duci resistere armis ualuerint: ut illius uim aliquà de
» clinarent, frequenti Ordinum conuentu communiter censuerunt, (quia
» meis eos opibus me defendere posse diffidebam, neq; sufficiebã uero) sub
» imperium Burgundorum Du. Brab. Com. Hollan. concedendum esse:
» Cæsarem Carolum, eiusq; in Burgundicum regnũ successores hæredes
» principes sibi deligendos: modo ipse eos recipere, & à Gelri iniuria &
» dominatione tueri haud grauaretur. Quod quidẽ ita ratum haberetur,
» si mea autoritate & assensu confirmarem: uti ad conseruationem & salu-
» tem populi ditionisq; ultra Isselam, in id consensi, ne in communis hostis
» potestatẽ redigerentur. Porrò cum fieri non possit, ut Vltraiec. deinceps,
» aut oppida, præsidia, castella, agros, clientes, aut populum nostrũ intra
» fines inferæ ditionis, meis opibus redditibus ue à bello & incursionibus
» hostiũ defendam: (quales experti periculo sumus) neq; facultatis uel meę
» uel ciuitatum citerioris regionis, uel ecclesiarum sit, Cæsari impensas fa-
» ctas reddere, aut cauere, beneficia ue ulla re pensare: honorem, gratiã ha-
» bitam, opem ue mihi & ecclesiæ in dubijs nostris rebus præstitã repone-
» re: ut nihil hic immodicè opes urbium nostrarum extenuẽ, querarq; iu-
» sta de causa ditionis egestatem, per quam, ingentem illam pecuniam in
» bellum profusam remunerare non quimus. Volumus tamẽ publico no-
» mine maiestati eius pro uirili, quod datur, rependere: præcipue autem
» agros, urbes, clientes, populũ & plebem ecclesiæ Vltraiec. mortales reli
» giosi profanicq; nominis in posterũ à ui iniuriaq; & oppressione uindica-
» re, ne religio in nostra ditione dissoluatur: sed in eo statu, in quo usque
» ad hanc diem fuit, in magna gloria deinceps conseruetur. Hæc propiore
» cura apud animum meum agitans, cõmuniter cum ordinibus consului:
» tenuitq; de ea re consultatio non inter collegiorum proceres, ipsorumq;
» adeò collegiorũ sodalitia tantum, sed priuatim etiam excelsos quosdam
» & singulares rarosq; separatim homines è populo & cõcilio nostro. Ho-
» rum consilio & iussu, ubi deliberatum fuit satis, horum (inquam) autori
» tate, priuata mea publicaq; posterorum episcoporum uice, urbem Vltra
» iectum oppidaq; omnia, quantumq; præsidiorum & castellorum tota re
» gione est, impedimenta eorum, quæq; bona huc pertinent, iura omnia,

redditus,

redditus, agros, campos, montes, syluas, flumina, quantum profanæ di- «
tionis tota regione est, eorum ius in ditionem imperiumq; Caroli Cæs. «
& hæredum Duc. Brab. Comit. Holla. utriusq; stirpis trado. His, perin- «
de uti alijs prædijs, possessionibus, per manus à maioribus acceptis, «
quæ profani iuris tantum sunt, utantur. Quare quantum ciuitatū, præ- «
sidiorum, præfectorum, clientum est: quantum nobilium hominum, & «
humili loco natorum (quod ad profanā ditionem) qui nobis obnoxij «
fuerūt, ac religione obstricti, eos uinculo ac religione fidei iurisiurandiq; «
exoluo: & his quidem legibus, ut in Caroli Cæsaris fidē successorumq; «
Duc. & Comit. iurent. Cessimus autē absente Cæsare episcopatus pos- «
sessione apud Comit. Hochstratanum Antonium Lala. legatum ad id «
Vltraiec. missum: id quod tabulis ipse resolutis, eius signo Mechlinię im «
pressis, traditisq; VI. Id Septem. huius anni, edocuit: testatusq; id, se cum «
liberis mandatis Cæsaris iussu uenisse, manu scribæ est. Infrà in margine «
enim implicata subscriptum fuit, Laurentius Dublionus. Vnde liquet, «
eum ius ditionis, Cæsaris & Duc. Comit. que Braban. & Holla. hære- «
dum nomine accepisse. Placet itaq;, ut ciuitates & castella, mortales item «
utriusq; nominis inferę ditionis Vltraiec. publicè priuatimq; in ditionem «
imperiumq; Caroli Cæs. ea qua diximus forma, concedant: fidei religi- «
one & iurisiurādi ei se obstringāt: obedientes imperio, fidelesq; ad officia «
exequenda præstent. Relinquet mihi & posteris episcopis integra, quà «
nomen episcopatus Vltraiectini patet, iurisditio ecclesiastica. Ædes item «
episcopis Vltraiec. propriæ intra urbis ipsius muros in perpetuum ser- «
uantor. XIII. Cal. Nouem. Cū hac translationis forma breui pòst Io- «
annes Slacheccius, postea à Cęsare archidiaconus urbis ob id factus, Ro-
mam profectus est: uti ea ab episcopo & ordinibus facta, pontificis Ro-
mani autoritate cōfirmarentur. Peracta itaq; non paulo pluribus uerbis
quidem, sed in hanc planè sententiā, episcopatus traditione, è curia epis-
copus & Hochstratanus basilicā D. Martini ascendere. Hos sequuta cō-
cio est omnium ordinū. Hic speciosus ultimus dies Vltraiecti Henrico
Palatino in speciem illuxit, sed sugillationis reprehensionisq; tacitæ ple-
nus: post quem, episcopi inde & nomine & dignitate exutus, abitū fu-
gamq; in patriam mœstus, deserta tædio urbe, parauit. Solenni hic preca
tionis carmine, quod inaugurationibus principum cani solet, peracto,
Hochstratus omnium ordinū mortalib. stipatus, honorificè in hospitiū
deducitur. Postero die populus tota urbe in concionem aduocatus, in
Cæsaris fidem iurauit: datumq; è more uicissim congiarium est. Hic dies
deinceps quotannis celebratior fauore hominū populariq; plausu ppè ha
bitus est, quàm ille, quo urbs Danorū procella deformata, ab Henrico
Imp. ob merita Balderici Cliuensis, mœnibus rursū cincta fuisset: addita
contra barbarorum incursiones paulo supra uastatam urbem, arce: ut
in ciuitate ingenua tuti ab oppressionib. & ui sub antistitibus, suis legib.
uterentur. Fuit autē hic CCCCC. & I. annus à morte Adelboldi episcopi,
sub quo prima odij fax inter Vltraiec. & Holl. ardere cœperat: à pulso

uerò ex

uero ex urbe Ratbodo Phrisiorum rege, D.CCC. supra XXXIIII. Quo anno Vltraiectum Vuillibrordus reuersus, sacellum crucis primum posuit. D.CCC.XXXII. ab reditu eius è Roma in urbẽ, Sergij pontif. autoritate in episcopatum confirmati. Quo item anno Thomæ sacellum, posthea Martini dictũ, ab eodem episcopo conditum fuit, & episcopatus, & ab episcopis regnari cœpit. A regni Hollandici origine, DC.LXXXII. annus, si tempora recte à scriptoribus digeruntur. Cæterũ absumptus hic dies est ingenti lætitia: edita spectacula, & ignes tota urbe accensi, & supplicationes decretæ. Literas postridie Amorfortiam Hochstratanus de rebus circa urbem actis, ad senatum dedit. Lectæ sunt in frequẽti curia, in hanc sententiam. Quæ factæ transactæq; pridem inter Cæsarẽ & episc. Vltraiect. leges sint, nõ dubito quin fando accepistis, uiri prudẽtes, et amici fideles. Inter quas episcopus ius omne profanæ ditionis, cùm huius urbis, tum aliorum oppidorum, castellorum, uicorũ, quantumq; locorum inferæ regionis est, cum illis rebus quę eò pertinẽt, Cęsari assensu religionis, mancupio tradidit: uti ipse nudiusquartus in curia Magna, quò religio frequens cum pleraq; nobilitate, & aliquãta parte plebis cõuenerat, publicè luculentis uerbis exposuit. Perfecta tum quidem pias ob causas solennibus cæremonijs translatio est: & postero die facta inauguratio. Eadem uia ad uos quoq; libens me conferrem, (sum enim in id legatus à Cæsare huc datus) uti harum rerum, quas scribo, cognitionem oculis uestris deferrẽ. Sed cum per curas, quibus hic distineor, id fieri hoc tempore nequeat, legatos ad me cum liberis mandatis, autoritate et permissu decreto uestro Vltraiec. mittite, ut VII. Cal. Nouem. sub uesperũ in urbe præsto sint, & de his conueniãt: simul ut instructi ad ea quæ dixi, præparatiq; ad respondendũ ueniant. Recitatis literis, placuit ueterẽ quoq; senatum & populum aduocandum, ut communiter consultarent. Legati Vltraiectum VII. Cal. Nouemb. decreto concilij è senatus principib. mittunt, homines prudentia et autoritate inter suos clari, Iacobus Dolrerus, Ioannes Sosius, Petrus Hardefeltius, Segerus Vuilda. His permissum à senatu est, & populo, ut id quod nuper in conuentu Delphensi de libertate & legibus ciuitatis propositũ, & in Hochstrati Vltraiectũ, proximum aduentum, integrum reiectum fuerat, ex sua sententia transigerent. Postridie quàm legati Vltraiectum uenerunt, ad Comitẽ in colloquiũ sunt admissi: pepigeruntq;, antiqua iura ciuitatis, ut liberi, ob pristina & recentia merita, ob singularem fidem, quam eo bello præstitissent episcopo & Burgundis, suis legibus perinde uterentur, atq; ad eam usq; diem usi essent. pacta ipsa Hochstratanus fide sanxit: cõscriptaq; sunt in hæc uerba. Exordium quoniã impendiò in attentione concilianda uerbosum est, haud duxi è uoluptate historicę narrationis esse, hic inserere.

» Primùm Cæsarẽ eiusq; hęredes censere, ut Amorfortij eorumq; circùm
» agri in infera ditione Vltraiec. liberi omnes suas leges habeant: iura iuge
» ralia prædiorum, urbanorum, suburbanorum, clientelarum, uiarum ser-
» uent, libertatem pristinam retineant: in possessionibus maneant: in consuetudinibus,

ſuetudinibus, uſucapionibus, uſibus rerum ſuis quicq, quibus ad hanc uſq tempeſtatem honeſtè laudateq uſi ſunt, relinquantur. Iudici ſuo loci proprio, et nuſquã alibi, mortales utriuſq nominis ſiſtantur. Hæc ita rata ſunto. Amorfortijs, ſimulac Cæſar in principem receptus erit, eiusq hæredes utriuſq ſexus, Duces Brab. Comitesq Holl. iuxta translationis haud ita pridem perfectæ ab epiſcopo, tenorem. Si ob hanc regni in nouam formam redacti uiciſsitudinem populum Amorfortium, eius'ue circùm ditionem ſtatim, in poſterum'ue pontifex Ro. quis, aut alius quiuis infeſtauerit: ea controuerſia nullo ipſorũ incommodo iactura'ue ſuſtolleẽ: aut certè autoritate pontif. ea res, ipſius'ue, unde petenda eſt, ut comprobetur, ſui maxime operis ac curæ erit: & quidem nullis illorum uel ſumptibus, uel impenſis. Non committet Cęſar, ut in fundũ, uillam, prædium iuris Amorfortij in Gelria, grauius uectigal imperetur, quàm eorum qui incolæ in ea ditione fundos, agros'ue poſsident. Quod ſi diuerſum uſu ueniat, in ea re pop. Amor. tuebitur. Si in poſterum ulla controuerſia, quod'ue diſsidium inter urbem Vltraiec. & alia oppida inferæ ditionis exoriat: in eo certamine Cæſar, eiusq poſteri hæredes non ultrà ſe immiſcebũt, alios'ue q integros incorruptosq principes in populum par eſt et æquũ gerere, pręſtabunt. Si quo tempore idẽ populus damnũ acceperint, prædationibus'ue euaſtati fuerint: armis eos perinde ut alios ſuos populos Cæſar defendet. Ius item erit uolentibus, in ſuis cauſis per regna Burgundici nominis iudicio diſceptare, itidem uti alijs eiuſdem populis. Multis annis, præcipue uero ab X I. multi graues motus, diſsidia, ſeditiones inteſtinæ, ſeceſsiones, bella in urbe Vltraiec. fuerant: in primis autẽ Iſelſteinenſe. Capta itẽ caſtella & præſidia, ut Meidenſe, & alia nonnulla, quibus ditionem inferã populationibus & ruinis euaſtarant. Quibus de cauſis Vltraiectina res in magnum detrimentũ, pernicioſum malum, impenſas, ſumptus intolerabiles, æs alienũ grande defluxerat: unde pleriſq mortalibus obnoxij, hypothecas, tabulasq equeſtres, & diuerſas pręterea tabulas, pręſertim unas illas de C. & V. M. philipporũ in uſuram redimibilem communi omnium ordinum uice ſigno impreſſas dediſſent. Huiuſmodi conatibus ac conſilijs quia Amorfortij ſemper aduerſati fuerant, neq aſſenſu ſuo ea approbarant, id quod apud omnes mortales in ea ditione liquidò conſtabat: ſed ne ipſi Vltraiectini quidem ad eam uſq diem re ipſa refellerant. nam hi quotannis in conſtitutione tributaria in domos ruſticanas, in exactionibus item ſtipendiarijs alijs, Amorfortiorũ prædia, uillas, & agros, libera reliquerant. Petiuerunt Amorfortij, ut Cæſaris iudicio, huiuſmodi onera, debita, impenſæ, tabulæ equeſtres, & ſi quæ aliæ omnium ordinum communi nomine in creditorum manus obſignatæ exiuiſſent, nihil incolas ciuitatis Amorfortiæ, eorum'ue uel bona uel agricolas obligare cenſerentur. De quibus ita decerni placuit. Non permittet Cæſar, (quod ad hæc aliaq debita ſine conſenſu pop. Amorfortij conflata: quibus'ue nullo obſignationis ſuæ teſtimonio aſſenſerit, ſe deuinxerit'ue) ut uectigal tributum'ue ullũ in agros,

fundos,

» fundos, uillas ue pop. Amorfortij, causa inaudita, latacq; nondum senten-
» tia, constituatur. Sed ne incœptetur quidē res qua, quæ ipsis detrimen-
» to sit, nisi ex iuris formula: aut uoluntate permissu ue eiusdē pop. Amor-
» fortij. Cauebitur inde in posterum, ne iterum pullulet, sed uti hęc contro
» uersia in uniuersum dirimatur. Placuit quoq;, si fortè bellū (quod Deus
» auertat) rursum foret posteris temporibus, ut Cęsar intra ciuitatem suo
» sumptu præsidia armata equitum classiariorum, quibus tum ad eius cu-
» stodiam opus fuerit, habeat, alatq;: uti plebes incolæq; impensarum im
» munes seruentur: ueluti à Cæsare & episcopo, bello aduersus Gelrorum
» Ducē proximo factitatū fuit. Quod ad cocturę cereuisiariæ ius & liber-
tatem ab episcopis acceptam, intra secundū miliare à ciuitate: uti eadem
libertas intra totidem miliaria in Gelri ditione à ciuitate concederetur,
» ubi iam Cæsar in suam potestatem redegisset: ita fidem pepigit. Ciuitas
» Amorsortia, quoniā aliquanta parte à negotiatione & mercimonio co-
» cturæ cereuisiariæ celebritatem suam nundinationemq; habet, permit-
» tet Cæsar, ne quis intra sesquimilium à ciuitate cereuisiam coquat, ultrà
» in ditione Gelriæ, ubi eā sui imperij fecerit, iuxtà, ac cis in infera regione.
» Excipientur, si qui hac uetustiorem immunitatem habeant. Interim ut li-
» berum sit uolentibus, & ius, familiæ suæ cuiq; citra nundinationem, co-
» quendi. Petentibus, ut prefectus, quiq; in posterum res Vltraiectinas in-
feræ ditionis administraturus esset, antè in has leges iuraret, quàm pop.
Amorfortius ad iusiurandum, eumq; recipiendum, teneretur: neue ad
iurandum in Cæsaris fidem prius obligaretur, quàm per legatos Bur-
gundionum hæc pacta Cæsaris auctoritate confirmata, tabulæq; consi-
» gnatę, iusta forma traditę essent: ita fide sancitū est. Simulatq; cum Amor
» fortijs Cęsari conuenerit, iusta forma tabulas signo suo impressas illis ip-
» sis tradet. Erit & curæ, uti ratæ seruentur pop. Amorfortio: mandabitq;
» prefectis & rerum suarū curatoribus, ut earum pacta exequantur, et illiba
» ta habeāt: dentq; operam, ut inuiolata teneantur. Promittit Hochstratus
» his suis tabulis pop. Amorfortio apertas tabulas à Cæsare iusta forma
» intra mensem sequentem. Quod quidē ne pro uano habeatur, hisce sub-
» scripsit, signumq; suū impressit, v. Cal. Nouem. anno XXVIII. supra M.
» D. Supplices petunt Amorfortij hęc sibi auctoritate Cęsaris affirmari.
» Hęc ego et uice hæredū meorū Ducū Comitum Brab. Holl. principum
» urbis Vltraiect. ciuitatisq; Amorfor. aliorumq; oppidorū ditionis Vltra-
» iectinæ, præparato consilio præfecti nostri & legati instructus, ob meri-
» ta, pro singulari fide itē erga episcopos suos maiores, insuper propter ho
» nores legato meo inaugurationis die habitos, populo Amorfortio ita
» comprobo, ut ijsdem Præparata consultatione Præfectæ regnorum me
» orum citeriorū amitæ meæ, legatiq; priore decreto data sunt. Quare iu-
» diciorum præsidibus, præfectis, libellorum magistris, mortalibus omni
» bus à consilijs nostris per Hollandiam, Zelandiam, ditionemq; Vltraie-
» ctinam, prętori ciuitatis Amorfort. impero, ut in quiete pop. Amorfort.
» his legibus, hacq; libertate, auctoritate mea affirmatis, uti permittant: &

ea quidem

ea quidem forma ac tenore, quo hic positæ sunt. Nemo cõtrà ito, aduersum'ue facito: né ue ipsi contrà fieri committunto. Sic enim mihi placet. Mechliniæ, pridiè Non. Nouem. eiusdẽ anni. Hæc tametsi ad hunc maximè modum Cęsaris iussu rata esse in perpetuum pop. Amorfortio ex fœdere debuissent, nostra statim memoria tamen pleraq; contra fas & æquũ Vltraiectinis impulsoribus, ab hominib. callidis magis & acutis interpretando iure, quàm doctis aut pijs, quos parũ fœdera tenere uidebantur, cõtempto principis decreto uiolari cœpere. Vt alia omittantur, in pacto tradendi se sub ius Burgundicum illud fuit prȩcipuũ: Non permissurum Cæsarem, ut ob æs alienum ab Vltraiectinis bello Iselsteinen si contractũ, aliam'ue debitam pecuniam sine Amorfortiorum consensu consignatione'ue conflatam, in eorũ agros, fundos, prædia, uillas, causa indicta, ac lata nondum sententia, uectigal constitueretur. In hoc fœdere cum simpliciter sit positum, citra temporis designati circumscriptionem, expressaq; libertas non modò incolarũ ciuitatis, sed et agricolarum, qui fundũ Amorfortij iuris colerent: postea exorti sunt, qui temporum non tantũ et annorũ metam finiuerunt, sed hominũ etiam personarumq; rationes circumciderũt, & possessionibus intra angustias quasdam constrictis, tantum interpretando declarandoq; fœdus reliquerũt, quantum ipsis uisum fuit. Quantum fundorũ ante annum XXVIII. iuris Amorfortij fuisset, solum in fœdere haberetur liberum: qui uerò ab eo connubiorum affinitatibus è socijs ciuitatibus accederent, uectigales cõmuni cum aliarum gentium eiusdem ditionis agris seruitute, deinceps forent. Quod quidẽ ne dicam quàm contra libertatis legem, sed quàm parum æquum sit, uel hoc unum coarguerit. Cum enim affinitatis cõiunctione per cõnubia cum socijs ciuitatibus, sæpe aliò homines demigrent, agrorum, qui ad eam usq; diem liberi fuissent, possessiones per commigrationem libertatem pristinã exuere simul necesse esset. Si qui accederẽt, quiq; aliò decederent, stipendiarij forent: quantum ad ultimum de ea libertate reliquum Amorfortijs fieret? Hac interpretatione ex ipsorum commodo & bono fœdere circumciso à liberis possessoribus ad eorum agricolas, tanquam de boue ad asinum descensum est: ut expressa confessione libertatis dominiorum in litem traheretur, utrum ad contribuendũ dimidium, agrorum liberorum cultores tenerentur. Aliam quæstionem parum directam ea lis secum, ut ansam ansa traxit: num ciuis qui à ciue liberum agrum conduceret, in dimidium stipendiarius esset. Negatum hinc, affirmatum illinc, non sine acri certamine est: resq; iudicio disceptari cœpta. Postremò in legibus non fuit expressum, ut ad conferendũ claudendis fluminibus, abigendo'ue è pascuis per exactores pecore, cogerentur Amorfortij, id quod postea fuit factitatum: sed ne quid in hac cõtrouersia incœptaretur quidẽ, nisi iure, aut uoluntate permissu'ue Amorfortiorum: simul uti ea res integra tam diu seruaretur, dum iudicum sententijs finita esset. Dum ea Vltraiecti, à quibus diuertit oratio, conficiuntur: oppida in Gelria à Burgũdis bello capta, deductis præsidijs Duci reddun-

tur. Fœdere Vltraiecti cum pop. Amorfortio peracto, promissum legatis, datis in fidem tabulis Comitis signo impressis, Cæsarẽ intra mensem sequentem de pacto fœdere cum diserta omnium eorum amplificatione nouas traditurũ. Petentibus postero die ut domum ista renunciarẽt, potestas facta est. Amorfortiam reuersi legati, extemplò ueterẽ et nouum senatum & populũ conuocarunt. Lectæ fœderis leges ex sententia Hochstrati & v. legatorũ conscriptæ, tolerabiles & æquæ omnibus sunt uisæ. Habitæ legatis gratiæ inde sunt, quod fidelem operam pro libertate conseruanda præstitissent: placuitq; senatui, ut communi decreto, Ioannes Sosius, Segerus Vuilda, Petrus Hardefeltius, legati Vltraiectum ad legatũ Cæsaris redirent, renunciaturi, senatui populoq; Amorfortio conditiones placere: utq; ei gratias agerent, quod se benigniter non audisset modo, uerumetiã cum ingenti fauore omnia penè sua postulata rata esse iussisset. Quare Amorfortios uicissim obnixè operã daturos, ne fide ab ullis, non tantum ciuitatibus socijs, sed gentibus erga principem superarentur. Hac legatione Vltraiectum decreta, ad Hochstratum uenerũt. His responsum, ut quando nihil supereset amplius, domum redirent, se paucis diebus inaugurationis ergò Amorfortiam uenturũ. Tertio mox Non. Nouem. cum C. equitibus eò uenit; in ciuitatẽ ingenti gaudio ab omnis ordinis mortalib. deductus, cũ solenni precationis carmine templũ Georgij tutelaris, septus religione & senatu, effusaq; ad spectandum triumphi speciem plebe, recipitur. Sequenti die in curiam, quò senatus & prioris anni Consules conuocati erant, agmine nobiliũ septus uenit. Ibi Laurentius Dublionus: Ex uestris (inquit) legatis, quî inter Cęsaris legatum & ipsos de libertate uestra conuenit, iam pridem accepistis. Quæ igitur absens Comes tum cum illis transegit, ea præsens uobis affirmat comprobatq;. Inde tabulę de translatione perpetrata ditionis confectæ, ea forma, qua suprà paulo posui, à scriba sunt recitatæ. Sub has lectũ diploma, Comiti à Cæsare datum, de liberis mandatis permissuq; & ex autoritate constituendi facultate. Ad postremum fœdera libertatis paulo antè cũ Hochstrato conscripta: quę rursum in frequenti senatu ille & scripto et impresso signo, fide sanxit: affirmauitq; se intra mensem amplificata, ac Cæsaris magno signo impressa, senatui traditurũ. Exul quidã Arnoldus Clemens, qui propter occisum ciuem nuper, in perpetuum pulsus fuerat, noui principis beneficio confisus, ueniæ fiducia in ciuitatẽ redierat. De hoc Comes ita proposuit, ut, si senatui uideretur, huic homini, cõcessa uenia admissi, reditus Cæsaris beneficio daretur. Vnum illum supplicem esse, quo facilius noxa condonari posset. Fieri id passim in nouorum principum inaugurationibus, ne ut insolens, quod peteret, reijceretur. Posse se quidem suo iure hic & potestate uti, sed malle id senatus arbitrio facere, & iura à maioribus tradita illabefactata pop. Amorfortio relinquere, quàm uiolare. Responsum Hochstrato est: non uideri id è repub. esse. hoc enim exemplo alios homicidas illustribus familijs ortos, ad reditum per amicos parandum, consurrecturos: ut id, quod Cæsaris

benefi

beneficium fuisset, ab alijs in posterũ ad rescissum plebiscitum traheret. Iussus extẽplò exul à Comite ante occasum solis è ciuitate facessere. Aduocatus eodem die in concionẽ tota ciuitate populus, postquàm consul causas translatę ad Burgundos ditionis paucis pręsente Cæsaris legato, & Abstemio episcopi, peroraſſet: in fidem Caroli v. Cæsaris, & hæredũ ducum comitumq; iurauit. Hochstratus in uestigio iurauit uicissim in libertatem populi, quam per suos legatos pepigerant. Peractum iusiurandum, tubicinum qui ex Vltraiecto acciti fuerant, cantus susceptit ante curiam. Quibus epinicium modulantibus, sparsum sexies è sublimi cõgiariũ est. Reducto inde domũ legato munera à senatu sunt data, boues duo eximia specie, & cornibus inauratis, insignia gentilitia Cæsaris & comitis Hochstratani præ se ferentes. Exceptus eo die legatus est à senatu, magnifico luxu apparato cõuiuio, à quo uicissim sex è ciuitatis principib. cœna accepti. Varia lætitia personuit ea nocte tota ciuitas. Ignes in pontib. & uijs omnibus ingenti laudis ac palmæ certamine sunt accensi. Musici et tubicines cũ funalibus ardentibus cõcinnè modulantes, fossam interiorem ultro citroq; nauigando iucundum spectaculum præbuerunt. Et uicatim in multam lucem comessando ac potando continuatum est. Postridie sex principes consulares Comes ad se aduocauit: hos pręsentibus à cõsilio heroë Assendelphio, Iodoco Sasbautio, & Vincentio Cornelij F. multa de prætura, de plebiscitis, de iure prætorio percontatur: deinde quas controuersias senatus, quas tribuni dijudicarent: quæ comitiorũ ratio esset: quo ue anni tempore ea haberentur. Ad ultimum, quibus legibus uici Amisiani uterentẽ. Hæc diligenter à consulibus exposita, summatim illi stilo exceperunt. Dimissos domos suas, eodem die rursum ad se aduocat: actisq; pro munificentia gratijs, mandat illis reipub. curam: ut pari uigilantia & consilio, quo ad eum usq; diem fecissent, pergerent ciuitatem à proditione tueri. Data ordine inde consulibus in faustum fœlicemq; abitum dextra, per Assendelphiũ eos interrogari iussit, num senatui & pop. placeret, Segerum Vuildã prętorem dici. Annuentibus consulibus, Segerus per uiatorem accersitur: & exacto iureiurando, conceptis uerbis, Comes Vltraiectum abijt. Latebant tum adhuc quidam abditi, qui direptis bonis ad cædem ab episcopo conquisiti fuerant. His in publicum prodeundi potestatẽ tum fecit: dimissi itẽ è carcere captiui. Edicto sub hæc publicè cautum, ne quis, obliterata anteactarum iniuriarum memoria, alteri conuicium diceret: proposita mulcta, ultimum supplicium, & bonorum publicatio. Inauguratur Comes ijs ipsis diebus Vicæ & Rhenis. Dublionus interim Arenacum ad iusiurandum à Duce exigendum proficiscitur. Hochstratus antequàm ex urbe in Brabantiam iter retro faceret, composito utcunq; eius statu, rempub. ita ordinauit, ut Michaelem Enkefordium Cardinalem absentem, ac multos annos Romæ agentem, episcopum diceret. Præfectus urbis factus Ioannes Eremõdus: Coss. dicti, Henricus Verborchius, et Petrus Merfeltius, Prętor constitutus Ioannes Culenburganus. Fuerunt inde res Vltraiectinę

à seditionibus quietæ. Sed ut cum principibus, in defectionibus regnorum iura & instituta uariantur: ita non solum cum recenti Burgundorũ imperio, urbis consuetudines antiquę & instituta prisca sunt abrogata, sed noua etiam facies ædium sacrarum & ædificiorum publicorum euersionibus inducta: sacra profanis misceri, summa imis commutari cœperunt. Populo comitia antiquata: consulibus & senatorũ duobus principibus, Romanæ libertatis insignia togæ argenteæ sunt detractæ. Ius dicendi Coss. legendi item senatum, submouendiq́, citra ordinẽ, quando uisum est, ad principem translatum. Noua iudiciorum forma inuecta. Quinquiuiratus ad Prætorem traductus. Cætera ut quæq́ inde uario habitu domi gesta sunt, non est operę hic persequi, cum ea quæ proprie huius nostri fuere instituti, ad exitum huius anni, scribere uix suffecerim.

RERVM VLTRAIECTINARVM LIBRI VII. ET VLTIMI FINIS.

ERRATA, QVAE OBREPSISSE OPERArum incuria, inter colligendum Indicem deprehendimus, ita emendabis.

Pag. 13 41. tum bello Iselsteinensi, commemorata, cum in nullo auxilij spes, præterquam in eo uerteretur, 15.11. uidebatur: Leodinus 27.44. Crouerdã 46 33. breui accidit 67.13. fortè legendũ, ijsdem abijt 115.2. scaturigo 122.29. ut de sistendis exulibus 127.4. societatem cum eo perpetuam iungere Ead. 27. pœnæ socia urbs 140.16. ab illis infida 147.11 Sombreuũ 167.3. scelere 196.7. uobis tradã 208. 35. quod in omen fugandi 222.1. penes se, ne fallerentur, 229.33. is mentis inops habitus 237. 44. quaterniones

RERVM

rabilium Index.

A

Abstemius pecuniæ quàm laudatæ famæ appetentior. 216.22
Abstemij ingenium tyrannicum 229.24
Adelboldi bellum cum Hollando 75.42
Aemylius Niueldius à periculo seruatus 226.23
Aemylius Vutenengus 135.10
Aequis conditionibus uel atrocissimum bellum componi posse 160.28
Albertus Colsterus 234.3
Albertus Lumannus eques 202.37
Alphardus Iselmundanus 177.18
Altena præsidium 214.30
Altenæ præsidij fuga stupenda 214.44
Altenã funditus deleri petũt Amorfortij. 236.20
Ameronga 2.2. & 187.44
Amerongæ arx 178.17
Amisianum castellum dirui petunt Amorfortij. 236. 9
Amisianum præsidium 177.16
Amorfortia regni Burgundici cardo 236.22
Amorfortia tentatur proditione 215.32
Amorfortiæ celebritas & nundinatio unde. 252. 13
Amorfortiæ ciuitatis situs, & dispositio 68.24
Amorfortij in collatione æris publici quàm egentes 114.25
Amorfortij quib. conditionib. Cæsari se subiugarunt 250.41
Amorfortiorum à Cæsare postulata 234.41
Amorfortiorum æs alienum 116.32
Amorfortiorum dignitas tentatur 117.43
Amorfortiorũ equitũ facinus præclarũ. 220.34
Amorfortiorum in bello discretio 182.43
Amorfortiorum legati ad Margaritã præfectam Burgundiæ 233.30
Amorfortiorum factũ consultiß. 112.21
Amorfortios sibi conciliare tentat episcopus. 180. 30
Amorfortijs conditiones datæ uiolantur 253.4
D. Andreæ locus tutelaris Hattema 213.33
Animalium in retinenda libertate solertia 52.8
Ante causam cognitam nihil statuendum. 216.29
Antiochi fumosa uerba 169.12
Antonina dicta Vltraiectum 2.37. & 3.17
Antonius Beflandius 232.23
Antonius Talaningus 175.26
Antonius Triumuir Cæsarianarum expeditionum in Germania Comes 2.43
Antonius Venrodius 226.15
culeo insutus submergitur 229.14
Apcauda 173.24
Apcaudani agri 173.17
Apelderna 121.33
Aquæ ueteres 197.8
Apparatus belli apud Vltraiectinos 139.44
Arcis exemplũ cuiusmodi Henricus Vltraiecti ædificare uoluit 125.4
Arcem Vltraiecti Episcopus condere instituit. 122. 34
Arces cur in ciuitatibus 124.30
Arenacum 126.37
Argentaria opulentia 12.2
inter Arma iustitium perpetuum 143.33
Armis ocium posthabendum 184.9
Arma sani nil habere 184.10
Arnimia 101.35
Arnoldus Faber. 153.7. & 173.15
Arnoldus Clemens exul, spe sua frustratus. 259. 33
Arnoldus Sandanus 80.9
Arnoldus Vuluenus 96.29
Assendelphius princeps 232.28
Assentatores in aulis principũ frequentes 85.6
Aspernates 172.6
Athenienses dicti Solonis memores 131.37
Atræ paludis ostium 202.13
Aulici famelici 175.3
Aulicorum institutum 175.5
Aureis octo quidam corruptus, ciuitatem prodere pollicetur 215.34
Author quomodo fidem sibi præ alijs polliceatur 1. 34
Authoris intentio 1.7

B

Baldericus Cliuensis, Episcopus Vltraiectinus. 249. 40
Barbaris fides sacrosancta 161.35
Barensis agger 177.39
Batauia quæ hodie 197.6
quæ olim 197.2
Bellum quomodo suscipiendum 145.16
Bellum quid primum habeat 42.35
Belli finis incertus 21.1
Belli fructus 139.5
Beli intestini incommoda 147.30
Belli Vltraiectini causæ 161.16
Beneficia maiorum defendenda 52.2

Beneficijs plebs demerenda 144.1
Beneuolentia hosti occurrendum nonnunquam 75. 20
Benscopia cohors 120.1
Benthemenses Comites, Vltraiectini Episcopi clientes 5.26
Berederodiana insula 54.13
Bernhardus Hacfortius 207.10
Bernhardus Vtenengus 141.28
Beueruuerda arx 144.18
Bonorum exilia, turbatio Reip. 131.44
Bonis ingrata præmia obueniunt 131.25
Brabantorum principes Vltraiectini Episcopi clientes 5.22
Brederodiani ingenij ferocia 110.32
Briela 197.19
Bruno Phoëcas 221.13
Bruno Schurrerius 218.23
Bubile à Burgundionibus capitur 201.31
Buleuteria 160.14
Burgundi quantis impensis cum Gelro pugnarint 242.28
Burgundiaci regni cardo Amorfortia 236.22
Burgundorũ castra Hattemij oppugnãt 213.24
Burgundos perfidiæ accusat Gelrus 133.17
Burgundis inimicus Gelrus 120.35
Burgundiones cur Vltraiectinis infesti 130.34
Burgundionibus bellũ indicitur publicè. 201.10
Burgundicum exercitum conscribit Episcopus 140. 7

C

Cæsaris Caroli legatio ad Vltraiectinum Episcopum 175.23
Cæsaris tituli ad quid 175.32
Callida consilia plerunq; fallunt 157.18
Calumniæ fides non habenda 216.28
Caluus Gallorum Rex 198.21
Campi ciuitas 22.20
Canifius reus 91.36
Canonici Vltraiectini capti 226.2
Canonicorũ cadauera reperta 243.3 (86.7
Carolus dux cognomẽto Magnus, Burgundus
Caroli Burgundorum Ducis animus egregius 86. 7
Carolus Gelrorum Dux 121.43
Carol. Magnus in Vltraiectinos munificus. 5.9
Carcer ordinis cœnobium 7.1
Castella ciuitatibus cur imposita 124.30
Castris forum anteponendum 184.9
Catti 3.5
Cattos primum inhabitasse oceani Germanici litus 198.18
Catuica 196.433. Cattorũ colonia, 144. et 231. & 198.19
Census cogendi ratio. 59.39
Censores olim ad quid constituti 38.26
Cristophorus Langius 151.37
Ciuis merens patriæ pestis 216.42
Ciuium concordiam munitiß. quæq; expugnare 125.38
Ciuium mores à maioribus formari 38.16
Ciuium onera 25 3
Ciuitas aliena difficile retinetur 143.37
Clotharius rex Dagoberti pater 4.40
Commeatus Vltraiectinis intercipitur 148.4
Concordiæ bona 72.38. & 75.27
Conditiones à legatis Margaritæ Amorfortijs præscriptæ 237.29
Conditiones inter Imp. Carolum & Transiselanos 185.43
Conditiones quibus Amorfortij Carolo se dedunt 236. & 234. & 235. inde
Conditiones pacis inter Gelrum et Episcopum Vltraiectinum 128.44. & 167.25
Coniuratio quorundam occulta apud Amorfortios 215.42
Conradi Imp. in Vltraiectinos liberalitas 5.15
Conscientia suspicax, si mala 119.26
Consilium de recipiendo Episcopo, trium fratrũ 221. 9
Consilia nimis callida euentum habent tristem 157. 18
Contemptus hostis res periculosa 178.28
Contentio de captiuis inter Amorfortios, et eorum equites 242.8
Contentio inter Amorfortios ac eorum equitatum 232.5
Cornelius Hackius 80.8
Cornelius Organopœus 180.35
Cornelius Vueinman 63.22
Corpus totũ membro cõdolet, uel minimo. 22.4
Couerda. 27.43. siue Couerdia 130.8
Crollius 216.16
Culenberga. 2.26. siue Culenburgum 135.41. & 192.2
Curator prouincialis 86.26
Custodia semper necessaria 151.32

D

Dagobertus ad superstitionẽ usq; religiosus princeps 4.32
Dagobertus Rex, Vuillibrordum Vltraiectina ciuitate donat 4.15
Dauentria 22.20
Dauentrienses Altenam diripiunt 215.7

Dauid episcopus captus 78.11. oppressus in urbe. 124. 26
Decretum Vltraiectinorum contra Episcopum. 149. 12
Deditio Hattemiorum 214.2
in Defectione omnia mutari cum regno 256.1
Democratia finitur apud Vltraiectum 96.39
Deo repugnare, fato obstare 127.1
Desultoria leuitas 90.28
Dicacitas quantũ malum. 162.38. eius incommoda 171.21
Dictis etiam principes lædi 126.39
Drieberga 153.8
Diepenheima 27.43. & 130.8. & 188.17
Dignitatum tituli fumosi 175.24
Direptio urbis Vltraiectinæ 225.36
Discordia florentiss. rerũ pestis. 75.29. et 72.33
Discordiæ causa mutatio imperij 169.8
Discordiæ descriptio 76.41
Discordia inter Vltraiectinos et Hollandos quãdo incepit 249.44
Dissidia ciuitatum labes 78.27
Diuina principib. uenalia 114.40
Diuitiæ timidæ 194.18
Dobbelsteinus Episcopo resistit 159.13
Dockheimum pagus 5.38
Doienburga 39.44
Dominatio multorum exitialis 77.3
Doranus uicus 142.1
Dordracum 197.23
Dordracena insula 2.27
Doreſtatum 1.40. & 2.26. & 23.29
Dorne arx 178.17
Draconis lex, Calumniæ fidem non esse adhibendam 216.28
Druentones 27.44
Druentonum satrapia 130.8
Ducis casus periculosus 172.29

E

Eberhardi Soudenbalchi autoritas 25.30
Ebrietatis fructus 14.30
Edmondano porta urbis munita 124.36
Elburgani Burgundionibus se dedunt 214.21
Electio Henrici Palatini in Episcopum Vltraiectinum 17.28
Elsta 143.2
Emnessa oppidum 86.34
Emnesij 151.42
Enscheda oppidum 27.43
Episcopus castra mutat 156.2
Episcopi Henrici nomen catalogo Episcoporum deraditur 209.26
Episcopo Henrico Bauaro abrogatur potestas. 148. 26
Episcoporum Vltraiectinorum ambitus 8.30

EPISCOPI Vltraiectini.

Adelboldus 6.41
Albricus 5.33
Alfricus 6.5
Arnoldus Hornensis 159.7
Ausfridus 6.2.36
Baldericus Cliuensis, dictus Pius 6.14
Bonifacius 5.32
Brederodius 8.32
Conradus Sueuus 6.42
Dauid Burgundus 8.36
Diepholdius 8.36
Fredericus Marchio Baden. 8.42
Godebaldus Bernulphus 6.39
Godefridus Rhenanus 7.7. & 158.32
Gregorius 5.32
Guilhelmus 77.30
Guido 77.40
Henricus Palatinus 14.3
Henricus Viandensis 159.4
Hungerus 6.22
Ioannes 5.34
Ottho 8.20
Philippus Burgundus 9.2
Ratbodus 6.9
Vuillebrordus, qui etiam Clemens dictus. 41.5. & 5.6
Episcoporũ regnum apud Vltraiectinos quando incepit 250.5
Equites Cliuenses Gallo auxiliantur 163.26
Equites Gelren. Vltraiectini accersunt. 141.40
Equitum classis quot contineat homines. 245.36
Erculeus Groſſius 142.5 (10.2
Erardus Arenburgensis Leodinorum episcopus
Ernestus Amerongus. 177.8. Cos. Vtraiectinus 15.42
Ernestus Schenck globo occisus 213.17
Euangelici fratres Ioannitæ 83.18
Euentus quare admirabiles 139.31
Euerhardus Donsilerus 84.16
Euerhardus Linerus concionator 233.31
Eumenes Rex 169.12
Eurypus inter Phocidem & Eubœum 197.28
Exulum causa suscipitur 128.17
Exulum Vltraiectinorum conatus 97.8. eorundem impotentia. 118.31. lætitia 140.2
Exulum Vltraiect. tria genera 132.12

F (16

Fabula de leone 169.13. de signo seruatoris. 220.

Factiones, ciuitatum labes 78.27
Factiosorum impotentia 143.21
Fati uis 30.36.& 126.44
Federicus Palatinus 173.37
Fides etiam barbaris sancta 161.35
Florentius Burenorum Comes.118.39.Harderuicæ dominus inauguratur. 218.27. odium omnium in se uertit 228.1
Fœdus inter Cæsarem & episcopum Henricum 175. 35
Fœdus Vltraiectinorum ordinum contra episcopum 149.12
Forum castris anteponendum 184.9
Fortunæ uicissitudo 139.26
Fortunæ uis 127.9
Franciscus Nienrodius 141.29
Franciscanorum perfidia 226.34.& 227.3
Fratrum trium de recipiendo Episcopo consiliũ 221. 9
Fredericus Egmondanus 78.16
Fredericus Regius 190.43
Fredericus Sombrefus. 181.9.
magister equitum. 147.11
Fredericus Seldenaker 82.13.& 102.5.
Fredericus Vochtius 190.43.& 226.17
Frumentatoribus Gelris insidias ponit Episcopus 187.42
Furori sese non obijciendum 129.11

G

Galli militari gloria clari 4.6
Gallia læua Rheni ripa 3.41
Galliæ ac Germaniæ diuisio fatalis 7.14
Gallogermani equites Burgundionum 240.29
Gallicæ ditionis Vltraiectum 4.10
Gauum 9.18
Gauda 197.8
Gaudanorum sumptus in siccando uado.197.38
Geina oppidum 197.25
Gelcomiana expugnatio 178.4
Gelcomium uicus 172.7
Gelrus arbiter 110.43
Gelrus amicus Vltraiectinorum censetur.148.26
Gelrus Burgundis inimicus 120.35
Gelrus Burgundiones opprimit 15.32
Gelrus capit oppidum Rheni 176.30
Gelrus Goiolandiam inuadit 241.7
Gelrus parum tenax fidei 169.10
Gelrus quare Amorfortijs infestus 234.17
Gelrũ quis in Vltraiectinos commouerit.127.33
Gelrus scribit pacis conditiones 128.4
Gelrus uocatur ab Vltraiectinis 140.30
Gelrus Vltraiectinos inuadit 9.17
Gelri animus præferox 134.31
Gelri ac Florentij Comitis clandestina cõsilia. 204. 10
Gelri fortuna inuicta 193.39.
ingenium uafrum 121.43
Gelri ira.127.16. minæ 126.22.& 133.24.
simulatio 140.35
Gelri equites ducenti Vltraiectũ ueniũt 143.12
Gelri uicti Amorfortijs se dedũt.231. per totum
Gelri Vltraiectina urbe pelluntur. 224.225. per totum. inde
Gelrorum copiæ ab Amorfortijs fugantur.221.5
Gelrorum & Vltraiectinorum cardines 129.3
Gelrensis fides uulgo suspecta 162.22
Gelrenses principes Vltraiectini episcopi clientes 5.22
Gelra religio infida 203.31
Genemuda 27.41
Genemudenses 187.33
Georgius Schenck Phrisiæ præfectus.185.24
Georgius Solmius 226.13
Gerardus Canisius 58.33.62
Gerardus Eckius 179.30
Gerardi Longi cædes 213.18
Geradus Mulardus 175.27
Gerardus Nouiomagus 80.8
Gerardus Sosius 112.31
Gerardus Storkius 175.41
Gerardi Suauij magnanimum responsum 170.31
Gerardus Suckerrodius 226.12
Germania dexterior Rheni ripa 3.41
Gildenburgum 159.7
Gybertus Hardenbrochus 82.14
Gybertus Sulenus 96.29
Gysbertus Otterus 227.8
Gysbertus Varaus 226.19
Gysbertus Strabus 119.42
Glebæ pinguitudo apud Iselam 197.38
Godefridus Cunretorfius 226.14
submergitur 229.14
Godefridus Nouesius 185.5
Godefridus Rodenburgus 36.16
Godefridus Sapidus 177.20
Godefridus Vordius 226.29
Godefridi Vordij responsum animosum 16.36
Goiolandia 7.40
Goiolandia Gelro diripenda datur 241.3
Gorcomium 197.6
Gosuinus Amorfortius 80.9
Groninga 130.7
Guido Episcopus capitur 77.40

Guielmus Archidiaconus Comes Hornensis cæditur 77.39
Gulielmus à Renneberga 190.20
Gulielmus Bauarus Comes Hollandiæ 237.1
Gulielmus Mechlinienſis Epiſcopus captus ab Vltraiectinis 77.30. & 124.8
Gulielmus Turcus 9.27. & 184.41

H

Hadrianus Rhedius 82.14. & 181.9
Hadrianus Rhenanus 99.31
Haga à Roſſemo capta 199.6
in Hagenſes obſides & captiuos ſæuiunt Vltraiectini 201.4
Hala 68.10
Hammenſe caſtellum deſeritur 208.31
Hammenſe præſidium 178.17
Harderuica à Burgundis obſeſſa & capta 217.19 218.20
Harmannus Oeſtromus 80.9
Harmannus ſacrificus 180.4
Haſſalia 148.12
Haſſaliam obſidet Schenkius 205.29
Haſſalia Schenkio datur 208.17
Hattemiorum deditio 214.2
Henricus Bauarus Epiſcopus excluditur ciuitate. 137.38
Henrici epiſcopatus qualis 118.13
Henrici epiſcopi indoles 118.16
Henricus Epiſcopus parat exercitum ad ingrediendum urbem Vltraiectinam 135.30
Henrici Impp. in Vltraiectinos liberales 5.15
Henricus Montfortius 78.1
Henricus Niueldius 78.7
Henricus Porcarius 227.8
Henricus Verborchius Coſ. Vltraiectinus. 15. 43
Hereberti Epiſcopi autoritas, ac magnanimitas. 19 76.
Hinderdami aggeres 54.9
Hiſtoria aptè conſcripta ad quid cõducat 139. 23
Hiſtoriæ huius ſcopus 1.7
Hœchlandij 83.20
Hœchuuerda 77.36
Hochſtratanus Comes 229.8
Holtlandia dicta, quæ nunc Hollandia, & cur. 2 198
Hollandiæ chorographia 198. per totum.
Hollandiæ Comites Vltraiectini epiſcopi clientes 5.26
Hollandiæ Comitatus quando incœperit 6.19
Hollandi bellandi occaſionem quærunt. 121.21
Hollandis cur Roſſemus infeſtus 195.3
Hollandorum inciuilitas 120.10
Hollandicum bellum quid accenderit 77.27
Homotechnos. 180.2 & 35
Horeſta conditur 7.8
Horeſtanum præſidium 177.8
Hoſtis grauiſſimus quis 123.14. & 144.2
Hubertus Vianenſis 77.28
Humana conſilia fato ſuperari 118.21
Humana imbecillitas 139.27
Humana iura apud principes uenalia 114.40.
Humani caſus incerti 125.31
in Humanis rebus nihil perpetuum 3.18
Humilia paſcua 70.23

I

Iacobus Dolrerus 112.31
Iacobi Niueldij tyrannis 111.25
Iacobus Tuckius 176.31
Iacobus Vueſterfeltius 215.34
Iactantia militum Epiſcopi 135.44
Ignaui ad quamlibet curam inhorreſcunt 195.26
Imbellium militũ turba ex quibus conſtet. 195.39
Impenſæ in milites perduntur 125.41
Imperij mutatio inteſtinorum bellorum cauſæ. 169. 8
Incendia miſcentur 153.30
Incognita cauſa, nihil ſtatuendum 216.29
Ingeniorũ ſimilitudine factioſos contrahi. 26.36
Ingratum appellari dedecoroſum 131.19
Ingratitudinis præmium bonis 131.25
Inimicitiæ æquitate pacificantur 160.28
Inimicitijs non deeſſe hortatorem 80.4
Iniurias remittere, excelſi animi 162.24
Iniurias tardè ſeneſcere 113.36
Inſidiæ in magiſtratus unde parentur 217.7
Inſidiæ Roſſemi 202.22
Inſignia epiſcopi Henrici deijciuntur 209.24
Inſolentia exulum Vltraiectinorum 128.33
Inſolentia unde 38.28
Inſpector ollæ, locus ſic dictus 215.6
Inteſtina bella unde 161.6
Inteſtina diſcordia florentiſs. imperia peſſundari. 29 75.
Inteſtina mala externorum initia 51.41
Inundatio Rheni 198.13
Ioannis Benigni agger 54.13
Ioannes Bunſchotiorum præfectus 77.23
Ioannes Campanus 240.5
Ioannes Dux Cliuenſis 159.33
Ioannes Fonckius 83.11
Ioannes Goierus 165.14
Ioannes Huchtenbrocus 97.3

Ioannes Mindenus, eiusq; res gestæ .37. 20
Ioannes Realis 226. 14
Ioannes Sandanus 80.9
Ioannes Slacheccius 249.25
Ioannes Sosius 112.3
Ioannes Vordius 84.12
Ioannes Vualanus 84.13
Ioannes Varaus 142. 3
Ioannes Vuesterfeltius proditor 215.32
Ioannes Vuissingus 148.8
Ioannes Vuluenus Cos. 135.10
Iodocus Sasbautius 185.24
Ira effascinari 120.21
Isela.3.26. et 45. cur contracta.197.29
Iselæ reciprocatio 197. 18
Iselæ unde nomen 197. 11
Iselmonda conditur 7.10
Italorum in Germanica historia error. 1.16
Iugum liberis quàm graue 125. 33
Ius gentium non uiolandum 110. 22
Iutfasium 9.19.& 188. 33
Iustitium non esse inter arma 143.33

K

Kynthenshauen, ostium Rheni 2. 14

L

L. Antonius Germaniæ superioris præses.2.40
Laga 27. 41
Lamberti Hortensij patria 197.41
Lambroca 157. 43
Langostratia castra 191. 35
Laterculi Iselani ubi coquantur 197. 41
Latrocinijs infestus olim Vltraiectinus tractus. 197. 41
Laurentius Dublionus 175. 28. & 240.40
Lecca 1.40.& 2.30.& 3.38
Leccæ traiectus 53.44
Legatus Cæsaris inauguratur apud Amorfortios 245.18
Legatio Margartiæ præfectæ regni Burgũdiaci. 232. 28
Leida Hollandiæ oppidum 10.42. & 19. 48
Lembus antiquus inuentus 2. 22
Legum in bellis usus 44.4
Legibus cum armis nihil commune 42 .35
de Leone fabula 169. 13
Leuendala castrum 214.13
Leuuenpaël 7.41. & 86.3
Lexmunda 243.3
Liberi nascimur naturæ 52.3
Libertas animalib. magna 52.8
Libertatis dulcedo 125.33
Libertatis gustus duriorem facit seruitutẽ. 79.6
Libido paucorum publicum malum 110.39
Libido principum plebi molesta 38.42
Libidinem pro iure habent agrarij 113. 29
Libra Dauentrienſis quando ædificata 215.15
Licentia, populi pestis 43.40
Lichtenbergensium factio apud Vltraiectinos. 77. 20
Linga amnis. 172.5. eius ortus. 197.4
Lixæ cuiusdam facinus 153.20
Lobicum oppidum 197.1
Lucifer præsidium 168 .17
Luciferianorum fuga 215.3
Ludus aulicorum 175.7
Luesdana prætura 83. 2

M

Magnis magna innata esse 131.32
Margarita præfecta Burgũdiæ. 86.21.& 175.36
Marsorum arx 110. 4
Marsorum uicus 53.44
Martinus Leuenbergus 226.16
Martinus Rossemus Tribunus militũ Gelrorũ. 155. 21
Matthias Ketellus 148.8.& 220. 32
Matronarum pietas erga Remp. Amorfortiorum 114. 26
Mauricani 156 .38
Maximilianus Imp. Vltraiectinos oppugnat. 78. 14
Memorabile nihil in bello sine periculo geri. 195. 20
Mercatorum fuga ante Tylam 240. 17
Merens ciuis, pestis patriæ 216.42
Merita precio empta 14.44
Michaël Enckefordius Cardinalis episcopus dicitur Vltraiectinus 255.41
Michaël pistor 88.7
Midelburgum 7.2
Mijerdense castellum 178. 18
Militum arbitrium, Ducum imperio in captis urbibus potentius 226.4
Militibus rustici infesti 173.2
Militaris licentia quàm perniciosa 166.32
Militiæ labores 196.11
Mindeni ferox responsum 88.20
Montfortia à quo condita 198.31. & quando 7.7
Montfortia Lamberti Hortensij patria 197. 41
Multorum dominatio exitiabilis 77.3
Munera quid possint apud principes 114.40
Mutatio imperij discordiæ causa 169. 8

N

Necessitas fati ineuitabilis 126.4

Necessitatis uires 52.18
Necessitas quod exprimit, fraudi haud dandum. 233. 5
Neoclesia 236.9
Nerda 240.6
Nero Vltraiecti author 2.36
Nerua adoptat Traianum 3.24
Nibeccam deserit Gelrus 215.17
Nicolaus Gerardi F. 112.31
Nobilitas domestica contemptui 14.7
Nomadum uita 77.13
Nortmanni Vltraiectum uastant 5.39. & 6.3
Noua sylua 197.23

O

Ocium longum luxum parere 230.18
Ollæ inspector, locus sic dictus 215.5
Ollæ nauigiorum genus 202.14
Optimates cur à regimine deiecti 131.29
Oppugnatio seria Harderuicæ 217.22
Opum æqualitas quàm pernicioſa 40.7
Opulentia ignaua 194.18

ORATIONES.

Amorfortiorum legati 112.9
Gelrensis legati 162.9
Henrici episcopi Vltraiectini 20.27
Legati episcopi ad disceptatores pacis 160.53
Martini Rossemi 158.12. & 192.41
Panormitani 10.7
Vuolfgangi Abstemij 51.16
Oscitãtia principũ arma ministrari populo. 122.1
Oestbroeck monasterium 137.17
Ostentum in cœlo uisum 213.26
Ostracismus unde 131.34
Otho Scarpesellius 172.27. & 178.4
Othones Impp. in Vltraiectinos liberales. 5.15
Otium armis anteponendum 184.9
Otio ferox populus mansuescit 122.42
Ouatio Gelrorum 200.22
Oudenicanus campus 192.39

P

Pacis inter Gelrens. & Vltraiectinos conditiones. 61.18
Palatini Episcopi ingenium 118.16
Papcamera 87.42
Patria, uita charior 117.22
Patriæ pestis ciuis merens 216.42
Pecunia è sacris uasis conflata diripitur 225.14
Pecuniæ uis quanta à Burgundis impensa, in bello contra Gelrenses 242.28
Philippi Boni uox insolens 79.3
Pellitus Buscoducensis dux episcopi. 147.10.
eiusdem interitus 203.32
Petrus Hardefeltius 82.7
Petrus Montanus monetarius 225.13
Petrus Saudanus 185.25
Philibertus Naturellus archidiaconus Vltraiectinensis 7.17. et 189.5
Philippus Dux Burgundionum senior 239.10
Phrisia Hollandis domita 7.24
Phrisiorum in pios immanitas 5.38
Pilanus Amorfortius episcopi dux 147.10
Pipinus Caroli Magni pater Radbodum fugat. 4.19. & 5.6
in Pisistratum Solonis dictum 131.37
Plebs demerenda beneficijs 144.1
Plebis ludibria Rossemo improperata 158.38
Plebis motus unde 33.13
Plebis secessio apud plures laudi data cur. 38.21
Populus armatus quid. 131.26. quomodo cicurandus 122.42
Populorum uoratores principes 114.41
Portæ occluduntur episcopo 136.20
Potestate abuti principes 170.8
Precibus empta, magno constant 40.1
Præda Vltraiectina 225.39
Præmatura consilia quem exitum sortiantur. 110. 34
Præsidium Amorfortijs quibus rationib, impositum 184.37
Præsidium Hussaliense quibus conditionibus dimissum 207.41
Præsidium in ostio Leccæ ab Episcopo erectum. 147. 17
Præsidiorum uis quàm grauis 144.28
Principes aulicorũ perfidiæ mancipia 175.10
Principes & factis & dictis lædi 162.39
Principes gurgites inexplebiles 114.41
Principes uulgo semper suspecti 198.40
Principum exempla tenacissima 38.16
cum Principibus omnia mutari 256.1
Priuata simultas quantum malum 226.9
Prodigium 96.23. & 213. 27
Proditor appellatur Gelrus 125.43
Proditio in urbe Traiectina 97.8

PROVERBIA.

Aduersa alea, aut secunda 150.11
Ad feces exhauriri 21.7
Agitatæ iad arundinis susurrum inhorrescere. 195. 26
Aliquid mali propter uicinum malum 11.21
Animorum fumi 16.40
Ansam ansa trahit 253.35
Argus oculatus 229.38

Aperto Marte 121.44
Bis per omnia 134.39
de Boue ad asinos descendere 253.32
Cœlum ruere 161.35
Cum assis ad focum ueru negligere 214.44
Dies posterior priorum magister 88.4
Draco peruigil 229.39
Ecnephias oritur 109.7
Excetra malorum 116.10
Ex diametro pugnare 149.39
Extremam ancoram figere 140.19
Fabas macerare 29.2
Gangrenæ 92.3
Gigantum fratres 246.37
Iacta alea 143.17
In nassam trahi 180.43
Inter calicem & labra 127.9
Irudines 92.33
Lautiam præbere 20.4
Lingua petulca 122.7
Lupatum inijcere 79.35
Malus uicinus, pestis 10.42
Malorum lerna 11.16
Manubrium è manibus extorquere 58.18
Manu consertos teneri 217.42
Non amplius floralia 229.40
Orci fauces expugnare 196.24
Parere, quod diu parturijt 121.23
Pollicem mordicus tenere 170.27
Punica fides 121.44. & 162.22
Rudiarij 194.44
Sanguisugæ 92.33
Sarta tectaq; 162.14
Scorpionum catulos nutrire 94.33
in Sterquilinio suo multum ualere 217.3
Strigosus capus accitus ad saginam 19.3
Sub cultro relinquere 53.16. et 140.32
Sublatis pedibus altum stertere 161.34
Sybaritæ 194.34
Tantalea sitis 114.4
Terram cœlo miscere 184.3
Titanicus aspectus 229.25
Tragœdiæ scaturigo 115.2
Tressis agaso 184.18 (112.38
Trophonianum aliquem præ se ferre. 58.43. &
Tylam à Tylanis circumsederi 228.21
Vix natos noße 163.3
Vox non excidit surdis 136.2
Vtroq; uento nauigare 57.14
Publica fides exulib. non deneganda 110.14
Publicorum muniorũ apud Vltraiectinos institutio 19.43
Pugna ciuilis in urbe Traiectina. 91. per totum.
Putcupa 53.40

Q

Quæstura quibus data apud Vltraectinos. 28.30
Quibus cum omnino nihil agendum 161.30
Quies tumultui anteponenda 75.22

R

Raia 86.3
Ratbodi Episcopi dotes 6.10
Ratbodus Phrisorum rex, Vtraiectum obsidet 4.18
Rechtera 27.44
Regnorum uicißitudines perniciosæ 230.16
Reip. turbatio bonorum exilia 131.44
Rerum pub. gubernatores uulgo semper suspecti 198.42
Religio fidei sacrosancta 161.35
Religionis titulo fucato cõmendari uulgo quosdam 226.36
Renoium castellum 172.37
Reorum supplicium exemplum omnium. 162.43
Rhenus Germaniam à Gallijs discriminat. 3.40
Rhenus inter Vuahalim & Iselam 4.1
Rheni inundatio duplex 198.16
Rheni ostia uetera ab hodiernis diuersa 1.37
Rheno olim tantũ duo ostia 3.42. & 196.32
Rheni oppidum capitur à Gelro 176.30
Rhenos deserit Gelrus 227.25
Romanorum in Germania uictoriæ 3.9
Roßemius à militibus desertus 158.40
Roßemius cum suis à Burgundis fugatus. 208.13
Roßemij in militari disciplina seueritas 174.4
eiusdem periculum 187.29
Roterodamum 197.9
Rustici militibus infesti 173.22
Rysuicani 156.58

S

Sacerdotum luxus 25.3
Sagittariorum spectaculum Vuicæ 132.29
Saxones 4.11
Schalcuicani 156.35
Schenkij alacritas & peritia rei militaris. 201. et 202. per totum
Schenkij dotes imperatoriæ 206.38
Schœnhouia. 2.27. & 86.5. & 175.15
Schonenbergus Episcopi à consilijs 229.24
Sclaui 4.11
Schura oppidum 83.34
Secessiones plebis unde oriantur 51.17
Seditio intestina apud Vltraiectinos ex præda Hagana 200.39
Seditio Vltraiectinorũ ac ad arma cõcursus. 36.2

Segerus Vuilda 148.34
Selani 3.29
Septem syluæ 202.24
Sergius Rom. Pont. 5.5
Sergius Vilda prætor Amorfortiorum 255.30
Seruitus quando durissima 79.6
Sestum uicus 24.26
Signum argenteum Seruatoris, Vltraiecti quinquaginta pondo 220.2
Simon Voelius 177.3
Sylua uetus 197.23
Syluæ Ratbodi Episcopi 6.11
Symbolum Henrici Episcopi 132.37
Smullingiacæ inimicitiæ 114.28
Societas magno redempta 15.5
Solicitudo præsaga 132.25
Susateni 82.21
Solonis dictum in Pisistratum 131.37
Solonis lex, fidem calumniæ non adhibendam. 216. 28
Soudenbalchi fortitudo 35.3
Specula Dauentriensis 169.29
Spicart campus 53.40
Stephani Niueldij casus 106.32
Scœnauua castellum 178.17
Suederus Montfortius 77.28
Suederus Sulemus 89.39. & 91.14
Suffragijs non fidendum 15.23
Suolla 22.20
Suollanorum bellum. 9.6. eorundem dicacitas, belli incendium 162.38
Sula oppidum 225.34
Supplicium Petrus Coppius quomodo euitarit. 228. 25
Supplicium sumptum à seditiosis 228.10
Susatum pagus Goiolandiæ 241.9

T

Taislica 68.19
Termeida uicus 15.32. arx. 109.11
Tessera Episcopi, urbe Vltraiectina recepta. 225. 25
Teutanum castellum 151.38
Theodebertus Rex 4.40
Theodericus Hollandorũ princeps 7.31. et 75.44.
Theodericus Marrius 180.32
Theoderico cuidam donata Vltraiectina Ecclesia. 198. 21
Thrasea uentus Zephyro uiolentior 198.11
Tielreuerda 172.6
Titulorum fumosorum usus 175.24
Tyla à Nortmannis uastata 6.2
Tyla oppugnata, sed frustra 230.25
Tylæ insula 172.6
Tylam obsident Burgundi 227.36
Tylani castra Burgundionum occupant 240.22
Togæ uestigium apud Vltraiectinos 4.25
Traiectum unde dictum 3.20
Transiselani 9.5
Transiselanum regnum perdit Gelrus uno die 215. 17
Transiselanorũ bellum cũ Gelro. 21. per totum
Transiselanæ gentis tralatio 185.37
Triumuiri Vltraiectinis constituuntur 232.22
Translatio Vltraiectini episcopatus ad Burgundos, & eius exemplar 247.11
Tulpicum præsidium 5.25
Tulpicum deserit Gelrus 215.17

V

Valentiniani uictoriæ de Saxonibus et Sclauis. 4. 10
Vasa sacra conflantur apud Vltraiectinos in stipendium 219.40
Vbertas Vltraiectini soli 3.1
Vechta 53.42
Vechten pagus 136.29
Velauia. 101.32. Vltraiectinis à Gelro abstrahitur 8.1
Velitationes Episcopi cum Gelrensibus 155.6
Verbo uno ditionibus duabus excidit Gelrus. 171. 21
Vicinus bonus res præclara 10.41
Vicissitudo rerum humanarum quanta 139.26
Vicissitudines regnorum pernicioſæ 230.16
Vienna 2.26
Vienna Herculanorum 108.38
Viltraiectum 3.33
Vindicta quàm suauis 67.31
Virtus pressa sese erigit 76.3
Virtutis excellentia 11.36
Vis ubi ualeat 123.34
Vita, patria charior 117.22
Vita quomodo circumagatur 139.30
Vitus Munsterus 187.28
Vlpius Traianus Germaniæ præfectus 3.23
Vlptraiectum 3.28
Vltionis auidus Episcopus Henricus 174.27
Vltraiectum Agrippinæ Coloniæ æmula 4.28. Agrippiensi Ecclesia & temporibus & dignitate prior 4.42
Vltraiectum olim Antonina dicta 2.37. & 3. 17
Vltraiectum à Nortmannis uastatur 5.39
Vltraiecti direptio 225.36

Vltraiectum episcopis donatur 4.15
Vltraiectum in fide à quo instituta 4.31
Vltraiectum in Germaniæ solo 4.3
Vltraiectū Maximilianus Imp. oppugnat. 78.14
Vltraiectum muris denuò circundatum 6.17
Vltraiectum obsidetur ab Episcopo 154 30
Vltraiectum urbs togata 4.22
Vltraiecti libertas. 4.23. origo .2. 34. ruina. 8.8. situs. 1.36. & 2.3. solitudo. 6. 8
Vltraiectina ecclesia Theoderico cuidam dono data. 198.21
Vltraiectinus populus Episcopo iurat 227.26
Vltraiectini ad bellum quando efferati 8.4
Vltraiectini auxilium Gelri implorant 140.28
Vltraiectini hostes Episcopi amicos nominant. 147. 40
Vltraiectini iugo non assueti 126.14
Vltraiectini senatus facinus fortiß. 64.40
Vltraiectini soli ubertas 3.1
Vltraiectini tractus conditio quæ olim 197.43
Vltraiectinorum Ammianus meminit. 1.25. & Tacitus eod.
Vltraiectinorum blandiloquentia 165.6
Vltraiectinorum calamitas omnis unde 115.1
Vltraiectinorum ciuilia bella unde 8.7
Vltraiectinorum cõtra episcopũ paratus. 136.22
Vltraiectinorum democratia finita 96.39
Vltraiectinorum & Gelrorum cardines 129.3
Vltraiectinorum euersio unde 115.1
Vltraiectinorum in Episcopum dicteria 229.41
Vltraiectinorum periculum. 179.3. à præsidiario milite 189.1
Vltraiectini Imp. translationis ad Burgũdos exemplar 247.11
Vltraiectinorum tumultus in rebus desperatis. 218. 31
Vltraiectina res quot annos ab episcopis administrata 246.71
Vltraiectina urbs ab Episcopo capta quando. 222. per totum. 223. & inde
Vltraiectina urbs Gelro non inimica. 127.33
Vltraiectinæ plebis miseria 147.40
Vltraiectinæ res ad alienas opes transferuntur. 139. 41
Vltraiectinum suburbium Episcopus incendit. 200. 15
Vltraiectinis celebrari translationis diẽ. 249.38
Vollenhoa condita 7.8
Vrceoli inuenti uisendæ antiquitatis 2.23
Vredenburgum 142.4
Vrelandia arx 158.43
Vtricesium 3.22
Vuageninga oppidum 140.32
Vuesij consilium callidum 142.1
Vuica 2.29
Vuica Batauodurorum arx 79.22
Vuicæ celebratum sagittariorum spectaculum. 132. 29
Vuilti 3.5
Vuiltemburgum. 3.7. à quo conditum. 4.44
Vuiltraiectum 3.30
Vuolfgangus Palatinus 83.38
Vuolterus Damicæus 80.10
Vuoerda. 1.42. & 7.8. à quo ædificata. 196.42. & 198. 31
Vulgus contra principes suspicax 198.40
Vulgus fato quodam odit clerum 26.15
Vulgi ingenium 49.39
Vultenaum præsidium 168.17

Z

Zutphania 202.28
Zutphaniensis ager uastatus 171.32

FINIS.

BASILEAE, EX OFFICINA

[redacted] ANNO SALV-

TIS HVMANAE M.D.XLVI.

Mense Ianuario.

VLTRAIECTIN. RERVM LAMBERT. HOR
TENS. ET GVIEEL. CAOVRSIN. DOBSIDI. ET
BELLO RHODIO.